

06:16

Gunvor Christensen
Stine Røn Christensen

ETNISKE MINORITETER, FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE OG INTEGRATION

AFDÆKNING AF MULIGHEDER OG PERSPEKTIVER

06:16

ETNISCHE MINORITETER, FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE OG INTEGRATION

AFDÆKNING AF MULIGHEDER OG PERSPEKTIVER

Gunvor Christensen
Stine Røn Christensen

KØBENHAVN 2006
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

ETNISKE MINORITETER, FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE OG
INTEGRATION. AFDÆKNING AF MULIGHEDER OG PERSPEKTIVER

Afdelingsleder: Ole Gregersen
Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelse

Projektet har været fulgt af en følgegruppe med repræsentanter fra:
Socialministeriet
Integrationsministeriet
Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde
Rådet for Etniske Minoriteter
Frivilligforum
Boligselskabernes Landsforening

SSN: 1396-1810
ISBN: 87-7487-817-4

Layout: Hedda Bank
Netpublikation
Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2006 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sf@sf.dk
www.sf.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	5
	RESUMÉ	7
	Positiv indsats og store potentialer for integration	8
	Frivillige foreningers integrationsindsats	9
	Karakteristiske aktiviteter i frivilligt socialt regi	9
1	INDLEDNING	11
	Rapportens disposition	12
	Sammenfatning	13
	Perspektiver	19
2	FOKUS OG METODE	23
	Undersøgelsens fokus	23
	Undersøgelsens empiriske grundlag	27
3	UNDERSØGELSER OG FORSKNING	33
	Udbredelse af frivilligt arbejde	33
	Etniske foreninger	35
	Barrierer	36
	INDHOLD	3

4	KARAKTERISTIK AF FRIVILLIGE FORENINGER	39
	Frivillige foreninger og etniske medlemmer	40
	Frivilligt arbejde for flygtninge og indvandrere	44
	Opsamling	47
5	AKTIVITETER, PROJEKTER OG TILBUD – ET OVERBLIK	49
	Frivilligt socialt arbejde for børn og unge	50
	Frivilligt socialt arbejde for voksne	70
	Brobygning mellem danske og etniske grupper	87
6	DE TI CASES	95
	Børne- og ungeklubben Oliven i Helsingør	97
	Pigeklubben i Nordborg	107
	Fisken – et værested på Vesterbro	115
	Hawaa i Sønderborg	128
	Kolonihaverne på Bornholm	136
	Nydanskere møder nydanskere i Århus	143
	Værestedet Muhabet på Vesterbro	154
	Etniske ældre i fokus i Nordvest i København	166
	Projekt Kursist i Kolding	177
	Neighbourhood management i London	185
7	MULIGHEDER, BEGRÆNSNINGER OG PERSPEKTIVER	195
	Integration via frivilligt socialt arbejde	195
	Køn og familie	201
	Brugerinvolvering	204
	Frivilliges muligheder	205
	Fastholdelse og udvikling af brugere og frivillige	207
	Forankring	208
	Lønnede og frivillige medarbejdere	209
	Organisering	211
	Samarbejdspartnere	213
	Finansiering	214
	SFI-UDGIVELSER SIDEN 2005	217

FORORD

Foreningslivet i Danmark er en arena, der bidrager til borgeres integration i samfundet. Via deltagelse i en forening – enten som bruger eller som frivillig – er det endvidere muligt for en borger at opnå kvalifikationer, ressourcer og viden, der kan bidrage til, at borgeren deltager på lige fod med øvrige borgere i sammenhænge, der har med de politiske beslutningsprocesser, uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet at gøre.

Tidligere forskning gennemført af blandt andet Socialforskningsinstituttet viser, at etniske minoriteters deltagelse i foreningslivet er forbundet med barrierer, der både relaterer sig til etnicitet og til køn. Det giver anledning til en forventning om, at hvis de barrierer kan reduceres eller fjernes, er der en række muligheder for, at foreningslivet også kan fungere som en integrationsarena for etniske minoriteter. På den baggrund har Socialforskningsinstituttet for Socialministeriet gennemført en afdækning af integrationsindsatser rettet mod etniske minoriteter i frivilligt socialt regi.

Undersøgelsen indgår i den forskning af det frivillige område, som Socialforskningsinstituttet igennem en lang årrække har bidraget til. Undersøgelsen er afleveret dels i denne dokumentationsrapport, dels i idékataloget *Veje til integration – muligheder i frivilligt socialt arbejde*, der præsenterer ti gode idéer og en række anbefalinger, der kan inspirere til ind-

satser i frivilligt socialt regi rettet mod at øge integrationen af etniske minoriteter.

Undersøgelsen er gennemført af forskningsassistent og sociolog Gunvor Christensen og studentermedhjælp Stine Røn Christensen ved Socialforskningsinstituttet. Undersøgelsen er finansieret af Socialministeriet og er blevet fulgt og diskuteret af en følgegruppe. Bjarne Ibsen, lektor ved Syddansk Universitet, har været referee på idékataloget og dokumentationsrapporten.

København, oktober 2006

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Denne rapport beskriver de frivillige foreningers integrationsindsats samt mangfoldigheden i karakteren af det frivillige sociale arbejde, der foregår blandt etniske minoriteter.

Frivilligt socialt arbejde betyder i denne rapport, at det er frivilligt at deltage i og at udføre arbejdet. Det er samtidig ulønnet arbejde og formelt organiseret eksempelvis i en forening, privat virksomhed eller i tilknytning til et offentligt tilbud.

Ved integration af etniske minoriteter forstås en proces, der leder frem til, at den enkelte borger besidder et fuldt medlemskab af samfundet med rettigheder og muligheder for at følge sine visioner om at leve det gode liv samt opnå et aktivt medborgerskab. Integration kan opdeles i tre faser, der bygger oven på hinanden. Første fase er deltagelse, den næste er interaktion, og den tredje er integration. Deltagelse er en forudsætning for interaktion, og interaktion er en forudsætning for integration.

Forskningsprojektet baserer sig på et kvalitativt datamateriale indsamlet via telefoninterview og dybdegående interview med projektledere, frivillige og brugere involveret i frivilligt socialt arbejde blandt etniske minoriteter. Ligeledes baserer projektet sig på et kvantitativt datamateriale, der er indsamlet i forbindelse med en kortlægning af foreninger og andre frivillige organisationer gennemført af Center for Forskning i

Idræt, Sundhed og Civilsamfund på Syddansk Universitet som led i Frivillighedsundersøgelsen, som Socialforskningsinstituttet har det overordnede ansvar for.

POSITIV INDSATS OG STORE POTENTIALER FOR INTEGRATION

Hovedkonklusionen i denne rapport er, at der foregår en stor integrationsindsats i frivilligt socialt regi både som følge af en målrettet bestræbelse på at inddrage etniske minoriteter som brugere og som frivillige, og som følge af, at de aktiviteter, som eksempelvis foreninger tilbyder – uden at aktiviteterne er udtryk for en tilsigtet integrationsindsats – også interesserer etniske minoriteter og dermed medvirker til, at de engagerer sig i aktiviteterne.

Ligeledes er en konklusion, at der er mange muligheder, for at frivilligt socialt arbejde kan spille en endnu større rolle i forbindelse med etniske minoriteters integration. Etniske minoriteter er underrepræsenterede som frivillige og som medlemmer af frivillige foreninger. Det er dog ikke ensbetydende med, at frivilligt socialt arbejde er ukendt blandt etniske minoriteter. Der er ikke noget i undersøgelsen, der indikerer, at etniske minoriteter har et mindre socialt engagement end etniske danskere i forhold til at involvere sig i frivilligt socialt arbejde. De, der er frivillige, er meget aktive i forhold til uddannelse og arbejde, og de er ofte involverede på mange områder, fx i skolebestyrelser og afdelingsbestyrelser. Deres engagement i det frivillige sociale arbejde er udtryk for et generelt stort engagement i det samfund, de lever i, og i de mennesker, de omgås.

På forskellig vis kan frivilligt socialt arbejde potentielt varetage en større integrationsmæssig opgave, end hvad der er tilfældet nu. Det kræver dog, at flere frivillige sociale foreninger retter opmærksomheden mod at rekruttere medlemmer blandt etniske minoriteter og igangsætter aktiviteter, der erfaringsmæssigt tiltrækker og involverer etniske børn, unge og voksne. Det kræver ligeledes, at etniske minoriteter får et større kendskab til frivilligt socialt arbejde, og at aktiviteterne tilrettelægges, således at de barrierer, der kan være i forhold til køn og familie, undgås. Der er derfor behov for at have både kønsopdelte tilbud og tilbud til både drenge og piger samt mænd og kvinder. Endelig kræver det, at de eksisterende aktiviteter, navnlig dem, hvor brugerne hovedsageligt er

etniske, er opmærksomme på at åbne sig udadtil, fx ved at åbne aktiviteterne for andre danskere og andre med anden etnisk baggrund, og herigennem skabe kulturmøder med danskere. Det kan også dreje sig om at bruge aktiviteterne til at videregive information om det danske samfund.

FRIVILLIGE FORENINGERS INTEGRATIONSINDSATS

Tre ud af ti frivillige foreninger har etniske medlemmer. De udgør dog antalmæssigt kun under 10 pct. af det samlede medlemstal. Endvidere arbejder 5 pct. af de frivillige foreninger for flygtninge og indvandrere. Det peger på, at forekomsten af etniske medlemmer i foreninger ikke er et resultat af en særlig forenings bestræbelse på at rekruttere medlemmer blandt etniske minoriteter. Derimod peger det på, at foreningerne i kraft af deres aktiviteter, mål og værdier tiltrækker etniske medlemmer. Således fungerer foreningerne som integrationsarenaer uden at have det som et tilsigtet mål.

Jo større foreningerne er, og når de har en tilknytning til boligkvarterer og større byer, desto større er sandsynligheden for, at de har etniske medlemmer, set i forhold til de øvrige foreninger. Ligeledes har foreninger, der ser det som deres opgave at bidrage til løsningen af sociale problemer i samfundet, og som har et værdigrundlag baseret på solidaritet, større tilbøjelighed til at have etniske medlemmer end andre foreninger. Endvidere er der en tendens til, at foreninger, der arbejder for flygtninge og indvandrere, også beskæftiger sig med det sociale område, politik og målrettet med filantropi og økonomisk støtte.

KARAKTERISTISKE AKTIVITETER I FRIVILLIGT SOCIALT REGI

Generelt er der i frivilligt socialt arbejde stor opmærksomhed på aktiviteter til børn og unge både i form af faste aktiviteter på hverdage og i form af enkeltstående aktiviteter i løbet af året. Der er bl.a. daglige klubtilbud, lektiehjælp, børneråd og cirkusprojekter. De har alle til formål at udvikle børnenes og de unges kompetencer i forhold til skolegang, forenings- og

fritidsliv samt udvikle deres sociale færdigheder i forhold til at omgås venner, familie og voksne i øvrigt.

Aktivitetstilbuddene til de voksne er ofte opdelt i kvinde- og mandetilbud samt tilbud til ældre og til psykisk syge. Typisk består tilbuddene af rådgivnings- og støttetilbud, besøgs- og mentorordninger, foredrag om motion, kost og sundhed. Derudover er der tilbud til frivillige med henblik på at udvikle deres kompetencer som frivillige. Et fællestreks ved tilbuddene til voksne er at give dem viden om deres muligheder og rettigheder i samfundet og at klæde dem bedre på i forhold til at støtte deres børn i forhold til skole, uddannelse og job.

Endelig foregår der en række aktiviteter, der har karakter af at bygge bro mellem forskellige danske og etniske grupper. Det er eksempelvis tilbud i regi af venskabsforeninger, fremme af naboskab samt aktiviteter baseret på fælles interesser som at dyrke grønne områder.

INDLEDNING

De etniske kvinder skal ikke kun lære at tage imod hjælp. Vi skal ikke kun hjælpe, men også stimulere kvinderne. Det er en del af vores formål at tilbyde hjælp, men det er vigtigt, at de lærer at give noget igen. Ikke til os, men til andre kvinder, som også har brug for hjælp. Gennem vores forening kan vi rådgive og støtte den etniske kvinde, således at hun kan rådgive og støtte sin datter, sine veninder og andre igennem vores forening.

(Formanden for foreningen Hawaa)

Frivilligt socialt arbejde kan bane vejen for at skabe personlige relationer, udvide netværk samt styrke færdigheder og kompetencer, der kan bruges i sammenhænge med eksempelvis uddannelse og arbejde. Deltagelse i frivilligt socialt arbejde – og frivilligt socialt arbejde i det hele taget – kan være et udgangspunkt for et fuldt medlemskab af samfundet, for et aktivt medborgerskab og for at have indflydelse på beslutninger, der vedrører ens hverdag og liv. Frivilligt socialt arbejde kan være én af flere veje til at integrere borgere i samfundet.

Forskning viser, at der blandt etniske minoriteter er grupper, der kan betegnes som ringe integrerede, afsondrede fra samfundet, socialt svage og isolerede. De grupper kan være vanskelige at nå for det offentlige system via de gængse velfærdsydelse. Frivilligt socialt arbejde rummer andre muligheder for aktiviteter, metoder og organisering i forhold til de

offentlige tilbud og kan derfor være en måde at nå nogle af disse borgere. Det er udgangspunktet for denne rapport, der baserer sig på en undersøgelse af, hvordan etniske minoriteter deltager i frivilligt socialt arbejde – enten som brugere eller som frivillige.

Formålet med undersøgelsen har været at give et grundigt overblik over frivilligt socialt arbejde, der bidrager til at øge integrationen af flygtninge og indvandrere. Det indbefatter en afdækning af forskellige typer af frivillige sociale indsatser, der har et integrationsmæssigt fokus, samt frivillige foreningers integrationsindsats.

Undersøgelsen baserer sig på en kvalitativ afdækning af det frivillige sociale arbejde. På baggrund af telefoninterview med frivillige sociale foreninger, tilbud og projekter spredt ud over hele landet er der opnået viden om de forskellige typer af frivilligt socialt arbejde. Der er således ikke tale om en fuldstændig kortlægning, men derimod en afdækning af mangfoldigheden og mulighederne i frivilligt socialt arbejde rettet mod flygtninge og indvandrere. På baggrund af afdækningen er der udvalgt ti projekter – cases – til en indgående beskrivelse af målgruppe, intentioner, behov, organisering, gennemførelse, økonomi og resultater. Projekterne er rettet mod forskellige målgrupper og baseret på forskellige aktiviteter og metoder. De ti cases skal bidrage med en detaljeret viden om, hvordan gode integrationsmæssige resultater kan opnås via det frivillige sociale arbejde. Udvalgelsen af cases har endvidere til formål at danne baggrund for at udvikle idéer og anbefalinger til, hvordan det frivillige sociale integrationsarbejde kan støttes bedst muligt.

RAPPORTENS DISPOSITION

I de efterfølgende to afsnit, *Sammenfatning* og *Perspektiver*, præsenteres undersøgelsens resultater samt anbefalinger til, hvordan frivilligt socialt arbejde kan bidrage til integration af etniske minoriteter.

Herefter følger kapitel 2 *Fokus og metode* med en redegørelse for undersøgelsens fokus. Der opstilles en forståelsesramme for frivilligt socialt arbejde og integration til brug i analysen af integrationsindsatser i frivilligt socialt regi. Kapitlet redegør ligeledes for undersøgelsens empiriske grundlag, herunder de metodiske overvejelser i forbindelse med afdækningen.

Kapitel 3 *Undersøgelser og forskning* gennemgår den nyeste viden om frivilligt arbejde og etniske minoriteter. Det efterfølges af kapitel 4 *Karakteristik af frivillige foreninger*, der beskriver de frivillige foreningers integrationsindsats, og af kapitel 5 *Aktiviteter, projekter og tilbud – et overblik*, der præsenterer variationen i aktiviteter, der foregår i frivilligt socialt regi.

Kapitel 6 *De ti cases* består i en beskrivelse af ti projekter, der er målrettet børn, unge og voksne, og som har gode erfaringer med at inddrage disse målgrupper og således med at bidrage til integrationen af dem.

Endelig følger kapitel 7 *Muligheder, begrænsninger og perspektiver*, der er en tværgående analyse af integrationsindsatser i frivilligt socialt regi. I kapitlet præsenteres refleksioner over tilpasning af projekt til målgruppen, involvering og fastholdelse af brugere og frivillige, samarbejde, organisering og finansiering. Ligeledes reflekterer kapitlet over muligheder for integration af etniske minoriteter via frivilligt socialt arbejde.

SAMMENFATNING

Etniske minoriteter som brugere

Afdækningen af frivilligt socialt arbejde for etniske minoriteter viser, at der er en stor variation i tilbud målrettet etniske minoriteter. Samtidig viser afdækningen, at forhold som køn, familie, etnicitet og sprogfærdigheder kan have indflydelse på, hvilke typer af frivilligt socialt arbejde flygtninge og indvandrere involverer sig i.

Kønsopdelte tilbud til børn og unge er ofte etableret med udgangspunkt i, at forældrene ikke ønsker, at deres børn benytter sig af tilbud for både piger og drenge, mens kønsopdelte tilbud til voksne typisk er forankret i kulturelle forhold, der betyder, at kvinder og mænd – med mindre de er gift – ikke benytter sig af de samme tilbud. Etnicitet kan spille ind på brugen af visse frivillige sociale tilbud. Det drejer sig navnlig om tilbud, der er målrettet grupper som fx psykisk syge, hvor psykisk sygdom i disse grupper er tabubelagt. Endelig har en persons sprogfærdigheder indflydelse på de typer af aktiviteter, som vedkommende involverer sig i. Et ringe sprogkendskab medvirker til, at etniske minoriteter ofte deltager i tilbud baseret på aktiviteter, hvor sproget ikke er en barriere for at kunne deltage.

Typer af frivilligt socialt arbejde for børn og unge

Generelt er der stor opmærksomhed på at målrette frivillige sociale tilbud til børn og unge. Tilbuddene varierer over faste fritidstilbud og væresteder til enkeltstående aktiviteter, der foregår i løbet af året.

De faste fritidstilbud kan både være fælles for piger og drenge og opdelt i tilbud kun for piger og tilbud kun for drenge. Der er mange fællestræk mellem tilbuddene, uanset om de er kønsopdelte eller kønsblandede. Formålet med tilbuddene er ofte, at børnene skal støttes i deres skolegang, lære om normer og værdier i samfundet, og opmuntres til at komme videre med en uddannelse, læreplads og arbejde efter endt skolegang. Når tilbuddene formår at leve op til deres formål, hænger det ofte sammen med, at de frivillige og ansatte opnår en tæt dialog til børne- og ungegruppen som følge af en kontinuerlig kontakt, der strækker sig over en lang periode. Det kræver en kontinuitet i gruppen af frivillige og ansatte, og det kræver, at børne- og ungegruppen fastholdes i tilbudet. En fastholdelse af børne- og ungegruppen forudsætter, at aktiviteterne udvikles således, at de hele tiden afspejler gruppens behov og præferencer.

Derudover er der faste tilbud, der ikke er forankret i en klub eller værested, men som ligeledes er målrettet en opbygning af børnenes og de unges kompetencer i forhold til det sociale, boglige og fysiske. Udviklingen af børn og unges sociale kompetencer kan have et kriminalpræventivt sigte, hvor de frivillige sociale tilbud består i at forebygge, at børn og unge indleder en kriminel løbebane, og at gribe fat i de børn og unge, der allerede har været på kant med loven, og bringe dem tilbage på rette spor. Tilbuddene spænder over fædre- og forældregrupper, der laver opsøgende arbejde i bolig- og lokalområderne, til tilbud, der udfordrer de unge gennem fysiske aktiviteter. Drengene lærer at samarbejde og hjælpe hinanden, og de lærer, at deres indsats har konsekvens for dem selv og gruppen.

Opbygning af sociale kompetencer kan også bestå i at lære børn og unge om inddragelse og indflydelse ved at etablere børneråd, fx i et boligområde. Børnerådet foregår på samme præmisser som en bestyrelse. Herigennem kan børnene lære demokratiske spilleregler at kende.

Boglige kompetencer bliver udviklet i lektiecaféerne, der er med til at sikre, at børn og unge bliver fastholdt i deres skolegang og får den hjælp til at følge undervisningen, som de har behov for. Endelig er der udviklingen af børns fysiske kompetencer, der er særlig velegnet til soci-

alt svage børn og unge. Cirkusprojekter kan være velegnede måder til at få fat i disse børn og unge og give dem gode oplevelser via optræden i en cirkusforestilling.

Endelig er der enkeltstående aktiviteter for børn og unge. De afholdes med forskellig hyppighed. Det kan være store legedage, tegne- og malekonkurrencer, bankospil, danseaftener, udflugter og ferieophold. Typisk foregår disse aktiviteter i børnenes skoleferier og er et tilbud til de børn og unge, der ikke kommer på ferie med deres forældre. På trods af, at det er enkeltstående aktiviteter, ser de ud til at have en stor betydning for børnene og de unge. De giver børnene og de unge positive oplevelser, som de kan sidestille med de rejseoplevelser, som andre børn får i deres ferier.

Typer af frivilligt socialt arbejde for voksne

De faste frivillige sociale tilbud varierer over kvinde- og mandetilbud, ældretilbud og tilbud til torturramte og psykisk syge flygtninge og indvandrere. Derudover er der besøgsordninger og mentorordninger. Endelig er der tilbud om sprogtræning.

Kvindetilbuddene har ofte en rådgivnings- og oplysningskarakter og tager udgangspunkt i at fortælle kvinder om deres muligheder og rettigheder og i at hjælpe kvinderne med at håndtere hverdagsudfordringer som kommunikation med kommune og skole, lægebesøg osv. Tilbuddene bidrager til at give kvinderne en viden om det samfund, de lever i. En viden de kan bruge i forbindelse med at træffe valg og beslutninger og rådgive deres børn og unge i forhold til skole, uddannelse og arbejde. Tankegangen bygger ofte på at udvikle kvinder til at blive mindre afhængige af andres hjælp.

Tilbuddene til mænd er ofte væresteder og klubber, hvor socialt samvær er i centrum. Tilbuddene er typisk opstået, fordi mændene har haft et behov for et sted, hvor de kan mødes. Mændene står ofte uden for arbejdsmarkedet. Samværet kan bestå i at samtale, diskutere, spille billard og se tv. Tilbuddene har en stor betydning for mændene, navnlig de, der er arbejdsløse. Klubben bliver ofte det eneste samvær, mændene har uden for familien. Den store udfordring for tilbuddene er at åbne dem i forhold til andre foreninger og aktiviteter, der kan udvikle mændenes kompetencer i forhold til at komme videre med efteruddannelse eller arbejde.

Tilbuddene til de ældre er ofte etableret med henblik på at forbedre dem på alderdommen i Danmark. Omdrejningspunktet er at hjælpe de ældre til at få adgang til de velfærdsydelser, som de er berettigede til. Ligeledes kan formålet være at udvide de ældres kulturforståelse gennem foredrag, aktiviteter og udflugter sammen med danske ældreklubber. Derudover er der erfaringer med at indbygge motion og foredrag om sundhed. Tilbuddene kan bidrage til, at de ældre udskifter en isoleret og passiv tilværelse med en aktiv alderdom med motion og udflugter.

Torturramte og/eller psykisk syge flygtninge og indvandrere er også en målgruppe i frivilligt socialt arbejde. Ofte er det borgere, der har fået sociale relationer, og som lever tilbagetrukket. Tilbud baseret på socialt samvær kan bidrage til at hjælpe målgruppen ud af en isoleret tilværelse og give målgruppen et positivt indhold i hverdagen via aktiviteter og udflugter.

Besøgs- og mentorordninger bygger på en-til-en kontakt, hvor besøgsværterne kan være en enkeltperson eller en familie. Besøgsvenner kan give en målrettet og specifik hjælp og støtte til besøgsværten, og ordningen bidrager til at introducere besøgsværten til forskellige sociale sammenhænge og hjælp til uddannelse og arbejde. Besøgsordninger er både velegnede til besøgsværter, der lever et tilbagetrukket og isoleret liv, og til mere ressourcefulde besøgsværter, der skal have hjælp til at komme ind på en uddannelse eller på arbejdsmarkedet.

Endelig foregår der sprogtræning og lektiehjælp som separate tilbud og som en integreret aktivitet i eksisterende tilbud. Sprogtræningen og lektiehjælpen fungerer ofte som et supplement til de eksisterende sprogkurser på sprogskolen og kan give kursisterne den ekstra støtte, de har behov for.

Brobygning mellem danske og etniske grupper

Der er frivillige sociale tilbud, der i særlig grad er rettet mod at knytte bånd og relationer mellem forskellige etniske grupper. Det er tilbud som venskabsforeninger, fremme af bedre naboskab, brug af grønne områder og fælles madarrangementer.

Venskabsforeningerne er et tilbud til danskere og en anden etnisk gruppe om at mødes regelmæssigt til forskellige aktiviteter og i forbindelse med højtider, der fejres i de to kulturer, som målgruppen repræsenterer. Formålet med foreningerne er at skabe et kulturmøde, hvor man holder fast i begge kulturer samtidig med, at man lærer hinandens

kulturer at kende. Det bidrager til, at de etniske familier og deres børn lærer at leve med to kulturer, og det kan hjælpe dem til at tage det bedste fra begge kulturer ind i deres liv.

Frivillige sociale tilbud rettet mod at fremme naboskab kan fx foregå i boligområder, hvor en lejlighed i en opgang omdannes til fælles rum, hvor opgangens beboere kan mødes. På den måde kan der skabes et opgangsfællesskab, hvor beboerne kan trække på hinandens hjælp. Samtidig kan det være en måde for kvinderne at deltage i et samvær uden for familien, samtidig med at den enkelte kvinde er tæt på familien.

Grønne områder kan danne basis for et fælles møde mellem familier med forskellig etnisk baggrund. Tilbud om at dyrke kolonihaver, nyttehaver og grønne områder i boligområder kan være en fælles aktivitet, hvorom et socialt samvær kan opstå. Det er et tilbud, der kan inkludere flygtninge, der har begrænset dansk kundskaber, fordi aktiviteten ikke forudsætter, at familierne nødvendigvis taler samme sprog. Det er således et tilbud, der kan bringe familier sammen i et netværk, og som kan resultere i betydningsfulde sociale relationer.

Endelig er der enkeltstående aktiviteter som fælles madarrangementer i bolig- og lokalområder. Idéen er, at de forskellige frivillige sociale tilbud tager egnsretter med til arrangementer, hvor der også kan være musik og dans. Det er en måde at give de forskellige grupper et indblik i hinandens kulturer og kan være med til at fjerne nogle af de forestillinger, som grupperne hver især kan have om hinanden.

Etniske minoriteter som frivillige

Afdækningen viser, at der er mange måder at være frivillig på, og at engagementet afhænger af de ressourcer, den enkelte har. Nogle er frivillige ved at have ansvaret for at åbne og lukke et værested, og andre er frivillige besøgsvenner, der ofte mødes med deres besøgsværter.

En gruppe af frivillige er meget engagerede i deres arbejde, og det kendetegner dem, at de er ildsjæle og generelt har et højt aktivitetsniveau. Det er samtidig frivillige, der bliver trukket på i mange sammenhænge, både fra brugere, igennem projektet og til tider fra det offentlige i form af henvendelser fra skole, kommune osv.

Motivationen blandt de etniske frivillige er ofte, at de gerne vil bidrage til at gøre overgangen til det danske samfund nemmere for flygtninge og indvandrere. De frivillige kan opleve, at de har en erfaring i

kraft af, at de har en anden etnisk baggrund, som andre med anden etnisk baggrund kan drage nytte af.

Mange af de etniske frivillige tilkendegiver, at de får et personligt udbytte ved at hjælpe andre mennesker, og at de samtidig får kompetencer, der kvalificerer dem i uddannelses- og arbejdsmæssige sammenhænge. Det er både faglige kompetencer i forhold til en bestemt målgruppe og kompetencer i form af kommunikation, konflikthåndtering, budgetter og økonomi samt formidling. Det er kompetencer, som de frivillige sætter stor pris på.

Det kendetegner de frivillige, at de bruger mange ressourcer på at være frivillige. Dels er de ofte engagerede i mange aktiviteter, dels kan de være i gang med en uddannelse. Der er derfor behov for at gøre en indsats i forhold til at fastholde de frivillige, og en måde hertil er ved at honorere deres indsats i form af kurser, der giver de kompetencer, som de efterspørger.

Frivilligkurser, der afholdes i et bolig- og lokalområde, kan desuden være en måde at rekruttere nye frivillige på, samtidigt med at kurserne kan bidrage til at skabe et netværk blandt de frivillige i lokalområdet. Herigennem kan den lokale organisering af det frivillige sociale arbejde styrkes.

Lokale frivilligkurser kan være en måde at rekruttere frivillige på, men en anden velegnet måde kan også være at målrette rekrutteringen til fx uddannelsessteder. Studerende på de socialfaglige uddannelser har en faglig interesse i mange af de målgrupper, som frivilligt socialt arbejde er rettet mod. Det kan være med til at skabe interessen for at være frivillig, samtidig med at det frivillige sociale arbejde vil være gode meritter for den studerende videre i uddannelsen og efterfølgende i forbindelse med jobsøgning.

De frivillige foreninger

Tre ud af ti frivillige foreninger har etniske medlemmer; de udgør dog hovedsageligt under 10 pct. af foreningens samlede antal medlemmer. Store foreninger med mange medlemmer og med en tilknytning til et boligkvarter eller en større by har en større tilbøjelighed til at have etniske medlemmer, også selvom de ikke tilbyder aktiviteter specielt for flygtninge og indvandrere. Det tyder på, at foreningerne tilbyder aktiviteter og har nogle mål og værdigrundlag, som tiltrækker etniske minorite-

ter. Det er således foreninger, der har potentiale til at være integrationsarenaer for etniske minoriteter.

Der er størst sandsynlighed for, at store foreninger har etniske medlemmer; alligevel er der en fjerdedel af de frivillige foreninger med mere end 250 medlemmer, der ikke har bare et etnisk medlem. Omvendt er der en lille gruppe af foreninger, der angiver, at de arbejder for flygtninge og indvandrere uden at have etniske medlemmer. Det er foreninger, der er små, og deres bidrag til integration af etniske minoriteter spiller formodentlig en begrænset rolle. Muligvis gælder det for disse foreninger, at deres opmærksomhed mod etniske minoriteter i højere grad er udtryk for en grundlæggende og social bevidsthed frem for en reel integrationsmæssig indsats.

PERSPEKTIVER

Denne undersøgelse viser, at der er mange muligheder for at bidrage til integrationen af flygtninge og indvandrere via det frivillige sociale arbejde. Flygtninges og indvandreres kendskab til frivilligt socialt arbejde kan i sig selv være udtryk for, hvor godt de kender til deres muligheder i samfundet, og hvor godt integrerede de er. Nogle af de flygtninge og indvandrere, der er socialt isolerede og netværksløse, og som ikke kender til frivilligt socialt arbejde, har i øvrigt et ringe kendskab til det samfund, de lever i og deres muligheder og rettigheder i det hele taget. De er dårligt integrerede i samfundet. Omvendt er et fællestræk for dem med anden etnisk baggrund, der er frivillige, at de er meget aktive i forhold til uddannelse og arbejde, og at de ofte er involverede på mange områder, fx i skolebestyrelser og afdelingsbestyrelser. De frivilliges engagement i det frivillige sociale arbejde er udtryk for et generelt stort engagement i det samfund, de lever i, og i de mennesker, de omgås. Derfor forekommer det naturligt for dem at være frivillige. De er ikke nødvendigvis fuldt integrerede i samfundet, da de måske stadig oplever barrierer, eksempelvis i forhold til job og uddannelse, men de er godt integrerede.

Et manglende kendskab til frivilligt socialt arbejde forekommer således at hænge sammen med den sociale situation, flygtninge og indvandrere befinder sig i, og ikke, at frivilligt socialt arbejde i sig selv er et ukendt fænomen blandt etniske minoriteter. Der er heller ikke tegn på, at

kendskabet til frivilligt socialt arbejde varierer med alder, køn og familiebaggrund; den vurdering er baseret på det kvalitative datamateriale.

Ofte vil etniske minoriteter dog have en anden forståelse af frivilligt socialt arbejde end den forståelse, der er udbredt i det danske samfund. Der er mange forskellige frivillighedsforståelser, der blandt andet varierer i forhold til nationalitet, kultur og religion. I nogle lande, som fx Storbritannien, er frivillighed blandt andet at tømme naboens postkasse og vande blomster, når han er på ferie. I andre lande, fx Tyrkiet, Iran og Libanon, er det at besøge og pleje naboen, der er syg eller har mistet et nært familiemedlem, en selvfølge og forstås ikke som frivilligt socialt arbejde. Ligeledes er det at donere penge til sammenslutninger i nogle kulturer betragtet som en selvfølgelig del af at praktisere sin religion, mens det i fx Danmark bliver set som et frivilligt bidrag – som noget ekstraordinært.

Med udgangspunkt i afdækningen af frivilligt socialt arbejde er der ikke noget, der tyder på, at etniske minoriteter har et mindre socialt engagement end danskere. Men det afgørende for at involvere etniske minoriteter i frivillige sociale tilbud er, at aktiviteterne er vedkommende og imødekommer de behov, som etniske minoriteter har. Det kan lyde indlysende, men mængden af erfaringer fra de projekter, hvor det ikke er lykkedes at involvere og fastholde de etniske brugere, fordi aktiviteterne ikke har været tilstrækkeligt målrettede brugerne og deres behov, understreger, at det vedbliver at være et vigtigt budskab.

Med udgangspunkt i afdækningen af forskellige typer af frivilligt socialt arbejde og de ti casestudier kan der gives følgende anbefalinger til at støtte integrationsindsatsen af etniske minoriteter via frivilligt socialt arbejde:

- Forud for etablering af tilbud er det vigtigt at lave et forarbejde, der afdækker, om der er et behov, og hvordan tilrettelæggelsen passer målgruppen bedst. Alder, køn, familie, etnicitet og sprogfærdigheder er forhold, der skal overvejes.
- I tilrettelæggelsen af aktiviteter er det vigtigt, at tilbuddet overvejer, hvordan en medarbejder sikrer, at der bliver lyttet til brugerne, at de bliver inddraget og får indflydelse på tilbuddet. Herigennem kan tilbuddet skabe muligheder for at bidrage til integration af brugerne.

- At tilbuddet reflekterer over, hvordan nogle aktiviteter kan foregå i andre kontekster uden for tilbuddet, således at brugerne får erfaring med at færdes i forskellige sammenhænge.
- De frivillige sociale tilbud kan med fordel blive bedre til at indgå i strategiske samarbejdsrelationer baseret på, at begge parter får et udbytte ved at samarbejde. Det er med til at skabe en bedre forankring af tilbuddet og bidrager til at holde tilbuddets udgiftsniveau nede.
- Flere frivillige sociale tilbud, der er målrettet den samme gruppe af brugere, kan med fordel blive til et samarbejde om både de frivillige, fælles faciliteter og projektansøgninger. Samarbejdet kan bidrage til, at tilbuddene specialiseres, at de kan trække på hinandens erfaringer, og at de forankres bedre i lokalområdet.
- De frivillige sociale tilbud kan blive bedre til at rekruttere frivillige. Det kræver, at de målretter rekrutteringen til de steder, hvor sandsynligheden er størst for, at der er potentielle frivillige. Herved er chancen også større for at få fat i frivillige, der kan se et personligt udbytte i at blive frivillig. Derudover er en personlig opfordring til at blive frivillig vigtig sammenholdt med, at den frivillige får at vide, hvilket udbytte det frivillige sociale arbejde kan give.

FOKUS OG METODE

I dette kapitel præsenteres undersøgelsens fokus, og der redegøres for undersøgelsens empiriske grundlag, herunder metoder til indsamling af empiri.

UNDERSØGELSENS FOKUS

Denne undersøgelse har sit fokus på at afdække frivilligt socialt arbejde, der bidrager til at øge integrationen af etniske minoriteter. Derigennem afdækker undersøgelsen, hvilke forskellige typer af frivillige sociale aktiviteter der enten har etniske minoriteter som brugere af en aktivitet eller som frivillige. Ligeledes skal undersøgelsen afdække omfanget og karakteren af frivillige foreninger, der inkluderer etniske minoriteter.

Omdrejningspunktet ligger således i at afdække og vurdere, hvordan forskellige typer af frivilligt socialt arbejde bidrager til integrationen af flygtninge og indvandrere, og hvilke typer der i særlig grad formår at bidrage til integrationen. Det er dog vigtigt at understrege, at integration af flygtninge og indvandrere er kompleks og kræver en flersidet indsats, og at den frivillige sociale indsats kan være én indsats blandt flere. Derfor vil der ikke være en direkte sammenhæng mellem en frivillig social indsats og øget integration; en lang række andre faktorer har også indflydelse.

I nedenstående to afsnit opstilles først en forståelsesramme for frivilligt socialt arbejde og dernæst for integration af etniske minoriteter.

Frivilligt socialt arbejde

Frivilligt socialt arbejde er i denne undersøgelse afgrænset til det, der berører udsatte grupper, børn, unge, deres familier samt ældre, og det kan enten være målrettet etniske minoriteter eller være målrettet både danskere og etniske minoriteter.

Frivilligt socialt arbejde består i, at det er frivilligt at deltage og frivilligt at udføre arbejdet. Det er ulønnet arbejde, der er formelt organiseret, og som udføres uden for den frivilliges familie og slægt, og således er til gavn for andre end den, der udfører arbejdet og dennes familie. Dermed er der en række aktiviteter af meget uformel karakter, der ikke betragtes som frivilligt arbejde, som fx at vande naboens blomster og tømme postkassen, når naboen er på ferie. Den formelle organisering af frivilligt socialt arbejde henviser til, at aktiviteterne er en del af en organisatorisk sammenhæng; det kan være en forening, privat virksomhed eller et offentligt tilbud. Det vil eksempelvis sige, at en besøgstjeneste i forbindelse med et offentligt tilbud betragtes som frivilligt socialt arbejde.

Der er i Danmark en lang tradition for at organisere sig i frivillige foreninger og for at varetage forskellige opgaver. I midten af 1800-tallet var der inden for stor set samtlige samfundsområder – det sociale, politiske og økonomiske område, idræt, kultur, religion samt interessevaretagelse – etableret frivillige sammenslutninger (Ibsen & Habermann, 2005:2). Disse sammenslutninger er ofte blevet etableret som et modsvar mod nogle af de uhensigtsmæssigheder, der følger af samfundets organisering som fx social ulighed og udsathed. De frivillige sammenslutninger er i en skandinavisk sammenhæng karakteriseret ved at have en politisk betydning og ved at kunne agere som en aktør med indflydelse på det demokratiske system. De frivillige sammenslutninger har således en legitimitet i forhold til de politiske beslutninger blandt andet på grund af et stort medlemsgrundlag.

Med udviklingen af velfærdsstaten i Danmark efter 2. Verdenskrig overtager velfærdsstaten en lang række af de sociale og sundhedsmæssige opgaver, som de frivillige foreninger hidtil har varetaget. Det er en udvikling, der er forskellig fra fx England, hvor den frivillige sektor i højere grad indlejres og tænkes ind i velfærdsstaten frem for, at opgaverne overtages af staten (ibid.:5).

Fra midten af 1980'erne og frem til i dag er der sket en øget opmærksomhed på den frivillige sektors muligheder, og der er kommet ekstra opmærksomhed på det frivillige sociale område. Det er sket i takt med en stigende tvivl om velfærdsstatens evne til at løfte alle opgaver økonomisk. Samtidig er der inden for det socialpolitiske område sket en genoplivelse af værdier som hjælp til selvhjælp og af det individuelle, moralske ansvar til at hjælpe de svageste i samfundet. Denne genoplivelse har bidraget til øgede forventninger til de frivillige organisationers rolle i samfundet. Samtidig er den offentlige støtte til de frivillige organisationer øget, og i forlængelse heraf er der fulgt flere krav til og en øget regulering og formalisering af det frivillige arbejde. Fokus på kvalitet og evalueringer af frivilligt socialt arbejde, uddannelse af frivillige, udviklingen af partnerskaber mellem det offentlige og de frivillige organisationer er eksempler på den øgede formalisering eller professionalisering af det frivillige sociale arbejde (La Cour, 2005:28-9). Der er med andre ord sket en instrumentalisering af de frivillige foreninger med henblik på, at de kan indgå som en partner i velfærdsproduktionen (Gundelach, 1996; Ibsen & Habermann, 2005).

På det sociale område er der over årene sket en formalisering af samarbejdet på det frivillige sociale område, og med Serviceloven i 1998 er kommuner og amtskommuner pålagt et samarbejde med de frivillige organisationer med henblik på at støtte og synliggøre det frivillige sociale arbejde i nærområdet (Ibsen & Habermann, 2005).

I 2004 blev Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde nedsat af Socialministeriet. Rådets medlemmer er udpeget af ministeren på baggrund af deres kendskab til frivilligt socialt arbejde. Det har 12 medlemmer. Rådets primære funktion er at formidle viden om det frivillige sociale område til Socialministeriet samt rådgive og vejlede i forhold til muligheder og barrierer for at fremme og udvikle frivilligt socialt arbejde.

Integration af etniske minoriteter

I denne undersøgelse kan målet med integration defineres som, at den enkelte borger besidder et fuldt medlemskab af samfundet med rettigheder og muligheder for at følge sine visioner om at leve det gode liv samt besidder et aktivt medborgerskab, der består i at praktisere sin indflydelse på beslutninger, der vedrører vedkommendes hverdag og liv. Et medborgerskab skabes dels af de rettigheder, som borgeren får tildelt, og de forpligtelser, som denne får pålagt, dels af borgerens deltagelse i det

demokratiske fællesskab (Thorpe, 1994). I et samfund bestående af integrerede borgere er der en fælles anerkendelse af hinandens rettigheder og forpligtelser, og påvirkning af hinanden sker via holdninger og adfærd.

Integration forstås som en proces, der består af tre faser, der bygger oven på og overlapper hinanden. Første fase er deltagelse, den næste er interaktion, og den tredje er integration. Deltagelse er en forudsætning for interaktion, og interaktion er en forudsætning for integration.

Deltagelse vil sige, at en borger opholder sig i det offentlige rum, fx i et værested, i en lektiecafé eller i en kolonihave sammen med andre mennesker. Betydningen af at deltage i sociale sammenhænge er, at der bliver lyttet til borgeren. Ved at deltage i frivillige sociale tilbud kan borgeren få en stemme, og tilbuddet kan være med til at tale borgerens stemme i forhold til det omgivende samfund. Ved at lytte til borgeren kan tilbuddet skabe samfundsmæssig opmærksomhed på borgerens behov og visioner. Det er et første skridt mod, at borgeren integreres i samfundet.

Når borgeren opholder sig i det offentlige rum og deltager i sociale sammenhænge, kan opholdet lede til kontakt og uforpligtende møder med andre mennesker. Herigennem kan holdninger, idéer og forventninger imellem borgerne udveksles. Betydningen af borgerens interaktion med andre brugere, frivillige og ansatte i det frivillige sociale tilbud er, at borgeren bliver inddraget. En inddragelse sker i forhold til aktiviteter, planlægning, organisering og metode. I inddragelsen kan borgeren trække på sine erfaringer og oplevelser. For at inddrage borgeren i det frivillige sociale tilbud er det vigtigt, at borgeren har en forståelse for de aktiviteter, der gennemføres, og for de handlinger, der skal lede til målet med aktiviteten. Det er næste skridt i at blive integreret.

Borgerens interaktion med andre mennesker kan lede til netværks- og fællesskabsdannelse, der kan frembringe kanaler og muligheder for borgeres indflydelse på samfundsmæssige og demokratiske processer (Habermas, 1981, 1996; Putnam, 2000). Herigennem integreres borgeren og opnår fuldt medlemskab og aktivt medborgerskab i samfundet.

I takt med, at en borger deltager i frivillige sociale tilbud og interagerer med andre mennesker, udvikler borgeren sociale kompetencer og færdigheder, der kan forbedre dennes muligheder for at blive lyttet til, inddraget og opnå indflydelse. Det skaber muligheden for, at borgeren kan blive integreret på lige fod med andre i fritids- og foreningslivet. Derudover kan de kompetencer og færdigheder, som borgeren herigen-

nem opnår, også anvendes i sammenhænge uden for de frivillige sociale aktiviteter. Det kan være i forbindelse med skolegang, uddannelse og arbejde. Dermed kan integrationen af etniske minoriteter i frivilligt socialt arbejde skabe en vej til integration i andre sfærer som i uddannelses-systemet, på arbejdsmarkedet og i det politiske system.

For at frivillige sociale tilbud kan være med til at bidrage til integrationen af flygtninge og indvandrere, er det en forudsætning, at tilbuddet lytter til borgeren, inddrager vedkommende og lader borgeren få indflydelse på tilbuddet. Derudover er anerkendelse og respekt af brugeren en væsentlig forudsætning for, at vedkommende er i stand til at handle og interagere med andre mennesker på måder, der kan skabe trivsel og samhørighed.

UNDERSØGELSENS EMPIRISKE GRUNDLAG

Formålet med undersøgelsen er at tilvejebringe et overblik over frivilligt socialt arbejde, der bidrager til at øge integrationen af flygtninge og indvandrere. For at skabe et overblik over frivilligt socialt arbejde, der inkluderer etniske minoriteter, er det afgørende at opnå en indsigt i, hvordan etniske minoriteter forstår frivilligt socialt arbejde, og hvordan den forståelse stemmer overens med definitionen af frivilligt socialt arbejde i en dansk kontekst. Denne indsigt er i undersøgelsen opnået via fem nøglepersoninterview med repræsentanter fra Rådet for Frivilligt Socialt Arbejde, Rådet for Etniske Minoriteter, en frivilligkonsulent med etnisk baggrund og to frivillige fra etniske børne- og ungetilbud. Interviewene har bidraget til at skærpe undersøgelsens fokus på forskellige syn på frivilligt socialt arbejde samt muligheder og barrierer i forhold til at involvere etniske minoriteter i frivilligt socialt arbejde som brugere eller som frivillige.

Ligeledes for at skabe et overblik over frivilligt socialt arbejde er der i undersøgelsen foretaget en reanalyse af data fra en surveyundersøgelse af frivillige foreninger på Fyn. Surveyen er gennemført i forbindelse med en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark.¹ Datasættet inde-

---

¹ Kortlægningen af foreninger og andre frivillige organisationer er gennemført af Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund på Syddansk Universitet som et led i Frivillighedsundersøgelsen, som Socialforskningsinstituttet har det overordnede ansvar for.

holder oplysninger om 1.889 frivillige foreninger på Fyn og er indsamlet i 2004. Reanalysen giver mulighed for at identificere de frivillige foreninger, der har størst tilbøjelighed til at have etniske medlemmer og til at arbejde målrettet med aktiviteter for etniske minoriteter.

Med udgangspunkt i den viden, der blev opnået via nøglepersoninterviewene og i reanalysen af foreningsdata, er en kvalitativ afdækning af forskelligheden i frivilligt socialt arbejde blandt etniske minoriteter blevet iværksat. Der er foretaget en organisatorisk afgrænsning af de frivillige sociale aktiviteter, der indgår i afdækningen. Det vil sige, at de frivillige sociale aktiviteter foregår i regi af en frivillig social organisation, en privat virksomhed, et offentligt tilbud eller offentligt tiltag som eksempelvis i forbindelse med boligsociale indsatser i udsatte boligområder.

En hoveddistinktion i undersøgelsen er mellem frivillige sociale indsatser, der arbejder for etniske minoriteter, og frivillige sociale indsatser, der arbejder med etniske minoriteter. De indsatser, der arbejder med etniske minoriteter, er de, der har etniske minoriteter både som frivillige og som brugere. De indsatser, der arbejder for etniske minoriteter, er de, der har en målrettet social indsats over for etniske minoriteter, og de, der kræver etniske minoriteters aktive deltagelse som brugere. At have en målrettet social indsats over for etniske minoriteter udelukker ikke, at der også er danske brugere i målgruppen. De frivillige sociale indsatser har ikke nødvendigvis som en defineret målsætning, at de skal bidrage til at øge integrationen af etniske minoriteter, og der er således ikke nødvendigvis formulerede hypoteser om, hvordan en aktivitet har en betydning for integrationen af de etniske minoriteter.

Afdækningen af forskellige typer af frivillige sociale aktiviteter baserer sig på en kvalitativ tilgang, hvor oplysninger er indsamlet via telefoninterview med repræsentanter fra frivillige sociale tilbud. Der er gennemført telefoninterview med 105 repræsentanter fra integrationsråd, frivilligcentre, foreninger, sammenslutninger for frivilligt socialt arbejde, frivilligkonsulenter i Dansk Flygtningehjælp, Mødrehjælpen og Ældresagen. Der er ligeledes gennemført interview med beboerrådgivere og op-søgende medarbejdere, projektledere og frivillige.

Afdækningen har antaget en eksplorativ karakter i form af, at oplysninger fra nogle aktører på det frivillige område har ledt videre til en kontakt med andre aktører. Til en start er integrationsråd, frivilligcentre og frivilligkonsulenter i Dansk Flygtningehjælp blevet kontaktet med

henblik på at identificere frivillige sociale aktiviteter for og med etniske minoriteter. Disse kontakter har ledt videre til forskellige nye projekter, som der efterfølgende er taget kontakt til. På den måde er oplysninger om det frivillige sociale arbejde, der har en betydning for integrationen af etniske minoriteter, afdækket. Der er ikke tale om en fuldstændig kortlægning, men om en grundig afdækning af variationen i det frivillige sociale integrationsarbejde. Eftersom det er en kvalitativ afdækning, har fokus været på at få beskrevet aktiviteter rettet mod forskellige målgrupper og med forskellige modeller for organisering og gennemførelse. Dermed har det ikke været afgørende, om et projekt foregår et sted eller mange steder, men derimod hvordan et projekt er tilrettelagt, organiseret, og på hvilken måde det er lykket at bidrage til integrationen af etniske minoriteter. Således har fokus hele tiden været på at opnå viden om nye projekter, således at der hele tiden bygges videre på den eksisterende viden. En ambition i afdækningen har været at opnå kendskab til projekter, der i forvejen ikke er særlig kendt og beskrevet, i en bestræbelse på at generere en ny viden om muligheder inden for det frivillige sociale område.

I afdækningen er følgende forhold i hver frivillig social indsats blevet registreret:

- Intentioner med indsatsen
- Beskrivelse af målgruppen
- Metoder i indsatsen
- Organisering og forankring
- Professionaliseringsgrad af det frivillige sociale arbejde
- Samarbejdsrelationer

Udvalgte cases som inspiration til idéer

På baggrund af afdækningen er der udvalgt ti casestudier, der viser positive resultater for integrationen af etniske minoriteter. Formålet med casestudierne er at give en grundig beskrivelse af intentioner, organisering, gennemførelse, økonomi og integrationsmæssige resultater set fra det enkelte projekts perspektiv. Denne beskrivelse har betydning for at generere ny viden om, hvordan det frivillige sociale arbejde i højere grad kan bidrage til at øge integrationen af etniske minoriteter. Udvælgelsen af cases har endvidere til formål at danne baggrund for at udvikle idéer og anbefalinger til, hvordan det frivillige sociale integrationsarbejde bedst muligt kan støttes.

Udvælgelsen baserer sig på, at de ti cases på en særlig positiv måde bidrager til at øge integrationen af en gruppe flygtninge og indvandrere ved at imødekomme et specifikt behov, som målgruppen har vanskeligt ved at få imødekommet andre steder, og ved at anvende metoder i arbejdet med brugerne, således at deres ressourcer og kompetencer afspejles. Derudover er udvælgelsen baseret på, at der indgår både små og store projekter, og at der både er projekter, der foregår i de større og i de mindre byer. Endelig indgår et casestudie fra London. Baggrunden for at have en udenlandsk case med i denne undersøgelse er, at frivilligsektoren er organiseret anderledes i England, og som følge deraf er der andre erfaringer at indhente, som kan bidrage til inspiration i en dansk sammenhæng.

Således er følgende projekter udvalgt til casestudier:

- Børneklubben Oliven i Helsingør. Et tilbud til både drenge og piger, som benyttes udelukkende af børn og unge med anden etnisk baggrund. Der kommer ca. 120 børn og unge.
- Pigeklubben i Nordborg. Et tilbud til både danske og etniske piger, hvor der kommer mellem 8-20 piger hver gang.
- Værestedet Fisken på Vesterbro i København. Værestedet er for drenge med anden etnisk baggrund i alderen 12-18 år.
- Foreningen Hawaa i Sønderborg. Et rådgivnings- og støttetilbud til kvinder med anden etnisk baggrund.
- Kolonihaverne på Bornholm. Et tilbud til flygtninge om at dyrke et jordlod i en kolonihave sammen med danskere.
- Nydanskere møder nydanskere i Århus. En besøgsordning til udsatte etniske familier. Samtlige frivillige har en anden etnisk baggrund.
- Værestedet Muhabet på Vesterbro i København. Et tilbud til psykisk syge flygtninge og indvandrere. Der kommer i gennemsnit 15-16 brugere hver dag.
- Etniske ældre i fokus i Nordvest i København. Et tilbud til etniske ældre om støtte, rådgivning og aktiviteter.
- Projekt Kursist i Kolding. Et kursustilbud til frivillige og potentielle frivillige med henblik på at udvikle kompetencer og færdigheder.
- Neighbourhood management i London. Et tilbud, der består i at øge netværket blandt boligområdets offentlige, private og frivillige aktører.

De i alt ti cases undersøges, således at følgende dele afdækkes:

- Intentioner med indsatsen
- Målgruppen
- Behovet for indsatsen
- Organisering
- Samarbejde med andre aktører
- Kompetencer og færdigheder blandt de frivillige
- Metoder
- Forankring
- Finansiering
- Inddragelse og delagtiggørelse af målgruppen
- Resultater og virkninger

Ovenstående dele er beskrevet ud fra en gennemgang af projektbeskrivelser og interview med projektledere, frivillige og brugere. I alt er der gennemført 12 interview med projektledere og -medarbejdere, 18 interview med frivillige og fem interview med brugere.

Vurdering af projekternes integrationsmæssige betydning

Et projekts positive betydning for integration vil sige, at det er lykkedes et projekt at målrette en indsats, der afspejler målgruppens behov for støtte til at blive integreret. Således kan et positivt resultat være, at en indsats formår at få brugere, der ikke i forvejen deltager i sociale sammenhænge, til at begynde at deltage. Et positivt resultat kan også være, at det lykkes en indsats at inddrage brugere, der ikke er vant til at blive inddraget, i tilbuddet qua brugernes interageren med øvrige brugere, frivillige og ansatte. Endelig kan et positivt resultat være, at indsatsen bidrager til, at brugere opnår indflydelse på forhold, der vedrører deres hverdag og liv.

Vurderingerne af, hvordan de frivillige sociale aktiviteter bidrager til at øge integrationen af etniske minoriteter i det danske samfund, baserer sig på de erfaringer, som projektledere og –medarbejdere, frivillige og brugere har. Dermed baserer undersøgelsen sig på projekternes egne erfaringer med, at brugerne opnår kompetencer og færdigheder i projektet. Disse erfaringer sættes i relation til projekternes antagelser om at bidrage til at øge integrationen af brugerne via de konkrete aktiviteter.

Der er således ikke tale om en evidensbaseret måling af projekternes integrationsmæssige effekt.

Udvikling af ti cases til ti gode idéer

De ti cases indeholder hver især en beskrivelse af en indsats, der har en positiv betydning i forhold til at bidrage til integrationen af etniske minoriteter. Det er vigtigt at slå fast, at det enkelte projekt ikke skal ses som svaret på at løse en bestemt målgruppes behov, men at der er gode erfaringer i projektet med at bidrage til at imødekomme målgruppens behov for integration.

De ti cases er udviklet til ti gode idéer. Det betyder, at en god idé er funderet i en case, men er videreudviklet med udgangspunkt i den viden, der er opnået i nøglepersonsinterview og i den kvalitative afdækning af frivilligt socialt arbejde.

De ti gode idéer er således eksempler på indsatser, der kan bidrage til at øge integrationen af etniske minoriteter. Idéerne indeholder forslag til metoder, organisering, samarbejde, forankring og finansiering. Idéerne er beskrevet i *Væje til integration. Muligheder i frivilligt socialt arbejde* (Christensen, 2006).

UNDERSØGELSER OG FORSKNING

I dette kapitel fremhæves nogle af de centrale resultater i nyere undersøgelser og forskning i frivilligt socialt arbejde og etniske minoriteter. De fleste resultater knytter sig dog til frivilligt arbejde generelt og ikke kun til frivilligt socialt arbejde.

UDBREDELSE AF FRIVILLIGT ARBEJDE

I en undersøgelse gennemført af Socialforskningsinstituttet af forekomsten og karakteren af frivilligt arbejde fremgår det, at 35 pct. af den danske befolkning inden for det seneste år har udført frivilligt arbejde. Flest er frivillige på idrætsområdet, dernæst i bolig- og lokalsamfund og inden for social- og sundhedsområdet.

Inden for alle typer af frivilligt arbejde er de 30-49-årige de mest aktive. De unge mellem 16-29 år og de 50-65-årige er stort set lige aktive, mens dem over 65 år er mindst aktive. Inden for frivilligt socialt arbejde forekommer der dog ikke at være nogen aldersmæssige forskelle i forhold til omfanget af frivillige (Koch Nielsen et al., 2005:29-30).

Generelt er mænd mere aktive i frivilligt arbejde end kvinder. 38 pct. af mændene har udført frivilligt arbejde inden for det seneste år sammenlignet med 32 pct. af kvinderne. I forhold til frivilligt arbejde i bolig- og lokalområdet har 8 pct. af mændene været aktive, mens 4 pct.

af kvinderne har været aktive. Dette billede ændrer sig i forhold til frivilligt socialt arbejde, hvor der er relativt flere frivillige blandt kvinder end mænd. 7 pct. af kvinderne har været aktive inden for det seneste år sammenlignet med 4 pct. af mændene (Koch-Nielsen et al., 2005:28-29).

Job og uddannelse har generelt indflydelse på, om en person er aktiv i frivilligt arbejde. Jo længere uddannelse og jo bedre jobstatus, desto større er tilbøjeligheden til at være frivillig. Det gør sig dog ikke gældende i forhold til frivilligt socialt arbejde, hvor job og uddannelse ikke har nogen særskilt betydning for tilbøjeligheden til at være frivillig (Koch-Nielsen et al., 2005:32-35).

Ligeledes er der forskelle mellem by og land. Der er relativt flere frivillige i landdistrikter, provinsen og bymæssige bebyggelser og færrest i hovedstaden med forstæder. Samtidig er der en tendens til, at jo længere tid, man har boet i samme lokalområde, jo større er tilbøjeligheden til at være aktiv som frivillig (ibid.).

Blandt personer med ikke-vestlig baggrund er der en mindre tilbøjelighed til at udføre frivilligt arbejde sammenlignet med personer med vestlig baggrund. Omtrent halvdelen af de adspurgte, der ikke er frivillige, angiver, at de gerne vil være frivillige, men at de ikke har den fornødne tid til det. Personer fra ikke-vestlige lande angiver oftere, at de ikke er frivillige, fordi de ikke har interessen, ikke er blevet opfordret, eller fordi sygdom og handicap begrænser dem (Koch-Nielsen et al., 2005).

I en undersøgelse af etniske minoritetsforeninger bliver der ligeledes peget på, at motiver for at være frivillig ofte er knyttet til et ønske om at være del af et fællesskab, en oplevelse af at være moralsk forpligtiget eller en personlig egeninteresse. At have en etnisk minoritetsbaggrund forekommer at være en anledning til at involvere sig i det frivillige arbejde frem for at være et egentligt motiv (Hjære & Balslev, 2001).

I en undersøgelse af frivilliggrupper under Dansk Flygtningehjælp konkluderes, at de frivilliges motiver er baseret på ønsker om at gøre noget for andre, lære andre kulturer at kende, gøre brug af en faglig viden eller baseret på oplevelser af social indignation som en reaktion på behandlingen af flygtninge og indvandrere. Det konkluderes videre i undersøgelsen, at det frivillige arbejde kan have en positiv effekt i forhold til integration af flygtninge og indvandrere, ved at der skabes kontakt mellem flygtninge, indvandrere og danskere. De frivilliges indsats kan medvirke til at styrke etniske minoriteters sociale og kulturelle kompetencer gennem socialt samvær, der skaber dialog og gensidigt indblik i

hinandens kulturer. Næsten tre ud af fire frivilligrupper under Dansk Flygtningehjælp tilbyder sprogr træning og information. En anden hovedaktivitet er råd og vejledning om praktiske problemer i hverdagen. En betydelig andel af frivilligrupperne praktiserer hjemmebesøg og har kontaktfamilier (Børresen, 2004).

En personlig opfordring eller interesse kan ofte være anledningen til at begynde som frivillig (Frostholm, 2001; Koch-Nielsen et al., 2005). I en undersøgelse af frivillige sociale organisationer, gennemført af Socialforskningsinstituttet, fremgår det, at en tredjedel af de frivillige sociale organisationer, der regelmæssigt rekrutterer frivillige, har mere formelle retningslinjer for at rekruttere. Det understreges, at rekruttering af frivillige primært sker via de frivilliges personlige og sociale netværk (Anker, 1995). Det underbygges af en anden undersøgelse, der viser, at 45 pct. af dem, der har frivillige i deres familie, også selv er frivillige, mens 27 pct., der ikke har frivillige i deres familie, selv er frivillige (Koch-Nielsen et al., 2005:31).

ETNISKE FORENINGER

Center for Frivilligt Socialt Arbejde og Dansk Flygtningehjælp har gennemført en undersøgelse af de frivillige etniske minoritetsforeninger i Danmark, herunder af foreningernes karakteristika og syn på det frivillige arbejde (Hjære & Balslev, 2001). I undersøgelsen konkluderes det, at de etniske minoritetsforeninger er funderet på et frivilligt engagement, men at frivillighed tillægges forskellige betydninger i foreningerne. I nogle foreninger tillægges det frivillige sociale arbejde en værdi i sig selv og udgør foreningens fundament. I andre foreninger vurderes det frivillige sociale arbejde ikke på samme måde at være afgørende, og ansættelse af professionelle vurderes at kunne bidrage til foreningens virke.

De etniske foreninger repræsenterer forskellige nationaliteter med en overvægt af somaliske, tyrkiske og bosniske foreninger. De fleste foreninger er etableret inden for de seneste 15 år. Foreningerne fokuserer overvejende på en målrettet integration af etniske minoriteter i det danske samfund. Nogle foreninger fokuserer på at skabe sociale aktiviteter for foreningens egne medlemmer, mens andre retter opmærksomheden mod aktiviteter, der både involverer foreningens egne medlemmer og ikke-medlemmer. Foreningerne tilbyder en række aktiviteter lige fra

rådgivning og oplysning til sociale og kulturelle aktiviteter knyttet til dans, musik, sang og teater.

Foreningerne modtager typisk støtte fra det offentlige, og derudover får en del foreninger indtægter via medlemskontingent eller bidrag. En tredjedel af foreningerne er udelukkende privat finansieret. Foreningernes samarbejdspartnere er først og fremmest andre minoritetsforeninger. Op imod to tredjedele af de etniske minoritetsforeninger samarbejder med andre lignende foreninger. Derudover samarbejder 60 pct. af foreningerne med kommunale forvaltninger, ofte i kraft af den økonomiske støtte, foreningerne modtager herfra. Knap halvdelen af foreningerne samarbejder endvidere med danske foreninger, der ligeledes er målrettet integration af etniske minoriteter. Flere af foreningerne giver udtryk for, at de ønsker at udvide samarbejdet med de danske foreninger. Næsten halvdelen af foreningerne samarbejder også med det lokale integrationsråd, mens andre samarbejdspartnere kan være SSP, beboerrådgivere og udenlandske foreninger.

Nogle af de udfordringer, som foreningerne står over for, er vanskeligheder med at rekruttere nye frivillige, begrænsninger i forhold til økonomi, lokaler og det at etablere samarbejde med danske foreninger. I undersøgelsen konkluderes, at den største udfordring for de etniske minoriteter er at blive en synlig og integreret del af det danske foreningsliv.

BARRIERER

Etniske minoriteters deltagelse i det danske foreningsliv er lav sammenlignet med danskeres deltagelse. Forhold som køn, uddannelse, traditioner fra hjemland og varighed af ophold i Danmark har indflydelse på de etniske minoriteters organisations- og foreningsdeltagelse. Jo længere ophold og jo længere uddannelse, desto større er tilbøjeligheden til at involvere sig i foreninger (Mikkelsen, 2001). I forhold til betydningen af køn er der endvidere forskning, der fremhæver, at blandt pakistanere, somaliere og tyrkere er tilbøjeligheden til at deltage i foreninger større blandt etniske mænd end blandt etniske kvinder (Schmidt, 2002). I en undersøgelse af barrierer for etniske minoriteters deltagelse fremhæves endvidere forhold som forældrenes rolle og deres økonomiske baggrund (Boeskov & Ilkjær, 2005).

Barrierer, som knytter sig til forældrenes rolle, er ofte, at nogle forældre med etnisk minoritetsbaggrund har et manglende kendskab til det danske foreningsliv. Det kan komme til udtryk i en skepsis og tilbageholdenhed over for deres børns involvering i frivillige foreninger. Det kan også komme til udtryk i forældrenes manglende engagement i foreningerne, idet forældrene opleves som mindre tilbøjelige til at indgå aktivt i foreningsarbejdet sammenlignet med de danske forældre. Barrierer i forlængelse af skepsis og tilbageholdenhed opleves som størst i forbindelse med piger med etnisk minoritetsbaggrund. I relation til disse barrierer fremhæves et løsningsforslag om at øge foreningskendskabet og tillidsforholdet gennem forskellige indsatser, der involverer forældrene, med henblik på at imødekomme den skepsis og tilbageholdenhed, de frivillige oplever fra forældrenes side. I arbejdet med at øge forældrenes deltagelse vurderes den personlige kontakt eventuelt gennem opsøgende arbejde at være en mulighed. Et andet løsningsforslag knyttet til de barrierer, pigerne kan opleve, er at oprette særlige pigeaktiviteter med henblik på at styrke de unge pigers deltagelse i frivilligt arbejde.

I forhold til de barrierer, der kan være i forhold til medlemskontingent, foreslås en løsningsmodel bestående af at give offentlig støtte til permanente eller længerevarende tiltag i stedet for at satse på de kortvarige og enkeltstående aktiviteter (Boeskov & Ilkjær, 2005).

KARAKTERISTIK AF FRIVILLIGE FORENINGER

I dette kapitel præsenteres frivillige foreningers integrationsindsats. Der opstilles profiler af de frivillige foreninger, der kan være mest tilbøjelige til at bidrage til integrationen af etniske minoriteter. Kapitlet baserer sig på en reanalyse af surveydata indsamlet i forbindelse med en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark.² Datasættet indeholder oplysninger om 1.889 frivillige foreninger på Fyn og er indsamlet i 2004.

I surveyen er foreningerne ikke blevet spurgt om, hvorvidt de varetager integrationsmæssige opgaver. Derimod er de blevet spurgt om, hvor mange etniske medlemmer foreningen har, og om foreningen arbejder for flygtninge og indvandrere. Der tages udgangspunkt i disse to spørgsmål med henblik på at afdække foreningernes integrationsindsats. For så vidt som en frivillig forening har etniske medlemmer, kan dennes medlemsdeltagelse ses som udtryk for, at foreningen kan fungere som en integrationsarena, der skaber et kulturmøde mellem danske og etniske medlemmer. I de foreninger, der har aktiviteter for flygtninge og indvandrere, kan det ses som udtryk for, at foreningerne varetager en opgave,

---

² Kortlægningen af foreninger og andre frivillige organisationer er gennemført af Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund på Syddansk Universitet som et led i Frivillighedsundersøgelsen, som Socialforskningsinstituttet har det overordnede ansvar for.

der kan bidrage til, at flygtningene og indvandrerne opnår en øget integration i samfundet.

Kapitlet gennemgår, hvilke forhold der påvirker henholdsvis, om en forening har etniske medlemmer, eller om en forening har målrettede aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Oplysningerne om foreningens aktiviteter for flygtninge og indvandrere samt skøn over antallet af medlemmer med anden etnisk baggrund er selvrapporterede af foreningerne. De er blevet bedt om at besvare spørgsmålet: ”Hvor stor en procentdel af alle foreningens medlemmer tilhører etniske minoriteter?” Foreningerne har kunnet svare følgende: ”ingen”, ”mindre end 10 pct.”, ”mindre end 50 pct.”, ”ca. 50 pct.”, ”mere end 50 pct.”, ”næsten alle” samt ”ved ikke”. I forhold til om foreningerne arbejder for flygtninge og indvandre- re, er de blevet bedt om at svare på følgende spørgsmål: ”Hvilke grupper arbejder foreningen især for?” Foreningerne har haft mulighed for at sætte flere krydser inden for følgende grupper: ”børn, unge”, ”voksne”, ”ældre”, ”mænd/drenge”, ”kvinder/piger”, ”begge køn”, ”personer med sygdom eller handicap”, ”flygtninge og indvandrere”, ”hjemløse og ud- stødte”, ”misbrugere”, ”personer eller husstande fra et bestemt bolig- eller lokaleområde”, ”personer med bestemte holdninger eller værdier af religiøs eller politisk karakter” samt ”andre”. Således må en besvarelse af, at foreningen arbejder for flygtninge og indvandrere, tolkes som udtryk for, at foreningen indtænker etniske minoriteter som en del af forenin- gens virke og som en del af deres bestræbelse på at rekruttere nye med- lemmer blandt etniske minoriteter.

Kapitlet er bygget op således, at kendetegn ved de foreninger, der er tilbøjelige til at have etniske minoriteter som medlemmer, præsenteres først. Dernæst præsenteres de foreninger, der er mest tilbøjelige til at arbejde for flygtninge og indvandrere.

FRIVILLIGE FORENINGER OG ETNISKE MEDLEMMER

Tre ud af ti frivillige foreninger har medlemmer med anden etnisk bag- grund, og i hovedparten af de frivillige foreninger udgør medlemmerne med anden etnisk baggrund under 10 pct. af samtlige medlemmer. I tabel 4.1 fremgår størrelsen af frivillige foreninger og andelen af etniske med- lemmer.

Tabel 4.1

Andel af etniske medlemmer i foreninger efter foreningers størrelse (medlemstal). Procent.

	In- gen	Mindre end 10 pct.	Mindre end 50 pct.	Ca. 50 pct.	Mere end 50 pct.	Næsten alle	Total procent	Total
0-30 medlemmer	87,5	11,2	0,3	0,6	0,0	0,3	100,0	321
31-60 medlemmer	78,3	20,7	0,7	0,0	0,3	0,0	100,0	300
61-100 medlemmer	68,5	30,2	0,9	0,4	0,0	0,0	100,0	232
101-250 medlemmer	61,2	35,7	2,4	0,3	0,3	0,0	100,0	294
Flere end 250 medlemmer	39,8	57,5	2,2	0,0	0,4	0,0	100,0	226
Total	68,8	29,4	1,2	0,3	0,2	0,1	100,0	1.373

Gamma³=0,480 med tilhørende signifikans p= 0,0 pct.

Det fremgår af tabellen, at jo flere medlemmer, foreningerne har, desto flere foreninger har også under 10 pct. etniske medlemmer. Det er en forventelig sammenhæng, idet chancen for, at der er mindst et etnisk medlem i en stor forening, alt andet lige er større, end at der er mindst et etnisk medlem i en lille forening. At der således er fire ud af ti foreninger med over 250 medlemmer, der ikke har mindst et etnisk medlem, forekommer således at være en høj andel.

Ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse er det muligt at identificere profilen af de foreninger, der er tilbøjelige til at have etniske medlemmer. Af tabel 4.2 fremgår det, hvilke forhold der har indflydelse på, om en frivillig forening har etniske medlemmer eller ej.

³ Gamma er et sammenhængsmål, der er udtryk for styrken af en monoton negativ eller positiv korrelation mellem variabler, der er binære eller ordinale. Gamma har et udfaldsrum [-1;1], hvor -1 og 1 er udtryk for en deterministisk sammenhæng, og 0 er udtryk for, at der ikke er sammenhæng (dvs. uafhængighed) mellem variablerne. I en gammatest beregnes en signifikanssandsynlighed (p). Signifikanstesten er en tosidet test på et 95 pct. signifikansniveau. P er sandsynligheden for, at gamma opfører sig på en bestemt måde under nogle hypotetiske forudsætninger. P, der er mindre end 0,1 pct., er udtryk for en stærk sammenhæng, p mellem 0,1 og 1,0 pct. er udtryk for en moderat sammenhæng, mens p mellem 1,0 og 5,0 pct. udtrykker en svag sammenhæng. P større end 5 pct. er udtryk for uafhængighed mellem de testede variabler.

Tabel 4.2

Chancen for, at en frivillig forening har etniske medlemmer. Estimerne er beregnet i en logistisk regressionsanalyse.

	Odds-ratio-estimer ⁴	P
Konstant	0,074	***
0-30 medlemmer		
31-100 medlemmer	2,345	***
101 medlemmer og derover	4,591	***
Foreningens geografiske område er en landsby, mindre by eller et sogn		
Foreningens geografiske område er et boligkvarter, bydel eller skoledistrikt	2,796	***
Foreningens geografiske område er hele kommunen	1,653	**
Foreningens geografiske område er flere kommuner/amter, en landsdel eller hele landet	1,795	***
Andel af medlemmer under 18 år er 0 pct.		
Andel af medlemmer under 18 år er under 10 pct.	1,896	***
Andel af medlemmer under 18 år er over 10 pct.	3,791	***
Andel af medlemmer, der er kvinder, er under 10 pct.		
Andel af medlemmer, der er kvinder, er mellem 10-50 pct.	2,686	***
Andel af medlemmer, der er kvinder, er over 50 pct.	1,489	*
Foreninger, der er tilknyttet arbejderbevægelsen/socialisme	3,235	***
Det er ikke foreningens opgave at løse sociale problemer	0,662	***
Foreningen er enig i, at arbejdet i foreningen bør være helt ulønnet	0,574	***
Har aldrig samarbejdet med en anden kommunal/amtskommunal institution eller forvaltning	0,560	***
N	1214	

Anm.: *** mindre end 1 pct. sandsynlighed for, at parameter er 0. ** mindre end 5 pct. sandsynlighed. * mindre end 10 pct.

Tabel 4.2 viser, som det også fremgår af tabel 4.1, at det først og fremmest er de større foreninger, der har etniske medlemmer. For foreninger med over 100 medlemmer er chancen for, at foreningen har etniske medlemmer 4,5 gange større end for små foreninger, der har under 30 medlemmer. Ligeledes for foreninger, der har mellem 31 og 100 medlemmer, er chancen for, at den har etniske medlemmer, 2,3 gange større, end hvis en forening har under 30 medlemmer.

Geografiske forhold spiller også ind på, om foreningerne har etniske medlemmer. Foreninger, der har en geografisk tilknytning til en landsby, mindre by eller et sogn, har kun en lille tilbøjelighed til at have etniske medlemmer. Størst er chancen i foreninger, der har en tilknytning til et boligkvarter, bydel eller skoledistrikt. Der er næsten tre gange så

⁴ Odds-ratio er udtryk for en multiplikativ forskel på chancen for et positivt udfald på den afhængige variabel mellem to kategorier på den uafhængige variabel.

stor chance for, at en forening med denne form for tilknytning har etniske medlemmer, end for foreninger, der er forankrede i en landsby mv. Ligeledes har foreninger, der har en kommune, flere kommuner eller hele landet som geografisk område, halvanden gang så stor tilbøjelighed til at have etniske medlemmer som foreninger, der opererer i landsbyer mv. Disse forskelle er udtryk for den geografiske spredning af etniske minoriteter. Oftest bor etniske minoriteter i boligkvarterer og større byer, og som følge heraf er det forventeligt, at der er flere etniske medlemmer i foreninger, der har deres virke i disse områder.

Jo flere medlemmer i en forening, der er under 18 år, desto større er chancen for, at der også er etniske medlemmer. Foreninger, der har over 10 pct. medlemmer på under 18 år, har næsten fire gange så stor chance for at have etniske medlemmer sammenlignet med foreninger uden medlemmer på under 18 år. Ligeledes har foreninger, der har under 10 pct. medlemmer på under 18 år, næsten dobbelt så stor chance for at have etniske medlemmer, holdt op imod foreninger, der ikke har nogen unge medlemmer. Derudover er der en positiv sammenhæng mellem forekomsten af kvindelige medlemmer i foreninger og tilbøjeligheden til også at have etniske medlemmer. Foreninger, der har 10-50 pct. kvindelige medlemmer, har 2,7 gange større chance for også at have etniske medlemmer i forhold til foreninger, der har under 10 pct. kvinder blandt medlemmerne. Ligeledes har foreninger med over 50 pct. kvindelige medlemmer halvanden gang større chance for ligeledes at have etniske medlemmer sammenlignet med foreninger med under 10 pct. kvindelige medlemmer. Det tyder således på, at der er et sammenfald mellem unge medlemmer, kvinder og etniske minoriteter. Imidlertid er det ud fra surveydataene ikke muligt at undersøge, om der er en overrepræsentation af kvinder eller af unge blandt de etniske medlemmer.

Det kendetegner endvidere de foreninger, der har en større tilbøjelighed til at have etniske medlemmer, at de ofte samarbejder eller har haft et samarbejde med en anden kommunal/amtskommunal institution eller forvaltning.

Endelig har foreningernes værdigrundlag indflydelse på tilbøjelighed til at have etniske medlemmer. Foreninger, der har en tilknytning til arbejderbevægelsen/socialisme, har mere end tre gange så stor tilbøjelighed til at have etniske medlemmer i forhold til foreninger, der ikke har denne tilknytning. Ligeledes har foreninger, der ser det som deres opgave at være med til at løse sociale problemer i samfundet, halvanden gang så

stor tilbøjelighed til også at have etniske medlemmer end foreninger, der ikke ser det som deres opgave. Derudover har foreninger, der i højere grad vurderer, at arbejdet i foreningen bør lønnes, halvanden gang så stor tilbøjelighed til at have etniske medlemmer, end foreninger, der vurderer, at arbejdet i foreningen bør være helt ulønnet.

I forhold til, om en forening primært beskæftiger sig med eksempelvis det sociale område, det politiske område eller kultur og fritid, er der ingen signifikante forskelle i forhold til deres tilbøjelighed til at have etniske medlemmer. Det er således ikke muligt at sige, at én type af frivillige foreninger har en større tilbøjelighed til at have medlemmer med forskellig etnisk baggrund end øvrige typer af foreninger.

FRIVILLIGT ARBEJDE FOR FLYGTNINGE OG INDVANDRERE

5 pct. af de frivillige foreninger arbejder for flygtninge og indvandrere. Det er således en væsentlig lavere andel, end de foreninger, der har etniske medlemmer. Der er dog en klar tendens til, at foreninger med etniske medlemmer også har en større tilbøjelighed til at have aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Det fremgår af tabel 4.3.

Tabel 4.3

Oversigt over foreninger, der især arbejder for flygtninge og indvandrere. Procent.

	Andel af foreninger, der ikke arbejder for flygtninge og indvandrere	Andel af foreninger, der især arbejder for flygtninge og indvandrere	Total procent	Total (N)
Har ingen etniske medlemmer	97	3	100	1.443
Har etniske medlemmer	90	10	100	446
Total (N)	95	5	100	1.889

Gamma=0,554 med tilhørende signifikans p= 0,0 pct.

Hver tiende forening, der angiver at have medlemmer med etnisk baggrund, arbejder især for gruppen af flygtninge og indvandrere, mens 3

pct. af foreningerne uden etniske medlemmer arbejder for flygtninge og indvandrere. Det tyder på, at frivillige foreninger med etniske medlemmer har et andet incitament til at tilbyde aktiviteter til især flygtninge og indvandrere, end foreninger der ikke tæller etniske minoriteter blandt medlemmerne.

Ud over at forekomsten af etniske medlemmer har indflydelse på, om en forening har aktiviteter for flygtninge og indvandrere, er der en række øvrige forhold, der også påvirker foreningens aktivitet. Ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse kan chancerne for, at en frivillig forening har aktiviteter for flygtninge og indvandrere, undersøges. I tabel 4.4 fremgår, hvilke forhold der beskriver profilen af en frivillig forening, som har størst tilbøjelighed til at arbejde for etniske minoriteter.

Tabel 4.4

Chancen for, at en frivillig forening har aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Estimerne er fra en logistisk regressionsanalyse.

	Odds-ratio-estimer	P
Konstant	0,026	**
0-30 medlemmer		
31-100 medlemmer	0,294	**
101 medlemmer og derover	0,135	**
Foreninger med etniske medlemmer	4,432	**
Foreninger, der er målrettet en social indsats	4,522	**
Foreninger, der er målrettet politik, rådgivning, juridisk bistand mv.	4,846	**
Foreninger, der er målrettet økonomisk støtte og filantropi	3,201	**
Foreninger, der er baseret på international solidaritet	2,679	*
Foreninger, der er baseret på social solidaritet	2,791	**
Foreninger, der især arbejder for børn	2,948	**
Foreninger, der især arbejder for ældre	0,197	**
Foreningen skal være med til at løse de sociale problemer i samfundet		
Foreningen skal hverken medvirke eller ikke medvirke til at løse sociale problemer i samfundet	0,341	*
Det er ikke foreningens opgave at løse sociale problemer	0,208	*
N	1508	

Anm.: ** mindre end 1 pct. sandsynlighed for, at parameter er 0. * mindre end 5 pct. sandsynlighed.

Det fremgår af tabel 4.4, at sammenhængen mellem, om en forening har etniske medlemmer, og om den arbejder for flygtninge og indvandrere, vedbliver at eksistere, også når der kontrolleres for en række øvrige for-

holds betydning. Det fremgår endvidere, at chancen for, at en forening arbejder for flygtninge og indvandrere, er mere end fire gange så stor for foreninger, der har etniske medlemmer, sammenlignet med foreninger, der ikke har etniske medlemmer.

I analysen af foreninger, der har størst tilbøjelighed til at have etniske medlemmer, fremgår det, at jo større foreningen er, jo større er chancen for at have etniske medlemmer. I denne analyse af foreningernes tilbøjelighed til at arbejde for etniske minoriteter, viser det sig imidlertid, at der er størst chance i de mindre foreninger for, at de arbejder for aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Chancen for, at foreninger med under 30 medlemmer arbejder for flygtninge og indvandrere, er tre gange større sammenlignet med foreninger, der har mellem 31-100 medlemmer, og syv gange større sammenlignet med foreninger, der har over 100 medlemmer. I analysen er det undersøgt, om der er en samlet effekt i form af en samvirkningseffekt (interaktionsled) mellem størrelsen af en forening og forekomsten af etniske medlemmer i forhold til, om en forening arbejder for flygtninge og indvandrere. En test for, om der er denne samvirkning, viser, at der ikke er det. Imidlertid er der få frivillige foreninger, der arbejder for etniske minoriteter. Datamaterialet bliver derfor for lille i forhold til at identificere eksempelvis samvirkningseffekter.

Foreninger, der beskæftiger sig med sociale indsatser, politik, rådgivning og juridisk bistand samt økonomisk støtte og filantropi, er dem, hvor chancen er størst for, at de ligeledes har aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Chancen er tre til fire gange større sammenlignet med foreninger, der ikke beskæftiger sig med disse områder. Det tyder på en differentiering blandt de frivillige foreninger med etniske medlemmer. Mulige samvirkningseffekter mellem forekomsten af etniske medlemmer og type af frivillig forening viser sig at være insignifikante, hvilket kan hænge sammen med datamaterialets størrelse.

Foreninger, der arbejder for børn, har også en større chance for at arbejde for flygtninge og indvandrere. Chancen er næsten tre gange større for foreninger, der også arbejder for børn, sammenlignet med foreninger, der ikke har aktiviteter for børn. Derimod har foreninger, der især arbejder for ældre, en væsentligt mindre tilbøjelighed til også at arbejde for flygtninge og indvandrere. Foreninger, der ikke arbejder målrettet for ældre, har fem gange så stor tilbøjelighed til at arbejde for flygt-

ninge og indvandrere sammenlignet med foreninger, der arbejder for ældre.

I lighed med, at foreningernes værdigrundlag har betydning for, om en forening har etniske medlemmer, spiller værdigrundlaget også ind på foreningernes tilbøjelighed til at arbejde for flygtninge og indvandrere. Foreninger, der er baseret på værdier som international solidaritet og social solidaritet, har en større tilbøjelighed til også at arbejde for flygtninge og indvandrere. Chancen er 2,5 gange større sammenlignet med foreninger, der ikke er baseret på dette ideologiske grundlag. Endelig har foreninger, der ser det som deres opgave at være med til at løse sociale problemer i samfundet, en større tilbøjelighed til også at arbejde for flygtninge og indvandrere. Tilbøjeligheden er fem gange større sammenlignet med foreninger, der ikke ser det som deres opgave at være med til at løse sociale problemer.

OPSAMLING

Denne analyse af de frivillige foreningers integrationsindsats viser, at der er mange foreninger med etniske medlemmer, om end de etniske medlemmer antalmæssigt udgør en lille del af det samlede medlemstal. Sammenholdt med, at der er få frivillige foreninger, der arbejder for flygtninge og indvandrere, kan det tyde på, at forekomsten af etniske medlemmer ikke er et resultat af, at foreningerne har haft en særlig bestræbelse på at rekruttere medlemmer blandt etniske minoriteter. Derimod kan det tyde på, at foreningerne har en profil i forhold til aktiviteter, mål og værdigrundlag, som har fået de etniske medlemmer til at engagere sig i foreningen. I den forstand bidrager foreningerne til at fungere som integrationsarenaer uden at have det som et bevidst og tilsigtet mål.

Der er en lille gruppe af foreninger, der angiver, at de arbejder for flygtninge og indvandrere, uden at de har etniske medlemmer. Det er foreninger, der er små, og deres bidrag til integrationen af etniske minoriteter må forventes at være lille. Muligvis gælder det for disse foreninger, at deres opmærksomhed mod etniske minoriteter i højere grad er udtryk for en grundlæggende og social bevidsthed eller ansvar frem for en reel integrationsmæssig indsats.

AKTIVITETER, PROJEKTER OG TILBUD – ET OVERBLIK

I dette kapitel beskrives forskellige frivillige sociale indsatser, som er rettet mod etniske minoriteter. Hensigten med kapitlet er at give et overblik over den variation og de muligheder, der er i frivilligt socialt arbejde, og hvilke integrationsmæssige opgaver disse forskellige former for frivilligt socialt arbejde kan være med til at løse. En hoveddistinktion er mellem de frivillige sociale indsatser, der arbejder *for* etniske minoriteter, og de frivillige sociale indsatser, der arbejder *med* etniske minoriteter. Det vil sige, at der er frivillige sociale indsatser, der er specifikt målrettet en gruppe flygtninge eller indvandrere, og hvor det frivillige sociale arbejde udføres af danske frivillige. Indsatser, der arbejder med etniske minoriteter, er dem, der både har etniske minoriteter på bruger- og frivilligsiden. De frivillige sociale indsatser, der beskrives i dette kapitel, har et mål om at involvere etniske minoriteter i det frivillige sociale arbejde uden nødvendigvis at have en hypotese om sammenhængen mellem indsatsen og integration af etniske minoriteter. Fælles for interviewene med de involverede aktører i de frivillige sociale indsatser er dog, at aktørerne ser deres aktiviteter som ét af flere bidrag, der kan være med til at skabe en bedre integration af etniske minoriteter i samfundet.

Beskrivelsen baserer sig ikke på en fuldstændig kortlægning af det frivillige sociale arbejde, men derimod på en grundig og alsidig af-dækning af forskellige former for frivilligt socialt arbejde. De frivillige sociale indsatser kan kategoriseres inden for tre overordnede områder:

- Børn og unge
- Voksne
- Brobygning mellem danskere og etniske grupper.

Inden for hver indsats er behovet for indsatsen, målgruppen, metoder, organisering og forankring, professionaliseringsgrad af det frivillige sociale arbejde og samarbejdsrelationer beskrevet.

FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE FOR BØRN OG UNGE

Det frivillige sociale arbejde målrettet børn og unge udgør generelt en stor aktivitet. Analysen i kapitel 4 af frivillige foreninger understreger dette, hvor det fremgår, at henholdsvis 53 pct. og 61 pct. af foreningerne med etniske medlemmer især arbejder for børn og unge. Generelt er motiverne bag projekterne til børn og unge funderet i, at børn og unge med anden etnisk baggrund skal have de samme muligheder som danske børn og unge for at deltage i aktiviteter i fritiden og for at få udviklet deres sociale, boglige og fysiske kompetencer og færdigheder, således at de i skolen, i fritidsjobbet og i andre sociale sammenhænge har de samme forudsætninger for at deltage som danske børn og unge. Indsatserne varierer over daglige tilbud til børn og unge og til at være enkeltstående aktiviteter, der foregår en gang imellem – typisk i børnenes skoleferier.

Børne- og ungetilbud

De etablerede tilbud til børn og unge, herunder kommunale tilbud, dækker et stort behov, men der er en stor gruppe af børn og unge med anden etnisk baggrund, som ikke bliver dækket ind af de etablerede tilbud. Det drejer sig typisk om etniske børn og unge, der bor i store almene boligområder. Der kan være flere grunde til, at disse børn og unge ikke benytter sig af de etablerede tilbud. Det kan fx være, fordi, afstanden mellem bopæl og de eksisterende fritidstilbud er for stor, børnenes forældre ikke har råd til at lade deres børn benytte de etablerede fritidstilbud, eller at forældrene mangler kendskab til de etablerede tilbud.

I flere boligområder er der gode erfaringer med at etablere et dagligt klubtilbud til boligområdets børn og unge. Ofte vil de børn og unge, der benytter sig af tilbuddet, have en anden etnisk oprindelse end

dansk, men der er også klubber, hvor der både kommer danske og etniske børn og unge. Tilbuddene kan omfatte børn fra seksårsalderen og opefter. Afhængig af andelen af børn og unge i boligområdet kan tilbuddet differentiere i forskellige aldersgrupper, der kommer på forskellige tidspunkter af dagen. Tilbuddet kan ligeledes rumme både drenge og piger, men der er gode erfaringer med at tilbyde pigerne et rum for dem selv, hvor de kan være sammen uden drengene. Herved kan det tilgodeses, at der er forældre, der ønsker, at deres døtre kun er sammen med andre piger, uden at der dermed oprettes et decideret tilbud til piger.

Formålet med et dagligt tilbud til et boligområdes børn og unge er at give dem mulighed for at være sammen med jævnaldrende kammerater i fritiden under organiserede og strukturerede forhold, og hvor der er voksne til at hjælpe med at udvikle meningsfulde aktiviteter for børnene og de unge. For mange af de børn og unge, der benytter sig af disse daglige tilbud, bliver det deres fristed uden for hjemmet og uden for skolen. Derudover har tilbuddene ofte til hensigt at bidrage til at udvikle børnenes og de unges færdigheder til at kunne begå sig i det danske samfund samt deres forventningshorisont og kompetencer i forhold til fremtidig uddannelse og arbejde. Tilbuddene har sjældent et defineret kriminalpræventivt sigte, men alene det, at børn og unge får et dagligt tilbud, der indbefatter en voksenkontakt, alternativt til ikke at have noget tilbud, kan i sig selv være et forebyggende element i forhold til at indlede en småkriminell løbebane.

Et omdrejningspunkt i tilbuddene til børnene og de unge er at tilbyde dem meningsfulde og varierede aktiviteter for at sikre, at de bliver ved med at benytte sig af tilbuddet. Der er erfaringer med, at børn og unge hurtigt viser tegn på at kede sig, hvis aktiviteterne forbliver de samme. For at sikre en fastholdelse af børne- og ungegruppen er det således vigtigt, at tilbuddet løbende er opmærksom på at udvikle aktiviteterne, således at børnenes og de unges behov dækkes. En måde at variere aktiviteterne på er ved både at have faste daglige aktiviteter og aktiviteter ud af huset. De faste aktiviteter kan være lektiehjælp, modersmålsundervisning, bordtennis, pool, computerspil, brætspil samt dans og musik. Aktiviteter ud af huset kan være ture i svømmehallen, udflugter over flere dage til forskellige steder i landet, sportsskampe med andre tilsvarende klubtilbud samt deltagelse i boligområdets øvrige fællesaktiviteter som sommerfester og juletræsfester.

Klubtilbud til børn og unge med forankring i frivilligt socialt arbejde giver sammenlignet med offentlige tilbud mere fleksible rammer for at imødekomme børnenes og de unges behov. Det hænger sammen med, at frivillige sociale tilbud ikke på samme måde som de offentlige tilbud er forpligtet til at udfærdige handlingsplaner og på forhånd definere omfanget og karakteren af den indsats, der tilbydes børnene og de unge. Det giver de frivillige sociale tilbud en mulighed for at bestemme indsatsens karakter og omfang i mødet med børnene og de unge, således at der tages højde for deres individuelle behov på et givet tidspunkt. Konkret kan det fx komme til udtryk ved, at børnene og de unge en dag foreslår at tage i svømmehallen, og i stedet for at vente med at tage i svømmehallen til en anden dag, tager de frivillige og børnene og de unge af sted samme dag, som forslaget kommer frem.

For at det kan lykkes tilbuddene at udvikle børnenes og de unges kompetencer og sociale færdigheder og således være mere end blot et tilbud om socialt samvær, er det afgørende, at børnene og de unge får tillid til de voksne, respekterer dem og forholder sig til de voksnes adfærdsanvisninger. For at denne tillid og respekt kan skabes, er det vigtigt, at arbejdet med børnene og de unge er baseret på en daglig og langvarig kontakt. Det er ligeledes vigtigt, at børnene og de unge får erfaringer med, at de voksne i tilbuddet gerne vil hjælpe dem, idet den hjælp kan være med til at bane vejen for børnenes og de unges tillid, og for at børnene og de unge med tiden tør betro sig til de voksne og bede om hjælp, når de har behov for det. Konkrete erfaringer med voksnes hjælp kan opstå i forbindelse med tilbuddenes støtte til børnenes og de unges skolegang ved at tilbyde lektiehjælp samt orientering og vejledning i forhold til ungdomsuddannelser og fritidsjob.

Opsøgende arbejde i forhold til børne- og ungegruppen kan ligeledes være en central del af tilbuddet, ved at de voksne reagerer på selv de mindste tegn på adfærd, der forekommer at være asocial eller kan risikere at lede ind i en kriminel eller på anden måde destruktiv løbebane. Det opsøgende arbejde kan bestå i at reagere på, at et barn ændrer markant adfærd i form af at blive indesluttet eller udadreagerende, men det kan også bestå i at reagere på, at en gruppe af børnene og de unge ikke længere benytter sig af tilbuddet, og finde ud af baggrunden for det, og hvad gruppen i stedet foretager sig. Erfaringer viser, at ungdomskriminaliteten i børne- og ungegruppen kan falde, når de begynder at komme i klubben, og at hærværk og graffiti i boligområderne mindskes markant.

Tilbuddene har ofte både frivillige og lønnede medarbejdere, hvoraf nogle kan være deltidsansatte. I nogle tilfælde er tidligere frivillige medarbejdere overgået til at blive lønnede medarbejdere. Det har stor betydning, at fritidstilbuddet er baseret på lønnede medarbejdere, der kan sikre en kontinuitet i kontakten til børnene og de unge. Det vil ofte være de lønnede medarbejdere, der er de gennemgående voksne, som børnene og de unge først får skabt en tillidsfuld relation til.

De frivillige medarbejdere kan ofte være forældre fra boligområdet. Deres motivation for at være frivillige kan være, at de gerne vil bidrage til, at områdets etniske børn og unge klarer sig lige så godt som danske børn og unge, og at de gerne vil være med til at forebygge, at deres børn indleder en destruktiv løbebane. Der er ligeledes en motivation blandt nogle frivillige til, at de gerne vil have, at deres børn bliver bedre integreret i samfundet, end de frivillige selv oplever, at de er. De frivillige har ofte ikke nogen pædagogisk uddannelse eller tilsvarende bag sig, men de er forældre med stor erfaring med børn og har ofte et stort engagement i forhold til at bidrage til børnenes og de unges opdragelse, der tilgodeser både værdier i hjemlandets opdragelse og i det danske samfund.

Der kan være en tendens til, at der er flere mandlige frivillige end kvindelige, hvilket stemmer overens med Socialforskningsinstituttets undersøgelse af frivilligt arbejde, der viser, at flere mænd end kvinder er involveret i frivilligt arbejde i bolig- og lokalområdet. Der er dog gode erfaringer med at involvere etniske kvinder som frivillige i forbindelse med et tilbud om modersmålsundervisning som en del af klubtilbuddet.

Det kendetegner de frivillige, at de har et stort personligt overskud til at indgå i klubtilbuddet. Flere frivillige har endvidere overskuddet til at indgå i netværk med professionelle, skoler, SSP, nærpolti og opsøgende medarbejdere. Det har en stor betydning i forhold til at inddrage andre aktører i tilbuddet og i eventuelle løsninger på problemer, som måtte opstå i børne- og ungegruppen. Funktionen af, at de frivillige involverer sig i netværk, er endvidere, at de herved kan få en funktion i at være kulturformidlere og brobyggere mellem de etniske familier i boligområdet og det offentlige i form af skole, nærpolti og boligorganisation. Således inddrages de frivillige nogen gange også i aktiviteter og opgaveløsninger, der ligger ud over klubtilbuddet til børnene og de unge.

Klubberne kan finansieres på forskellig vis. Nogle klubber starter op med en ministeriel finansiering via puljer, og efterfølgende modta-

ger de midler efter § 115 i Serviceloven. Boligorganisationerne kan også støtte ved fx at stille lokaler i bebyggelsen gratis til rådighed for klubben og således bidrage til driften af klubtilbuddet. Ligeledes bidrager forankringen af klubtilbuddet i boligområdet til, at klubben kan få del i de boligsociale midler, som boligområdet kan have modtaget.

Klubberne er typisk organiseret med en bestyrelse, der varetager klubbens økonomi og ansøgninger om midler. I bestyrelsen kan både lønnede og frivillige medarbejdere deltage, og der er erfaringer med, at nærbetjente og beboerrådgivere sidder i bestyrelsen eller bidrager med bistand og sparring i forbindelse med ansøgning om midler, budgetter og regnskab samt i udarbejdelsen af evalueringer af aktiviteter, der har fået ministeriel støtte.

Den store udfordring for børne- og ungeklubber er det løbende arbejde med at søge midler til at sikre klubbens fremtidige eksistens og forankring. Ligeledes er det en stor udfordring for tilbuddene at sikre, at der er det fornødne antal lønnede og frivillige medarbejdere i klubben, således at kontinuiteten og omsorgen i den daglige kontakt til børnene og de unge opretholdes. Endelig kan der være en udfordring i at åbne klubbens tilbud udadtil enten i form af, at danske børn og unge deltager i tilbuddet, eller at klubben bruges som afsæt for at skabe kontakt til omverdenen, fx i forbindelse med introduktion til ungdomsskoletilbud.

En væsentlig lære af de klubtilbud, der er etableret i boligområdet til børn og unge, er, at det lykkes at få børn og unge involveret i et tilbud, når tilbuddet er placeret der, hvor børnene og de unge bor. Ligeledes er en lære, at samarbejdet med boligorganisationen er vigtigt, fordi boligorganisationen kan bidrage både til driften og til at stille faglige ressourcer, som fx beboerrådgiveren, til rådighed for klubben.

Den betydning, som børne- og ungetilbuddene kan have for integrationen af etniske børn og unge, er, at de i kraft af et meningsfuldt og spændende fritidstilbud får mulighed for at deltage i fritidstilbud på lige fod med danske børn og unge. Derudover bidrager tilbuddet til, at de lærer spillereglerne for socialt samvær at kende, og at de får støtte i forhold til skolegang og fremtidige overvejelser om ungdomsuddannelse, fritidsjob og læreplads. Der er gode erfaringer med, at børne- og ungegruppen fastholdes i et skoleforløb, og at lektiehjælpen og modersmålsundervisningen kan være med til at bidrage til denne fastholdelse.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til børn og unge foregår følgende steder:

- Børne- og ungeklubben Oliven i Helsingør
- Vejle Ungdoms- og Kulturforening.

Pigeclubber

Erfaringer fra eksisterende tilbud viser, at der kan være behov for at etablere tilbud kun til piger, der er udelukket fra at deltage i eksisterende tilbud på grund af deres adfærd, forældrenes manglende kendskab til mulighederne, eller fordi forældrene ikke ønsker, at deres døtre deltager i tilbud, hvor der også kommer drenge. Pigeclubberne kan være etableret primært med henblik på specifikt at imødekomme etniske pigers behov for at være sammen med jævnaldrende piger, men tilbuddene forsøger også ofte at åbne sig i forhold til danske piger. Pigerne er som regel i alderen fra 12-18 år. Pigeclubberne kan variere i størrelse fra 10 til 30 piger.

Pigeclubben kan tilgodese forskellige målgrupper; sjældent dog inden for samme tilbud. Der er piger, der er udadreagerende i forhold til deres jævnaldrende og omgivelserne, og som har svært ved at indgå i de eksisterende fritidstilbud på grund af deres omgangsform. Disse piger har behov for et sted, hvor indsatsen kan fokusere på at adfærdsanvise dem, således at der bliver færre konflikter omkring dem. En anden gruppe af piger er de stille og socialt usikre piger, der ikke har noget netværk eller kun et begrænset netværk til jævnaldrende.

Om det er de stille piger eller de udadreagerende piger, der er målgruppen for pigeclubben, har betydning for formen og indholdet i tilbuddet. De stille piger har først og fremmest behov for et trygt samlingssted, hvor de kan være sammen med voksne frivillige og jævnaldrende piger. Tilbuddene til stille og usikre piger tager således udgangspunkt i at opbygge en tryk relation mellem medarbejderne og pigerne og via aktiviteter at øge pigernes selvtillid til at blive socialt synlige og engagerede.

De udadreagerende piger har derimod behov for en personlig og tæt voksenkontakt, der lytter til pigerne, hører på deres problemer og prøver at sætte grænser for deres opførsel, når den bliver for grænsesøgende. Det er vigtigt, at tilbuddet kan give pigerne råd og støtte i forhold til de problemer, de har, og som kan være medvirkende årsag til pigernes

udadreagerende adfærd. Det drejer sig om at lære pigerne at gebærde sig i sociale sammenhænge.

Pigeclubberne tilbyder ofte pigerne forskellige aktiviteter som fx kreativt håndarbejde, musik og dans, computerspil, lektiehjælp, studiemæssig og personlig vejledning, oplæg om sundhed og motion og information om foreningstilbud i lokalområdet. Pigeclubberne lægger generelt stor vægt på at inddrage pigerne i tilrettelæggelsen af tilbuddet og etablere aktiviteter, der imødekommer pigernes behov. Det bærende element er at lytte til pigerne og inddrage dem i det omfang, pigerne ønsker at blive inddraget og ønsker at få ansvar for at stå for nogle aktiviteter.

En del af pigeclubberne laver ligeledes opsøgende arbejde i forhold til de familier, der har piger, der kunne være interesseret i at komme i en pigeclub. I Kringlebakkens pigeclub Peaches har klubben i samarbejde med den lokale ungdomsskole ansat en arabisktalende opsøgende medarbejder, som har til opgave at tage kontakt til forældre, skoler mv. for at oplyse om Kringlebakkens fritidstilbud til de yngre piger. Det har vist sig at være en god måde at få fat i nye brugere og udbrede kendskabet til klubben på. Kendskab til pigeclubberne kan også gå via skolerne, hvor de får sedler med hjem om tilbuddet.

Der er forskellige professionaliseringsgrader af pigeclubber, hvilket hænger sammen med organiseringen af den enkelte klub. Flere pigeclubber er forankret i frivilligrupper under Dansk Flygtningehjælp, og disse pigeclubber har udelukkende frivillige kvinder til at forestå tilbuddet. Disse klubber kan ofte være gode til at rumme de stille og netværksløse piger. Andre pigeclubber er forankret i et boligsocialt arbejde og er således et tilbud i en vifte af tilbud til boligområdets børn og unge. Der er også klubber, der har en kommunal forankring i en børne- og ungeforvaltning, hvor der eksempelvis er et samarbejde mellem kommunen og tilbuddet om opsøgende medarbejdere og brug af kommunale faciliteter i tilbuddet. I disse klubber vil der således både være lønnede og frivillige medarbejdere. Ofte vil disse pigeclubber kunne rumme flere piger end de pigeclubber, hvor der udelukkende er frivillige medarbejdere. Ligeledes vil pigeclubberne med lønnede medarbejdere ofte også kunne rumme de udadreagerende piger, hvor der er behov for en tæt og hyppig kontakt mellem den samme voksne og pigerne.

De lønnede medarbejdere kan ofte have en socialpædagogisk baggrund, mens de frivillige har mange forskellige baggrunde. De kan være studerende eller i arbejde, og typisk er de i alderen 20-45 år. Der er

også etniske kvinder blandt de frivillige, og de kan være familiemedlemmer til nogle af pigerne eller være tidligere brugere af klubben. De frivillige kvinder med anden etnisk baggrund kan ofte være dem, der laver det opsøgende og formidlende arbejde i pigeklubben.

Finansieringen af pigeclubberne kan komme fra ministerielle puljer, § 115-midler og en boligsocial indsats i lokalområdet. Derudover kan frivilligrupperne supplere med finansieringen af tilbuddet til pigerne via frivillige økonomiske bidrag til frivilligrupperne.

Det er først og fremmest en udfordring for pigeclubberne at opnå forældrenes accept af, at deres døtre må deltage i et fritidstilbud som en pigeclub. For de pigeclubber, der er åbne for både danske og etniske piger, kan det endvidere være en udfordring at tiltrække de danske piger til pigeclubberne. For de mindre pigeclubber, som baserer sig udelukkende på frivillig arbejdskraft, er det ligeledes en udfordring at kunne efterkomme pigernes forskellige ønsker om aktiviteter.

Betydningen af pigeclubberne i forhold til at bidrage til integrationen af de etniske piger kan bestå i, at pigerne får mulighed for at opbygge sociale relationer til jævnaldrende piger med både dansk og anden etnisk baggrund, og i forhold til de udadreagerende piger kan de via tilbuddet blive hjulpet tilbage på rette spor i forhold til skole, venner og familie. Tilbuddene styrker pigernes sociale netværk og tilbyder dem en mulighed for støtte og vejledning i hverdagen. De pigeclubber, der formår at skabe et møde mellem etniske og danske piger, skaber ligeledes fundamentet for et kulturmøde og mulighed for, at pigerne får kontakt på tværs af etniske skel. Desuden kan pigeclubberne fungere som brobyggere mellem pigernes etniske baggrund og det danske samfund og introducere pigerne for etablerede fritids- og ungdomstilbud.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til piger foregår følgende steder:

- Pigeclubben Peaches i København
- Pigegruppen i Nordborg
- Pigeclubben Regnbuen i København.

Drengeskubber

Erfaringer fra eksisterende tilbud viser, at der er behov for tilbud til drenge, der er eller føler sig udelukket fra at benytte sig af eksisterende

tilbud, og som kan opleve, at fx lærere og pædagoger har opgivet dem. Det er ofte drenge, der opholder sig i gaderummet og i forskellige grupper, der fra tid til anden kan komme i konflikt med hinanden og med politiet. Tilbuddet kan således være målrettet unge, der enten er i risiko for at komme ind på en kriminel løbebane, eller som allerede har været i kontakt med et kriminelt miljø. Tilbuddet har både et forebyggende element og bidrager til at hjælpe de unge drenge væk fra gaden og ind i et socialt samvær. Kendskabet til drengeklubberne foregår ofte via opsøgende arbejde og mund-til-mund metoden.

Drengene kan være i alderen fra 7-20 år, og ofte er tilbuddene specialiseret til hhv. de yngre og ældre drenge. Hovedsageligt er det drenge med anden etnisk baggrund, der benytter sig af tilbuddene. Drengene kan komme fra socialt skrøbelige og udsatte familier, hvor forældrene ikke har ressourcer til at drage tilstrækkelig omsorg for dem og til at reagere på drengenes adfærd, der kan bringe dem i konflikt med loven. Et mønster i drengegruppen er også, at de unge ofte kan have svært ved at komme i gang med en uddannelse, finde en læreplads eller et job.

I arbejdet med drengene er der gode erfaringer med at have så få og simple regler som muligt, men til gengæld være konsekvent, hvis reglerne ikke overholdes. For at det skal lykkes at nå ind til drengene, er det ofte nødvendigt at have en-til-en kontakt, hvor medarbejderen bruger tid på at lytte til drengene og finde ud af, hvad de har problemer med, og hvad de har lyst til, og herudfra give dem den støtte, de har brug for.

I tilbuddet har drengene ofte mulighed for at få lektiehjælp, spille playstation og brætspil. Der afholdes også ture og udflugter ud af huset. Der er gode erfaringer fra drengeklubber med at have fællesspisning som en fast aktivitet, hvor formålet er at skabe et holdepunkt i drengenes hverdag.

Typisk er der både lønnede og frivillige medarbejdere i tilbuddet til drengene. De lønnede medarbejdere skaber kontinuiteten i tilbuddet, der er vigtig for at hjælpe drengene ud af de uheldige cirkler, de kan være kommet ind i. De frivillige i tilbuddet har dansk eller anden etnisk baggrund. De danske frivillige bidrager til at afmontere drengenes antagelse om, at alle danskere har vendt dem ryggen. Den konkrete hjælp fra de danske frivillige i form af støtte til lektielæsning og til at finde en uddannelse og læreplads kan bidrage til, at drengene ændrer syn på samfundet. De etniske frivillige fungerer ofte som rollemodeller og er de synlige beviser på, at selvom man har en anden etnisk baggrund, så kan det

godt lade sig gøre at blive integreret i samfundet. Da omgangsformerne mellem drengene ofte kan være barsk, kan der være brug for, at de frivillige også kan fungere som konfliktløserne.

Drengetilbuddene kan være forankret i boligsociale projekter eller i eksisterende foreninger og frivillige sammenslutninger. Finansieringen af drengeklubber kan komme fra private fonde, ministerielle puljer og § 115-midler. Drengeklubberne kan fungere som væresteder eller som klubber. Når det er en klub, vil der oftere være et medlemskontingent, som drengene skal betale, mens et værested er et gratis tilbud til drengene. Typisk vil der være en bestyrelse både for klubben og værestedet, og det kan være aktører med faglig interesse for frivilligt socialt arbejde samt lønnede og frivillige medarbejdere, der er med i bestyrelsen. Bestyrelsens primære opgave vil være at varetage klubbens økonomiske forhold, ansøge om midler og udarbejde evalueringsnotater om aktiviteter, der har modtaget ministeriel støtte. Bestyrelsen kan dog også drøfte generelle linjer i udviklingen af tilbuddet til drengene og fungere som sparringspartner i forhold til nye projekter og idéer.

En stor udfordring for drengeklubberne er at have tilstrækkelige midler til lønnede medarbejdere, der kan lave opsøgende arbejde, og som kan skabe en tæt kontakt til drengene. I forhold til målgruppen forekommer det nødvendigt, at der er lønnede medarbejdere til at varetage det lange seje træk for at nå drengene. En anden udfordring ligger i at tilbyde aktiviteter, der fanger drengenes interesse, og som kan fastholde dem i tilbuddet. Endelig er udfordringen at give de frivillige de fornødne kompetencer til at håndtere drengegruppen i form af at være konfliktløserne og lynafledere.

Betydningen af drengeklubber i forhold til at bidrage til integrationen af etniske drenge kan være, at drengene hjælpes tilbage på et spor, der sikrer, at de får fuldført deres skole og kommer i gang med en ungdomsuddannelse eller får en læreplads. Erfaringer fra drengeklubberne viser, at det kan lykkes at få drengene væk fra gaden og ind i tilbud, hvor der er voksne til at tage sig af dem. Konkret bliver drengene hjulpet med at komme i gang med en uddannelse og finde en læreplads. Ligeledes bidrager klubberne til at udvide drengenes fortolkningsmuligheder, således at deres antagelser om, at de er ekskluderet og opgivet af samfundet, bliver udfordret og revideret. Det har en positiv betydning for drengenes fremtid.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til drenge foregår følgende steder:

- Ungeklubben i Skovparken i Kolding
- Værestedet Fisken på Vesterbro
- Drengklubben i Rabarberlandet i København.

Opsøgende arbejde

Erfaringerne fra eksisterende tilbud viser, at der er frivillige sociale indsatser i form af opsøgende arbejde, der har et decideret kriminalpræventivt sigte i form af at hjælpe kriminalitetstruede børn og unge med at bryde den løbebane, de har indledt, og derigennem bidrage til børnenes integration i samfundet. Det opsøgende arbejde er ofte lokalt forankret og organiseret i et bolig- og lokalområde og kan bestå i, at fædre- og forældregrupper laver opsøgende arbejde i lokalområdet. Disse fædre- og forældregrupper kan ofte støtte det frivillige sociale arbejde, der foregår i klubber for børn og unge samt de kommunale tilbud som skole og fritidsklub.

Målgruppen for det opsøgende arbejde er ofte unge drenge, typisk fra 12 år og opefter. Drengene er kendetegnet ved at være udadrettede, grænsesøgende og udfordrende, og de kan være i konflikt med forældrene, skolen og jævnaldrende. Det opsøgende arbejde har til formål at gribe fat i de drenge, der begår kriminalitet eller er kriminalitetstruede, og for at det lykkes at få drengene ud af den løbebane, er der gode erfaringer med at samarbejde med andre projekter, der kan fungere som alternativer for drengene. Det vil sige, at de opsøgende frivillige får introduceret drengene til tilbud i lokalområdet. Derudover er der gode erfaringer med, at forældregrupper arrangerer ad hoc-aktiviteter til de børn, der har en problematisk adfærd. Det kan være endagsudflugter, sommerferieaktiviteter, ture med børnene og deres forældre. Omdrejningspunktet i disse aktiviteter er at give børnene positive oplevelser, der kan være et afsæt for, at de får lyst til at engagere sig i aktiviteter, der ikke er i konflikt med alment accepterede normer og regler.

Det opsøgende arbejde og aktiviteter, der gennemføres af de opsøgende frivillige, kan være finansieret via § 115-midler, det Kriminalpræventive Råd og ministerielle puljer. De opsøgende er hovedsageligt frivillige forældre og voksne i lokalområdet, og de er organiseret som en gruppe, hvor de skiftes til at lave det opsøgende arbejde. Gruppen af

frivillige indgår ofte i et samarbejde med beboerrådgivningen om at søge midler og med de eksisterende tilbud i lokalområder om gensidig udveksling af informationer om dynamikken i ungegruppen.

For klubber og væresteder i lokalområder kan det være en udfordring at nå og fastholde den ønskede målgruppe, men et samarbejde med de opsøgende fædre- og forældregrupper kan bidrage til, at projekterne får fat i drengene. En udfordring for det opsøgende arbejde er at have kendskab til projekter, hvor drengene kan blive inkluderet.

Den integrationsmæssige betydning af opsøgende arbejde er, at de drenge, der er i risiko for at indlede en destruktiv løbebane, kan blive hjulpet ind i aktiviteter, der kan resultere i relationer og fællesskab med andre børn og unge, der ikke har tilknytning til et kriminelt miljø.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Fædregruppen TRUST i Varbergparken i Haderslev
- Forældregruppen i Egedalsvænge i Kokkedal.

Børneråd

I tilknytning til boligsociale projekter er der erfaringer fra nogle boligområder med at etablere børneråd som et led i en demokratiseringsproces. Baggrunden for et børneråd er dels at sikre, at børn bliver inddraget i fornyelses- og udviklingsprojekter i det område, de bor i, dels at optræne deres kvalifikationer i forhold til demokratiske spilleregler. Målgruppen kan være børn over 10 år.

Beboere i boligområder er repræsenteret i afdelingsbestyrelser, der er demokratisk valgt. Men ofte er børns interesser ikke varetaget i tilstrækkeligt omfang, og der mangler ofte fokus på, hvilke funktioner børn ønsker, at deres boligområde har. Ved at etablere et børneråd, der har reel indflydelse, får børnene erfaringer med, at de i kraft af deres indflydelse og beslutninger kan påvirke, hvad der sker i det område, de bor i. Det er vigtigt, at der skabes rammer for, at børnene har tillid til og er trygge ved at deltage i rådsarbejde. Arbejdet skal endvidere være meningsfuldt for børnene og bidrage til, at de lærer de demokratiske spilleregler at kende. Oplæringen skal gerne være oplevelsesrig og spændende, for at børnenes interesser vedbliver at være fanget. Det er således vigtigt, at frivillige får identificeret de indflydelseskanaler og metoder, der kan

fastholde børnenes interesse i at være rådsmedlemmer. Indflydelseskana-
lerne skal kunne matche børnenes oplæring og deres oplevelser af, at de
gør en forskel i kraft af deres indsats. En måde at sikre fastholdelse på er
at holde kontakt med børnene via sms-beskeder – en metode, der også
kan bruges ved mødeindkaldelser.

Der er to grupper af frivillige, dels børn og unge, der er med i
børnerådet, dels voksne beboere, der bistår børnene og de unge. Det er
helt afgørende for projektet, at der er voksne til at støtte børnene i orga-
niseringen, implementeringen og afholdelsen af børneråd. De kan deltage
på forskellige stadier i etableringen og gennemførelsen af børnerådet
som katalysatorer. Det drejer sig eksempelvis om indkaldelse til møder,
udarbejdelse af dagsorden og mødestyring, så alle kommer til orde. Det
handler også om at skabe en mødestruktur, hvor det er børnene, der
holder møde med de voksne og ikke omvendt. Børnene skal have mulig-
hed for at indkalde repræsentanter fra andre aktivitetsgrupper, ejendoms-
funktioner og ansatte fra boligorganisationen i planlægningen og udførel-
sen af rådets aktiviteter.

En væsentlig opgave for de frivillige er, at de skal være i stand til
at sammenholde børnenes forskellige interesser, holdninger samt deres
forventnings- og ambitionsniveau. Ligeledes er der en stor opgave i, at
alle rådsmedlemmer føler, at de kan bidrage med noget i rådet, uanset
deres alder, herkomst og køn. De voksne skal kunne skabe en atmosfære,
hvor børnene har tillid til, at de voksne udelukkende varetager børnerå-
dets interesser og tarv.

Det er for børnerådets skyld vigtigt, at det er de samme voksne,
der deltager i processen. Derfor er det vigtigt, at de voksne frivillige for-
ud for deres deltagelse kan forpligte sig til, at de har de påkrævede tids-
mæssige ressourcer, og at de har kendskab til demokratiske processer og
til at nå børnene på deres niveau.

Et boligområdes beboerrådgiver kan spille en central rolle i for-
hold til børnerådet. Der er gode erfaringer med, at beboerrådgiveren har
det overordnede ansvar for børnerådet og sikrer, at børnene har en reel
indflydelse. Desuden er der gode erfaringer med at få en kunstner med i
opstartsprocessen af børnerådet og via billeder og tegninger illustrere
børnenes muligheder for at få indflydelse. Der er erfaringer med, at et
børneråd kan etableres for ca. 60.000 kr., der dels går til honorar af ek-
sempelvis en kunstner, til afholdelse af opstartstworkshops og til materia-
ler til rådet.

Der knytter sig særligt udfordringer til, at børnerådet inddrages i eksisterende samarbejde med lokalområdets institutioner, biblioteker, skoler og foreningsliv. Der er samtidig udfordringer i at sikre, at børnerådet har reel indflydelse, ligesom alle de øvrige beboergrupper, og at børnenes synspunkter og beslutninger respekteres. I forlængelse heraf er der en udfordring knyttet til, at børnene også lærer, at selvom de har taget nogle beslutninger, kan beslutningerne andre steder i den demokratiske proces blive afvist eller udskudt.

Børnerådet har en positiv integrationsmæssig effekt, ved at børnene lærer mulighederne for indflydelse og påvirkning at kende. Desuden deltager børn uanset alder, køn og etnisk baggrund, og det er med til at give dem en forståelse af, at der er fælles mål, de kan samarbejde om på trods af deres forskelle. De lærer bestyrelsesarbejdet at kende. De erfaringer, som børnene opnår via børnerådet, kan de trække på i en række andre sammenhænge, som fx elevråd, og videre i deres ungdoms- og voksenliv.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Børnerådet i Eskebjerggård i Ballerup
- Tidligere foregik projektet blandt andet i Skådeparken i Århus.

Lektiehjælp

Projekter med lektiehjælp er etableret mange steder – både i de større og mindre byer, i boligområder og i tilknytning til andre eksisterende aktiviteter. Formålet med lektiehjælp er at hjælpe, støtte og udvikle børn og unges skolemæssige kompetencer. Fokus er således rettet mod børnenes læring. Typisk vil en lektiecafé have åbent 2-3 gange om ugen, fordelt på hverdageftermiddage og formiddage i weekenderne.

Lektiehjælp er et tilbud til børn og unge på 1.- 10. klassetrin. Det er et tilbud, der især benyttes af børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk. Der er oftest en nogenlunde ligelig fordeling af drenge og piger. Antallet af børn og unge varierer ofte fra gang til gang. Der stilles ikke nogen krav til børnene, de skal bare møde op med deres skolesager. De børn, der benytter sig af lektiehjælpen, kommer oftest alene uden deres forældre, men det kan ske, at en forælder følger barnet til

lektiehjælpen, hvis forælderen eksempelvis har brug for at få bistand til at læse et brev eller lignende.

Det er typisk kvinder, der tilbyder lektiehjælp. De kan være studerende eller være efterlønsmodtagere eller førtidspensionister. Deres uddannelsesmæssige og erhvervmæssige baggrunde er meget forskellige. Typisk sker der en kortlægning af de frivilliges kompetencer forud for opstarten, og herefter prøver en koordinator at matche de frivillige med brugerne. Koordinatoren kan være én af de frivillige eller en ansat som eksempelvis bibliotekaren på det lokale bibliotek eller en lærer fra den lokale skole. Koordinatoren fungerer som tovholder og er den, der annoncerer tilbuddet og annoncerer efter frivillige, når der er behov for det. Med henblik på at støtte og udvikle de frivilliges kompetencer kan de komme på frivilligkurser afholdt af Center for Frivilligt Socialt Arbejde og Dansk Flygtningehjælp, hvis de frivillige er med i en frivilliggruppe under Dansk Flygtningehjælp. Derudover holdes der interne møder mellem de frivillige, hvor de kan bruge hinanden som sparringspartnere.

Lektiehjælpen kan enten foregå på skolen, biblioteket eller i lokaler i boligområdet. Dansk Flygtningehjælp og Røde Kors er med til at etablere mange lektiecaféer, men der startes også lektiecaféer op uden om disse to landsorganisationer. Der er erfaringer, der peger i retning af, at lektiecaféer har de bedste betingelser i børnenes og de unges nærmiljø, og at lektiecaféer på skolerne derfor ikke altid er særlig hensigtsmæssige. Det hænger sammen med, at forældrene har en større tilbøjelighed til at lade deres børn benytte sig af lektiecaféen, hvis den ligger i nærheden af, hvor de bor, så børnene ikke skal transporteres eller har lang vej hjem.

Der er ofte behov for indkøb af forskellige opslagsværker som ordbøger, tabelsamlinger osv. Der kan også være behov for indkøb af pc'ere. Der søges midler til at dække disse behov fra § 155, Integrationsministeriet, Biblioteksstyrelsen og øvrige puljer og fonde. Dansk Flygtningehjælp og Røde Kors bidrager også til finansieringen, når en lektiecafé oprettes i deres regi.

Det kan være et problem at få nok børn og unge til at møde op til lektiehjælpen. Nogen gange kommer der ingen. Det er en udfordring i forhold til at fastholde de frivillige, der kan opleve, at de spilder deres tid, hvis der ingen børn kommer. Derudover kan der være store udfordringer forbundet med at undervise børn, der har særlige støttebehov eller indlæringsvanskeligheder.

Lektiecaféerne har et stort integrationsmæssigt potentiale, idet børnene og de unge får hjælp til skolegangen og dermed til at klare sig i skolen. Lektiehjælpen kan støtte de børn, der har det vanskeligt med skolesagerne. Ligeledes bidrager lektiehjælpen til, at der skabes en gensidig dialog mellem danske voksne og etniske børn og unge. Herigennem kan børnene få erfaringer med forskellig levevis og forskellige muligheder for uddannelse og job. Endelig fungerer de etniske unge, der er frivillige, som rollemodeller for børnene og de unge. Dermed får børnene også et indblik i, at der er døre til uddannelsessystemet og arbejdsmarkedet, der åbner sig, hvis de arbejder med at klare sig godt i skolen.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet:

- i de større og mindre byer og i boligområder.

Cirkusprojekter

Disse projekter fokuserer på at udvikle socialt svage børns fysiske kompetencer og færdigheder. Det handler om at vise disse børn, at der er noget, de er gode til, og at hvis de øver sig, kan de blive bedre og bedre. Projekterne fokuserer på at lære børnene, at det tager tid og kræver en personlig indsats at blive dygtigere. Målgruppen kan være piger og drenge i 7-16-års alderen med forskellige etniske baggrunde. Projekterne har ofte en størrelse, hvor der kan komme ca. 30 børn. Som en fast forankret aktivitet foregår projektet en gang om ugen, og ellers foregår cirkusprojekterne i løbet af nogle uger i en sommerferie.

Cirkusprojekterne foregår ofte lokalt i et boligområde og typisk i boligområder, hvor der ikke er et tilstrækkeligt udbud af fritidsmuligheder, eller hvor familierne ikke har råd til at lade deres børn gå til en fritidsaktivitet. Der er således tale om børn, der kan komme fra socialt svage familier, og en del lever i ustabile og til tider utrygge rammer. Det kan også være børn med lavt selvværd og uden positive oplevelser af, at de er dygtige til noget. Endelig er det børn, der ofte er i en dårlig fysisk form.

Cirkusprojekterne er tilrettelagt således, at børnene inddrages i, hvordan en cirkusforestilling skal forløbe, hvordan den skal bygges op, og hvilket tema den skal have. Børnene vælger, hvad de gerne vil lære, og hvad de gerne vil vise til cirkusforestillingen. Op til selve cirkusforestillingen lærer børnene forskellige artisterier, og de øver sig til træningen.

De lærer at samarbejde med hinanden og at hjælpe hinanden. De finder også ud af, at der er brug for alle – både de små og de store, drenge og piger, de yngre og de ældre – og at herkomst ingen betydning har for at udføre fælles aktiviteter. Fra gang til gang får børnene lektier for som eksempelvis armbøjninger, smidighedstræning og jonglering med bolde.

Det kan være svært at finde frivillige, der kan cirkusartisteri, og derfor er det ofte ansatte, der tager sig af de opgaver. De frivillige hjælper med andre dele af forberedelserne og gennemførelsen af en cirkusforestilling. Det kan eksempelvis være at finde eller sy kostumer og at komme med mad og drikke under træningen. I Brøndby Strand har det lokale cirkusprojekt vist sig at være en sådan succes, at frivillige har etableret en forening, der varetager de administrative og organisatoriske opgaver med at koordinere aktiviteter, skabe omtale af forestillingen og ordne det praktiske i forbindelse med afholdelsen af forestillingen.

Det er vigtigt i projektet, at der er voksne, der kan lave artisteri. Typisk ansættes professionelle gøglere til at træne børnene. Gøglerne kommer ofte ikke fra lokalområdet, og der kan derfor være behov for, at nogle pædagoger fra de lokale institutioner deltager i træningen, fordi de kender børnene og kan løse konflikter, hvis de opstår.

Cirkusprojekterne er typisk forankret i et boligområde, enten som et sommerferieprojekt eller som i Brøndby Strand som en fast ugentlig aktivitet. Cirkusprojektet i Brøndby Strand startede som et sommerferieprojekt, men på grund af populariteten blandt børnene søgte boligområdet om lønmidler til at fortsætte projektet. Som følge heraf er der etableret en forening med en bestyrelse, der varetager organiseringen af cirkusprojektet og ansøgningen af midler. Tilbuddet foregår nu hver mandag i tre timer, hvor ansatte gøglere træner med børnene. Cirkusprojekterne, og i særdeleshed projektet i Brøndby Strand, er økonomisk tunge, fordi gøglerne skal aflønnes. Finansieringen i cirkusprojekterne er den største udfordring.

Betydningen af cirkusprojekterne i forhold til at bidrage til integrationen af børnene kan være, at de får nye kammerater, og at de lærer, at der er brug for hinanden uanset størrelse, alder, køn, og hvor de kommer fra. Børnene finder endvidere ud af, at der er noget, de er gode til, og den selvtilid kan de trække på i andre sociale sammenhænge. De lærer at overholde aftaler og at lave deres lektier som fx armbøjninger og mavebøjninger.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Cirkusprojektet i Brøndby Strand
- Gøglerskolen i Kolding.

Sommerferieophold og aktiviteter i skoleferierne

Tilbud om sommerferier og aktiviteter i ferierne er typisk til børn og unge fra familier uden de store økonomiske og sociale ressourcer til selv at arrangere de aktiviteter for deres børn. De enkeltstående aktiviteter i skoleferierne er typisk forankret i boligområder, hvor der kan være mange etniske børn og unge. Aktiviteterne kan bestå i at tilbyde børnene og de unge teater, gøgl, musik, idrætsaktiviteter, hesteridning og trampolinspringning. For eksempel er omdrejningspunktet for projektet ”Hjul i mosen” en mobil skurvogn med lege- og idrætsredskaber, som kører rundt i alle afdelinger af Vollsmose i tre uger af skolernes sommerferie. I sommerferien tiltrækker ”Hjul i mosen” 150 til 300 børn dagligt. Forældrene har ofte mulighed for at komme forbi aktiviteterne med frokost til børnene.

Sommerferieopholdene kan foregå henover en weekend eller en hel uge og være for børn og deres familie. Erfaringerne fra Frivillighedshuset i Helsingør viser, at der er stor efterspørgsel efter sådanne feriearrangementer, og at der er flere, der gerne vil deltage, end der er mulighed for.

Sommerferieophold kan være organiseret som en selvstændig aktivitet, der arrangeres af en frivilliggruppe, eller som en sideaktivitet til andre tilbud, som fx børne- og ungeklubber, besøgsordninger og væresteder for voksne. Ferielejrene kan også være forankret i Røde Kors som et samarbejde med den lokale Røde Kors-afdeling og den lokale kommune, der indstiller og afholder udgifterne for, at et barn kan komme på ferielejr. Derudover kan ferierne finansieres via tips- og lottomidler. Til sommerferieopholdene er de frivillige ofte danske kvinder og mænd i alderen fra 30-60 år.

Når sommerferieopholdene arrangeres for hele familien, deltager både de frivillige og familierne i at planlægge indholdet af ferien. Det kan være alt fra, hvilke aktiviteter der skal laves med børnene, som fx ture til stranden og legepladser, udflugter til lokalområdets seværdigheder og til fællesspisning.

Ved de enkeltstående aktiviteter i skoleferierne er der tit en tovholder, som kan være en ansat fra et af de etablerede fritidstilbud i boligområdet. Det er ofte også de lønnede medarbejdere, der kender børnene bedst, og som kan sætte grænser en gang imellem. Derudover er der en række frivillige, der kan være tilknyttet andre projekter, eller som er beboere eller forældre til nogle af de børn, der deltager i aktiviteterne.

Aktiviteterne i skoleferierne er ofte en del af det boligsociale arbejde for områdets børn og unge. Finansieringen sker således ofte via boligsociale puljer.

For de børn, der deltager med deres familier, er et ferieforløb en vej til fælles oplevelser sammen med forældrene og jævnaldrende, som børnene ellers ville være foruden. Sommerferieaktiviteterne er lokale aktiviteter, som skaber nye relationer og netværk mellem børnene, og oplevelser, som de ellers ville være foruden. Børnene får både med ferieophold og sommerferieaktiviteter en række oplevelser, som kan fortælles videre til skolekammerater og venner, når de starter i skolen igen. Erfaringerne fra projekt ”Hjul i mosen” er, at der bygges bro mellem børnene – både i forhold til alder, køn og etnisk baggrund. Børnene møder nye kammerater, og de opnår sociale kompetencer i forhold til at indgå i en gruppe.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Campingferie til Samsø 2005, Integrationsgruppen i Frivilligheds Huset i Helsingør
- Ferieprojekt for socialt udsatte børn og deres familier, Jysk børneforsorg/Fredshjem
- Ferielejre for børn, Ungdommens Røde Kors
- Projekt ”Hjul i mosen” i Vollsmose.

Opsamling

Der foregår mange forskellige typer af frivillige sociale aktiviteter for børn og unge. På forskellig vis stræber disse aktiviteter efter at tilgodese børnenes og de unges ressourcer, muligheder og barrierer for at deltage i aktiviteter. Generelt udfylder aktiviteterne en funktion for børn og unge ved at tilbyde socialt samvær mellem jævnaldrende uden for familiens og skolens rammer. I den forstand er aktiviteterne med til at give børnene

og de unge muligheden for at indgå i sociale relationer og knytte venskaber på tværs af alder og etnicitet. Desuden kan aktiviteterne have en forebyggende karakter, ved at børnene og de unge engageres i samvær under voksenopsyn, og dermed medvirke til, at de ikke færdes på egen hånd med risiko for at indlede en løbebane, der kan komme i konflikt med alment accepterede normer og værdier. Heri er et element af integration i form af, at etniske børn og unge via frivilligt socialt arbejde får mulighed for at deltage i et fritidsliv på lige fod med danske børn og unge. Det springende punkt i forhold til integration er dog, om de frivillige sociale indsatser formår at give aktiviteterne et indhold, således at danske og etniske børn og unge mødes om fælles aktiviteter, og at aktiviteterne åbner sig i forhold til omgivelserne, dvs. at nogle af aktiviteterne flyttes uden for tilbuddets fysiske rammer, og at børnene og de unge får lejlighed til at se, at der er forskellige måder at indrette sit liv på i det danske samfund.

De følgende punkter opsummerer fællestræk i det frivillige sociale arbejde for etniske børn og unge:

- Generelt er det frivillige sociale arbejde udelukkende *rettet mod* børnene og de unge; kun i mindre omfang er der unge, der overgår fra at være brugere til at blive frivillige.
- Ofte er der lønnede medarbejdere involveret i tilbuddene til børn og unge. De har en central rolle i forhold til at skabe en kontinuitet i tilbuddet, hvilket ofte er nødvendigt for at skabe en tillidsfuld relation til børnene og de unge. De danske frivillige medarbejdere bidrager ofte med at vise en variation i forhold til kønsroller, familietyper, uddannelse, arbejde og fritidsinteresser. De etniske frivillige fungerer ofte som rollemodeller i forhold til uddannelse og arbejde og som eksempler på, hvordan det er muligt at indrette sit liv i det danske samfund samtidig med, at dele af vedkommendes kulturelle baggrund bibeholdes.
- Der forekommer at være en udfordring i at få involveret etniske voksne som frivillige. Ofte er kontakten til forældrene også begrænset, og forældrene er vanskelige at få til at deltage.
- Børne- og ungetilbuddene er ofte lokalt fysisk forankrede i boligområder, hvor der bor mange etniske familier.
- Typisk er tilbuddene organiseret i foreninger og klubber, hvor der er en valgt bestyrelse til at varetage budget og regnskab, ansøge om

midler og aflægge dokumentationsrapporter for de støttede aktiviteter. Når et tilbud er organiseret som en klub, kan der være et medlemskontingent, mens væresteder er gratis tilbud.

- Børne- og ungetilbuddene har ofte samarbejdsrelationer med den lokale skole, nærpoltiet, opsøgende frivillige og lønnede medarbejdere. Tilbuddene, der er fysisk forankrede i et boligområde, har ofte også et tæt samarbejde med beboerrådgiveren.
- Tilbuddene finansieres ofte via § 115-midler, boligsociale midler og ministerielle puljer.
- Beboerlokaler, lokaler i eksisterende frivillighedshuse eller kælderlokaler i boligområder kan ofte udgøre de fysiske rammer for børne- og ungetilbuddene.
- Der kan være forskellige barrierer for børnenes og de unges deltagelse i tilbuddene, som fx forældres krav om, at der skal være separate tilbud til piger og drenge, og forældres manglende kendskab til mulighederne for aktiviteter.

FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE FOR VOKSNE

De frivillige sociale tilbud målrettet voksne har generelt til formål at udvikle kvinders og mænds viden om det danske samfund, herunder deres rettigheder til bl.a. velfærdsydelser og muligheder for uddannelse og arbejde og for at engagere sig i sociale aktiviteter og tage aktivt del i deres børns hverdag med skole og fritidsliv. Indsatserne spænder fra separate tilbud til kvinder og mænd og til besøgs- og mentorordninger, væresteder til psykisk syge og tilbud til etniske ældre.

Kvindetilbud

Omdrejningspunktet i eksisterende tilbud til kvinder er rådgivning, støtte og oplysning. Formålet er at give etniske kvinder viden om deres muligheder og rettigheder, således at de er i stand til at tage del i de valg og beslutninger, der vedrører dem selv og deres familie. Der arbejdes derfor ofte ud fra et princip om hjælp til selvhjælp eller et princip om *empowerment* af den enkelte kvinde. Tilbuddet kan både være organiseret som individuel rådgivning og som fælles arrangementer med foredrag. Formidlingen af tilbuddene til kvinder foregår typisk via mund-til-mund

metoden, oplysningsarrangementer, pjecer, som uddeles fx hos læger, jordmødre og på sprogskoler.

Målgruppen i disse tilbud er etniske kvinder fra 20 år og oppefter. Indsætterne er både målrettet isolerede kvinder, der har et begrænset dansk kundskab, og de kvinder, der har lidt flere ressourcer, men som typisk lever parallelt med det danske samfund og har en begrænset kontakt til danskere. Derudover kan indsatsen være målrettet de kvinder, der primært har behov for vejledning og støtte i forbindelse med uddannelse og arbejde. Fælles for kvinderne er, at de mangler kendskab til og indsigt i det danske samfund, dets traditioner og institutioner. Tilbuddene fungerer ofte som et forbindelsesled mellem kvinderne og samfundets forskellige institutioner som fx sprogskoler, kommuner, kvindekrisecentre og uddannelses tilbud.

Når tilbuddene er etableret som deciderede kvindetilbud, hænger det sammen med, at der er et behov for tilbud, hvor der kun kommer kvinder. Det behov er typisk foranlediget af familiemæssige og kulturelle traditioner om, at kvinder ikke deltager i aktiviteter, hvor der også kommer mænd. Derudover har kvinderne et behov for at komme i et tilbud uden deres familier, hvor de kan få råd og vejledning i forhold til familiemæssige problemstillinger og valg, og hvor de kan diskutere erfaringer med andre kvinder – både danske og etniske.

En central del i kvindetilbuddene er oplysning om sundhed, krop, kost og motion. Oplysning om sundhed kan fokusere på sygdomme som diabetes, hjerte-/karsygdomme, kost og ernæring, motion og bevægelse, seksualitet og samliv, familiemønstre og børneopdragelse. Foredrag om sundhed mv. er ofte knyttet til forskellige tilbud om motion. Ofte søger tilbuddene endvidere at skabe kulturmøder mellem de etniske og danske kvinder med henblik på at skabe netværk og forståelse på tværs af kulturer. Møderne mellem kvinderne kan være i form af temadage, foredrag, netværksmøder og besøg i hinandens hjem.

Kulturmødet opstår ved, at der er danske kvinder blandt de frivillige. De er typisk mellem 25-65 år og har forskellige uddannelses-, familie- og arbejdsmæssige baggrunde. Nogle er studerende, andre er i arbejde, og andre igen har forladt arbejdsmarkedet. Der er også etniske kvinder blandt de frivillige, og de fungerer ofte som kulturformidlere og rollemodeller for de etniske kvinder. Frivillige med anden etnisk baggrund har endvidere den fordel, at de kan fungere som tolke, hvis de taler samme sprog som den kvinde, der har behov for oversættelse. De

frivillige deltager generelt som bisiddere og oversættere i forbindelse med arrangementer som temadage, sprogundervisning mv.

Rådgivning, støtte og oplysning til kvinder er typisk forankret i foreninger og organisationer, der har valgte bestyrelser bestående af frivillige og beboerrådgivere, medlemmer af det lokale integrationsråd og øvrige med interesse for frivilligt socialt arbejde. Nogle af disse foreninger er lokale, mens andre foreninger er regionale eller landsdækkende.

Tilbuddene kan både holde til i faste lokaler, hvorfra rådgivningen af kvinderne kan foregå, eller i lånte lokaler hos den lokale frivilligruppe. Der er gode erfaringer med, at tilbud, der ikke har sine egne lokaler, har en telefonlinje, hvorigennem kvinderne kan få kontakt til en frivillig, som derefter kan bistå kvinden. Rådgivningen foregår derfor ofte i første omgang telefonisk, men kan medføre en personlig kontakt mellem den enkelte kvinde og en frivillig efterfølgende.

I de kvindetilbud, der rummer både rådgivning og aktiviteter som sprogræning, caféaftener og foredrag, er der ofte behov for lønede medarbejdere, der kan forestå det administrative arbejde og fungere som tovholdere. I tilbud, der primært består i rådgivning, kan frivillige ofte forestå indsatsen alene. Tilbuddene kan være finansieret igennem kommunalt tilskud, tips- og lottomidler, private fonde og ministerielle puljer.

Ofte samarbejder kvindetilbuddene med sprogskoler, biblioteker, kvindekrisecentre, kvindeorganisationer, frivillighedscentre, kommuner, folkeoplysningen og højskoler. Samarbejdet kan både bestå i at låne lokaler, at arrangere temamøder og i at formidle informationer til kvinderne.

Tilbuddene står ofte over for udfordringer knyttet til økonomi, lokaler og fastholdelse af brugere og frivillige. Generelt bruger tilbuddene mange ressourcer på at sikre tilbuddets fremtidige økonomi og mulighed for at opnå egne lokaler. De ressourcer kan risikere at blive taget fra arbejdet med at fastholde både kvinder og frivillige og udvikle aktiviteter, der kan bidrage til den fortsatte udvikling af kvinders selvhjulpenhed.

Den integrationsmæssige betydning af kvindetilbuddene er, at kvinderne opnår viden om deres rettigheder og muligheder. Støtten og vejledningen kan lette hverdagen og mødet med de sociale myndigheder, daginstitutioner, uddannelsessystemer osv. I takt med, at kvinderne opnår mere viden, bliver de bedre i stand til at håndtere hverdagsudfordrin-

gerne. En sideeffekt er, at kvinderne igennem foreningens aktiviteter og mødet med danske kvinder bliver bedre til det danske sprog.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til kvinder foregår følgende steder:

- Evas Ark, InterKulturelt KvindeForum
- Hawaa i Sønderborg
- Selvhjælpsgrupper for etniske minoritetskvinder, Kontakten i Nakskov
- IFT-I-IN, kvinder, sundhed og livskvalitet, Trivselshuset i Århus V
- KASBA, Hedemarkens bibliotek i Albertslund.

Mandetilbud

Tilbud til mænd foregår ofte i væresteder, aktivitetshuse og caféer i bolig- og lokalområdet. Tilbuddene fungerer ofte som fristeder for mænd, hvor de mødes om et socialt samvær, spiller kort og brætspil, læser avis og får hjælp til at oversætte breve mv. Der kan være fællesaktiviteter som udflugter, edb-undervisning og fællesspisning. Værestedet for kurdere i Odense bidrager til, at mændene deltager i sprogtræning, får rådgivning og vejledning i forhold til uddannelse og arbejde. Tilbuddene kan også bestå i individuel rådgivning i forhold til pension og statsborgerskab. Endelig kan motionstilbud være en del af tilbuddets aktiviteter.

Målgruppen er mænd med forskellige etniske baggrunde, og ofte kan tilbuddene være opdelt i forhold til etnicitet og alder. De mænd, der benytter sig af tilbuddene, er ofte mænd, der ikke er i arbejde, og som har brug for at deltage i aktiviteter uden for hjemmet. Tilbud af denne type samler typisk fra 20 til 40 mænd om dagen, mens brugerantallet kan være op imod 80. Behovet for tilbud udelukkende til mænd er typisk forankret i familiemæssige traditioner om, at mænd og kvinder ikke deltager i de samme tilbud, medmindre de er ægtefæller. Derudover har mændene et behov for tilbud, hvor de kan være sammen med andre mænd og diskutere emner, som har fælles interesse.

Tilbuddene har den primære funktion at tilbyde mændene et socialt samvær, hvor de kan være sammen på deres egne betingelser. Det samvær kan give mændene en følelse af at være en del af et fællesskab, og at de har en relation til omgivelserne. Erfaringer fra Frederikshavn Mul-

tietniske Forening er, at de mænd, der bruger foreningens café, er begyndt at betragte sig selv som en del af det samfund, de lever i.

Ofte er det brugerne eller medlemmerne selv, der involveres i det praktiske arbejde i værestedet, såsom lukning og aflåsning af lokaler, planlægning af aktiviteter osv. Det kan være, at nogle af brugerne får tildelt en nøgle og er ansvarlige for at låse af, når sidste mand forlader værestedet. Erfaringerne fra de forskellige tilbud er dog, at brugerne skal opfordres personligt til at deltage aktivt i tilbuddet. Der ligger således en udfordring for de frivillige i at motivere og stimulere de mandlige brugere til aktiv deltagelse og involvering. Erfaringer fra Kulturværkstedet i Herning er, at specielt den yngre målgruppe af mænd er begyndt at tage et ansvar og et initiativ i hverdagen.

Nogle steder er enkelte danske frivillige knyttet til stedet i forbindelse med sprogtræning, madlavning, planlægning af aktiviteter osv. Ofte baserer tilbuddene til mænd sig udelukkende på frivillig arbejdskraft. Tilbuddene er ofte organiseret som et værested eller en forening, hvor der er en bestyrelse til at varetage de økonomiske forhold vedrørende drift og aktiviteter. Foreningerne kan være dannet som et tilbud i en bred vifte af tilbud, der foregår i boligområder og modtager finansiel støtte via boligsociale tiltag fra Socialministeriet. I de tilfælde vil beboerrådgiveren ofte have en aktiv rolle i at støtte foreningen med råd og vejledning. KFUM's sociale arbejde kan også være en organisatorisk ramme for væresteder, der drives af lønnede og frivillige medarbejdere. Finansieringen af tilbuddene kan komme fra § 115-midler, puljemidler og medlemskontingent.

En af de store udfordringer i tilbuddene til mænd kan være at få mændene til at involvere sig i planlægningen af aktiviteter, deltage i det praktiske arbejde osv. Det kan være en udfordring at få dem til at udvise et engagement, som udmønter sig i aktiv deltagelse. I forlængelse heraf er der også en udfordring i at få mændene til at deltage i aktiviteter og samvær, der inkluderer danskere. Der kan være en tendens til, at mandetillbuddene lukker sig om sig selv, og at det er en barriere i forhold til integration.

Den integrationsmæssige betydning af mandetillbud kan for det første være, at mændene bliver inkluderet i fællesskab og stimuleret til aktiv deltagelse. Den praktiske hjælp, som tilbydes, kan lette hverdagen for den enkelte og gøre kontakten til myndigheder mv. lettere. For det andet kan tilbuddet være den kanal, der kan videregive information om

det danske samfund, dets institutioner, regler og traditioner. For det tredje lykkes det nogle steder at inddrage brugerne i det praktiske arbejde i tilbuddet på frivillig basis, således at brugere går fra at være brugere til at blive frivillige.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til mænd foregår følgende steder:

- Kulturværkstedet i Herning
- Frederikshavn Multietniske Forening
- Værested for kurdere i Odense.

Tilbud til etniske ældre

Formålet med forskellige tilbud til etniske ældre er først og fremmest at tilbyde de ældre et socialt samvær og at skabe et forbindelsesled til det danske samfund. Mange ældre taler dårligt dansk, har ingen eller lidt uddannelse og står uden for arbejdsmarkedet. Flere af de ældre er socialt isolerede, og de har kun lidt kontakt til det danske samfund. Tilbud til ældre fungerer i disse tilfælde som et bindeled mellem de ældre etniske minoriteter og det danske samfund. Der tilbydes fx hjælp til oversættelse af papirer og andre praktiske gøremål i hverdagen, og der arrangeres udflugter til fx museer og seværdigheder rundt om i landet.

Mange af de etniske ældre har levet et hårdt liv, hvilket bl.a. præger deres helbred og sundhedstilstand. For mændenes vedkommende har livet ofte været præget af hårdt fysisk arbejde, måske også i barndommen, og for kvindernes vedkommende har der ofte været tale om opfostring af en større børnefolk. Nogle af de ældre etniske minoriteter har været udsat for tortur i deres hjemland. Disse forhold har betydning for, at alderdommen opleves at sætte ind tidligt. Således er erfaringen fra de forskellige tilbud, at målgruppen er i alderen fra 40 år og opefter. Mens nogle tilbud henvender sig til både ældre mænd og kvinder, er andre tilbud målrettet enten ældre mænd eller kvinder.

I nogle tilbud kan det primære formål være socialt samvær, mens andre har lagt stor fokus på at gøre en aktiv indsats for at få de ældre til at involvere sig og deltage i tilbuddet. Det er vigtigt, at de etniske ældre ikke kun betragter sig selv som brugere, men at de også er deltagere. Metoder til at sikre dette er at inddrage de ældre i planlægning, indkøb, madlavning, sygebesøg mv.

Udflugter til bl.a. forskellige historiske seværdigheder kan planlægges med henblik på at præsentere de ældre for det land, hvori de skal blive gamle. Udflugterne kan være med til at skabe en større forståelse og mindre afstand mellem den ældre og den danske kultur. Oplæg og foredrag er metoder, der skal oplyse de ældre om de muligheder og tilbud, der eksisterer for ældre i Danmark. I nogle tilbud er der endvidere mulighed for edb-undervisning. Ligeledes kan der være fokus på sundhed. Det kan være foredrag om sundhed, kost og ernæring, motionsaktiviteter som gymnastik eller svømning mv.

Tilbuddene fokuserer ofte på, at de ældre ikke kun skal være brugere, men at de også skal inddrages i at foreslå nye aktiviteter og i planlægningen af dem. Ofte løfter de ældre med tiden forskellige opgaver. I Bosnisk Ældreklub på Frederiksberg er det de ældre mænd, som på frivillig basis hjælper til i caféen, som har åbent hver dag i dagtimerne.

Tilbuddene til ældre kan både være organiseret med lønnede og frivillige medarbejdere og udelukkende med frivillige medarbejdere. Ofte er de frivillige både mænd og kvinder med dansk og anden etnisk baggrund. Ældretilbuddene er ofte etableret som foreninger eller som projekter i tilknytning til allerede eksisterende frivillige sociale foreninger. Når et ældretilbud har en projektleder, er vedkommendes opgave ofte at sikre en kontinuitet i tilbuddet, forestå udviklingen og gennemførelsen af aktiviteter samt administrative opgaver som puljesøgning. Samtidig kan projektlederen være ansvarlig for at forankre tilbuddet og skabe netværk med samarbejdspartnere. Ældretilbuddene finansieres via § 115-midler, fonde og puljer, boligsociale midler og medlemskontingent.

Ældretilbuddene har forskellige samarbejdspartnere, fx det lokale frivillighedscenter, biblioteker, andre ældreklubber, boligsociale projekter, Ældresagen, landsorganisationer som Dansk Flygtningehjælp og boligorganisationer mv. Én af udfordringerne ved tilbuddene kan være at nå de mest isolerede etniske ældre, og opsøgende arbejde er ofte kun en lille del af tilbuddet. Samarbejdet med andre aktører kan bidrage til, at ældretilbuddet kommer i kontakt med nogle af de svageste.

Den integrationsmæssige betydning af tilbud til etniske ældre kan være, at tilbuddene er med til at bryde den sociale isolation, der kendetegner store dele af denne gruppe. Mange har få eller ingen familimedlemmer og har brug for praktisk hjælp i hverdagen, som de kan få igennem tilbuddet. Tilbuddene er en måde at forberede de ældre på deres alderdom i Danmark, herunder hvilke tilbud og muligheder, der eksiste-

rer. Endelig bidrager ældretilbuddene til at skabe kulturmøder, når etniske ældretilbud og danske ældreklubber tager på udflugter sammen.

De i denne undersøgelse beskrevne tilbud til ældre foregår følgende steder:

- Projekt Etniske Ældre i fokus i København
- Bosnisk Ældreklub på Frederiksberg
- Club Salam, Rabarberkvarteret i København.

Tilbud til psykisk syge og ofre for tortur og traumer

Tilbud til psykisk syge og ofre for tortur kan bidrage til at bryde denne gruppes sociale isolation. Nogle tilbud er tilrettelagt som væresteder, mens andre tilbud foregår i tilknytning til offentlige behandlingstilbud og består i, at frivillige er til rådighed med henblik på samtale og socialt samvær før og efter en behandling.

Målgruppen er etniske mænd og kvinder, der har psykiske lidelser, blandt andet som følge af tortur. De er sårbare, ofte netværksløse og lever i dobbeltisolation, idet de oplever at være isoleret både som følge af deres anden etniske baggrund og af deres psykiske lidelser. I nogle tilbud er familien og særligt børn medtænkt som en sekundær målgruppe.

På Center for Traume og Torturoverlever (CETT) i Vejle Amt er der positive erfaringer med at kombinere et offentligt behandlingstilbud med aktiviteter udført af frivillige. De frivillige står til rådighed mellem klienternes aftale hos fx en psykolog og en fysioterapeut, fungerer som kontaktperson, laver aktiviteter med brugernes børn osv. Det frivillige sociale arbejde foregår i samarbejde med Dansk Flygtningehjælp og støtter op om den behandling, som det offentlige tilbyder. I værestedet Mubabet på Vesterbro ligger fokus på at skabe de fysiske rammer for et socialt samvær og et fællesskab baseret på anerkendelse og ligeværd mellem personalet, de frivillige og brugerne.

De frivillige er ofte danske mænd og kvinder i forskellige aldre, og de kan have forskellige baggrunde. Det kræver stor tålmodighed og indlevelsesevne at være frivillig, og egentlig kontakt etableres ofte først efter gentagne møder. De frivilliges opgaver kan være at deltage i socialt samvær, at planlægge og deltage i aktiviteter for børn, at fungere som kontaktpersoner, at arrangere fester og udflugter osv. De frivillige kan også være med til at udvikle nye idéer i fællesskab med personale og

brugere. De frivillige kan have behov for supervision som følge af målgruppens problemstillinger.

Tilgangen til brugerne bygger på at motivere og engagere de psykisk syge og give dem et indhold i hverdagen, der ikke har med sygdom at gøre. Det kan ske via sociale aktiviteter, fællesarrangementer og motion. De lønnede og frivillige medarbejdere kan arbejde med at stimulere brugernes sanser gennem musik fra hjemlandet og gennem dufte fra det måltid mad, som tilberedes i værestedets køkken.

I forbindelse med et værested for psykisk syge er der behov for at have lønnede medarbejdere, der kan definere den overordnede metode i arbejdet med de psykisk syge. De lønnede medarbejdere spiller også en rolle i forhold til samarbejdspartnere, der kan henvise potentielle brugere til værestedet, og i forbindelse med at lave opsøgende arbejde. Noget, der er behov for som følge af, at målgruppen isolerer sig og lever en tilbagetrukket tilværelse.

Organiseringen af tilbuddene til psykisk syge kan supplere et offentligt tilbud eller være et selvstændigt værested, der er finansieret af puljemidler, og hvor en bestyrelse varetager den økonomiske supervision og fungerer som sparringspartner for de lønnede medarbejdere. Finansiering opnås typisk via § 115-midler og ministerielle puljer. Finansieringen er en af de store udfordringer for denne type tilbud og i særlig grad for et værested. Et værested er afhængig af et personale, og aflønning af personalet er en tung økonomisk byrde for disse projekter. Derudover er der en udfordring i at få skabt kontakt til gruppen af psykisk syge indvandrere og flygtninge og få dem til at møde op regelmæssigt.

Den integrationsmæssige betydning af disse tilbud er, at en overset og social usynlig gruppe involveres i et samvær og fællesskab, hvor de møder danske og etniske frivillige. Tilbuddene kan bidrage til at give brugerne et overskud i hverdagen og positive oplevelser, der kan være en modvægt til de psykiske problemer, som de har. Kontakten til disse tilbud kan også fungere som en praktisk hjælp i hverdagen til oversættelse af breve, kontakt til myndigheder osv.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- CETT, Center for Traume og Torturoverlevende i Vejle Amt
- Værestedet Muhabet på Vesterbro i København.

Besøgsvenner og kontaktfamilier

Formålet med en besøgsordning er at skabe en relation til et andet menneske, som skal bryde den sociale isolation, som indvandrere og flygtninge kan opleve. Besøgsordninger kan enten basere sig på en-til-en kontakt mellem besøgsvært og en besøgsven eller en etnisk familie og en besøgsven. Ligeledes kan en familie fungere som en kontaktfamilie for en etnisk familie.

I Holte har Integrationsskolen lavet en besøgsordning, de kalder ”Venindeprojektet”, som har til formål at bryde etniske kvinders sociale isolation. ”Venindeprojektet” er en mulighed for at skabe en kontakt til en dansk kvinde og herigennem styrke kvindernes danske sprogkunderskaber, sociale relationer samt støtte kvindernes hverdagslige gøremål som fx børnepasning. I modsætning til en mentorordning er en besøgsordning først og fremmest tænkt som en praktisk støtte i hverdagen og som et socialt samvær, hvor mentorordningen ofte har et mere målrettet sigte som fx arbejdsmarkedsintegration i kraft af en kontakt til mentorens eget netværk.

Det er typisk etniske kvinder, der benytter sig af besøgsordninger, hvor familien dog kan blive en sekundær målgruppe. Besøgsvennerne – de frivillige – kan være både danske og etniske. Der er gode erfaringer med begge typer af besøgsvenner. Der kan dog være et mønster i, at etniske besøgsvenner er gode match for besøgsværter, der er socialt udsatte og skrøbelige. Ved at både besøgsven og besøgsvært har en etnisk baggrund, er der et fælles bånd, der kan have stor betydning for brugeren.

Mange besøgsordninger har mindst én lønnet medarbejder, som kan varetage en række administrative funktioner, rekruttering af besøgsværter og frivillige, matchning af besøgsvenner og besøgsværter, formidling af besøgsordning osv. En besøgsordning baserer sig i udgangspunktet på en kontakt imellem to mennesker. Besøgene kan foregå i besøgsvennernes private hjem, men ikke nødvendigvis. Ofte har parterne været til en indledende samtale hver især hos en projektkoordinator eller projektleder, inden der finder en egentlig matchning sted. Nogle steder skal parterne også udfylde et spørgeskema. Matchningen kan foregå med udgangspunkt i fælles interesser, uddannelse, samme civilstatus (fx børnebørn) eller i tilfælde med match mellem nydanskere med udgangspunkt i et fælles sprog.

I ”Venindeprojektet” finder det første møde mellem kvinderne sted på sprogskolen, hvad der for de etniske kvinder er trygge omgivelser. Herefter er det op til kvinderne selv, om de fortsat vil mødes på sprogskolen eller privat. Integrationskolen anbefaler, at kvinderne mødes et par timer én gang om måneden, og til hvert møde stiller Integrationskolen et buskort og 100 kr. til café, museumsentré el. lign. til rådighed. Forhåbningen er, at kvinderne med tiden vil se hinanden uden skolens indblanding.

Det har vist sig, at erfaringsopsamlingsmøder for de frivillige, som indgår i besøgsordninger, er en god idé. Det er med til at sikre erfaringsudveksling og sparring og fungerer endvidere som en fastholdelse af de frivillige. Rekruttering af besøgsværter og frivillige kan foregå gennem introduktionsmøder, pjecer og hjemmesider. En god samarbejdspartner i denne sammenhæng kan være den lokale sprogskole, der kan formidle tilbuddet til kursisterne. Derudover formidles gennem lokalavisen, hjemmesider og samarbejdspartnere som biblioteker, lærer- og pædagogseminarier osv.

Besøgsordninger kan fx være forankret i større eller mindre foreninger, organisationer og i sprogskoler. Det er ikke ualmindeligt, at en besøgsordning er en del af en række andre aktiviteter som fx rådgivning og vejledning osv. En besøgsordning kan finansieres på en række måder, via PUF-midler (PUF – pulje til frivilligt socialt arbejde til fordel for socialt truede mennesker), ministerielle puljer og § 115-midler.

Den store udfordring er at få kontakt til den gruppe af flygtninge og indvandrere, som kan få stor gavn af en besøgsordning. Denne gruppe kan være isoleret og derfor også svær at nå med traditionelle formidlingsindsatser. Ligeledes kan der være en udfordring i at bevare en kontinuitet i besøgsrelationen og at fastholde både besøgsværter og besøgsvenner. Én måde at håndtere denne udfordring på er fx at invitere besøgsvennerne til fælles aktiviteter og arrangementer, hvor relationen kan styrkes og udvikle sig.

Betydningen af besøgsordninger i forhold til at bidrage til integrationen af etniske minoriteter kan bestå i, at en besøgsordning ofte resulterer i, at nye relationer og venskaber opstår. Det kan betyde, at den sociale isolation brydes. Typisk ser besøgsvenner hinanden 1-2 gange om måneden og er fælles om aktiviteter som at gå på café, i butikker, handle ind, tage på udflugt eller hjælpe hinanden med praktiske gøremål i hverdagen. På den måde bliver de frivillige et bindeled til det danske samfund

og en vej til en lettere hverdag. En-til-en kontakten stimulerer besøgs-værtens danske sprog og sociale netværk. Derudover er relationen en mulighed for at få råd med på vejen i forhold til børnepasning, sygdom o.l. For den frivillige kan deltagelse i en besøgsordning være en introduktion til frivilligt socialt arbejde og til at få udviklet kompetencer i forhold til fremtidig deltagelse i dansk foreningsliv. Deltagelse kan også ruste den frivilliges kompetencer og muligheder i forhold til uddannelse og arbejde.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Integrationsskolen i Holte
- Nydanskere møder nydanskere i Århus
- Lokale frivilligrupper under Dansk Flygtningehjælp.

Mentornetværk

En mentorordning består ofte af en matchet relation mellem en mand eller kvinde med etnisk minoritetsbaggrund (mentee) og en dansk mand eller kvinde (mentor). Mange mentorordninger henvender sig dog til kvinder. Mentorordninger foregår ofte som en-til-en kontakt mellem mentee og mentor, men der kan også være tale om, at en gruppe fungerer som mentee og mentor.

Ét formål med en mentorordning kan være at styrke indvandrere og flygtningekvindens deltagelse i dansk foreningsarbejde eller at forbedre kvindernes arbejdsmarkedsintegration. I sådanne ordninger foretages et match mellem kvinder med etnisk minoritetsbaggrund og danske kvinder, som har erfaring fra forenings- eller organisationsarbejde, eller som er villige til at inddrage en mentee i sit eget faglige netværk.

Tanken bag mentorships, der fokuserer på integration på arbejdsmarkedet, er, at den enkelte mentor skal introducere sin mentee for sit personlige faglige netværk, vejlede om udformningen af jobansøgninger samt arbejdspladskultur mv. En forudsætning er således, at mentorerne har en stærk tilknytning til arbejdsmarkedet og et udbygget netværk.

Det er typisk kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, der kan søge om at blive mentees. I enkelte tilfælde kan grupper af kvinder i form af en bestyrelse eller kvindegruppe også fungere som mentee. Der kan være forskellige krav til denne gruppe, som afhænger af formålet

med mentorordningen. Ét krav kan være erfaringer med organisations- og foreningsarbejde i Danmark. Generelle krav kan derudover være, at mentorer skal have indlevelsessevne, vise interesse, være lydhøre, fungere som sparringspartnere, være parate til at introducere til eget netværk og være tålmodige. De frivillige er typisk danske kvinder, som melder sig som mentorer. De kan være i alle aldre og have forskellige uddannelsesmæssige baggrunde.

Det er ofte lønnede medarbejdere i foreningerne, der står for at gennemføre et match mellem kvinderne. Interesserede kvinder, både mentees og mentorer, indkaldes typisk til et møde i foreningen, hvor der spørges til erfaringer, ønsker og forventninger til mentorordningen. På baggrund af dette møde sammensætter en koordinator et mentorship mellem en mentee og en mentor. Et match kan være baseret på uddannelse, erhverv, erfaring med foreningsarbejde mv.. Det er også en mulighed, at den enkelte mentee opstiller ønsker om særlige egenskaber til sin mentor. Nogle steder kontraktliggøres dette forhold. Første møde foregår ofte ved koordinatorens tilstedeværelse.

Nogle mentorordninger tilbyder mentee og mentor at deltage i forskellige arrangementer som netværksmøder og workshops, hvor der kan udveksles erfaringer med andre mentees og mentorer.

Mentorordninger kan være forankret i kvindeorganisationer, der arbejder for kvinders rettigheder og samfundsdeltagelse i det danske samfund, som fx Kvinderådet. Der kan være tale om kvindeorganisationer, der dækker regionalt eller nationalt. Ofte har kvindeorganisationerne kontorer i de større byer. En mentorordning kan være et delelement i et større projekt, der fx kan have til formål at støtte indvandrere, der ønsker at blive aktive i foreningsarbejde.

Mentorordninger kan være finansieret igennem de foreninger, som tilbyder ordningerne. Typisk kan det være igennem projektmidler fra ministerielle puljer.

Det er en udfordring at foretage et godt match mellem en mentee og en mentor. Hvis en mentee stiller krav om en specifik uddannelse eller arbejde inden for en bestemt branche, kan det i nogle tilfælde være svært at finde en mentor.

Betydningen af mentorordninger i forhold til at bidrage til integration kan bestå i, at der skabes mulighed for, at etniske kvinder får udbygget deres eget netværk og deres viden om uddannelse, arbejde og foreningsliv. Mentorernes rolle er ofte ud over den konkrete rådgivning

og støtte, hvad enten denne relaterer sig til jobansøgninger eller foreningsdeltagelse, at fungere som inspirationskilde. De kvinder, som deltager i mentorordninger med fokus på arbejdsmarkedsintegration, kan opnå adgang til et fagligt netværk, som kan være med til at åbne nye døre og vise nye muligheder.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- KVINFO's mentornetværk
- Mentornetværk om foreningsarbejde i Kvinderådet.

Sprogtræning og lektiehjælp

Sprogtræning og lektiehjælp kan være tilrettelagt i kursusform eller indgå som en integreret del af sociale aktiviteter mellem danskere og flygtninge/indvandrere. Som selvstændig aktivitet henvender sprogtræning og lektiehjælp sig til kvinder og mænd, som har begrænsede danske sprogkunderskaber. Der kan være tale om flygtninge, som netop er kommet til landet, men der kan også være tale om grupper, som har været i Danmark i en længere periode, men som af flere grunde ikke har deltaget eller kun har deltaget sporadisk i sprogundervisning. Nogle steder tilbydes sprogtræning inden start på sprogskolen med henblik på at stimulere den enkeltes sprogfærdigheder.

Nogle steder er tilbuddet om sprogtræning særligt målrettet den gruppe af kvinder, som går hjemme og har meget lidt kontakt med danskere og det danske samfund. Kvinderne har ofte mindre børn, og det er derfor vigtigt, at et tilbud om sprogtræning også inddrager kvindernes børn i et eller andet omfang. Det kan være en god idé at tilbyde kvinderne børnepasning, mens de selv modtager sprogtræningen.

Det er typisk danske kvinder i alderen fra 20 til 50 år, som forestår sprogtræningen på frivillig basis, når denne er tilrettelagt i kursus- eller undervisningsform. Den sprogtræning, der er tilrettelagt som kurstillbud, varetages ofte også af en eller flere lønnede medarbejdere. Mere uformel tilrettelagt sprogtræning kan foregå på frivillig basis. Nogle steder samarbejdes der med den lokale sprogskole om sprogundervisningen.

Sprogtræning er en anledning til at informere og oplyse gruppen om det danske samfund, dets institutioner og traditioner. Derfor indgår

der ofte i sprogundervisningen information om danske samfundsforhold og det danske arbejdsmarked. Nogle steder kan der være tilknyttet en uddannelses- og erhvervsvejleder, som støtter og vejleder kvinderne i deres ønsker om uddannelse og arbejde. Sprogtræningen kan også indeholde informationer om børneopdragelse, institutionspraksis, sundhed og sygdom. Til sprogtræningen kan være knyttet aktiviteter som ekskursioner, brug af computere, oplæg udefra og kreative aktiviteter som syning. Sprogtræning kan foregå på mindre hold med 10-12 deltagere.

En stor udfordring for tilbuddene om sprogtræning og lektiehjælp er at fastholde brugerne i tilbuddet. Det kan være en god idé at koble sprogtræningen og lektiehjælpen sammen med andre eksisterende aktiviteter som fx motionstræning og syning. Det kan gøre sprogtræningen mere praksisorienteret og vedkommende for brugerne.

Betydningen af sprogtræning og lektiehjælp i forhold til integration kan bestå i, at brugerens danske sprogkunderskaber udvikles og forbedres. Det kan være med til at lette kommunikationen med danskere og forskellige institutioner i det danske samfund og forudsætningen for at få en uddannelse og et arbejde. Sprogtræning er også en vej til generel oplysning om samfundsforholdene i Danmark og en måde, hvorpå voksne kvalificeres til at hjælpe deres børn med skolegang og lektier.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Kursustilbud til 18-30-årige indvandrere- og flygtningemødre på Kringlebakken
- Kursustilbud under FAKTI, foreningen af kvinder til fremme af integration
- Frivilligrupper under Dansk Flygtningehjælp.

Kurser for frivillige

Kursustilbud målrettet frivillige har først og fremmest til formål at udvikle og ruste de frivilliges kompetencer og færdigheder i forhold til udførelsen af det frivillige sociale arbejde. Dernæst er kursustilbuddet en måde at fastholde de frivillige som frivillige og at opmuntre andre til at indgå i frivilligt socialt arbejde. Endelig kan lokalt forankrede kurser for frivillige være med til at sikre et netværk og muliggøre et samarbejde mellem lokale aktører på frivilligområdet. Et kursus for frivillige kan være af kortere

varighed og strække sig over en weekend, men det kan også være tilrettelagt på hverdagsaftener over en længere periode. Det afgørende er hensynet til de frivilliges tid og ønsker, hvad angår tidsrum og tidspunkt for kurset.

Målgruppen er frivillige mænd og kvinder samt potentielle frivillige. Nogle kurser er tilrettelagt således, at de særligt eller i et vist omfang er målrettet frivillige med etnisk minoritetsbaggrund. Det kendetegner fx ”Projekt Kursist”, et gratis kursustilbud til frivillige i det almene boligområde i Skovparken i Kolding. Her efterstræbes det, at en del af de frivillige, som deltager i kurset, har etnisk minoritetsbaggrund. Denne bestræbelse med hensyn til sammensætningen af kursister bunder i et ønske om at stimulere etniske minoriteter i lokalområdet til at deltage i det frivillige sociale arbejde. Metoder i undervisningen af de frivillige vil ofte være gruppearbejde, rollespil og forskellige øvelser, der forudsætter kursisternes aktive deltagelse. Erfaringen viser, at der opnås gode resultater, hvis undervisningen tilrettelægges som en kombination af faglige oplæg og aktiv deltagelse.

Målgruppen for kursusaktiviteter kan være forholdsvis bred, idet uddannelsesniveau og arbejdsmarkedstilknytning ofte vil variere. Nogle har tidligere deltaget i lignende kurser, mens andre aldrig har deltaget i sådanne aktiviteter før. Der er behov for lønnede medarbejdere til at tilrettelægge, koordinere og stå for kontakt til oplægsholdere mv.

Mange kurser er forankret i de landsdækkende organisationer eller Center for Frivilligt Socialt Arbejde. Nogle steder er kurser for frivillige lokalt forankrede. Der er mange fordele i den lokale forankring, idet kurserne appellerer til en gruppe af frivillige, som kan være afholdt fra at deltage i kurser udenbys pga. økonomi, tid og familiehensyn. En anden fordel er, at den lokale forankring skaber mulighed for at bidrage til et øget kendskab de frivillige imellem samt at medvirke til etableringen af netværk, der kan trækkes på i forbindelse med en etablering af nye aktiviteter.

Midler til kurser for frivillige kan bl.a. søges gennem Integrationsministeriet. Hvis kurserne er lokalt forankrede, kan også kommunerne og boligorganisationerne bistå med at finansiere. Kurserne formidles ofte gennem pjecer, der fortæller om indhold, undervisning mv. De lokalt forankrede kurser vil ofte kunne benytte allerede etablerede samarbejdsrelationer som formidlingskilde.

Hvis kurset foregår over en længere periode, kan det være en udfordring at fastholde de frivillige i hele kursets forløb. Derfor kan det også være en idé at tilrettelægge kurset således, at den enkelte frivillige kan vælge kursusgange til eller fra og således stadig deltage til trods for fravær ved enkelte eller flere kursusgange. Der kan være et dilemma i, at kurset ofte vil være placeret i det tidsrum, hvor den frivillige normalt er engageret i de frivillige aktiviteter.

Kurser for frivillige er med til at udvikle de frivilliges kompetencer og ruste dem med værktøjer, som kan bruges i det konkrete frivillige arbejde. I det omfang, kurserne er lokalt forankrede, kan de medvirke til at skabe nye netværk og samarbejdsrelationer på tværs af frivillige tiltag. I det omfang, kurserne er tilrettelagt regionalt eller landsdækkende, kan de fungere som inspirationskilder og danne basis for samarbejdsrelationer.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Projekt Kursist, beboerrådgivningen i Kolding
- Egedalsvænge i Kokkedal.

Opsamling

Inden for frivilligt socialt arbejde er der generelt en stor opmærksomhed på at tilbyde voksne med etnisk baggrund rådgivning, oplysning og information, der kan bidrage til, at de får et større indblik i deres muligheder og rettigheder. Et gennemgående træk i disse aktiviteter er således, at de bygger på tanker om *empowerment* og på at give brugerne redskaber, der klæder dem bedre på til at klare de udfordringer og problemstillinger, som de står over for i hverdagen, og som kan være en barriere i forhold til at indgå i samfundet på lige fod med de øvrige borgere.

Aktiviteterne forekommer endvidere at bidrage til at skabe kulturmøder på tværs af etniske skel. Der kan dog være en tendens til, at tilbuddene kun til mænd i højere grad end de øvrige tilbud lukker sig om sig selv, bl.a. fordi mandetilbuddene kan have en tendens til primært at være for én etnisk gruppe. Der kan således være et behov for, at tilbuddene til mænd inkluderer aktiviteter, der foregår uden for de fysiske lokaler og i samarbejde med andre tilbud.

Følgende forhold sammenfatter i øvrigt frivilligt socialt arbejde for og med voksne:

- Der er stor variation i forhold til, om de frivillige sociale tilbud både har lønnede og frivillige medarbejdere eller udelukkende frivillige. Det hænger i høj grad sammen med målgruppen og karakteren af tilbuddet. Jo mere socialt isoleret og jo mere sårbar målgruppen er, desto oftere vil der være lønnede medarbejdere til at forestå tilbuddet sammen med de frivillige medarbejdere.
- Tilbuddene er i vid udstrækning etableret med både danske og etniske frivillige, og målgruppen er hovedsageligt etniske brugere. Typisk udgøres de frivillige af kvinder undtagen i de tilbud, hvor kun mænd er brugere.
- Mange tilbud er opmærksomme på at inddrage de etniske brugere både i forbindelse med forslag til aktiviteter, i planlægningen og ved at give brugerne ansvar for dele af aktiviteterne.
- Ofte er tilbuddene organiseret i foreninger eller i frivilligrupper under landsdækkende organisationer. Tilbuddene kan også have en forankring i det boligsociale arbejde, der foregår lokalt i boligområderne.
- Sprogskolerne og beboerrådgiverne er primære samarbejdsrelationer for mange af voksentilbuddene.
- Tilbuddene finansieres typisk via § 115-midler, ministerielle puljer, aktivitetskonti i de landsdækkende organisationer, private fonde og boligsociale midler.
- Flere af tilbuddene foregår uden faste lokaler, og det kan være en udfordring i forhold til brugerne, navnlig i forbindelse med rådgivnings- og oplysningsstilbud.
- Der er behov for at have tilbud kun til kvinder og kun til mænd. Ud over at behovet er forankret i kulturelle traditioner, har både de kvindelige og mandlige brugere et behov for at kunne nøjes med at være sammen med nogle af samme køn. Det er med til at skabe en tryghed blandt brugerne.

BROBYGNING MELLEM DANSKE OG ETNISKE GRUPPER

En række frivillige sociale aktiviteter sigter mod at bygge bro mellem danske og etniske minoriteter. Karakteristisk for disse indsatser er, at de stræber efter at bringe forskellige grupper af borgere sammen, og det

gøres eksempelvis i venskabsforeninger, naboskabsprojekter samt fælles aktiviteter, fest- og madarrangementer.

Venskabsforeninger

Foreningerne har ofte det overordnede formål at skabe forståelse mellem forskellige kulturer - den danske kultur og den kultur, som foreningen repræsenterer. Derudover kan foreningen have til formål at bevare nogle af traditionerne fra hjemlandet. Foreningen skaber således en ramme for et socialt netværk både med egne landsmænd og med danskere. Foreningernes aktiviteter kan ofte være knyttet til højtiderne, hvor der arrangeres julefest, påskefest o.l. Enkelte foreninger tilbyder også aktiviteter som lektiehjælp på ugentlig basis.

Foreningerne henvender sig til hele familien og inkluderer både mænd og kvinder, børn og unge. Mange af foreningernes medlemmer er førstegenerationsindvandrere, der har været i Danmark i adskillige år. Foreningens arbejde og aktiviteter er baseret på frivilligt socialt arbejde i form af medlemmernes involvering og deltagelse i planlægning og gennemførelse af aktiviteter og arrangementer. I foreningerne er der bestyrelser, hvor mænd og kvinder er valgt ind. Erfaringen er, at det kan være svært at få danskere ind i bestyrelsesarbejdet, selv hvis foreningen arbejder målrettet på dette.

Nogle foreninger er landsdækkende, mens andre foreninger dækker et lokalt eller regionalt område. Der samarbejdes med andre foreninger om gennemførelse af konkrete arrangementer. Der samarbejdes i nogle tilfælde med kommunens integrationsråd. Foreningerne er ofte finansieret gennem medlemskontingenter. Det er almindeligt, at et medlem tæller en hel familie, og at der således er tale om familiemedlemskaber. De enkelte aktiviteter er ofte brugerfinansieret. Nogle foreninger tillader ikke-medlemmer at deltage i foreningens arbejde til gengæld for et højere gebyr.

Selvom en del af foreningens erklærede formål er at bevare og være fælles om egen oprindelig kultur, er deltagelse i foreningen også en introduktion til og integration i det danske foreningsliv. At deltage i foreningens arbejde giver de etniske minoriteter et indtryk af, hvad det vil sige at være aktiv i det danske foreningsliv. Foreningerne danner endvidere rum for et kulturmøde, idet foreningerne skaber en mulighed for, at de etniske minoritetsgrupper kan få et indblik i den danske kultur. Omvendt er foreningerne også en mulighed for danskere for at få indblik i

en fremmed kultur og dens traditioner. I Sierra Leone Forening forudsætter de mange forskellige afrikanske sprog, at der tales dansk, når man mødes.

De i undersøgelsen beskrevne foreninger er blandt andet:

- Sierra Leone Forening
- Dansk-Bosnisk venskabsklub i Viborg.

Bedre naboskab

Formålet med bedre naboskabsprojekter er at skabe et socialt samvær og netværk mellem naboer i fx et alment boligområde. Igennem Landsbyggefonden har beboerne i Brøndby fået midler til at stille en række gådrådslokaler til rådighed for de beboere, som deler samme gård. Gårdrådslokalerne er toværelses lejligheder med køkken-alrum og badeværelse. I alt er seks gårdrådslokaler stillet til rådighed, og de fungerer som fysiske rammer, der muliggør forskellige aktiviteter på tværs af beboerne. Projektet i Brøndby har ført til etableringen af kvindegrupper, lektiehjælp til børn, klub for drenge og mænd, grillaftener, fodboldarrangementer, madklubber mv.

Målgruppen er de familier, som bor i boligområdet. Erfaringen har vist, at det især er yngre og midaldrende etniske kvinder, der benytter gårdrådslokalerne. Mange af disse kvinder har begrænsede danske sprogkunderskaber, ingen tilknytning til arbejdsmarkedet og en kort skoleuddannelse. Umiddelbart er gårdrådslokalerne særligt attraktive for denne gruppe, fordi de udgør et frirum for kvinderne samtidig med, at kvinderne er tæt på familien. Aktivitetsniveauet har vist sig at variere fra gård til gård.

I Brøndby har afdelingsbestyrelsen udpeget en nøgleansvarlig i hver gård, som på frivillig basis forestår en retfærdig fordeling af lokalet samt vedligeholdelse af lokalerne. Flere af de nøgleansvarlige er etniske kvinder. Derudover har to medlemmer af afdelingsbestyrelsen fungeret som kontaktpersoner for nøglepersonerne og de øvrige beboere.

Den store udfordring er at gennemføre aktiviteter på tværs af danskere og etniske minoriteter. Erfaringerne fra Brøndby viser, at begge grupper benytter gårdrådslokalerne, men at der sjældent er tale om aktiviteter på tværs af disse grupper. Erfaringerne viser dog også, at det især er børnearrangementer, som kan samle forskellige nationaliteter.

Betydningen af sådanne projekter i forhold til integration kan bestå i, at beboerne opnår et kendskab til hinanden og et netværk, der kan trækkes på i andre sammenhænge. Projekterne kan munde ud i konkrete aktiviteter og fritidstilbud, som områdets beboere kan nyde godt af. Ligeledes kan projekterne være en måde at motivere til engagement og initiativ på i området, idet projekterne tager udgangspunkt i de konkrete lokale behov og ønsker.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende sted:

- Projekt ”Gårdrådslokaler” i Brøndby Strand.

Grønne områder

Nogle projekter tager udgangspunkt i at bruge grønne områder som ramme for samvær mellem danskere og etniske familier. De grønne områder kan være kolonihaver, nyttehaver og grønne arealer i boligområder. Idéen med disse projekter er, at brugerne har fri adgang til arealerne. Et haveprojekt er et fælles projekt, og dyrkningen af jorden kræver ofte råd og vejledning fra danske frivillige. Haveprojekter kan også bestå i, at forskellige etniske grupper i et boligområde får hver deres have og dyrker haven, så den repræsenterer gruppens kulturelle baggrund. Projekterne formidles gennem de lokale flygtninge-, netværks- eller integrationsgrupper, som også tilrettelægger projekterne. Projekterne kan også formidles gennem den lokale beboerrådgivning.

Målgruppen i denne type projekter kan være flygtninge eller indvandrere, der bor i lejlighed uden egen have. Der er ofte tale om familier med børn. Målgruppens tilknytning til arbejdsmarkedet er varierende. Hvis projektet er forankret i et alment boligområde, kender målgruppens medlemmer muligvis hinanden i forvejen, men der kan også være tale om en deltagergruppe, hvor medlemmerne er fremmede for hinanden.

Et kolonihaveprojekt under Bornholmske Flygtningevenner har givet kvoteflygtningene en introduktion til dansk foreningsliv og skabt et rum for socialt samvær. Erfaringerne fra projekt ”Verdens Haver” i Svendborg er, at haveprojektet har skabt dialog på tværs af kulturelle skel. Projektet har skabt en mulighed for, at beboere kan vise danskerne i området et stykke af deres kultur. Erfaringerne er, at beboerne med etnisk minoritetsbaggrund selv er opsøgende, de lærer de demokratiske

processer og samarbejder med hinanden. Hvor der tidligere var skel mellem nationaliteterne – og de opholdt sig i egne grupper – mødes de nu på tværs. De bytter arbejdskraft – nogle er gode til et, og andre til noget andet.

De frivillige i haveprojekterne er både danske mænd og kvinder. Deres opgave er at støtte og vejlede i forhold til dyrkning af jorden samt at bistå ved planlægningen af dyrkningen. Et haveprojekt har typisk 4-5 frivillige tilknyttet. I et haveprojekt i Skærød under Integrationsgruppen i Helsingør havde projektet en projektansat medarbejder tilknyttet som tovholder. I en periode har der været tilknyttet en gartner til projektet, som har været med til at sikre et godt udbytte af jorden.

Projekter af denne art kan være forankret i lokale flygtninge-, netværks- eller integrationsgrupper. Haveprojektet i Skærød var fx forankret i Integrationsgruppen under FrivillighedsHuset i Helsingør. Projekterne kan også være forankret i et alment boligområde, som det gør sig gældende for projekt ”Verdens Haver” i Svendborg. I dette projekt har beboerrådgiveren i fællesskab med en landskabsarkitekt inddelt områdets grønne områder i mindre haver i forhold til nationalitet og alder, som beboerne herefter dyrker.

Finansieringen kan forgå på forskellig vis. Generelt er omkostningerne små, når jorden først er betalt. Nogle steder kan kommunen stille jord til rådighed. Der kan derudover søges tips- og lottomidler.

Den store udfordring ved denne type af projekter er at finde et stykke jord, som kan stilles til rådighed. Haveprojektet i Skærød under Integrationsgruppen i Helsingør er p.t. lukket, da kommunen ikke længere stiller jorden til rådighed. Man arbejder på at finde en løsning, så projektet kan genåbnes. En mulighed er at lave brugerfinansieret deltagelse. Det vil dog sandsynligvis afholde en del af målgruppen fra at kunne deltage.

Haveprojekter er en måde at skabe en indbyrdes kontakt og et socialt samvær mellem de familier, som deltager i projektet. Haven fungerer ofte som rammen for fester, hvor familierne spiser sammen, børnene leger sammen, og de voksne hygger sig. Arrangementer i haveprojekterne er også en mulighed for at skabe en kontakt mellem familierne og de danske frivillige og deres familier. En sideeffekt af haveprojekterne kan være den sprogræning, der finder sted, når danske frivillige og etniske minoriteter går i haven sammen. Det lader især til at gøre sig gældende i forhold til kvoteflygtninge.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Haveprojektet i Skærød, FrivillighedsHuset i Helsingør
- Kolonihaveprojektet, Bornholmske Flygtningevenner
- Projekt ”Verdens haver” i Svendborg.

Madarrangementer og fester

Formålet med at skabe madarrangementer og fester er, at danskere og etniske minoriteter deltager i et møde mellem forskellige kulturer, hvor fællesaktiviteten kan være madlavning, middag, musik, dans og samvær. Madarrangementer kan være tilrettelagt som en selvstændig aktivitet eller indgå som en del af andre aktiviteter eller projekter. Målgruppen er både etniske minoriteter og danskere i lokalområdet, som er interesserede i at indgå i et kulturmøde i uformelle rammer.

De frivillige udgøres af både etniske minoriteter og danskere, som deltager i indkøb, madlavning og oprydning. Idéen er, at madlavningen tager udgangspunkt i de etniske minoriteters madtraditioner fra deres hjemland.

Madarrangementer finder typisk sted i skolekøkkener eller andre steder, hvor køkkenfaciliteter stilles til rådighed. I Projekt ”Sund kost” under Etnisk Café ved Kontakten i Nakskov anvendes madarrangementer som led i en generel oplysning om sund kost og ernæring. I projekt ”Smag på Nordvest”, et madarrangement i Nordvest i København, kan interesserede borgere i lokalområdet melde sig til madlavning og fællespisning. Det foregår på den måde, at nogle forestår indkøb, og derefter tilbereder deltagerne i fællesskab maden. Hvert enkelt arrangement har fokus på mad fra et bestemt land, og det er de frivillige fra dette land, der medbringer opskrifter mv.

Madarrangementer er ofte lokalt forankrede i fx frivillighedsformidlinger, kvarterløftsprojekter eller allerede eksisterende projekter. Projekt ”Smag på Nordvest” er opstået i et samarbejde mellem Kvarterløft Nordvest, Beboerprojekt Bispebjerg, Fakti, Kringlebakken, Multikulturel Forening NV, Ungerådgivningen på Bispebjerg, Lejerbo og Projekt-rådgivningen og er dermed lokalt og bredt forankret. Projekt ”Sund Kost” er forankret i frivillighedsformidlingen Kontaktens projekt ”Etnisk Café” og primært målrettet kvinder og mænd fra Eksjugoslavien, som er bosat i lokalområdet.

Madarrangementer bidrager til, at deltagerne opnår et større kendskab til hinandens forskellige kulturer og traditioner på en uformel og sjov måde. Deltagelse i et madarrangement kan også give oplysning om muligheder for deltagelse i andre frivillige aktiviteter og en lyst til at deltage i disse.

De i undersøgelsen beskrevne indsatser foregår blandt andet følgende steder:

- Projekt ”Smag på Nordvest”, Servicebutikken Bispebjerg
- Projekt ”Sund Kost” under Etnisk Café, Kontakten i Nakskov.

Opsamling

Der er gode erfaringer med at tilrettelægge brobygningsaktiviteter for forskellige etniske grupper og herigennem skabe et kulturmøde, der kan danne basis for større indsigt i deltagerne sociale og kulturelle baggrund. Erfaringerne fra projekterne er endvidere, at et kulturmøde kan etableres mellem deltagere, uden at de har fælles sprog, og stadig kan aktiviteterne være meningsfulde for deltagerne. Omdrejningspunktet er selve aktiviteten, og det at engagere sig i samme aktivitet skaber et bånd mellem deltagerne og giver anledning til fælles oplevelser for blandt andet deltagere, der ellers typisk kan isolere sig på grund af manglende dansk kundskaber. Dermed kan disse aktiviteter være et springbræt til at inddrage flygtninge og indvandrere, der ellers for at kunne deltage i sociale sammenhænge med andre ofte vil være afhængige af at være sammen med nogle, der kan oversætte for dem.

Karakteristisk for brobygningsaktiviteter er især:

- Typisk er det aktiviteter, der har til formål at bygge bro mellem forskellige etniske grupper, udelukkende baseret på frivillig arbejdskraft.
- Ofte er flygtninge og indvandrere både frivillige og brugere. Netop fordi det er aktiviteterne, der er omdrejningspunktet, bidrager de fleste brugere med at planlægge og gennemføre aktiviteterne. På den måde er brugere i højere grad deltagere end deciderede brugere.
- Ofte vil aktiviteterne have en fysisk forankring i et boligkvarter eller lokalområde.

- Aktiviteterne foregår ofte i regi af en frivillig social forening, frivilliggruppe eller allerede eksisterende boligsociale aktiviteter.
- Finansieringen af aktiviteterne sker ofte via en del af foreningernes og frivilligruppernes midler fra § 115 og/eller ministerielle puljer.
- I aktiviteterne deltager typisk alle familiemedlemmer, og således forekommer der ikke at være deltagelsesbarrierer i forhold til køn.

DE TI CASES

I dette kapitel præsenteres ti forskellige projekter, der viser gode resultater i forhold til at øge integrationen af børn, unge og voksne med etnisk minoritetsbaggrund. Vurderingen af projekternes resultater baserer sig på interview af brugere og af frivillige og lønnede medarbejdere involveret i projekterne. Dermed har resultaterne karakter af at være vurderinger af en formodet integration af projekternes målgrupper. Konkrete eksempler på, at målgruppen har udviklet sig undervejs i et projekt, er fortolket som projektets bidrag til integrationen af etniske minoriteter.

De ti projekter har forskellige målgrupper, aktiviteter og metoder. I udvælgelsen af projekter er der lagt vægt på, at de imødekommer et specifikt behov, som målgruppen har vanskeligt ved at få imødekommet andre steder, og at metoderne i arbejdet med brugerne afspejler brugerens situation og kompetencer. Derudover er der lagt vægt på at inddrage både små og store projekter og projekter, der foregår i de større og mindre byer, samt projekter i Danmark og ét i England med henblik på at inddrage internationale erfaringer i en dansk kontekst.

Fælles for de ti projekter er, at de kan gøre en positiv forskel i forhold til at øge integrationen af en gruppe flygtninge og indvandrere. Det er dog vigtigt at slå fast, at det enkelte projekt ikke er svaret på at løse en bestemt målgruppes behov, men at de ti projekter har gode erfaringer med at bidrage til at imødekomme målgruppens behov for integration. At øge integrationen af flygtninge og indvandrere kræver en flersi-

det indsats, og projekterne hver især er ét blandt mange bidrag. Præsentationen af de ti projekter er ikke udtømmende for projekter, der er med til at øge integrationen af etniske minoriteter.

Tre af projekterne er målrettet integrationen af etniske børn og unge. De dækker over et klubtilbud, Oliven, til både drenge og piger, en klub kun for danske og etniske piger og et værested, Fisken, kun for etniske drenge. Oliven er et tilbud om at fastholde etniske børn og unge i fritidsaktiviteter og skolen med henblik på at give dem et godt afsæt for at få en uddannelse og et job. Pigeklubben er et tilbud til netværksløse og skrøbelige piger, der typisk ikke benytter sig af de allerede eksisterende fritidstilbud. Endelig er Fisken et tilbud til etniske drenge, der føler sig opgivet af samfundet, og som ofte føler sig i opposition til samfundet. De kan have stiftet bekendtskab med et kriminelt miljø. Tilbuddet prøver at hjælpe disse drenge tilbage på rette spor i forhold til skole, uddannelse og arbejde.

Et fjerde projekt er foreningen Hawaa, der er et tilbud til etniske kvinder om at få rådgivning og støtte fra danske og etniske kvinder. Projektet er målrettet integrationen af etniske kvinder, der lever afsøndrede tilværelser, og som har et begrænset kendskab til samfundet, deres muligheder og rettigheder.

Fire andre projekter er fokuseret på integrationen af socialt udsatte og skrøbelige flygtninge og indvandrere. Et projekt, Kolonihaveprojektet, er rettet mod flygtninge, der ikke kan særlig meget dansk, og som ofte føler sig isolerede fra samfundet. Projektet bygger på, at danskere og flygtninge mødes om fysiske aktiviteter som at dyrke en kolonihave og derigennem opbygger sociale relationer til hinanden. Et andet projekt, Nydanskere møder nydanskere, bidrager til integrationen af socialt udsatte familier, der bliver tilbudt en besøgsven, som introducerer dem til socialt samvær. Et tredje projekt er værestedet Muhabet, der er målrettet psykisk syge flygtninge og indvandrere, der ofte er en overset gruppe, og som uden værestedet ville isolere sig i deres hjem. Det fjerde projekt, Etniske ældre i fokus, er målrettet integrationen af etniske ældre, der kan mangle realistiske forventninger til at blive ældre i Danmark.

Endelig er der to projekter, der er målrettet fastholdelse, rekruttering og forankring af frivillige. Det ene, Projekt Kursist, bidrager til at øge danske og etniske frivilliges kompetencer og færdigheder i forhold til netværk, beslutningsprocesser og indflydelsesmuligheder. Det andet projekt, Neighbourhood Management, er målrettet mod at udbrede de

frivilliges og det offentlige kendskab til hinandens tilbud og services med henblik på at samarbejde. Gennem anerkendelse af hinandens styrker og begrænsninger kan kræfterne samles og koordineres i en bred tilbudsvifte, så muligheden for integration af etniske borgerne er størst mulig.

I det efterfølgende beskrives følgende kategorier for hvert projekt:

- Intention
- Behov
- Målgruppe
- De frivillige og lønnede medarbejdere
- Metoder i projektet
- Organisering og samarbejde
- Forankring og finansiering

Casebeskrivelserne giver således indblik i muligheder, barrierer og perspektiver i forhold til at tilrettelægge og gennemføre projekter for bestemte etniske børn, unge og voksne.

BØRNE- OG UNGEKLUBBEN OLIVEN I HELSINGØR

Oliven er en børne- og ungdomsklub i det almene boligområde Nøjsomhed i Helsingør. Fra kl. 16.30-19.30 samles børn mellem 6 og 12 år i klubben, og fra kl. 19.30-22.00 kommer de unge fra 13-18 år. I Nøjsomhed er der ca. 270 beboere med arabisk baggrund, og Oliven er det eneste tilbud til dem efter skoletid. Klubben har også åbent i weekenden fra kl. 10-22, hvor der blandt andet bliver tilbudt modersmålsundervisning. I weekenden er tilbuddet åbent for alle uanset alder.

Klubben holder til i nogle kælderlokaler i en boligblok. Der er tre rum. Et rum til bordtennis, et rum med pc'ere og bordfodbold samt et tredje rum, der kun er til pigerne. Et fjerde rum er ved at blive istandsat til pigerne, hvor de kan danse og spille musik.

Klubben har eksisteret siden 1999 og blev startet udelukkende af frivillige. Siden 2003 er to af de frivillige blevet fuldtidsansat som servicemedarbejdere.

Formålet med Oliven

Nøjsomhed har været præget af social opløsning blandt andet som følge af en stor fraflytning, mange på overførelsesindkomster og et dårligt omdømme. Der er ca. 100 boliger i Nøjsomhed, og ca. 40 pct. af beboerne har en anden etnisk oprindelse end dansk. De er overvejende af arabisk oprindelse. Der er ligeledes en stor andel af børn og unge med anden etnisk oprindelse i bebyggelsen. Disse børn og unge har indtil oprettelsen af Oliven ikke haft noget relevant fritidstilbud i nærområdet.

Forud for etableringen af klubben opholdt børnene og de unge sig på bebyggelsens udendørsarealer, i opgangene osv. Børnene var meget synlige i boligområdet. De støjede og lavede ballade til gene for de øvrige beboere. Det største problem var dog, at der var dele af denne børne- og ungegruppe, der var i stor risiko for at begynde en kriminel løbebane med hærværk, graffiti, små rapserier osv. Fra forskellige sider kunne skole, nærpolti, afdelingsbestyrelse og boligorganisation se, at problemerne med denne børne- og ungegruppe var ved at eskalere og komme ud af kontrol. Det blev dog fire arabiske fædre, der bor i Nøjsomhed, og som var medlemmer af Natteravnene i Helsingør, der endte med at tage initiativ til at få børnene og de unge væk fra det spor, de havde indledt.

Baggrunden for at etablere en fritidsklub for børn og unge i Nøjsomhed var således at få dem væk fra en uhensigtsmæssig løbebane og i stedet at tilbyde dem et relevant og vedkommende fritidstilbud, at inkludere dem i netværk for herigennem at forebygge, at de skulle indlede en kriminel løbebane. På den måde var og er intentionen med klubben at involvere områdets børn og unge i aktiviteter, der kan udvikle deres færdigheder til at begå sig i det danske samfund og deres kompetencer i forhold til at opnå uddannelse og job.

Børne- og ungegruppen

I alt kommer der ca. 120 børn og unge i klubben. De fordeler sig typisk med ca. 70 børn i alderen 6-12 år og ca. 50 unge i alderen 13-18 år. Der kommer også af og til unge, der er over 18 år. Klubben har dog ikke så mange relevante aktiviteter til dem. Aktuelt forsøger klubben at udvide målgruppen til at omfatte de 20-26-årige, fordi der mangler tilbud til dem i nærområdet.

Tilbuddet er til både drenge og piger, om end der er en overvægt af drenge. For ca. to år siden blev der etableret en pigegruppe, og pigerne

har fået deres eget lokale, hvor de kan være sammen uden drengene. Det har fået mange piger til at komme. Klubben stræber efter at udvikle sit tilbud, som behovene viser sig i børne- og ungegruppen, dels i forhold til alderskriteriet, dels i forhold til, at der er udviklet et decideret pigetilbud.

Børnene og de unge er som beboerne i Nøjsomhed i øvrigt overvejende af arabisk herkomst. Nogle forældre har psykiske problemer og traumer som følge af oplevelser med tortur. Det medfører i disse tilfælde ofte skrøbelige familier, der ikke har særlig mange ressourcer, og som har vanskeligt ved altid at drage tilstrækkelig omsorg for deres børn. Der er også forældre, der ikke viser det store engagement i forhold til børnenes hverdag med skole, venner og aktiviteter. Oliven har således erfaringer med, at det kan være vanskeligt at motivere disse forældre til at involvere sig i klubben. Hvis forældrene viser sig i klubben, er det for at drikke kaffe og sludre med de andre voksne. De frivillige og ansatte i klubben er dog meget opmærksomme på, at klubben ikke udvikler sig til et værested for voksne. Derfor har de vedtaget i bestyrelsen, at det er forbudt at spille kort, ryge vandpibe og cigaretter i klubben. Oliven skal være et tilbud til børnene og de unge – ikke til deres forældre, selvom de dog også er velkomne.

Udflugter, lektiehjælp og modersmålsundervisning

Det bærende element i samtlige aktiviteter, der laves i klubben, er, at børnenes integration i det danske samfund skal styrkes gennem viden om danske og arabiske normer og værdier.

Ud over lektiehjælp og modersmålsundervisning er der forskellige aktiviteter til børnene og de unge. De kan altid, når de er i klubben, spille pc-spil, bordtennis og bordfodbold, chatte på nettet og snakke og hygge med hinanden. Pigerne har et rum, hvor de danser og øver sig i forskellige danseopvisninger.

Derudover tager klubben børnene og de unge med i svømmehallen, griller udenfor om sommeren og laver falafel⁵ sammen med børnene. Der arrangeres også ture over flere dage, fx tre dage i Århus og en uge i Sverige. Typisk bliver turene lagt i forbindelse med helligdage eller skoleferier for at give børnene oplevelser af at være på ferie ligesom mange af deres klassekammerater. Desuden deltager klubben i alle de

---

⁵ En falafel er en stegt kødbolle, der er lavet af krydrede store bønner eller kikærter og bliver ofte serveret som fyld i et pitabrød eller i en wrap.

fælles aktiviteter og fester, der arrangeres i boligområdet. En af de frivillige fortæller:

Vi er altid med, når der sker noget i Nøjsomhed ... vi er jo en del af Nøjsomhed.

Der er stor forskel på de yngste og de ældste i forhold til deres aktiviteter, og hvad de gerne vil lave. De yngste vil gerne lege en masse, mens de ældste gerne vil sidde og fordybe sig med at spille, chatte og surfe på nettet. Klubben forsøger i vid udstrækning at rumme børnenes og de unges behov, men de fysiske rammer og antallet af frivillige og lønnede medarbejdere sætter begrænsninger på mulighederne. Om sommeren flytter klubben nogle af aktiviteterne udenfor og laver forskellige boldspil. Der har enkelte gange været arrangeret fodboldkampe mod jævnaldrende drenge fra et tilstødende boligområde.

Der er fast lektiehjælp en gang om ugen. Lektiehjælpen organiseres via ungdomsskolen, hvor to lærere fra den lokale skole giver lektiehjælp til klubbens børn og unge. Derudover tilbyder de frivillige og lønnede medarbejdere også hjælp til lektierne resten af tiden. Lektiehjælpen foregår nogle gange også på arabisk.

I 2002 besluttede Helsingør byråd at afskaffe modersmålsundervisningen som et tilbud til kommunens børn og unge med anden etnisk oprindelse. Klubben besluttede derfor at tilbyde modersmålsundervisning, således at børnene og de unge kunne fortsætte i deres lokale folkeskole og samtidig lære deres modersmål. Klubben frygtede, at forældrene ville flytte deres børn til den lokale arabiske skole som følge af afskaffelsen af modersmålsundervisningen, og at det ville bremse integrationen af børnene og de unge i det danske samfund.

Ud over aktiviteter for børnene og de unge arrangerer klubben også foredrag og temaaftener for forældrene. Blandt andet har der været oplæg om opdragelse, uddannelsesmuligheder og hashmisbrug blandt unge. Temaet om hash var foranlediget af, at der på et tidspunkt var problemer med, at nogle af de unge i området røg hash. SSPK (Skole, Socialforvaltning, Politi og Kulturelforvaltning) blev involveret til at fortælle forældrene om farerne ved at ryge hash, samt hvordan de kan se på deres børn, om de har røget hash, og hvad de kan gøre for at hjælpe deres børn til at holde op.

Derudover bruger forældrene klubben til at få hjælp og rådgivning af de forskellige professionelle, frivillige og ildsjæle, der kommer i klubben. Nærbetjenten, der kommer fast en gang om ugen, bliver flittigt brugt i forbindelse med at oversætte breve og forklare indholdet af brevene. Forældrene har også mulighed for at benytte sig af pc'erne, hvis børnene ikke bruger dem.

Opsøgende og forebyggende arbejde

De fire fædre, der tog initiativ til at starte klubben, var oprindeligt med i Natteravnene i Helsingør. Det opsøgende og forebyggende arbejde har de taget med sig videre i opbygningen af Oliven. De ansatte besøger den lokale skole hver onsdag, hilser på lærerne og hører, om der er noget, de skal være opmærksomme på. Lærerne henvender sig også selv til klubbens ansatte med problemer i elevgruppen.

Fædrene er således meget observante i forhold til dynamikkerne i børne- og ungegruppen, og de er meget opmærksomme på, om der er nogen i gruppen, der viser tegn på problematisk adfærd. Så snart fædre ser tegn i den retning, tager de kontakt til SSPK eller direkte til nærbetjenten og inddrager dem i, hvordan den aktuelle situation bedst kan løses. Eksempelvis fik klubben færten af, at der var nogle unge over 18 år fra området, der røg hash. En af de frivillige fortæller:

... det var vi meget bekymrede for ... så vi fulgte efter dem om natten, snakkede med forældrene, lavede tre eller fire temaaftener ... vi inviterede én fra misbrugscentret til at holde oplæg for mødrene den ene gang og for alle fædre den anden gang om, hvordan man ser, om ens barn har røget. De unge blev også inviteret til en aften, og de vidste godt, at vi fulgte efter dem. Vi kontaktede også SSPK, der er opsøgende over for dem. På den måde fik vi løst problemet. Men det kan nemt dukke op igen, og vi mangler projekter til denne gruppe af unge.

Klubben arbejder ud fra, at børnene skal lære at begå sig i sociale sammenhænge, og de skal lære at fungere under forskellige regelsæt og rammer. Hjemme vil børnene opleve andre regler end i klubben og igen andre regler i skolen og i SFO'en. De ansatte prøver at lære børnene at aflæse samværsreglerne og at manøvrere imellem de forskellige regelsæt

ved at forklare om de forventninger, normer og værdier, der er i forskellige sammenhænge.

I de aktiviteter, som klubben tilbyder børnene og de unge, er den røde tråd, at børnene og de unge skal udvikle deres sociale kompetencer og deres viden om det danske samfund, hvordan det virker, og betydningen af at tage en uddannelse i forhold til at klare sig godt senere hen i livet. De lærer, at de må arbejde og bruge tid på at dygtiggøre sig, og at der ingen smutveje er. Den store tilslutning til både lektiehjælp og modersmålsundervisningen viser, at børnene og de unge har taget denne tankegang til sig.

Ture ud af huset har ligeledes til formål at vise børnene og de unge en anden side af Danmark uden for boligområdet; vise, at der er andre måder at leve på end i et stort, koncentreret boligområde. Turene skal være med til at give børnene og de unge positive oplevelser af Danmark; positive oplevelser, der kan virke som modvægt til forældrenes nogle gange ensidige syn på det danske samfund. Desuden er funktionen med turene, at børnenes og de unges indbyrdes relationer styrkes. De får en historie og gode oplevelser sammen. De lærer at knytte sig til hinanden.

Fædrene

Der er to fædre ansat som servicemedarbejdere i treårige stillinger med mulighed for forlængelse. Der er syv-otte frivillige fædre, der hjælper til i klubben, og som tager med på ture – både de korte endagsture og de længerevarende ture. Det kan være vanskeligt at få børnenes og de unges forældre til at hjælpe til. Forældrene tilbyder sjældent deres hjælp på egen foranledning, men kan dog på opfordring fra de engagerede i klubben hjælpe med at udføre projekter og aktiviteter.

Fædrene, der har startet klubben, og som stadig er involveret i klubben, er ildsjæle, der brænder for at hjælpe områdets børn og unge godt på vej. Det kendetegner fædrene, at de har et stort netværk og mange samarbejdspartnere, som de hver især inddrager i arbejdet med klubben. De er drevet af ønsket om at kunne tilbyde områdets børn og unge et trygt sted at være, og den drivkraft gør, at hver gang de møder modstand eller udfordringer i forhold til at udvikle tilbuddet, så forsøger de hele tiden at finde nye veje at gå – nye måder at løse problemerne på ved at inddrage nye aktører, der vil tale klubbens sag.

Ud over, at fædrenes væsentligste opgave er i forhold til klubben, spiller fædrene også en vigtig rolle i forhold til boligområdet, boligorganisationen, den lokale skole og de offentlige myndigheder. Fædrene bygger bro mellem det danske system og beboerne med anden etnisk oprindelse. Fædrene kan ad den vej være med til både at forebygge og løse konflikter. Fædrene har en forståelse for, hvordan samfundet fungerer, og for de etniske familiers viden og tanker om samfundet.

Det har dog været en lang proces at få fædrene ind i rollen som mæglere, konfliktløser og brobyggere. At det har taget lang tid, skyldes primært usikkerheden blandt de etniske familier i forhold til, om de kunne have tillid til fædrene. I lang tid troede mange familier, at fædrene var ”stikkere”, blandt andet på grund af deres tætte samarbejde med kommunen, nærpolitiet og boligorganisationen. I den proces har fædrene været tålmodige, og de har målrettet deres hjælp til de familier, der var interesserede og mindst modstandsfyldte. De synlige resultater af hjælpen har banet vej for hele gruppens accept af fædrene.

Nogle af de konkrete henvendelser til fædrene kan eksempelvis være fra skolen, der gerne vil indlede et samarbejde med nogle forældre på grund af vanskeligheder med deres børn. Fædrene formidler informationen videre til de pågældende forældre og hjælper til med at finde en løsning.

Rollefordeling mellem frivillige og ansatte

Samtlige fædre – frivillige og ansatte – er fælles om at fastlægge formålet med klubben. De er ligeledes fælles om at etablere aktiviteter, søge projektmidler og inddrage samarbejdspartnere i projektet.

Den primære forskel består i, at de ansatte er i klubben hver dag, mens de frivillige kommer tre-fire gange om ugen. I forhold til at sanktionere børnenes og de unges adfærd i klubben er det alene de to ansatte fædre, der har dette ansvar. På den måde skaber de lønnede medarbejdere en kontinuitet og retningslinjer for, hvad børnene og de unge må. Ligeledes, hvis der opstår store konflikter i børne- og ungegruppen, er det kun de ansatte, der kan bortvise børnene og de unge. En sanktion i form af bortvisning tjener til at vise børnene og de unge, at deres handlinger har konsekvenser, og at de selv må tage ansvaret for disse konsekvenser.

Organisering

På baggrund af et dialogmøde mellem de fire arabiske fædre, SSPK og Natteravnene om børn og unge i Nøjsomhed og deres risiko for at begynde en kriminel løbebane tog fædrene initiativ til at starte klubben. De tog henvendelse til afdelingsbestyrelsen og derefter boligorganisationen med henblik på at finde egnede lokaler til klubben. Der var velvilje fra både afdelingsbestyrelsen og boligorganisationen i forhold til at finde lokaler. Alle kunne se, at der var behov for en løsning til børnene og de unge. Boligorganisationen har derfor stillet kælderlokaler til rådighed, som foreningen ikke betaler husleje for. Efterfølgende har beboerrådgiveren og afdelingsbestyrelsen været behjælpelige med at starte klubben, og de støtter fortsat klubben i forbindelse med at søge midler og finde løsningsmuligheder på klubbens forskellige udfordringer.

Klubben er organiseret med en bestyrelse, hvor de frivillige og lønnede medarbejdere er repræsenteret. Børnene og de unge er medlemmer, og familierne betaler et kontingent til klubben.

Samarbejde

Klubben har mange samarbejdspartnere, og det skyldes fædrenes indsats med at etablere og hægte sig på eksisterende netværk – bl.a. i forhold til Natteravnene. Ligeledes er SSPK et netværk af forskellige aktører på børne- og ungeområdet, som Oliven samarbejder med. Repræsentanter fra SSPK kommer fast en gang om ugen og snakker med børnene og de unge.

Derudover har klubben et særligt samarbejde med den lokale skole og med nærbetjenten. Skolesamarbejdet har i høj grad bestået i at stille en lærer til rådighed i forbindelse med lektiehjælp forud for, at det blev etableret i regi af ungdomsskolen. Derudover består samarbejdet i informationsdeling og sparring i forhold til spørgsmål om kultur og baggrund.

Nærbetjenten var én af hovedkræfterne bag opstarten af Oliven og i forbindelse med ansættelsen af de to fædre. Nærbetjenten er en integreret del af Oliven, og hvis der er optræk til uro i området, tager fædrene straks kontakt til nærbetjenten. De har tillid til ham og respekt for, hvordan han håndterer kritiske situationer i området. Både børn og forældre er glade for nærbetjenten, der kommer fast hver torsdag fra kl. 18-22.

Beboerrådgiveren i Nøjsomhed og afdelingsbestyrelsen er ligeledes vigtige samarbejdspartnere – navnlig i forhold til at søge midler og få sparring til, hvordan projekter kan planlægges og udføres.

Der er også et tæt samarbejde med det lokale bibliotek, der indgår i samarbejde i forbindelse med pigegruppen om at lave aktiviteter for dem. Ligeledes er der samarbejde med ungdomsskolen og produktions-skolen, der fra tid til anden hjælper med at finde en læreplads til en ung.

Endelig har Oliven et samarbejde med en lokalpolitiker, der sidder med i det kommunale socialudvalg. Klubben bruger samarbejdet til at få skabt en politisk opmærksomhed omkring nogle af de problemstillinger og udfordringer, som klubben står over for, eksempelvis i forbindelse med de manglende aktiviteter til unge over 18 år.

Forankring

Med ansættelsen af de to fædre er der sket en forankring af klubben. Forud for ansættelsen af de to fædre stod klubben over for, at den ikke kunne fortsætte alene med frivillig arbejdskraft. Det var vigtigt, at det var nogle af fædrene, der blev ansat, og ikke nogen udefra, idet det er fædrene, der har kontakterne, tillidsforholdene og samarbejdsrelationerne.

Det treårige kontraktforhold er med til at sikre, at klubben fortsat er forankret og eksisterer som et tilbud til områdets børn og unge.

Finansiering

Lønnen til de to ansatte finansieres af boligorganisationen og kommunen, der hver betaler en halvdel. De er ansat som servicemedarbejdere. Det er boligorganisationen, der er pålagt arbejdsgiveransvaret og har institutionsbeføjelsen i forhold til indsatser, metoder, målsætninger, tidsplaner og den samlede økonomi.

Til opstart af klubben fik den 75.000 kr. fra Socialministeriet. Siden er der søgt § 115-midler til at renovere og indkøbe materialer til klubben. Aktuelt søger klubben ikke midler ud over § 115. Det skyldes, at klubben ikke kan rumme flere aktiviteter under de eksisterende konditioner i forhold til antallet af ansatte og lokaler.

Oliven laver fra tid til anden aktiviteter sammen med boligområdet, og herigennem får Oliven del i de boligsociale midler, som Nøjsomhed har modtaget.

Fremtidige udfordringer

Den største udfordring for klubben er, at de har små lokaler, hvor det er vanskeligt at rumme alle områdetets børn og unge. I den sammenhæng er der også en udfordring i, at der kun er to ansatte i klubben i forhold til, at de er i klubben hver eneste dag og således er hårdt pressede i forhold til opgaver og tid.

Klubben har hidtil haft succes med at udvikle tilbuddet, således at det passer til målgruppen. Men der er ved at komme en ny stor gruppe af unge over 18 år, der ikke har noget tilbud i området. Klubben ville gerne kunne stille faciliteter til rådighed, men mangler lokaler. Det vil sige, at disse unge på nuværende tidspunkt er henvist til andre tilbud, som de ikke finder relevante og interessante.

Endelig har klubben en udfordring i at rekruttere flere frivillige og motivere flere forældre til at give en hånd med i det stykke arbejde, som klubben udfører i boligområdet.

Projektets lære

Det er lykkedes fire frivillige fædre at starte et tilbud op i et boligområde, hvor sammenhængskraften har været lille. Den vigtigste lære af projektet er, at der forud for etableringen af et sådant tilbud skal være en fælles forståelse blandt centrale aktører som politi, socialforvaltning, skole og boligorganisation for, hvilke problemstillinger der er centrale i børne- og ungegruppen, fx i forhold til eskalerende problemer med kriminalitet. Det er den fælles forståelse, der er med til at sikre en fælles løsning, der kan være udgangspunktet for en fastholdelse, udvikling og forankring af tilbuddet.

Ligeledes er det en lære, at det er vigtigt at fastholde samarbejdspartnere i løsninger på problemer og udfordringer og forpligte dem til at tage medansvar ved at vise, at det kan være et fælles problem. For eksempel er det et fælles problem for politiet, skolen og boligorganisationen, at der er unge drenge, der ryger hash i opgangene, og en indsats fra kun én aktør er sjældent tilstrækkelig for at løse problemet. Det kræver en helhedsorienteret indsats, hvor der er enighed om målet og fremgangsmåden.

PIGEKLUBBEN I NORDBORG

Siden efteråret 2005 har en gruppe piger med dansk og anden etnisk baggrund mødtes hver tirsdag aften sammen med to frivillige danske kvinder. Pigerne er i alderen 12-18 år og kommer fra Nordborg og det nærliggende boligområde Havnbjerg. Hver gang kommer der 8-20 piger. I alt i Nordborg i 2006 er der 6 pct. piger i alderen 12-18 år, der er indvandrere eller efterkommere af indvandrere.

Pigeklubben er, som navnet siger, kun for piger og fungerer som et frirum, hvor pigerne kan snakke fortroligt sammen, pjatte sammen, lave håndarbejde og spille spil. Gruppen holder til i hovedgaden i Nordborg i lokaler, som Frivilliggruppen i Nordborg (en lokalgruppen under Dansk Flygtningehjælp) låner af kommunen.

Hvorfor en pigeklub?

Et samlingspunkt for flygtninge og indvandrere i Nordborg har været Kulturcaféen. Det har været et tilbud om at mødes en gang om ugen, hvor de voksne flygtninge, indvandrere og danskere kan snakke sammen, mens børnene leger. Kulturcaféen har været et velbesøgt samlingspunkt, men i løbet af 2005 kom der færre og færre flygtninge og indvandrere i caféen. Det hang både sammen med, at nogle kom i gang med en uddannelse, andre med job og andre igen flyttede fra kommunen. Det betød, at de piger, der plejede at komme i caféen sammen med deres forældre, ikke længere havde et sted at komme. Kendetegnende for pigerne i de familier, der plejede at komme i caféen, er, at de ikke har andre tilbud at benytte. Det skyldes, at deres forældre ikke ønsker, at pigerne deltager i aktiviteter sammen med drenge, at forældrene mangler kendskab til fritidstilbud, eller at forældrene ikke har økonomi til at betale for pigerens fritidstilbud. Derudover kendetegner det pigerne, at de er netværks-svage og mangler sociale kontakter og relationer til jævnaldrende piger.

Det fik et medlem af Frivilliggruppen til at foreslå, at der kunne startes en pigegruppe op for både danske piger og piger med flygtninge- og indvandrerbaggrund. To kvinder i frivilliggruppen påtog sig opgaven.

Kvindernes tanke med pigegruppen er at skabe et frirum for pigerne, hvor de føler sig trygge ved at være, og hvor de kan snakke med jævnaldrende og med de to frivillige voksne danske kvinder. Det er et tilbud til pigerne om at få positive oplevelser ind i hverdagen og en mulighed for at foretage sig aktiviteter uden for familiernes rammer. Desu-

den skal tilbuddet også bruges til at give pigerne et bedre indblik i muligheder, normer og traditioner i det danske samfund. Med andre ord skal tilbuddet bidrage til en konkret indføring i, hvordan det danske samfund fungerer, og i den udvikling, som de unge teenagepiger står over for i forhold til kærester, uddannelse og fremtidsplaner.

Pigerne

Pigerne kommer fra forskellige familier. En del familier er socialt skrøbelige, og forældrene har psykiske problemer. Det betyder, at nogle af pigerne må tage sig ekstra af deres forældre, når de ikke har det godt. I de perioder udebliver pigerne derfor fra pigeklubben.

En del af pigerne kommer fra Havnbjerg – et stort alment boligområde 4 km uden for Nordborg. Boligområdet er blandt andet kendetegnet ved, at der bor mange flygtninge og indvandrere. Området har endvidere været karakteriseret ved at have sociale problemer.

Pigerne er i teenagealderen. De fleste er stille og usikre piger uden megen selvtillid og uden særlig mange erfaringer med at have venner og med at udfylde deres fritid med aktiviteter, de kan lide. Det er piger, der har brug for en voksenkontakt og for at få lov til at udfolde sig på deres egne præmisser inden for de grænser, som de frivillige voksne frivillige sætter. De har brug for et samvær, der tager udgangspunkt i deres ønsker, og hvor de kan få lov til at være teenagepiger, der kan grine og pjatte uden at bekymre sig om deres forældre, og hvordan de har det.

Der er ingen kontakt med pigernes forældre. Forældrene har vist sig indforstået med konditionerne, og de har tiltro til de frivillige. De fleste forældre benytter sig i varierende grad af Frivilliggruppens øvrige tilbud og er på den måde kendte af de to frivillige hjælpere.

Kreative ting, sang og udflugter

Fra start af har de frivillige lagt vægt på, at pigerne skal have lov til at lave de aktiviteter, de har lyst til. Pigerne laver alt fra vinduesmaling, syr med perler, laver halskæder og armbånd, stoftryk på bluser og skærer pap ud i figurer og laver uroer. De synger også karaoke en gang imellem, spiller boldspil i den lokale skoles gymnastiksal og forskellige brætspil.

I forbindelse med julen lavede pigerne juledekorationer og hyggede med at klippe julepynt. De frivillige fortalte pigerne om de danske juletraditioner, og hvordan danskere holder jul. Det er ikke altid, at pigerne laver konkrete aktiviteter. Tit har de bare lyst til at snakke med

hinanden eller med en af de voksne. En af de frivillige fortæller om en pige, der kommer fra en familie, hvor forældrene har det psykisk meget dårligt i perioder:

Den store pige spørger mig af og til, om vi ikke kan gå ind ved siden af og snakke sammen. Og det gør vi så. Det er helt tydeligt, at hun har brug for at snakke om sine oplevelser derhjemme. Hun har et kolossalt ansvar for sine yngre søskende og for sine forældre, der ikke har det så godt. Hun fortæller om, hvor hårdt det er, og hvor ked af det hun er, når forældrene har det rigtig skidt. Hun sidder og snakker og græder, jeg hører på hende og holder om hende og trøster hende.

Ud over at pigerne snakker med de frivillige og bruger dem som omsorgspersoner, er pigerne også begyndt at skabe tætte relationer til hinanden.

Pigerne er glade for at komme i klubben, og der er sket store udviklinger med nogle af pigerne fra første gang, de kom. En af de frivillige fortæller:

Første gang Mahnaz kom, var hun meget stille og forsagt. Hun kom og sagde ikke rigtig noget til nogen, og alligevel kom hun tirsdag efter tirsdag. I løbet af to måneder åbnede hun sig mere og mere, og nu har vi set en rigtig livsglad pige, der tør tage ordet i pigegruppen. Hun er blevet bedste veninde med en anden pige i gruppen, og de fjoller sammen og har det rigtig godt sammen.

Lige præcis de to bedste veninder er blevet opsøgende og udfarende sammen og er begyndt at komme til nogle af Frivilliggruppens andre arrangementer. De kommer uden deres forældre, men med deres forældres accept.

Pigerne har givet udtryk for, at de gerne vil overnatte nede i klubben, lave nogle danseaftener og ud at cykle nogle ture. De frivillige har også tænkt på at tage pigerne med hjem for at grille. Desuden har de frivillige en plan om at lave en mere kontinuerlig aktivitet i form af at sætte et teaterstykke op. Formålet med den aktivitet vil være at få pigerne til at samarbejde om et fælles mål og til at engagere sig i at arbejde med

den samme aktivitet i længere tid. Tanken er, at pigerne på den måde får en oplevelse af, at der kan komme gode resultater ud af et langstrakt arbejde. Tanken er endvidere, at pigernes mødre skal inviteres til forestillingen. Når det kun er mødrene, der skal inviteres, er det, fordi det er en pigeclub og således hverken for drenge eller mænd.

Skab tillid og tryghed

Omdrejningspunktet i arbejdet med pigerne er, at de skal være trygge og have et frirum, hvori de kan udfolde sig uden at skulle bekymre sig om eksempelvis forældre og skole. Det handler derfor om at skabe indbydende og hyggelige rammer. Hver gang pigerne kommer, er der tændt stearinlys, lavet saft og stillet kage eller andet mundgodt på bordet. Det signalerer til pigerne, at de frivillige har glædet sig til, at de skulle komme, og at der er gjort noget ekstra for pigernes skyld. Pigerne føler sig velkomne.

For nogle piger har det taget noget tid at vænne sig til de frivillige og finde ud af, hvad de frivillige kan bruges til. Pigerne har naturligt nok skullet se de to frivillige kvinder an. En måde, de frivillige har skabt tillid og fortrolighed på, er ved at lave aktiviteter sammen med pigerne, fx sidde og lave vinduesmaling sammen, skære pap ud, lave halskæder osv. Det handler om at tage sig tid til at lave nogle af de samme ting som pigerne og sammen udforske, hvordan man eksempelvis bruger vinduesmaling.

I arbejdet med pigerne lægges der vægt på at lade dem være med til at bestemme, hvilke aktiviteter der skal laves, og at der ikke stilles nogen krav til pigerne. Der er ikke nogen systemer i form af en aktivitetsplan. Pigeklubben skal være lystbetonet. Det har vist sig at være en god måde at fastholde pigerne i klubben.

De frivillige prøver også at skabe en fælles historie med pigerne, hvilket i øvrigt er en del af hele Frivilligruppens strategi. Siden de første flygtninge og indvandrere begyndte at benytte sig af Frivilligruppens aktiviteter, er der taget billeder af familierne. De billeder er samlet i et fotoalbum. Fra tid til anden tager de frivillige fotoalbummet frem og viser pigerne billeder og fortæller historier om de forskellige mænd og kvinder, piger og drenge på billederne. Det er med til at skabe et tilhørsforhold og med til at vise pigerne, at de er en del af en større historie.

En forudsætning for at kunne skabe et tilbud til pigerne er, at forældrene giver pigerne lov til at komme i klubben. Derfor har det været

vigtigt at etablere rammer for projektet, der tilgodeser forældrenes krav. De krav er, at tilbuddet kun er til piger, at pigerne følges til bussen om aftenen, og at de frivillige ser til, at pigerne kommer med bussen hjem. I forlængelse heraf har det også vist sig at være vigtigt, at det ikke koster forældrene noget at sende pigerne i klubben. Pigerne kommer fra familier, der har det økonomisk vanskeligt. Derfor betaler Frivilligruppen pigernes busbillet.

Formidling af tilbuddet

De frivillige har været rundt på byens fem skoler og orienteret lærerne om pigeklubben. Der er blevet hængt sedler op forskellige steder i Havnbjerg og på biblioteket, og de frivillige planlægger at reklamere for projektet igen.

I den første tid i pigegruppen kom der både danske og etniske piger, men siden jul er de danske piger blevet væk. De frivillige vil gøre en bestræbelse på at få de danske piger tilbage til gruppen igen bl.a. ved personligt at opfordre pigerne til at benytte sig af tilbuddet.

De frivillige

Der er to frivillige kvinder knyttet til pigegruppen og en tredje ung kvinde, der er studerende, kommer også en gang imellem og er sammen med pigerne. De frivillige var forud for opstarten af pigegruppen allerede engageret i Frivilligruppen.

Der er seks-syv frivillige i Frivilligruppen, og de har et godt og veludviklet netværk indbyrdes, hvor de supplerer hinanden og aflaster hinanden. Hvis en frivillig ikke kan deltage i en aktivitet i et stykke tid, så træder en anden frivillig til i denne periode. Aktuelt i pigegruppen er en af de frivillige stoppet, og en ny frivillig er ved at blive engageret i gruppen. Det kræver et ekstra engagement af den tilbageblevne frivillige at holde projektet kørende, mens udskiftningen foregår.

Flere af de frivillige er endvidere engageret i andre frivilligprojekter, og på den måde er de en del af andre netværk i lokalsamfundet, som de kan trække på i forbindelse med arrangementer osv.

Empati og omsorg

De frivillige fremhæver, at for at engagere sig i pigegruppen kræver det menneskelig indlevelsesevne og tålmodighed. Det kræver en tro på, at det man gør, gør en forskel for de mennesker, man involverer sig i. Heri

ligger der også en personlig tilfredsstillelse; det føles godt at gøre noget for andre.

I forhold til aktiviteterne i pigegruppen er det hensigtsmæssigt at være lidt kreativ – få gode idéer til aktiviteter, som pigerne kan lave – men også i forhold til at hjælpe dem. Derudover kræver arbejdet, at den frivillige er god til at lytte og god til at fange børnenes interesser og signaler. Eftersom pigerne kommer fra socialt svage familier, er det vigtigt at have kompetencer i forhold til empati og samtale, og at man som frivillig kan træde i karakter som en omsorgsperson, når det er påkrævet.

Endelig kræver det færdigheder i forhold til at kunne sætte grænser for pigerne og løse konflikter, der kan opstå imellem pigerne eller i forhold til gruppen. Der er erfaringer med, at enkelte piger er meget grænsesøgende og har svært ved at overholde aftaler. Det har ført til, at en frivillig vil inddrage forældrene i problematikken om pigerne. Det er en balance for de frivillige at vurdere, i hvor høj grad en piges adfærd risikerer at virke spolerende på pigernes samvær og hensyntagen til de øvrige piger. En mulig sanktion af en piges adfærd er at bortvise hende fra pigegruppen, indtil hun har en mere hensynsfuld adfærd, men en bortvisning betyder, at pigen i givet fald ingen tilbud har at tage sig til. Derfor prøver de frivillige at gå langt i forhold til at snakke med de grænsesøgende piger og prøve at få dem tilbage på rette kurs.

Frivilliggruppen

De to frivillige kvinder er en del af Frivilliggruppen i Nordborg, og denne er en lokalgruppe under Dansk Flygtningehjælp. Frivilliggruppen er meget engageret i at lave projekter for lokalområdets flygtninge og indvandrere. Den samlede vifte af tilbud, der er i Frivilliggruppen, kan dække alle i en familie. Der er lektiehjælp, som drengene typisk benytter sig af, der er en syklub for kvinderne, og der bliver en gang imellem arrangeret ture for mændene til fx Danfoss Universe. Desuden bliver der afholdt fælles madaftener, hvor alle tager forskellige retter med til en fælles buffet.

Det er en Frivilliggruppe, der har været med til at starte mange tiltag op, og mange er stoppet igen. Det er udtryk for både udskiftning i gruppen af flygtninge og indvandrere – nogle flytter, og andre kommer til – og at behovene ændrer sig. Der er også familier, der er blevet så integreret i lokalområdet, at de benytter sig af andre aktiviteter, der ikke har decideret fokus på flygtninge og indvandrere.

Samarbejde

Frivilliggruppen samarbejder meget med Dansk Flygtningehjælps frivillighedskonsulent for Sydøstjylland. Samarbejdet består ofte i at bruge frivillighedskonsulenten som sparringspartner og rådgiver eksempelvis i forbindelse med opstart af nye projekter eller undervejs i forbindelse med forankring og tilpasning af projekter.

De lokale skoler er også vigtige samarbejdspartnere i forhold til pigegruppen, en skole har bl.a. stillet gymnastiksalen til rådighed for pigerne, så de kan spille boldspil.

De frivilliges engagement er godt forankret

Frivilliggruppen er velkonsolideret i lokalområdet. Der er en tæt kontakt til kommunen, der informerer gruppen, når der kommer nye flygtninge og indvandrere til området. Det er et tæt lokalsamfund, hvor man kender hinanden, og hvor tilflyttere er synlige. Frivilliggruppen gør et stort arbejde for at byde nye flygtninge og indvandrere velkomne til byen og invitere dem med til arrangementerne. Det er en gruppe, der også selv er opsøgende. En frivillig fortæller:

Vores kasserer kørte rundt i området for at aflevere invitationer til et stort madarrangement, og han stødte på en adresse og et navn, som han ikke havde set før. Han ringede derfor på døren, og så viste det sig, at der lige var flyttet en familie ind fra Congo fem uger forinden. Når kommunen ikke havde givet os besked, var det, fordi hustruen på dagen, hvor de ankom til Nordborg, havde født en lille pige, så kommunen tænkte, at familien lige skulle have fred og ro. Men kassereren inviterede familien med til arrangementet, og de deltog. De kunne ikke noget dansk, men vi var sammen med dem, og de havde en rigtig god aften.

Det frivillige sociale arbejde er således godt forankret i lokalsamfundet, og der sker hele tiden en udvikling af tilbuddene. Det er dog en gruppe af frivillige, hvor de fleste er pensionerede. Det kan have en betydning for den fortsatte forankring af det frivillige sociale arbejde, og det er afgørende, at nye frivillige kræfter kommer til.

Små penge

Efter etableringen af pigegruppen forhøjede Nordborg § 115-midlerne med 5.000 kr. til Frivilliggruppen. Pigegruppen har således et årligt budget på 5.000 kr. Det er midler, der bruges til at betale for pigernes busbilletter, materiale til aktiviteter, saft og kage samt eventuelle ture ud af huset. Fra 1. januar til 1. maj 2006 er der brugt 700 kr. Der er således ikke tale om store udgifter til pigegruppen. Det er muligt for få midler at lave meningsfulde aktiviteter for en gruppe piger, der ikke har nogen fritidsalternativer.

Fremtidige udfordringer

Der ligger en udfordring i at få involveret flere danske piger i pigegruppen. Der har været positive erfaringer med at have danske piger med, og at der kommer et godt samspil ud af, at pigerne har forskellige baggrunde.

Der ligger også en udfordring i at fortsætte med at skabe meningsfulde aktiviteter for pigerne, der kan fastholde deres interesse, og som sigt kan involvere forældrene i det arbejde, der bliver lavet med pigerne. I den forbindelse spiller aldersspændet i pigegruppen dog ind. Der er stor forskel på, hvad en 12-årig har lyst til at lave i forhold til en 18-årig. Der ligger en stor udfordring i at tilgodese alle pigerne uanset alder. Endelig er der en udfordring i at udvikle tilbuddet, så de kompetencer, pigerne har opnået ved at komme i pigeklubben, bruges aktivt til at opnå flere erfaringer og færdigheder. I den sammenhæng vil det være relevant, at de frivillige kvinder introducerer pigerne for de etablerede fritids- og ungdomstilbud og på den måde bygger bro mellem pigeklubben og de tilbud, der er for alle målgrupper. I den forlængelse ligger der en udfordring i at udvide pigernes viden om relevante emner for teenagepiger. Det er eksempelvis emner som sundhed og kost, motion og krop samt prævention og kærester. Det vil dog være vigtigt, at tilbuddet udvikles i et tempo, der passer til pigerne og deres situation, således at de ikke bliver skræmt væk fra tilbuddet.

Projektets lære

Pigeklubben er et godt eksempel på, at et lille projekt – både mht. antal, aktiviteter og økonomi – kan gøre en positiv og stor forskel i pigernes liv. Pigeklubben udfylder en basal funktion for pigerne ved at give de etniske piger mulighed for at skabe betydningsfulde veninderrelationer til

jævnaldrene piger – både danske og andre etniske. At have veninder at snakke fortroligt med er en væsentlig del af det at vokse op. Det er vigtigt at have nogle at dele oplevelser og erfaringer med i overgangen fra at være pige til at blive teenagepige – og senere fra ung pige til kvinde.

Derudover er der en praktisk lære i projektet. Den handler om, at forud for opstart af en pigegruppe er det afgørende at afdække behovet for pigegruppen og finde ud af, hvor stor efterspørgslen er. Det er vigtigt i forhold til at finde egnede lokaler og at engagere frivillige i pigegruppen.

Der er også praktiske forhold, der skal afklares i forhold til åbningstider, der eventuelt skal passe sammen med busafgange, hvis der er behov for at følge pigerne til bussen.

Derudover er det væsentligt at gøre sig overvejelser om aldersspændet i pigegruppen. I små lokalsamfund som Nordborg er der ikke mulighed for at specialisere pigegruppen yderligere, mens det vil være en mulighed i større byer. Men aldersspændet har stor betydning for, hvilke aktiviteter der kan laves. I den sammenhæng er det også et vilkår, at man aldrig ved, hvor mange piger der kommer næste gang, og at det også har indflydelse på aktiviteterne. Derfor skal de frivillige være beredte på at have forskellige muligheder for aktiviteter, når der er få og mange piger.

FISKEN – ET VÆRESTED PÅ VESTERBRO

Værestedet Fisker er et gratis tilbud til alle piger og drenge uanset etnisk baggrund. Det har dog igennem de sidste mange år udelukkende været drenge, der er kommet i Fisker. De har alle en anden etnisk baggrund og er i alderen 12-18 år.

Fisker er et værested og *ikke* et socialpædagogisk tilbud. Heri ligger, at det er et sted, hvor de unge kan komme, når de har lyst, og de kan lave, hvad de har lyst til. Fisker ligger på Vesterbro og er godt kendt blandt de unge. Der er åbent på hverdage fra kl. 15-22. Hver aften ved 18-tiden serveres et måltid mad til drengene, og det er et fælles samlingspunkt, hvor alle sidder ned og hyggesnakker med hinanden – som var det én stor familie.

Fisker har eksisteret i 22 år, og sidst i 1990'erne besluttede Borgerrepræsentationen i Københavns Kommune, at værestedet skulle have en fast projektleder, der aflønnes af kommunen.

Det skal være et værested

Fisken er et tilbud til børn og unge, der har brug for støtte og hjælp til at håndtere deres hverdag og til komme i gang med en uddannelse, en læreplads eller et job. Fisken er et opsamlingssted for de drenge, der oplever at være blevet opgivet i skolen, i de etablerede fritidstilbud og af kommunens socialrådgivere. Det er drenge, der har ringe tiltro til, at det danske samfund vil dem noget godt, og de bærer ofte rundt på en masse nederlag og oplevelser af ikke at høre til noget sted – hverken hjemme, i skolen eller i fritidsklubberne. Fisken er også et tilbud til de drenge, der er eller har været involveret i kriminelle handlinger.

Værestedet lægger vægt på at være et socialt tilbud – ikke et socialpædagogisk tilbud. Der skal være så få forhindringer og barrierer som muligt for drengene i forhold til at benytte sig af tilbuddet. Således kan drengene være anonyme, de bliver ikke registreret, og de skal ikke betale for at komme i værestedet eller for at benytte sig af værestedets aktiviteter.

Målsætningen med Fisken er at tilbyde unge, der kommer fra socialt trængte og belastede forhold, et fristed, hvor de kan være sig selv og slippe for familie, pædagoger og lærere. Desuden skal Fisken vise drengene, at det er muligt at leve en velfungerende tilværelse inden for lovens rammer og ud fra sociale hensynsfulde spilleregler. Drengene skal kunne se i medarbejderne – dvs. de ansatte og frivillige – at de er velfungerende mennesker, der også kan have skavanker og svagheder, uden at det giver carte blanche i forhold til adfærd og opførsel.

Tre grupper af drenge

Drengene, der bruger værestedet, kan inddeles i tre grupperinger. Der er de hårde drenge, der er eller har været på kant med loven. De kan tidlige være straffet for at have stjålet penge eller begået røveri. Den anden gruppe er medløberne; det vil sige dem, der hægter sig på andre, og som kan lokkes af de drenge, der bestemmer. Endelig er der den tredje gruppe – zapperne – som er vægelsindede og flakker omkring. De ved ikke, hvad de vil; den ene dag er de lidt med i en gruppe og den næste dag i en anden gruppe. Fælles for drengene er, at de har svært ved at finde deres plads – deres ståsted – og de har måske mistet troen på, at de nogensinde kommer til at få et tilhørsforhold til det land, de lever i.

Aldersmæssigt er der de små drenge i 11-14-års alderen og de store 15-18-årige. De små skal en gang imellem prøve grænser af, mens

det er de store, der kan lave ballade og provokere hinanden og medarbejderne.

Drengene er generelt svære at motivere. De er rastløse og keder sig nemt. Det kan være vanskeligt at holde drengenes koncentration i længere tid. Det gør, at en langtidsplanlægning af aktiviteter er umulig. Aktiviteterne er derfor ofte nogle, der kommer hurtigt i stand, når der er drenge, der viser interesse. Det er afgørende at gribe fat i selv den mindste interesse, som drengene viser, og bygge videre på den. Det kan fx være, at drengene lige pludselig får lyst til at tage en tur på stranden eller spille fodbold, så er det vigtigt, at nogle af medarbejderne griber den idé og prøver at realisere den.

Drengene har forskellige etniske baggrunde og lever i forskellige familiemønstre. Nogle af drengene har skrøbelige familierelationer, andre lever i familier med en stærk orientering mod traditioner og religion. Der er ligeledes forældre, der ikke følger særlig meget med i drengenes liv, og de ved ikke, at drengene kommer i værestedet. Andre forældre ønsker ikke, at drengene har kammerater med hjem, og hvis de har, så holder forældrene dem under opsyn.

De fleste drenge har ikke nogen danske venner på trods af, at de er født og opvokset i Danmark. De har ofte også dårligt kendskab til det danske samfund og danskere. Det kendetegner desuden mange af drengene, at de ser sig selv som stående i opposition til danskere og til samfundet i det hele taget. Det er endvidere drenge, der har brug for at skabe en identitet og et tilhørsforhold til en gruppe. Etnicitet bliver en identitetsskabende faktor.

De tre trin

Der er tre trin i Fiskens indsats. Det første er, at drengene kommer til værestedet. For at drengene gør det, er det vigtigt, at tilbuddet er åbent og uden restriktioner i forhold til drengenes baggrund. Næste trin er at få skabt en dialog med drengene – finde ud af, hvad de har brug for. Det kan handle om at give råd videre til drengene, udvide paletten af muligheder, udvide deres syn på dem selv, deres omgivelser og det samfund, de lever i. Det er vigtigt at lytte til drengene, der ifølge medarbejderne ofte har erfaringer med ikke at blive lyttet til. Tredje trin er at hjælpe drengene med at fastholde deres skolegang fx ved at tilbyde lektiehjælp og hjælpe dem på vej med at få en uddannelse, en læreplads og et job. Drengene, der kommer i Fiskeriet, har typisk ikke noget netværk ud over

det, de har med hinanden. Det er ikke et netværk, der kan aktiveres i forbindelse med at søge uddannelse og job. Derfor lægger Fiskeriet vægt på, at de frivillige inddrager deres netværk i forbindelse med at hjælpe drengene på vej til at komme i gang med en uddannelse, finde en læreplads eller et job.

Hygge, spille og diskutere

Grundlæggende er Fiskeriet et værested, hvor drengene kan komme og slappe af og hygge sig med sine venner. Der er ingen planlagte aktiviteter.

Når drengene er i Fiskeriet, kan de bruge pc, spille brætspil og pool. De kan også få lektiehjælp af medarbejdere, og flere af de store drenge benytter sig af dette tilbud. Ellers kommer drengene for at snakke. Der er et rygerum, hvor de tit opholder sig, og hvor snakken og diskussionerne foregår. Drengene er generelt diskussionsivrige, og medarbejderne går ofte ind i diskussionerne og er dem, der bringer nye perspektiver ind i diskussionerne og sætter spørgsmålstejn ved drengenes fortolkninger og syn. Selve diskussionerne og medarbejdernes deltagelse i diskussionerne er en kerneaktivitet. Det er i de situationer, hvor os-dem synet kan udfordres, og hvor andre fortolkninger kan bringes på banen. Emnerne kan spænde over alt fra religion, familie og til skole.

Ud over at drengene diskuterer, benytter de sig også af, at de kan tale med medarbejdere alene. De bruger medarbejderne forskelligt. De kvindelige medarbejdere er ofte dem, drengene søger, når de har lyst til at snakke om problemer i familierne eller kærestesorger, mens de mandlige medarbejdere bliver brugt i forbindelse med at snakke om seksualitet.

Hjælp til uddannelse og arbejde

Inden for de seneste år er det blevet en væsentlig opgave for værestedet at hjælpe drengene med at komme videre med uddannelse, læreplads og arbejde. Der er ikke deciderede midler til at varetage denne opgave, men den fylder meget og prioriteres højt. Jo flere drenge, der bliver hjulpet af værestedet, desto flere søger denne hjælp. Projektlederen fortæller om betydningen af, at værestedet hjælper drengene videre:

Tre af de drenge, som vi har hjulpet med at finde job, har været så glade og taknemmelige, at de har taget deres arbejdsgiver med

hened, for at arbejdsgiverne skulle se det sted, der havde hjulpet dem. Drengene tog ikke deres arbejdsgiver med hjem. Så det her er også blevet til et hjem for drengene. De kan ikke undvære stedet.

Drengene har typisk brug for hjælp til afklaring af, hvad de skal, hvad de er gode til, og hvad de har lyst til. De skal også have hjælp til at finde ud af, hvilke muligheder de har, og til at skrive ansøgninger og forberede sig på samtaler. Navnlig i forhold til muligheder for uddannelse og læreplads ligger der en stor opgave. En frivillig fortæller:

Der var en af drengene, der på et tidspunkt sagde, at han godt kunne tænke sig at blive kok. De andre drenge grinede af ham og håned ham og sagde, at det ikke var et rigtigt job. Drengen selv havde det lidt på samme måde. Men jeg prøvede at holde fast på hans idé, og vi snakkede meget om kokkeuddannelsen og om, hvor man kan arbejde bagefter. Men det tog lang tid, førend han virkelig tænkte, at det var det, han ville prøve. Og så gik vi i gang med at lede efter en læreplads til ham. Det tog også lang tid, men så kom der en annonce i avisen, og vi fik skrevet en ansøgning, og så fik han lærepladsen. Det er det bedste, der er sket for ham.

Der ligger en stor udfordring for medarbejderne i at udvide mulighedsvidten for drengene og give dem troen på, at de kan vælge anderledes. Projektlederen fortæller:

Der var en dreng, der var knaldgod i skolen. Han troede bare ikke selv på det. Han tænkte, at han skulle arbejde på pizzeria. Det tog seks måneder at få ham overbevist om, at han var dygtig nok til at tage en boglig uddannelse. Nu er han i gang, og han er blevet rollemodel for andre henede.

Men det er ikke altid, at det lykkes, selvom drengene fortæller, at de har lyst til at komme i gang med et arbejde eller en uddannelse. Projektlederen fortæller:

Vi havde denne dreng, som ingen ville hjælpe. Han var stoppet midt i 9. klasse., og han kunne ikke komme videre. Jeg brugte et år på at hjælpe ham med at få dispensation, så han kunne få et bevis på, at han havde gennemført 9. klasse. Det lykkedes at finde en læreplads til ham. Og han var så glad for det. Men hvad sker der – første dag på arbejde – han tog fra kassen – og så var det ud af vagten.

Værestedet trækker på medarbejdernes netværk. Medarbejderne bygger bro mellem den unge og en eventuel arbejdsgiver. Værestedet lægger stor vægt på at præsentere den unge med hele vedkommendes bagage af gode og mindre gode egenskaber. Projektlederen fortæller:

Vi skal ikke skjule sandheden om, at drengene har været på kant med loven, men vi skal vægte de gode ressourcer. Vi skal fortælle, hvad de er verdensmestre i og præsentere det for en kommende arbejdsgiver. Hvis der er en dreng, der er en god anfører i fodbold, så er han god til at have overblikket og samarbejde, og så er det den historie, vi skal fortælle. Vi har hjulpet mange med lærepladser, fritidsjob og fuldtidsjob – det er ikke struktureret – men flere og flere kommer og beder om hjælp. Vi giver noget håndgribeligt i form af job. Det betyder meget for deres indstilling i forhold til omverdenen – det er 3. trin – integration.

Lav aktiviteter, hvor drengene får ansvar og indflydelse

Værestedet lægger også stor vægt på at vise drengene ansvar og give dem mulighed for at få indflydelse på, hvad der sker i værestedet. Der har derfor været gjort forsøg med at etablere et såkaldt brugerråd bestående af nogle af drengene. Tanken var, at resten af drengegruppen kunne komme med gode idéer til aktiviteter. Men det har vist sig, at drengene ikke var motiverede nok til at deltage, og at den form for styring ikke passede til drengenes temperament.

Derimod er der gode erfaringer med at inddrage drengene i et fornyelsesprojekt af de fysiske rammer i værestedet. To kunstnere er ansat til at hjælpe med fornyelse og har som led i fornyelsen interviewet drengene for at få indblik i, hvem de er, og hvilke behov og idéer de har. Drengene bliver involveret i det omfang, de har lyst. Det er både i forhold til projektering, budgettering, projektstyring, håndværksarbejde og

design. Det er også tænkt som en måde at give drengene et tilhørsforhold til stedet på – og skabe ejerskab – og give dem en fornemmelse af, at de selv har udrettet noget til glæde for fællesskabet. Resultaterne af deres indsats bliver meget tydelige, når renoveringen er klar, og drengene kan vise, hvilke møbler de var med til at bygge, vægge de har malet osv. Drengene får erfaringer med, hvor meget indflydelse de kan få, hvis de vil være med.

Udflugter

Værestedet arrangerer ture og udflugter en gang imellem. Formålet er at få drengene ud af deres vante rammer og give dem nogle oplevelser, der kan være med til at udvide deres horisont. En intention med udflugterne er også at udvikle relationerne mellem drenge og medarbejdere og drenge indbyrdes.

I planlægningen af udflugter inddrages drengene. Ud over at drengene skal have indflydelse på, hvordan udflugterne skal forløbe, er idéen også at forpligte drengene. Der afholdes således planlægningsmøder, hvor det er et krav, at de drenge, der skal med på turen, deltager. Hvis de er forhindret i at deltage, skal de meddele det til værestedet. Der er eksempler på ture, der er blevet aflyst, fordi hovedparten af drengene glemte at komme til planlægningsmødet eller glemte at melde afbud. Det er en læreproces for drengene, og når de oplever konsekvens i form af en aflyst tur, husker de måske til næste gang at leve op til de krav, der bliver stillet. Værestedet lægger i den forbindelse også vægt på, at drengene skal have mulighed for at forklare sig, og hele tiden at sørge for at holde dialogen i gang og ikke give drengene en fornemmelse af, at de bliver straffet.

I forbindelse med turene skal drengene have godkendelse fra forældrene, der underskriver et tilsagnsbrev. Når drengene afleverer brevet i værestedet, kontakter værestedet forældrene og får bekræftet tilsagnet.

Metoder

Det bærende element i kontakten til drengene er, at de skal have mange små skub til at udvikle sig i en positiv retning i forhold til venner, familie, skole, arbejde og samfundet i det hele taget. Værestedet er en del af den samlede påvirkning af drengene, og værestedet kan give nogle skub i andre retninger, end fx familie og venner kan. Det handler om at fokuse-

re på drengenes ressourcer og gode egenskaber og give dem positiv opmærksomhed. Projektlederen oplever, at drengene får en masse negativ opmærksomhed. Han fortæller:

Der er en masse andre, der nok skal kigge på drengenes dårlige egenskaber – skole, politi, de sociale myndigheder osv. Hvis vi kan fremme deres gode egenskaber, rykker vi noget hos dem. Og mange af drengene er blevet blacklistet af politiet, og SSP, der ikke orker dem mere og er trætte af dem. Drengenes største problem er, at ingen vil hjælpe dem. Men hvordan kan man opgive en 15-årig dreng? Der er mange, der bliver opgivet, når de er 15 år – så kan vi straffe dem - og når det er tanken, så kommer det ikke til at gå godt for drengene.

Værestedet prioriterer, at indsatsen i forhold til drengene skal tage udgangspunkt i den enkelte dreng og ikke være gruppebaserede indsatser. Det handler om at tage sig tid til at finde ud af, hvem drengen er, hvad han vil, og hvad han er god til. Derfor skal kontakten til drengene udvikle sig stille og roligt. Det handler om, at drengene får tillid til medarbejderen; hvis tilliden ikke er til stede, er det svært at gøre en forskel i forhold til drengene. Den første kontakt til drengene skal starte stille roligt. En frivillig fortæller:

Vi hilser altid på hinanden; de kommer og giver hånd. Og når drengene har været her et lille stykke tid, kan jeg spørge én, om han har lyst til at spille pool, og så gør vi det. Det kan være al den kontakt, vi har første gang. Næste gang kan vi måske gøre noget mere og stille dem nogle flere spørgsmål og fortælle lidt om stedet. Det handler om at lade dem vænne sig til stedet og til os.

Der bliver lagt stor vægt på at få drengene til at føle, at værestedet er deres, og at de kan være i fred for blandt andet deres forældre. En måde at få drengene til at føle, at de har et tilhørsforhold til Fisken, er ved at have fællesspisning hver aften. Det er et samlingspunkt, hvor alle sidder ved bordet for en stund – spiser og snakker med hinanden. Det er et af de få faste ritualer, som drengene kan regne med. Ud over at fællesspisningen fungerer som en måde at knytte drengene til stedet, fungerer den

også som en måde at vise, at madlavning ikke er en kvindeopgave. Det er en fælles opgave for drengene og de mandlige og kvindelige medarbejdere at forberede aftensmåltidet, dække bord og rydde op. Drengene er sjældent begejstrede for at hjælpe til, men hvis de vil spise med, skal de også hjælpe. Tilberedningen af aftensmåltidet kan også udvikle sig til fortrolige snakke mellem drengene og medarbejderne.

Samtale er helt centralt i det arbejde værestedet udfører i forhold til drengene. Det er vigtigt, at samtalen er gensidig. Det vil sige, at medarbejderne ikke kun udspørger drengene om, hvordan det er gået i skolen, hvad de har lavet, og hvad de skal. Men at medarbejderne også fortæller om deres liv, og om, hvad de laver. Der er gode erfaringer med, at hvis medarbejderen starter med at åbne sig, så følger drengene med. På den måde kan der skabes en gensidighed, fortrolighed og respekt for hinanden. Projektlederen fortæller:

Vi skal ikke være interviewere, vi skal også give noget af os selv – fortælle om vores dag. Vi skal skabe dialoger ikke monologer. De frivillige er gode til at vise noget af dem selv. De er i samme øjenhøjde med drengene, men den voksne kan stadig kontrollere samtalen. Vi er ikke professionelle som i det kommunale tilbud – derfor kan vi gøre det. Hvis vi kun udspørger drengene, er vi med til at klientgøre dem – og det vil vi ikke være med til her.

Tillid, respekt og ansvar er således nøgleord i det arbejde, som værestedet praktiserer i forhold til drengene. Værestedet prioriterer, at der skal være så få regler som muligt, og at medarbejderne ikke skal irettesætte og opdrage på drengene. De kan adfærdsanvise i stedet.

Der kan dog fra tid til anden være behov for at foretage sanktioner i forhold til drengene. Hvis de starter et slagsmål eller på anden måde har en uacceptabel opførsel, kan de blive bortvist for en tid. Den risiko er med til, at drengene nogle gange holder igen, fordi de nødig vil undvære at komme i værestedet.

De frivillige medarbejdere

Der er omkring 30 frivillige i Fisken. De fleste kommer en gang om ugen, og i nogle perioder flere gange om ugen. De frivillige tager også med på ture og udflugter.

De frivillige er overvejende danskere, og de har mange forskellige baggrunde i forhold til uddannelse og arbejde, køn, alder og familietype. Forskelligheden af de frivillige er vigtig for værestedet i kraft af fokuseringen på at vise drengene variation, og at der er mange måder at indrette og leve sit liv på. De mange danske frivillige har ifølge projektlederen en stor effekt på drengenes syn på det danske samfund. At der er danske frivillige, der har lyst til at bruge tid på drengene uden at få penge for det, og at der er danske frivillige, der hjælper dem med lektier, uddannelse og job, er med til at rykke ved drengenes forestillinger om danskere.

Kompetencer og færdigheder

Tonen kan være hård og barsk blandt drengene, og de kan være meget provokerende og grænseoverskridende. Der opstår også slagsmål en gang imellem. Det skal de frivillige kunne rumme. De skal fungere som lynafledere, konfliktløser og mæglere. En af de frivillige fortæller:

Hvis man vil være frivillig her, skal du være klar til drengenes test. Du skal have dit skjold i orden. Det skal jo prelle af, hvad de kan finde på at sige... hvor langt kan de presse dig som mand, hvor tæt de kan komme på dig fysisk som kvinde. Du skal være robust og må for alt i verden ikke være usikker og genert. Det mærker drengene lige med det samme. Hvis du vil i kontakt med drengene, må du være opsøgende og udadvendt.

De frivillige skal være lidt mentalt robuste, og de skal ikke lade sig slå ud af drengenes omgangsformer. De skal være udadvendte, initiativtagende og tålmodige.

De lønnede medarbejdere

Værestedets kerne består af en projektleder, der er fuldtidsansat, og fire deltidsansatte medarbejdere. Projektlederen varetager administrationen, puljesøgningen, netværksplejen og samarbejdsrelationerne. Det er også projektlederen, der har ansvaret for at arrangere ture ud af huset, og han er den mest gennemgående person i tilbuddet, og derfor er det også ham, som drengene går til, hvis de er kommet i store og alvorlige problemer. Det er også projektlederen, der laver nogle af de lange, seje træk i forhold til at få en ung til at begynde på en uddannelse eller en læreplads.

Endelig er det projektlederen, der har det overordnede ansvar for metode og fokus i værestedet.

De deltidsansatte er også med til at skabe kontinuiteten i værestedet og deltager i organisering og planlægning af ture. De fungerer også som bindeled i forhold til de frivillige. De er med til at holde fast i intentioner med og værdier i tilbuddet, og på den måde er de kulturskabere.

Rollefordeling mellem frivillige og lønnede medarbejdere

Der er grundlæggende værdier i arbejdet med drengene, som er defineret af projektlederen, men stilen og metoderne er til forhandling. Hele medarbejdergruppen tages med i beslutninger og diskussioner om stedet, og hvad der sker med det. Det giver en god og udviklende dynamik i medarbejdergruppen og giver en fornemmelse af at løfte i flok og være fælles om opgaven i forhold til drengene. En frivillig fortæller:

Det gør det sjovere at være frivillig, at vi alle sammen har noget at skulle have sagt, og at vi ikke bare bliver taget for givet som et serviceorgan.

Projektlederen prioriterer, at medarbejderne fungerer som en enhed, der kan snakke om, hvad de gør og hvordan. Der er skabt en stemning i forhold til det enkelte team, at medarbejderne kan læne sig op af sit team, og at de støtter hinanden. Samtidig er der også mulighed for at tage en diskussion af hinandens håndteringer og give hinanden faglig sparring og tale om, hvorvidt en anden måde havde været bedre til at håndtere den pågældende situation på. Efter endt vagt sætter teamet sig sammen og snakker vagten igennem og fører ind i en dagbog, hvis der er forhold omkring en dreng, de øvrige medarbejdere skal være opmærksomme på.

Organisering

På en dag er der to firetimers vagter, fra 15-19 og 18-22. På hver vagt er der et team med en lønnet medarbejder og 3-4 frivillige medarbejdere. Det er det samlede team, der bestemmer på vagten, og hvis der er en dreng, der ikke opfører sig ordentlig, så skal hele teamet være enige om at bortvise drengen for resten af dagen. Efterfølgende må projektlederen vurdere varigheden af bortvisningen.

En gang om måneden er der personalemøde for alle medarbejdere med orientering om og diskussion af forskellige emner. Ligeledes en

gang om måneden er der supervision i medarbejdergruppen. Personalemøderne og supervisionen er med til at binde medarbejderne sammen. Supervisionen har den funktion at klæde medarbejderne på til at håndtere de situationer, de står overfor i arbejdet med drengene. Nogle af de emner, der diskuteres i supervisionen, er konflikthåndtering og kommunikation. Det er psykologer, der varetager supervisionen.

Der er en bestyrelse for værestedet, og bestyrelsen godkender de overordnede beslutninger vedrørende værestedet. Det kan fx være renoveringen af værestedet. Bestyrelsen bliver også involveret i forbindelse med nye projekter og puljesøgning.

Samarbejde

Netværk og samarbejdsrelationer er vigtige i det arbejde, som værestedet udfører med drengene. Projektlederen varetager relationerne til de formelle samarbejdspartnere blandt andet ved at sidde med i Vesterbro Lokalråd, der består af repræsentanter fra frivillige sociale tilbud, skolerne, biblioteker, erhvervsdrivende, kultur, ældrerådet, politi, kirker, lokalpolitikere og lokalavisen.

Det er et netværk, der kan trækkes på i forbindelse med aktiviteter og projekter. En repræsentant fra DGI-byen deltager i lokalrådet, og det har været med til at bane vejen for et samarbejde om, at drengene kan bruge svømmehallen dér. Der er også en aftale med DGI-byen om at hjælpe Fiskens drenge med jobs. Øvrige væresteder, døgnkontakten, Københavns Kommune og SSP er også samarbejdspartnere, blandt andet i forbindelse med skole og opsøgende arbejde i forhold til drengene. I forhold til lærepladser er der indledt et samarbejde med Niels Brock med henblik på at tilbyde de ældre drenge uddannelse i form af den gamle mesterlære, hvor uddannelsen er mere praksisorienteret, og hvor Fiskens aktivt hjælper de unge med at finde lærepladser.

Samarbejde med de lokale erhvervsdrivende kan bl.a. bestå i donering af pengegaver, fx har en café doneret overskuddet fra et arrangement til Fiskens. Endelig samarbejdes der med det lokale sportsliv og Brøndby IF i forbindelse med aktiviteter, ture, lærepladser og integration.

Samarbejdspartnere inddrages også i konkrete aktiviteter i værestedet, bl.a. i oplysning om kørekort og rusmidler, hvor nærbetjentene kommer i værestedet og snakker med drengene.

Forankring

Værestedet har eksisteret i 22 år og er startet af frivillige ledere på Vesterbro med støtte fra bl.a. Samvirkende Menighedsplejer. På intet tidspunkt har værestedet haft et fast eller sikkert driftsbudget. Det indikerer, at stedet er forankret blandt brugerne og i lokalområdet. Værestedet er lykkedes med at have et netværk og samarbejdspartnere, der tager del i og støtter værestedet i deres arbejde. En del af forklaringen på, at det er lykkedes, findes i, at der er en aflønnet projektleder, der kan være opsøgende i forhold til nye samarbejdspartnere og pleje de eksisterende. Projektlederen er strategisk i forhold til sine samarbejdsrelationer og reflekterer over, hvordan begge parter kan få et udbytte af samarbejdet. Det er i høj grad med til at skabe en forankring af værestedet.

Med Borgerrepræsentationens beslutning om, at projektlederen aflønnes af Københavns Kommune, er den finansielle forankring af stedet øget.

Finansiering

De fire deltidsansatte, hvoraf én er rengøringsassistent, aflønnes via fonds- og puljemidler. Driften af værestedet baserer sig på det frivillige sociale arbejde, men for at sikre en kontinuitet i værestedet er det påkrævet, at der er faste folk, der kan fortsætte tilbuddene og være garant for stedets arbejde. Der ligger derfor en stor opgave for værestedet i konstant at søge midler til medarbejderne, der er nødvendige for værestedet.

I 2005 var budgettet på kr. 1,1 mio., og ca. 300.000 kr. er overført til den fysiske reovering i 2006. Midlerne går til aktiviteter, leje af lokaler, det daglige måltid mad til drengene, supervision af medarbejderne og mødeforplejning i personalegruppen.

Fremtidige udfordringer

En konstant udfordring for værestedet er at finde økonomiske midler til at sikre driftsbudgettets minimum med 3-4 deltidsansatte. At have en lønnet medarbejderstab er essentielt for, at værestedet kan nå ind til drengene og hjælpe dem med at bryde nogle af deres uheldige cirkler og bringe dem videre. De frivillige gør en stor indsats, og deres bidrag til værestedet er afgørende for stedet, men det tager længere tid for de frivillige at opbygge betydningsfulde relationer til drengene, fordi de kun ses nogle timer hver uge.

Projektets lære

Det er lykket for Fiskeriet at rumme en bred målgruppe af drenge – lige fra de hårde, småkriminelle drenge til de usikre teenagedrenge, der ikke ved, hvad de vil, og som er letpåvirkelige. Værestedet formår ikke kun at arbejde med drengene ud fra et *harm reduction*-perspektiv, men også ud fra et udviklingsperspektiv. Drengene får konkrete redskaber og muligheder med sig fra værestedet i form af uddannelse og læreplads, men også i form af en social tilpasning. De lærer regler og normer for et socialt samspil, der respekterer alle parter, og de får erfaringer med at blive taget alvorligt og respekteret. De lærer at få indflydelse på beslutninger, der vedrører dem, men også, at det kræver deres involvering og engagement. De lærer, at der stilles krav til dem, og at det har konsekvenser, hvis de ikke honorerer disse krav.

HAWAA I SØNDERBORG

Foreningen Hawaa er startet af en irakisk kvinde som et tilbud til andre etniske kvinder om rådgivning, støtte og information om kvinders rettigheder og muligheder. Tilbuddet er baseret på, at kvinder hjælper kvinder med at blive bedre integreret i samfundet, og at det er hjælp til selvhjælp. Foreningen har 30 medlemmer og 16 frivillige. Der er ca. 25 kvinder med både dansk og anden etnisk baggrund, der benytter sig Hawaas tilbud.

Intentioner

Den irakiske kvinde, der har taget initiativ til at etablere rådgivnings- og støttetilbuddet, har erfaringer med, at der er mange etniske kvinder, der lever afsondret i det danske samfund, og som ikke kender til deres rettigheder og muligheder. Det er kvinder, der ikke rigtig har nogen kontakt med danskere; de er ikke nødvendigvis socialt isolerede, men de er afsondrede i forhold til danskere og samfundet. Det fællesskab, kvinderne ofte er en del af, består primært af kvinder, der ligesom dem selv ikke har noget særligt kendskab til og viden om det danske samfund. På den måde er kvinderne lige dårligt stillede i forhold til at hjælpe hinanden. Det manglende kendskab til muligheder og rettigheder er med til at stille kvinderne i en svag position i forhold til at tage del i beslutninger, der vedrører dem selv og deres familie. Det fik den irakiske kvinde til at tage

kontakt til det lokale Frivillighedscenter i Alssund. Frivillighedscentret var straks med på idéen og påtog sig en helt afgørende rolle med at bistå til at etablere en forening. Herefter arrangerede Frivillighedscentret et informationsmøde på det lokale bibliotek, hvor ca. 50 danske kvinder og kvinder med etnisk minoritetsbaggrund deltog. I maj 2005 blev der afholdt stiftende generalforsamling for at skabe foreningen Hawaa.

På arabisk betyder Hawaa Eva. Og Eva betyder ”alle menneskers mor”, og det afspejler foreningens intentioner - at samle og forene kvinder. Ikke kun kvinder med etnisk minoritetsbaggrund, men også danske kvinder. Foreningens overordnede formål er at skabe netværk mellem kvinderne og at stimulere kvinderne til at deltage i forskellige aktiviteter. Heri ligger at få de etniske kvinder til at deltage i aktiviteter, der foregår uden for deres egne etniske cirkler. Hawaa ønsker at facilitere et møde mellem integrerede danske og etniske kvinder.

Kvinderne

Kvinderne i Hawaa har forskellige minoritetsbaggrunde, men der er en overvægt af kvinder fra Mellemøsten. Nogle af kvinderne er flygtninge og kommer fra familier, der har været udsat for tortur i hjemlandet. Kvinderne er i alderen fra 18 år og opefter. De lever ofte i meget afsondrede familier. Mange af kvinderne går hjemme, er ikke så gode til det danske sprog, og deres kontaktflade med samfundet er meget begrænset. Derfor kan fx forældresamtalen i børnenes skole være en stor udfordring for kvinderne, ligesom det at læse breve fra de sociale myndigheder er det.

Kvinderne lever i familier med forskellige kønsrollemønstre og traditioner. Der er kvinder, hvis ægtemænd er accepterende overfor, at de får hjælp via Hawaa. Der er andre kvinder, hvis ægtemænd skal vænne sig til foreningen, og der er kvinder, hvis ægtemænd ikke ønsker, at deres hustruer opsøger andre kvinder med henblik på hjælp og rådgivning. Endelig er der også kvinder, der lever i voldelige ægteskaber.

Aktivitet

Omdrejningspunktet i den rådgivning og støtte, som Hawaa giver, er at udvide hinandens kendskab til det omgivende samfund omkring dem. En primær aktivitet er at løse hverdagsudfordringer som at oversætte breve fra de sociale myndigheder, at gennemføre en forældresamtale i skolen, og fungere som bisidder ved samtale med sagsbehandler, politi,

advokat e.l. Støtten, som både består i at tolke og at fortolke indholdet i de informationer, som de lokale myndigheder giver kvinderne. En anden måde at udbrede kvindernes kendskab på er ved at tage dem med ud at besøge forskellige lokale virksomheder. På den måde får de en fornemmelse for forskellige typer af arbejde, hvilke kvalifikationer det kræver, og hvordan de kan komme i betragtning til et job. Det giver også en viden, de kan bruge i forbindelse med at rådgive deres børn om job og uddannelse.

Derudover arrangerer Hawaa også foredrag og temaaftener, der er en mulighed for at drøfte og udveksle erfaringer i relation til temaer som sundhed, uddannelse, mulighed for praktik, sprogundervisning, regler for ansøgning om statsborgerskab og asyl. Hawaa har inviteret oplægsholdere fra den lokale handelsskole, fra VUC og AMU-Center for at fortælle om muligheder for praktik og uddannelses tilbud. Foreningen har også haft besøg af en sundhedsplejerske, der fortalte om sundhed og krop, og aktuelt planlægger foreningen at afholde en temaaften om sex og samliv. I forlængelse heraf har Hawaa i samarbejde med AOF startet et tilbud om motion til de ældre etniske kvinder.

Sprogtræning og kulturmøde

De frivillige opfordrer og stimulerer kvinderne til at starte på sprogskole for at lære det danske sprog. Hawaa gør en stor indsats for at fortælle kvinderne, at det er vigtigt, at de lærer at tale dansk. Besøg på skoler og virksomheder hører også til blandt foreningens aktiviteter.

Derudover lægger de frivillige vægt på at skabe kulturmøder mellem de danske frivillige og de etniske kvinder, både som en måde at stimulere kvindernes sprog på og som en måde at fortælle om danske normer, værdier og traditioner på. Idéen er at vise kvinderne forskellige måder at leve på i en familie. Betydningen af disse kulturmøder kan være, at kvinderne tager det bedste fra deres egen kultur og den danske ind i deres liv. Set fra Hawaas perspektiv er det en måde at gøre opvæksten for kvindernes børn lettere på, når de i forvejen prøver at manøvrere imellem to forskellige kulturer.

Hjælp til selvhjælp

Rådgivningen og støtten til kvinderne bygger på, at de skal trænes i ikke at være afhængige af at skulle have hjælp, hver gang de skal snakke med børnenes klasselærer, til møder med socialrådgiveren, snakke med vice-

værten eller gå i banken. Kvinderne hjælpes til at kunne klare sig selv, men de har altid mulighed for at søge råd og vejledning.

Det handler hele tiden om at tage kvinderne ved hånden og snakke med dem om, hvilken situation de står i, og støtte dem i at afklare, hvad de har lyst til, hvad de tør gøre, og hvilke valg de har. Derfor er det vigtigt, at de frivillige besidder empati og indlevelsesevne.

Det er et omdrejningspunkt i de frivilliges tilgang til kvinderne, at det er kvinderne, der vælger – det er dem, der træffer deres beslutninger – det er ikke de frivillige. Der kan være kvinder, der lever i voldelige forhold og er ulykkelige og kede af det. De frivillige kan fortælle, at der findes et krisecenter, og hvad krisecentret kan tilbyde kvinderne, men det er op til kvinder selv at vælge, om de vil tage kontakt til krisecentret.

Mange af de frivillige har selv en etnisk baggrund, og de er meget påpasselige med ikke at presse løsninger ned over hovedet på kvinderne. Kvinderne skal selv være parate til at handle, og de frivillige skal ikke gribe ind i en familie og fortælle, hvordan tingene skal være. Det kan ødelægge meget mere, end det kan gavne.

Rådgivning – telefon

Da Hawaa endnu ikke har egne lokaler, foregår meget af rådgivningen og vejledningen af kvinderne telefonisk. Hawaa har derfor anskaffet sig en mobiltelefon, som primært betjenes af formanden og de frivillige i bestyrelsen. Næsten dagligt er der kvinder, der ringer på Hawaas telefon og har brug for hjælp. Mange af de kvinder, som bruger telefonen er gengangere. Hvis telefonen ikke bliver taget, er der altid mulighed for at indtale en besked. Ofte er det formanden selv eller et bestyrelsesmedlem, der stiller sig til rådighed, men opgaven kan også uddelegeres til én af foreningens frivillige. Telefonen bliver typisk brugt i de tilfælde, hvor kvinderne har modtaget et brev, der skal oversættes, eller hvis der skal tages kontakt til en sagsbehandler i kommunen. Vejledningen resulterer sjældent i en personligt møde, men foregår som en korrespondance over telefonen. Telefonen er åben døgnet rundt, og det giver kvinderne en tryghed i hverdagen, at de altid kun er et opkald fra hjælpen.

Meget af den hjælp, kvinderne får, er baseret på en-til-en kontakt. Kvinderne kan i starten være usikre på, om det, de snakker med de frivillige om, går videre til andre. De frivillige lægger derfor stor vægt på at fortælle kvinderne, at de har tavshedspligt, og at de ikke siger noget videre til nogen. Tavshedspligten er en måde til at skabe tillid og tryghed.

De frivillige

Hawaa har i øjeblikket 16 frivillige, hvoraf lidt mindre end halvdelen har anden etnisk baggrund end dansk. En del af de frivillige kvinder med etnisk minoritetsbaggrund har en uddannelse fra hjemlandet, og nogle af kvinderne er i arbejde. Foreningen har det sigte at stimulere og inspirere kvinder med etnisk minoritetsbaggrund til at deltage i frivilligt socialt arbejde. Tanken er, at Hawaa skal give kvinderne mulighed for at støtte og vejlede andre kvinder med baggrund i deres egne erfaringer. Igennem den støtte og rådgivning, kvinderne får, finder de ud af, at de også har ressourcer og noget at byde på. En del af de frivilliges arbejde består således i at vise kvinderne, at de også kan give andre noget, og at de ikke kun er modtagere. Kvinderne stimuleres til at hjælpe andre. Det sker eksempelvis ved, at de frivillige formidler kontakter mellem nogle af de, der har brug for hjælp, og nogle af de kvinder, som har overskuddet til at hjælpe andre.

Kompetencer og færdigheder

En væsentlig forudsætning for det, Hawaa bedriver, er, at kvinderne har tillid til de frivillige. Det er afgørende, at de frivillige er godt kendt med reglerne om tavshedspligt. For at kunne fungere som bisidder, er der et behov for, at nogle af de frivillige gennem deres arbejde eller på et kursus får kendskab og kvalifikationer til at være bisidder.

Derudover kræver det, at kvinderne har indlevelsesevne og socialt tæft i forhold til ikke at overskride hinandens grænser. De frivillige skal have respekt for kvindernes valg og anerkende deres overvejelser bag deres valg. Det er helt afgørende, at de frivillige ikke presser løsninger ned over hovedet på kvinderne.

Formidling af tilbuddet

Rekruttering af foreningens medlemmer og frivillige har indtil videre foregået via mundtlig kommunikation. De første medlemmer og frivillige blev hvervet på det første informationsmøde.

En del kvinder får også kendskab til Hawaa gennem kvindekrisecentret, deres sagsbehandler, sprogskolen, og mund-til-mund metoden er væsentlig i forbindelse med formidlingsfasen.

Foreningen har for nylig trykt en folder på seks sprog, som skal uddeles til Frivilligcentret i Sønderborg, Sønderborg Kommune og de nærliggende kommuner, det lokale krisecenter, folkeskoler, praktiserende

læger og jordmodercentre. Med uddelingen af pjecen forventer foreningen, at flere kvinder med etnisk minoritetsbaggrund vil melde sig ind i foreningen.

Organisering

Hawaa er organiseret som en forening med hjemsted i Sønderborg Kommune. Foreningen ledes af en bestyrelse, som består af i alt syv medlemmer, hvoraf to er suppleanter. Bestyrelsen mødes ca. en gang om måneden og udgøres af både danske kvinder og kvinder med etnisk minoritetsbaggrund. I bestyrelsen sidder formanden for Socialudvalget, formanden for den Irakiske Forening i Sønderborg, to medlemmer af det lokale integrationsråd, beboerrådgiveren fra lokalområdet, en kvinde, som er ansat på kvindekrisecentret i byen, samt initiativtageren til Hawaa, der er formand for foreningen. Foreningen holder en årlig generalforsamling, hvor det dog har vist sig svært at engagere de etniske kvinder.

Samarbejde

En central samarbejdspartner for Hawaa er Frivillighedscentret i Alsund. Dels har Frivillighedscentret bidraget med processtøtte i foreningens første leveår, dels benytter foreningen Frivillighedscentrets lokaler i mangel på egne.

Frivillighedscentret har bidraget med processtøtte i forbindelse med foreningens etablering og videreudvikling. Processtøttens udgangspunkt har været en introduktion til dansk foreningsarbejde, herunder bestyrelsens rolle og opgaver. Frivillighedscentret har endvidere bistået med støtte i forbindelse med udarbejdelse af foreningens vedtægter og udformning af ansøgninger. Frivillighedscentrets processtøtte vurderes som uvurderlig af foreningens frivillige.

I det år, foreningen har eksisteret, er det lykket Hawaa at få et samarbejde op at stå med en række institutioner og organisationer i lokalsamfundet. Det samarbejde er i særlig grad båret af formandens personlige netværk og de netværk, som bestyrelsen i kraft af sin sammensætning kan trække på. Således har bestyrelsen direkte forbindelser til integrationsrådet, kommunen, kvindekrisecentret, den Irakiske Forening og de områder, hvor de etniske kvinder er bosat i.

Samarbejdet består blandt andet i at henvise kvinderne til foreningen, og Hawaa henviser, igennem de allerede eksisterende netværk, kvinderne til de steder, hvor de kan få yderligere hjælp og støtte, fx kvin-

dekrisecentret. Derudover samarbejdes med læger, sundhedsplejersker og jordemødre.

Den lokale ungdomsskole er også en samarbejdspartner, hvor formålet er at fortælle kvinderne om muligheder for aktiviteter for børn og unge i fritiden. Der er også et samarbejde med det lokale plejehjem i forbindelse med at etablere besøgsordninger til ældre etniske kvinder. Endelig er der et samarbejde med Sønderborg Kommune, beboerrådgiveren og et lokalt boligselskab om etablering af et undervisningstilbud til børn i arabisk. Der er etableret tre klasser med tolv elever i hver klasse, og fire etniske kvinder underviser på frivillig basis.

Forankring

Det er lykket Hawaa at forankre tilbuddet i lokalområdet på trods af de manglende fysiske faciliteter. Hawaa er startet i det små med en lille gruppe frivillige, der er vokset i antal i takt med, at flere kvinder er begyndt at benytte sig af tilbuddet.

Det er helt afgørende for foreningens videreførelse, at foreningen får sine egne lokaler i Sønderborg. Indtil videre har foreningen måttet nøjes med at bruge Frivilligcentrets lokaler. Det kræver dog en del koordinering, og der er ikke den kontinuitet i samværet mellem foreningens medlemmer, som hvis foreningen havde sine egne lokaler. Endelig er lokalerne i Frivilligcentret forholdsvis små, så det er begrænset, hvor mange medlemmer de kan rumme. Når foreningen får egne lokaler, vil det være muligt at skabe det rum for et socialt samvær og netværk mellem kvinderne, som de efterlyser. Kvinderne bag foreningen vurderer endvidere, at foreningens egne lokaler vil kunne tiltrække en del af de kvinder, som foreningen ikke har kontakt til i dag, fordi egne lokaler vil betyde, at kvinderne har et konkret sted at henvende sig, når de har brug for hjælp.

Det vil også kunne lette og videreudvikle foreningens arbejde, hvis der opnås økonomiske midler til ansættelse af en projektmedarbejder. En projektmedarbejder vil kunne sikre kontinuitet i foreningens tilbud.

Finansiering

Hawaa blev i september 2004 støttet af Sønderborg Kommune med 30.000 kr. Denne bevilling udløb i udgangen af 2005. 1. januar 2006 blev der bevilliget yderligere 33.000 kr. fra kommunen. Derudover lykkedes

det også at få 60.000 kr. fra tips- og lottomidlerne til en bærbar computer, mobiltelefon, annoncering og pjecer mv. I sommeren 2006 ansøgte foreningen Socialfondens Erhvervsudviklingspulje (EVU) med henblik på at få midler til egne lokaler samt til at ansætte en projektmedarbejder 30 timer om ugen, foruden en assistent på 16 timer ugentligt. Ansøgningen blev dog afslået.

Fremtidige udfordringer

Hawaa står over for en række udfordringer knyttet til lokaler, økonomi og fastholdelse af brugere. Først og fremmest er Hawaas store udfordring at finde nogle lokaler, der kan rumme foreningens medlemmer og børn. Egne lokaler vil betyde, at kvinderne har et konkret sted at henvende sig, når de har brug for hjælp. En anden udfordring knytter sig til økonomi. Da en del af de frivillige kvinder er i arbejde, kan det være svært at efterkomme kvindernes behov i forhold til mødetidspunkt. Økonomiske midler til ansættelse af en projektmedarbejder vil lette dette arbejde. En tredje udfordring er at fastholde Hawaas brugere og at få dem involveret i foreningens aktiviteter. Her er det afgørende, at foreningen fortsætter med at lytte til kvindernes behov og udvikle foreningens aktiviteter i den retning.

Projektets lære

Foreningen Hawaa er et godt eksempel på, at kvinder med etnisk minoritetsbaggrund har ressourcer og mod til at hjælpe og støtte hinanden i kraft af deres egne erfaringer og oplevelser i det danske samfund. Mange kvinder, både danske og etniske, har meldt sig som frivillige. Og flere har kontaktet foreningen for at lade kvinderne vide, at de støtter idéen. Lokalsamfundets opbakning kommer også til udtryk i form af de mange samarbejdsrelationer, der er etableret med foreningen.

Foreningen viser, at det er muligt at mobilisere etniske kvinder både som brugere og som frivillige samt at tilrettelægge et tilbud, der kan være med til at overvinde nogle af de kønsbarrierer, der kan opleves i de etniske familier i forhold til kvindernes deltagelse i aktiviteter alene og uden for hjemmet.

KOLONIHAVERNE PÅ BORNHOLM

Siden 2004 har alle nyankomne flygtninge til Bornholm fået tilbud om at få et stykke jord i en kolonihave med henblik på at dyrke grøntsager. Det er frivillige fra Bornholmske Flygtningevenner, der står bag idéen om at udstykke kolonihaver i jordlodder til flygtningene. De flygtninge, der kommer til Bornholm, er kvoteflygtninge eller familiesammenbragte flygtninge.

Hensigten er at skabe en kontakt og opbygge sociale relationer til flygtninge, der ikke besidder de store danske sprogkunderskaber. I stedet for at lade et manglende sprogkundskab være en barriere for at introducere flygtningene til samfundet, har flygtningevennerne fundet en måde at overkomme denne barriere på. Konceptet er at mødes om en fælles aktivitet – det at dyrke en kolonihave – og bruge det som afsæt for at familierne møder danskere, bliver introduceret til den del af dansk fritidsliv, der er i kolonihaverne, og blive sprogligt stimuleret gennem konkrete aktiviteter og handlinger. Projektet har vist sig at være en god måde at skabe en tidlig kontakt til familier, der er i stor risiko for at isolere sig som følge af manglende sprogkunderskaber og kontakt til omverdenen. Projektet skiller sig ligeledes positivt ud ved, at der tages udgangspunkt i flygtningenes egne ressourcer og tidligere erfaring med at dyrke jorden i hjemlandet.

En mulighed for at møde danskere

I Danmark placeres kvoteflygtninge rundt om i landet uden forinden at have opholdt sig på et asylcenter. Typisk får familierne tildelt en lejlighed i provinsen, og de voksne starter på en sprogscole. Familierne har således ikke noget særligt kendskab til det danske samfund og dets institutioner, og de skal til at lære et nyt liv at kende.

Intentionen med kolonihaveprojektet er at tage flygtningene i hånden og introducere dem for det samfund, de skal leve i. Men frem for at introduktionen foregår bag et skrivebord som i sprogscoolen, sker introduktionen gennem konkrete håndterbare og overskuelige aktiviteter. Idéen er, at gruppen af flygtninge skal introduceres for det sociale samvær, som finder sted i de danske kolonihaveforeninger, og herigennem opbygge deres sociale relationer og sprogkunderskaber. Den fælles aktivitet at dyrke grøntsager skal fungere som afsæt for, at flygtningene kommer videre med uddannelse og arbejde.

De fleste af de flygtninge, som de seneste år er kommet til Bornholm, er fra Myanmar, og de har ernæret sig ved håndværk eller landbrug. De har således i forvejen et tæt forhold til det at dyrke jorden. På den måde tager kolonihaveprojektet udgangspunkt i de ressourcer, som denne gruppe allerede har. Desuden bliver kolonihaven også et fristed for flygtningene. De bor i lejlighed og er vant til at have med jorden at gøre, og omvæltningen til livet i Danmark er af den grund også stor. Men kolonihaven bliver en slags erstatning i den henseende, og flygtningene oplever en stor tilfredsstillelse ved at kunne forsyne dem selv og deres familie med friske grøntsager sommeren igennem. Desuden er grøntsagerne et tilskud til husholdningen og en måde for familierne at spare penge på. En af kvinderne, der har et jordlod fortæller:

Vi har kolonihave på andet år her i Rønne. Jeg kommer i kolonihaven med min familie. Det er rart at have et sted at komme i weekenden og efter arbejde og sprogskole. Det gør mig glad. Det er dejligt at have grøntsager som kartofler og gulerødder til hele sommeren. Og det er dejligt at mødes med andre herude.

Tilbud til flygtninge

Projektet er målrettet nyankomne flygtninge og flygtninge på starthjælp, men kan med fordel udvides til at omfatte andre etniske grupper, der lever en isoleret tilværelse og mangler kontakt til andre mennesker.

De flygtninge, der deltager i projektet, er fortrinsvis familier, men der er også enkelte enlige. Indtil videre deltager ti familier og tre enlige mænd. Flygtningenes baggrunde er meget forskellige, og de kommer også fra forskellige egne af Myanmar, og selvom de har et sprogligt fællesskab, er der også dialekter, der er meget forskellige fra hinanden, og som kan give indbyrdes sprogsvækkigheder. Fælles for gruppen er dog, at de er flygtet fra Myanmar på grund af religiøse og etniske forfølgelser, tvangsarbejde og tvangsforflytninger.

Når flygtningene har fået tildelt en bolig, modtager de et besøg af frivillige fra Bornholmske Flygtningevenner. Det sker hurtigt efter, at frivilligruppen er blevet bekendt med, at der er kommet en ny familie til øen. Flygtningevennerne tilbyder familien at få en kontaktfamilie og fortæller lidt om, hvad kontaktfamilien kan hjælpe med. De fortæller også om de andre aktiviteter; heriblandt kolonihaveprojektet. De frivillige bistår gerne familien med at indrettet sig. Det kan eksempelvis dreje

sig om at finde møbler, gardiner og tøj til familien og dermed supplere kommunens indsats i forhold til at hjælpe flygtningene tilrette.

Flygtningene bliver involveret via opsøgende arbejde fra frivilliggruppen. Generelt oplever de frivillige en stor interesse for projektet blandt flygtningene, der er engagerede og bruger meget tid i kolonihaverne. Om foråret og sommeren er flygtningene forbi kolonihaven stort set hver dag efter skole og altid i weekenderne.

Aktiviteter

Der er 4½ kolonihaver i Hasle, Åkirkeby og Rønne, og de deles af de ti familier og tre enlige mænd. I en af kolonihaverne er et lille fælleshus, ellers er der i de øvrige haver en redskabskasse til værktøj og haveredskaber.

Hver familie får en jordlod, og de frivillige hjælper familien med at komme i gang med at dyrke jorden. De første flygtninge, der fik et stykke jord, overvejede at dyrke ris, men de frivillige fik hurtigt fortalt, at det ikke kunne lade sig gøre. De frivillige viser i stedet, hvilke muligheder der er for at dyrke grøntsager, og hvilke grøntsager flygtningene kan få mest muligt ud af at dyrke. I kraft af den indsats bugner haverne med kål, kartofler, salater, gulerødder og koriander. Der bliver også sået lidt blomster, men det prioriteres ikke af flygtningene – det tager plads fra at have flere grøntsager. De danske frivillige har også en lille jordlod, som de dyrker. Det skaber en mere uformel og afslappet stemning.

I kolonihaverne er der et mix af familier, der har været med fra start, og af nye, der lige er flyttet til øen. De familier, der har været i Danmark i nogen tid, kan være med til at tage sig af de nye familier og hjælpe dem til rette og fortælle dem om deres erfaringer med, hvad der kan dyrkes af grøntsager. Når grøntsagerne begynder at komme op af jorden, prøver de frivillige at indføre familierne i, hvordan de bruger grøntsagerne i madlavningen, og det samme gør familierne. Det er med til at skabe en ligeværdighed i relationen ved, at de hver især kan udveksle gode idéer og introducere hinanden for forskellige egnsretter.

Første trin er således at få familierne ud af lejlighederne og ind i haverne, hvor de kan være aktive og få noget til at lykkes. Det at dyrke grøntsager giver meget hurtigt nogle konkrete synlige beviser på, at der er noget, der lykkes, selvom de ikke kan føre en samtale på dansk. Det er en utrolig god og vigtig oplevelse for en familie, der er flygtet fra en

barsk og hård hverdag og er havnet i et fremmed land uden nogen kontakter og forbindelser.

Næste trin er at fylde flere aktiviteter på, således at projektet ikke kun handler om gulerødder og salat, men også bringer familierne videre i at blive integreret. Her sørger de frivillige for at inddrage familierne i samværet i kolonihaveforeningen blandt andet ved at invitere nogle familier med til haveforeningernes sommerfest, hvor både danskere, flygtninge og indvandrere deltager. En anden måde er ved også at inddrage sprogskolen i projektet, således at sprogskolen kan flytte noget af undervisningen ud i kolonihaverne og gøre sprogtræningen praksis- og anvendelsesorienteret. Derudover opmuntrer frivilligruppen familierne til at deltage i de øvrige aktiviteter, som gruppen arrangerer, og hvor der kommer danskere, der ikke er involveret i kolonihaveprojektet.

Endelig har frivilligruppen planer om at udbygge projektet med foredrag om kost og sundhed. Det er en idé, de har fået, fordi de kan se, at nogle af familierne har problemer i forhold til at få tilstrækkelig varieret kost.

Metoder

Den grundlæggende tilgang i frivilligruppens arbejde med familierne er, at sproget ikke skal være en hindring for integrationen af flygtningene. Derfor består frivilligruppens indsats af konkrete aktiviteter, der skal være omdrejningspunktet i kontakten mellem flygtningene og de frivillige. Med tiden kommer der stadig mere fælles sprog imellem dem, der gør, at flere aktiviteter løbende kan kobles på deres fælles samvær.

Samværet i kolonihaverne er med til at stimulere flygtningenes danske sprog. En frivillig fortæller:

Sproglæring kan stimuleres ved, at man er fælles om nogle ting. Det er lige netop pointen. Man siger: ”Ræk mig en hammer. Jeg skal slå et søm i her”. At se tingene lige foran sig, at røre ved dem og se, hvad der sker, når de anvendes, så hænger ordene bedre på.

De frivillige har en vigtig rolle i stimuleringen af det sociale samvær, og de er med til at skabe relationer indbyrdes mellem familierne. De frivillige prioriterer også at gøre haverne til et samlingspunkt, og fast den første søndag i måneden henover sommeren er der frivillige i haverne. Det er et

forsøg på at skabe nogle fælles traditioner og at bidrage til, at familierne får et tilhørsforhold. De frivillige lægger stor vægt på, at det skal være hyggeligt at være i haverne, og de tager tit forfriskninger med, som nydes i haven.

Hensigten med projektet er, at flygtningene selv på sigt skal overtage det praktiske og finansielle ansvar for haven, således at haverne bliver selvkørende. Erfaringen fra projektet viser, at flygtningene især skal støttes i opstarten, men at de er hurtige til at få styr på deres jordlodder og selv kan tage ansvaret for haven.

Frivilligruppen lægger også stor vægt på, at de flygtninge, som allerede har en kolonihave, hjælper de nye flygtninge i starten. Da flygtningene taler samme sprog, letter det de frivilliges arbejde, og det betyder, at kontakten til flygtningene kan finde sted på et tidligt tidspunkt i forhold til flygtningenes ankomst til Danmark. Det betyder også, at man kan undvære en tolk i disse situationer.

Frivillige

De frivillige i kolonihaverne er danske frivillige fra Bornholmske Flygtningevenner, der er en lokal frivilligruppe under Dansk Flygtningehjælp. De frivillige er både mænd og kvinder, og en del er førtidspensionister eller gået på pension. Der er tre faste frivillige, som har den primære kontakt til familierne i kolonihaverne. Derudover kommer der en del frivillige, som er tilknyttet på en mere løs basis.

Det har vist sig svært at rekruttere nye frivillige til projektet, primært fordi mange af de danskere, der opfordres, siger, at ikke har tid til at deltage. Erfaringen viser, at de fleste først har mod på at være frivillige, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

Kompetencer og færdigheder

De frivilliges kompetencer handler først og fremmest om at have tålmodighed og forståelse for flygtningene og deres livssituation. Det kan være vanskeligt at hjælpe en familie, når man ikke taler samme sprog, men så er det vigtigt at tage sig god tid til at finde andre kommunikationsmåder end den verbale.

Det er en fordel, at de frivillige har et vist kendskab til, hvordan man dyrker jorden i en kolonihave, og hvilke grøntsager der sås og plantes på hvilke tidspunktet. Det er vigtigt at kunne give flygtningene den

rette hjælp til dyrkningen, så de ser synlige resultater af deres indsats. Derfor skal der ikke være for mange mislykkede forsøg i starten.

Samarbejde

Projektet samarbejder med sprogskolen, som ligger tæt ved kolonihaverne, og som har kontakt til en stor gruppe flygtninge og indvandrere. Sprogskolens klasser kommer på besøg og har mulighed for at dyrke lidt urter og planter. Havernes grøntsager og planter inddrages på den måde i sprogundervisningen.

Et samarbejde med erhvervsskolen har været forsøgt. Idéen var, at kursisterne i håndværkerafdelingerne på erhvervsskolen som led i deres undervisning kunne bygge et hus i en af haverne. Samarbejdet har dog ikke båret frugt, da det har været umuligt at stille med et helt hold deltagere. Én af fordelene ved dette samarbejde ville være, at huset ikke ville være forbundet med økonomiske omkostninger i projektet.

Organisering

I én kolonihave har de frivillige stået for at opdele jorden, og i de øvrige kolonihaver har brugere selv stået for opdelingen. Det er helt bevidst, at der er flere familier om en enkelt have, fordi det er med til at styrke det sociale samvær og flygtningenes netværk. Derudover er der også et hensyn at tage til flygtningenes svage økonomiske situation.

Projektet har formået at tage udgangspunkt i de lokale omgivelser, idet de første flygtninge, som deltog i projektet, boede tæt ved kolonihaverne. Det har vist sig at være en fordel, at flygtningene ikke har for langt fra hjemmet til kolonihaven, da gruppens mobilitet er begrænset. Ingen af flygtningene har bil, og aktiviteterne skal derfor helst være i gå- og cykelafstand.

Kolonihaveprojektet foregår i Kolonihaveforeningerne i Hasle, Rønne og Åkirkeby. Disse foreninger er meget velvillige og støtter op om projektet.

Forankring

Projektet er forankret hos Bornholmske Flygtningevenner, og dermed er projektet også forankret i landsorganisationen Dansk Flygtningehjælp, som også yder økonomisk støtte til projektet. Projektet er solidt lokalt forankret; men dets videreførelse kræver fortsat tilstedeværelse, støtte og vejledning fra de frivillige.

Hensigten er, at flygtningene efter det første år selv overtager deres jordlod. De første flygtningefamilier, der deltog i projektet, har nu overtaget deres stykke jord, og nye flygtninge kommer til og vil gerne have en jordlod. De frivilliges fortsatte funktion vil i høj grad være at inddrage flygtningene i modtagelsen og introduktionen af nye flygtninge samt at fungere som facilitatorer af socialt samvær og netværk flygtningene imellem og flygtninge og danskere imellem i kolonihaveforeningerne og uden for.

Finansiering

I 2004 og 2006 er projektet finansieret via Bornholmske Flygtningevenner, og i 2005 modtog projektet støtte fra Dansk Flygtningehjælps Frivilligpulje.

Projektet er tilrettelagt således, at Bornholmske Flygtningevenner betaler flygtningenes omkostninger ved at deltage i en kolonihave det første år. De samlede omkostninger for at leje en kolonihave for en flygtning er omkring 1.000 kr. De 1.000 kr. dækker husleje, vandforbrug, depositum for vandmåler, have osv. Da haverne ofte deles af flere familier, deles familierne også om disse udgifter. Idéen med at betale for det første år er at give flygtningefamilien en mulighed for at vurdere, om tilbuddet er noget for familien uden at skulle betale for deltagelsen. Omkostningerne ved at deltage i projektet er umiddelbart meget begrænsede, men for en familie på starthjælpsydelse, er der tale om en større udgift. De frivillige har endvidere gjort en indsats for at få lokale planteskoler til at donere gratis frø til kolonihaverne.

Fremtidige udfordringer

Erfaringen er, at projektet med kolonihaverne løbende ændrer karakter og udformning i relation til de behov, som viser sig hos flygtningene. Projektet har fx fra start været målrettet hele familier, men et antal enlige flygtninge har også kolonihaver i dag.

Der ligger også en udfordring i at have fokus på muligheden for at iværksætte og udvide sociale aktiviteter og netværk blandt flygtningene for at sikre, at projektet vedbliver at støtte flygtninge i deres integrationsproces. I den sammenhæng er det oplagt at få et kost- og ernæringsperspektiv ind over projektet. Arbejdet i haverne er en mulighed for at få en snak om ernæring og sund kost.

Endelig er det en udfordring at udvide de eksisterende samarbejdsrelationer samt at opnå nye samarbejdsrelationer. Det har vist sig at være en stor udfordring at inddrage erhvervsskolen i arbejdet med at bygge huse/skure i haverne. Hvis projektet imidlertid skal efterkomme behovet for et øget socialt engagement, kræver det små opholdsrum/huse i haverne.

Projektets lære

Projektet har vist, at sprog ikke behøver at være en barriere for en tidlig interaktion mellem danskere og kvoteflygtninge. Aktiviteter som samvær i haven og dyrkning af grøntsager og planter kan samle mennesker med forskellige udgangspunkter og sprog.

Det har vist sig, at muligheden for at opnå succes med projekter af denne karakter er stor, hvis der tages udgangspunkt i de ressourcer, som flygtningegruppen har fra hjemlandet. Det har også vist sig, at afstanden mellem aktiviteterne og flygtningenes hjem ikke må være for stor, da mobiliteten hos gruppen er begrænset.

Endelig viser projektet, at det er en fordel at satse på lokalt samarbejde og en lokal forankring af projektet. Det har vist sig at være en idé at undersøge, om virksomheder som planteskoler vil donere frø og planter til haverne. Det er en måde at holde projektudgifterne nede på^{1/2}.

NYDANSKERE MØDER NYDANSKERE I ÅRHUS

Nydanskere møder nydanskere er et projekt rettet mod socialt udsatte familier med anden etnisk baggrund end dansk. Projektet fungerer som en besøgsordning, hvor ressourcefulde nydanskere er besøgsvenner for nydanske familier, der er ringe integrerede, lever i social isolation og er netværksløse.

Aktuelt fungerer syv besøgsordninger, og fire er ved at blive etableret. Den længstvarende besøgsordning (match) har fungeret i et år. Der er 12 frivillige og en venteliste med fem familier. Der er en fuldtidsstilling knyttet til projektet, og den deles aktuelt af to projektmedarbejdere.

Projektet har eksisteret siden 2004 og er etableret i regi af Jysk Børneforsorg/Fredshjem, og besøgsordningerne foregår i Århus.

To formål

Der er to overordnede formål med besøgsordningen Nydanskere møder nydanskere. Det ene er, at socialt udsatte og skrøbelige etniske familier får en besøgsven, der kan fremme familiens sociale relationer og hjælpe familien til at deltage i det sociale liv og til at give familien oplevelser af at høre til blandt andre mennesker, der gerne vil lære dem at kende og bruge tid sammen med dem. Det andet formål er at øge foreningsrepræsentativiteten blandt etniske minoriteter og øge etniske mænd og kvinders muligheder og kompetencer i forhold til uddannelse og job.

Jysk Børneforsorg/Fredshjem arbejder med socialt udsatte børn og unge og deres familier. På to familieprojekter, Familiepensionen, der er et herberg for hjemløse familier, og Lejlighedsprojektet, der er et botræningstilbud til socialt udsatte familier, er andelen af brugere med anden etnisk baggrunden steget inden for de seneste år. Aktuelt er andelen af brugere med anden etnisk baggrund mellem 40 og 90 pct.

I de to tilbud er der mange erfaringer med, at det er vanskeligt at nå ind til disse etniske familier, og at de har behov for at have betydningsfulde sociale relationer, der kan støtte og hjælpe dem i forhold til at få en hverdag til at fungere. Der viste sig at være et behov for at gøre en ekstraordinær indsats for familierne. På den baggrund blev der etableret en besøgsordning som et tilbud til udsatte etniske familier i Århus.

Besøgsværten og besøgsvennerne

Der er to målgrupper i projektet. Der er besøgsværterne, det vil sige de udsatte familier, og der er besøgsvennerne, der er de frivillige.

Familierne er karakteriseret ved, at de har svært ved at få fodfæste i det danske samfund – de er ringe integreret i samfundet. De har også forskellige sociale problemer, der kan være relateret til opdragelsen af deres børn og til at drage tilstrækkelig omsorg for dem, fx huske at give børnene madpakke med i skole og give dem tøj på efter årstiderne og vejret.

Det er samtidig familier, der står uden netværk og ingen betydningsfulde sociale relationer har. Det er familier, der typisk har et lille dansk ordforråd og har svært ved at komme i gang med en uddannelse. Det er også familier, der ikke har noget særligt kendskab til, hvordan det danske samfund fungerer, og de kommer ofte i situationer, hvor de ikke ved, hvordan de skal agere, eksempelvis i forhold til myndighederne og børnenes skole.

Besøgsvennerne er frivillige ressourcestærke kvinder og mænd med etnisk baggrund. Det er personer, der udover en personlig interesse for at være besøgsven for en familie også har en faglig interesse i området. De er typisk ved at uddanne sig til pædagoger. Målet er at øge besøgsvennernes chancer for arbejde efter uddannelsen, blandt andet som følge af, at de engagerer sig i frivilligt socialt arbejde, der er fagligt relevant for dem.

Hovedparten af de frivillige er fra Iran, men der er også en del fra Libanon og nogle fra Somalia og Sri Lanka. Der er stort set lige mange kvinder og mænd.

Aktivitet

Besøgsrelationerne bygger på forskellige aktiviteter, der tager udgangspunkt i besøgsværternes behov og præferencer. Aktiviteterne kan bestå i at gå ture, tage på udflugter sammen, tage sig af familiernes børn og give dem gode oplevelser. Det kan være at snakke om uddannelses- og jobmuligheder, private oplevelser som skilsmisser, forhold som familierne er flygtet fra, hvordan de oplever, at det er svært at falde til i det danske samfund, og hvilke forventninger de har til livet i Danmark. Ligeledes hjælper besøgsvennerne med at læse og oversætte breve for besøgsværterne samt at tage kontakt til myndighederne i forbindelse med pensioner og andre ydelser.

En af besøgsvennerne, der har været i Danmark i 1½ år, fortæller, at hun selv er meget interesseret i at lære om den danske historie og lære om, hvordan det danske samfund har udviklet sig. Hun synes, det er spændende at besøge slotte, museer og arkæologiske steder, og hun har inviteret sin besøgsvært med i denne udforskning af det danske samfund, og besøgsværten er begyndt at dele hendes interesse og har givet udtryk for, at det er en god måde at blive introduceret til samfundet på.

Børnene kan også blive et omdrejningspunkt i en besøgsrelation. Eksempelvis har en somalisk besøgsvært givet udtryk for, at det, hun havde brug for, var en at snakke dansk med og en, der havde lyst til at foretage sig noget med hendes datter. Besøgsvennen er derfor begyndt at tage pigen med på legepladsen, hvor pigen bliver introduceret til at lege med gyngerne, bruge rutsjebanen osv.

Aktuelt er der ikke afsat midler til en aktivitetskonto, der kan dække udgifter for besøgsvennerne i forbindelse med at tage deres familier med på museer osv. Det kunne være hensigtsmæssigt for projektet,

om det blev etableret. En indgangsbillet kan være dyr både for familien og besøgsvennen og kan begrænse dem i at benytte sig af sådanne kulturelle tilbud.

Det er forskelligt, hvor ofte besøgsværter og -venner mødes. Ofte foregår besøgene i weekenderne, hvor besøgsvennerne har fri fra deres uddannelse. De ringer dog tit sammen. Det kan både være familien og den frivillige, der ringer. Det giver tryghed i hverdagen for familien, at de ved, at de hele tiden kan få fat i deres besøgsven, der kan lægge øre til og løse et akut opstået problem.

Rekruttering

Rekrutteringen af besøgsværterne sker via skriftlig og mundtlig kommunikation. Der er udarbejdet pjecer til forskellige sprog, der fortæller om besøgsordningen. Disse pjecer ligger rundt omkring på lokalcentre, hos socialrådgivere, på sprogskolerne, hos indvandrerorganisationerne og på forskellige caféer og væresteder. Derudover benytter projektet sig af at henvende sig på sprogskolen med henblik på at fortælle kursisterne om tilbuddet.

Rekrutteringen af besøgsvennerne sker på lærer- og pædagogseminarierne og på Den Sociale Højskole. Der er udarbejdet en pjece på dansk til besøgsvennerne, og samtidigt afholdes der hvervemøder på disse institutioner. Baggrunden for at rekruttere frivillige disse steder er, at projektet lægger op til at få frivillige, der har en faglig interesse i området, og som kan se et personligt udbytte af at være frivillig i relation til deres fremtidige jobmuligheder.

Match

Matchningen af besøgsværter og besøgsvenner foregår ofte ved, at besøgsvennen er blevet orienteret om, at den pågældende familie har behov for og givet udtryk for et ønske om at få en besøgsven. Oftest vides der ikke særligt meget om besøgsværten – nogle gange fordi besøgsværten ikke kan tale dansk. Til gengæld foreligger der oplysninger om den frivillige, og de er indhentet i forbindelse med en forsamtale, hvor projektmedarbejderen får kendskab til den frivilliges kompetencer, interesser og motivation. De snakker også om omfanget af at stå til rådighed for en besøgsvært.

Matchningen er typisk funderet i, at den frivillige har nogle interesser og kompetencer, som er nyttige i forhold til den pågældende fami-

lie. Matchene er tværetniske med henblik på, at besøgsven og -vært taler dansk sammen. Projektmedarbejderen arrangerer et første møde, der oftest foregår hos besøgsværten. Det er et forsøg på at skabe trygge rammer for besøgsværten ved at være på hjemmebane. Første møde foregår ved, at familien og den frivillige ser hinanden an og spørger ind til, hvad de hver især gerne vil med besøgsrelationen. Hvis begge parter tilkendegiver, at de gerne vil have hinanden, aftales et nyt møde og kontaktinformationer udveksles. I de tilfælde, hvor familien ikke kan tale dansk, er det den frivillige, der arrangerer det første møde.

Besøgsvært og besøgsven imellem

Projektet baserer sig på en en-til-en kontakt. Det vil sige, at det er besøgsværten og -vennen, der er sammen og foretager sig aktiviteter sammen. I varierende grad involverer den frivillige besøgsværten i sin omgangskreds.

De frivillige fremhæver vigtigheden af at skabe en tillidsfuld stemning, og at det er vigtigt at være tålmodig i opstartsfasen. Besøgsværterne kan være meget tilbageholdende og utrygge i starten, og det er derfor vigtigt at afpasse tempoet til besøgsværten og give besøgsværten tid til at vænne sig til den frivillige og blive tryk ved relationen. En af de frivillige siger:

Jeg prøver at hjælpe hende med at være afslappet. Jeg er selv afslappet, og jeg er ikke så bange for at sige noget, og jeg prøver at signalere til hende, at hun heller ikke skal være bange, selvom hun ikke er så god til dansk. Vi kan prøve os frem sammen.

En anden frivillig, der er besøgsven til et ældre ægtepar fortæller:

I starten kom manden ikke ud af sit værelse. Han blev bare siddende derinde, så jeg snakkede bare med hans kone, og vi kunne snakke om alt muligt. Jeg roste deres lejlighed og fortalte, at den mindede om mine forældres. Jeg fortalte også, at jeg selv havde mistet min familie, og jeg fortalte nogle andre personlige ting. At jeg startede med at åbne mig virkede godt i forhold til at skabe en tryk stemning. Og efter 1½ time kom manden ud og satte sig i sofaen og begyndte at snakke med. Nu har vi et rigtigt godt forhold.

De frivillige fortæller, at de efter nogle gange, hvor de har besøgt familien, kan mærke, at familien åbner sig op og bliver trygge i samværet. Familierne giver udtryk for, at de er glade for, at der er nogle, der har lyst til at være sammen med dem.

Fastholdelse af de frivillige

I projektet er der et overskud af frivillige og navnlig af mandlige frivillige. Projektmedarbejderne har været meget optaget af, hvordan de kunne fastholde de frivillige på trods af, at de ikke havde nogen familier til dem. En måde at fastholde de frivillige på har været at inddrage dem i at udvikle nye aktiviteter i relation til besøgsordningen. De nye aktiviteter har bl.a. været at lave familieaktiviteter i relation til Familiepensionen, og det har været at lave en sommerlejr for etniske børn. Det er kun sommerlejren, der er blevet til noget.

Det har vist sig at være en god metode til at sikre, at de frivillige er blevet i projektet og har fået erfaringer med at være frivillig.

De frivillige

Imellem de frivillige er der udviklet et netværk, hvor de sparrer med hinanden og udveksler idéer til aktiviteter med familierne. De bruger hinanden som inspiratorer. Det er i høj grad projektmedarbejderne, der har været med til at facilitere netværket ved, at der afholdes månedlige møder for de frivillige. Der er dog også frivillige, der aldrig kommer til de månedlige møder, men som alene passer deres besøgsrelation. Projektmedarbejderne lægger vægt på, at der skal være plads til den forskellighed i de frivilliges engagement, og det vigtigste er, at de er der for deres besøgsvært.

Projektmedarbejderne fremhæver dog, at det kan være vanskeligt at få frivilligruppen til at fungere selvstændigt, og at det ikke er lykket at få en frivillig til at være tovholder på projektet. En projektmedarbejder oplever, at de frivillige føler sig presset, og at det er svært at få dem til at påtage sig ekstra opgaver ud over deres besøgsvært. Projektmedarbejderen fortæller:

Vi har med ressourcestærke frivillige at gøre, men de bruger også meget krudt på at være ressourcestærke med uddannelse, familie og involvering i en masse aktiviteter. De har også sproglige ud-

fordringer, der gør, at de i eksamensperioderne er ekstra arbejdsbelastede.

Kompetencer og færdigheder

Projektmedarbejderne fremhæver, at de frivillige først og fremmest skal være gode til at lytte og give plads til besøgsværten. De skal kunne møde familien, der hvor den nu er, og de skal kunne være behjælpelige med at løse praktiske opgaver. De skal ikke nødvendigvis kunne løse disse opgaver, men de skal kunne guide dem videre til andre, der kan. De skal kunne inspirere familien til at foretage sig noget, og de skal udbrede viften af muligheder for aktiviteter, uddannelse og job.

De frivillige lægger selv vægt på, at det er vigtigt at have en menneskelig indlevelsesevne, respekt og tålmodighed til at skabe kontakt til familierne. Der skal opbygges tillid i besøgsrelationen, og det kan tage tid at skabe den tillid. De kan også blive mødt af en skepsis i forhold til deres danskundskaber; om de nu er gode nok til dansk. En frivillig fortæller:

Først gang, jeg snakkede med min værtsfamilie, var de skeptiske ved, at jeg ikke var dansker, fordi de jo havde brug for én, der kunne dansk. Jeg sagde til dem, at vi jo lige kunne se hinanden an. Vi aftalte, at jeg besøgte dem. Da jeg kom for at besøge dem, ringede hendes telefon lige med det samme. Og der var en dansker i den anden ende. Kvinden kunne ikke forstå noget af det, og jeg tog straks røret, og det endte med, at jeg skulle ringe rundt til en masse for at løse det aktuelle problem. Det blev kvinden meget glad for, og hun anerkendte straks, at jeg var god nok til dansk, selvom jeg er iraner.

Projektet er lagt op til, at de frivillige skal have et udbytte af at være frivillig. Derfor lægges der stor vægt på at tilbyde de frivillige kurser. Både de kurser, der udbydes gratis ved Center for Frivilligt socialt arbejde, og øvrige kurser, der eventuelt skræddersys til de frivillige. De frivillige har været på kursus om tavshedsbegrebet og indberetningspligt. De har også været på kursus i kommunikation og konflikthåndtering. Kurserne kan de både bruge i forbindelse med det frivillige arbejde og i forbindelse med deres uddannelse og job.

De frivillige har endvidere en kontaktperson, som kan være en projektmedarbejder eller en fra styregruppen. De kan bruge kontaktpersonen til at diskutere situationer, de kan have svært ved at håndtere. Kontaktpersonen er en slags faglig sparringspartner for dem.

Projektleder

Det er en vigtig præmis for projektet, at der er ansatte, der kan varetage det administrative, rekruttering, matchning af de frivillige og familien, formidling og kontakt til nøglepersoner, der henviser familier til projektet.

For at undgå at projektet skulle blive økonomisk tungt på løn til medarbejdere, tog Jysk Børneforsorg/Fredshjem initiativ til at oprette et job med løntilskud. Det job formidles via AF, der hvert halve år opslår en stilling som projektmedarbejder. Lønnen udbetales af Jysk Børneforsorg/Fredshjem og svarer til dagpengesatsen og refunderes af AF. Det har typisk været mange nyuddannede etnografer og antropologer, der har været ansat. Alle de foregående medarbejdere er efter de seks måneders ansættelse kommet videre i et job.

Det har vist sig at være en fordelagtig ordning at have en ansat, uden at det koster projektet noget. Fordelen har endvidere været, at der konstant er kommet nye øjne på og indfaldsvinkler til at udvikle projektet. Ulempen er dog de afbrudte forløb og dermed den manglende kontinuitet, der kan have betydning for, at det kan være svært at holde kontakten til nøglepersoner osv. De frivillige har også til tider givet udtryk for, at det kan være vanskeligt at skulle forholde sig til mange forskellige projektmedarbejdere, der kan lægge vægt på forskellige dele af projektet.

Rollefordeling mellem frivillige og professionelle

Den ansatte har en sekretariatsfunktion og står for at indkalde til møder og afholde dem. Ligeledes står den ansatte for rekrutteringen af frivillige og formidlingen af projektet. Den ansatte har endvidere til opgave at opretholde kontakten til netværket af frivillige og nøglepersoner, der støtter projektet, ved at henvise familier til besøgsordningen.

Organisering

Der er etableret en styregruppe til projektet. Styregruppens funktion er at skabe en kurs for projektet og skabe en forståelsesramme for, i hvilken retning projektet kan og skal udvikle sig. Desuden bruges styregruppen

til at bidrage til idéer til, hvordan projektet kan støtte op om de frivillige og udviklingen af deres kompetencer. De ansatte har også brugt styregruppen til at vende idéer til at udvikle projektet og knytte flere aktiviteter til de eksisterende. Der afholdes styregruppemøde ca. hver tredje måned.

Medlemmerne i styregruppen er inviteret til at deltage ud fra deres faglige interesser og kendskab til frivilligt socialt arbejde og etniske minoriteter. Medlemmerne er en repræsentant fra hovedbestyrelsen for Jysk Børneforsorg/Fredshjem, en sognemedarbejder fra Gellerup Kirke, en frivillig fra Dansk Flygtningehjælp, to tidligere medarbejdere fra Jysk Børneforsorg/Fredshjem, en frivillig fra foreningens institutioner, foreningskonsulenten og en projektmedarbejder. For nylig er en af de frivillige indtrådt i styregruppen.

Ud over at styregruppen har en konkret funktion i forhold til besøgsordningen, fungerer styregruppen som et netværk, hvor deltagerne kan trække på hinandens kontakter. Eksempelvis blev en af medlemmerne opmærksom på, at der var en etnisk kvinde, der havde brug for en praktikplads, og forhørte sig i netværket, om der var nogle, som kunne hjælpe med at finde en praktikplads, og det lykkedes.

Samarbejde

Projektet samarbejder med de to familieprojekter internt i Jysk Børneforsorg/Fredshjem. De eksterne samarbejdspartnere er lokalcentre, Gellerup Kirke, Livsværksstederne, Trivselshuset i Bispehaven, sprogskolen og forskellige indvandrersamfund i Århus.

I opstarten af projektet blev der taget kontakt til mange mulige samarbejdspartnere. Generelt blev projektet modtaget med stor interesse af både indvandrersamfundene, lokalcentrene, de frivillige sammenslutninger, de lokale menigheder osv. Projektmedarbejderne oplevede dog, at det var svært at fastholde interessen. Det har dog siden vist sig, at interessen har været der hele tiden, men at fastholdelsen kræver, at projektmedarbejderne er mere vedholdende i deres kontakt og bliver ved med at gøre opmærksom på projektets eksistens. Det har vist sig, at en personlig kontakt er langt mere effektiv end en skriftlig.

Forankring

Oprindeligt var tanken med projektet, at frivilligruppen skulle integreres i de øvrige frivilligrupper i Jysk Børneforsorg/Fredshjem. Det har dog

vist sig ikke at bære frugt. En grund har været, at der fra start ikke har været en tilstrækkelig behovsafklaring i forhold til frivilliggruppernes behov for at mangfoldiggøre deres frivilliggrupper. Projektmedarbejderne har brugt ressourcer på at arbejde i den retning, uden at der har været et tilstrækkeligt gensidigt ønske for de øvrige frivilliggrupper.

Projektet har netop taget initiativ til at indlede et samarbejde med Fribørsen med henblik på at lave netværk med andre besøgstjenester i Århus. Dette initiativ er blandt andet foranlediget af, at der er mange frivillige, der endnu ikke er matchet, og at der er mange mandlige frivillige, mens der på brugersiden er mange kvinder, der ikke ønsker at have en mandlig besøgsven.

Projektet er kendt i Århus, og samarbejdspartnere på projektet henviser familier til projektet. Gellerup Kirke er en central aktør i denne sammenhæng, fordi den har en bred kontaktflade til de forskellige trosamfund og er i berøring med mange familier. Herigennem er Gellerup Kirker med til at synliggøre projektet. Også Familiepensionen har formidlet en del besøgsværter via de familier, de har kontakt med.

Det er vigtigt for projektets videreførelse, at der bliver ved at være projektansatte, der kan varetage sekretariatsfunktionen. Frivilligruppen er endnu ikke helt fasttømret, men der er en kerne blandt de frivillige, der udgør et stabilt netværk. Der er dog stor sandsynlighed for, at frivilligruppen ville falde fra hinanden, hvis de projektansatte forsvandt ud af projektet.

Finansiering

Projektet blev etableret som et udviklingsprojekt og modtog 220.000 kr. fra Socialministeriets udviklingspulje i 2003. Puljemidlerne er gået til at etablere projektet, rekruttering af brugere og frivillige, til fastholdelse af de frivillige via kurser og de månedlige møder, PR og vedvarende kontakt til nøglepersoner samt en minievaluering af projektet. Fuldtidsstillingen i projektet er etableret som en løntilskudsstilling. Denne ordning med løntilskudsstillingen fortsætter uændret.

Pr. 30.6.2006 udløber projektmidlerne. Der er blevet søgt om midler via § 115. Der blev ansøgt om 36.000 kr., men bevilliget 20.000 kr. Det betyder, at der sker en reduktion af projektet og navnlig af formidlings- og PR-delen. Projektet vil i stedet stræbe efter at rette henvendelse til aviser og fagblade om at skrive artikler om projektet og centrere

hvervningen mod de uddannelsesinstitutioner, hvor erfaringerne viser, at der er mulige frivillige at rekruttere.

Der er erfaringer med at etablere virksomhedspraktik i forbindelse med projektet. Der har været en kvinde i en månedspraktik til at gennemgå PR-materialet og rette op på formidlingsstrategien. Det har været en succesfuld ordning, og projektet vil fremover forsøge at etablere sådanne praktikordninger, der kan rette opmærksomhed mod enkelte dele af projektet.

Fremtidige udfordringer

Én af de store udfordringer for projektet er at nå de etniske familier, der har behov for at få en besøgsven. Der skal arbejdes mere målrettet mod at få fortalt familierne om tilbuddet og få etableret en kontakt til dem. Det kræver en større fastholdelse af de nøglepersoner, der har en berøring med disse familier, således at de er opmærksomme på, at projektet eksisterer og er et tilbud.

I forlængelse heraf har projektet også en udfordring i at skabe en bedre kontakt til brugerne, dels i form af at vide noget mere om brugere forud for matchningen, dels i form af at lave arrangementer for besøgsværter og -venner med henblik på at vise besøgsværterne, at der andre end dem, der har behov for en besøgsven, og at de er en del af noget større. Det kunne også være med til at øge netværket i familierne.

En anden stor udfordring i projektet bliver at fastholde de frivillige og at øge deres forpligtelse i forhold til frivillignetværket og til at gøre frivilligruppen selvkørende blandt andet i forhold til, at en frivillig påtager sig en koordinatorrolle i frivilligruppen. Der er aktuelt overvejelser om at indføre en kontrakt, som de frivillige skal indgå med projektet om at deltage i de månedlige møder.

Endelig er der en udfordring i at få projektet til at løbe økonomisk rundt, når de nuværende projektmidler ophører. Det har været en styrke i projektet, at de frivillige er blevet tilbudt en række kurser. Fremover vil der særskilt skulle søges midler til at afholde kursusudgifter, med mindre at de frivillige udelukkende benytter sig af de gratis kurser ved Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Projektets lære

Først og fremmest viser dette projekt, at frivillighedsbegrebet ikke er så fjernt blandt indvandrere, som det kan være for vane at tro. Der står

frivillige på venteliste, og de er meget kompetente og engagerede. Rekrutteringsstrategien af de etniske frivillige er eksemplarisk og har givet gode resultater. Fastholdelse af de frivillige ved at tilbyde kurser, skabe rammerne for, at de frivillige kan mødes, og at engagere dem i at udvikle andre aktiviteter, er ligeledes en god lære til andre projekter.

Derudover er der en god lære i at udvikle et projekt, hvor både brugere, frivillige og projektansatte får et udbytte. Brugere og de frivillige får et gensidigt udbytte af at deltage i besøgsordningen, og for de ansatte bliver projektansættelsen en vej til et ordinært job på arbejdsmarkedet. Ligeledes er der gode erfaringer at bringe videre i forbindelse med brugen af virksomhedspraktik, hvor ekstern bistand kan bruge kræfter fokuseret på en del af et projekt. Både jobtilskudsordningen og virksomhedspraktikken er en måde at holde projektudgifterne nede og samtidig tilgode, at det professionelle element i projektet er essentielt for, at det kan gennemføres og fungere.

VÆRESTEDET MUHABET PÅ VESTERBRO

Siden 2003 har der på Vesterbro i København ligget Værestedet Muhabet. Det er et værested for psykisk syge indvandrere og flygtninge og deres familier. Værestedet bygger på et princip om, at brugerne er gæster, og at værestedet og de frivillige er værter. Samværet er baseret på, at gæsterne og de frivillige kommer, fordi de har lyst, og at de engagerer sig i samværet på den måde, som de har behov for.

Værestedet har åbent hver dag fra kl. 12–17. Igennem 2006 er besøgstallet steget, og i gennemsnit kommer der 15-16 brugere hver dag. Antallet af frivillige er ligeledes steget. Hver dag bliver der serveret et gratis måltid mad for stedets brugere og frivillige. Værestedet er ikke et behandlingstilbud, men et tilbud om socialt samvær, hvor der ikke skal tales om sygdomme. Værestedet er et supplement til de offentlige behandlingstilbud.

Tilbud om samvær

Initiativtagerne til Muhabet har i deres arbejde som pædagoger og familiekonsulenter mødt en masse familier, der har det skidt, hvor børnene ikke klarer sig så godt i skolen, og hvor forældrene har det psykisk dårligt. Disse familier er meget overladt til sig selv, og det kan være svært for

det offentlige at komme i kontakt med dem og tilbyde den indsats, familien har behov for.

Den ene af værestedets to ansatte har arbejdet som tolk – med speciale på de lukkede afdelinger – hvor han har mødt mange flygtninge og indvandrere, der havde det rigtig dårligt. Han fortæller:

...de var på lukkede afdelinger uden viden om, hvad der skete med dem, hvorfor de blev lukket inde, og én gang om ugen kom jeg som tolk, som den eneste de kunne kommunikere med på deres eget sprog.

Fællestrækket for de ansattes arbejdsmæssige oplevelser er, at psykisk syge flygtninge og indvandrere har vanskeligt ved at begå sig i det offentlige behandlersystem, blandt andet på grund af forståelsesmæssige vanskeligheder, der er med til at gøre disse mennesker magtesløse og fortvivlede. Ligeledes har værestedets to ansatte erfaringer med, at der efter en indlæggelse mangler tilbud i form af et værested for disse mennesker. De ansatte giver følgende forklaring:

De væresteder, der eksisterer, virker skræmmende for psykisk syge flygtninge og indvandrere, fordi der kommer mange mennesker. Nogen har hund med, andre er berusede, og andre er meget udadreagerende. Og så er rammerne tit meget institutionsagtige, fremmedgørende og upersonlige. Så der føles ikke trygt og indbydende for flygtninge og indvandrere. Derfor holder de sig væk.

Idéen med Muhabet er således at skabe et værested, hvor psykisk syge flygtninge og indvandrere tør komme, og hvor de kan komme, når de har lyst og behov for det. Et værested, som de psykisk syge kan benytte som alternativ til deres hverdag præget af ensomhed, isolation og manglende netværk.

Derudover er en intention med Muhabet at fjerne tabuet omkring det at være psykisk syg. Derfor har det været afgørende for valget af lokaler, at de ligger ud til en gade og ikke i en kælder eller i baggård. Værestedet ønsker, at forbipasserende kan kigge ind og se, hvad der sker, samtidig med at brugerne kan kigge ud.

Det er anonymt for brugerne at besøge værestedet. Der foretages ingen registreringer af, hvem de er, hvilke problemer de har, eller hvad deres forhistorier er. Det at besøge Muhabet skal være drevet af brugernes lyst til at komme, og de skal ikke føle, at de skal præstere noget. Muhabet har derfor valgt ikke at planlægge en masse aktiviteter og beskæftigelse. Brugerne må beskæftige sig med, hvad de har lyst til.

I tankegangen bag Muhabet ligger idéen om, at alle kan byde på noget. Værestedet søger at finde frem til mennesket bag hver eneste bruger og finde personens ressourcer og bygge videre på disse. En af de ansatte fortæller:

Hvis man ikke har en historie at fortælle, har man et øre at lytte med. Der kommer en ældre dame på 73 år. Hun kommer og strikker. Alle kan se en bedstemor i hende. Hun vækker mange minder, og hun er god til at lytte og på sin egen stille og rolige facon, går hun i dialog med de andre. Det kan man ikke købe for penge.

Mænd, kvinder og deres pårørende

Værestedet er for psykisk syge mænd og kvinder, der har indvandrer- eller flygtningebaggrund. De er ensomme, isolerede, mangler sociale relationer og står uden for et fællesskab og mangler fodfæste i det danske samfund.

Der kommer både unge og ældre brugere. De kommer alene, eller de kommer med børn og ægtefæller. Værestedet har kontakt til 90 brugere og ca. 100 børn. Hovedsageligt kommer brugerne fra Hovedstadsområdet, men der er også brugere, der kommer fra Nord- og Midtjylland. Der er ikke én etnisk gruppe, der dominerer stedet. Brugerne kommer fra forskellige lande og med forskellige baggrunde. Der er skabt mulighed for, at de brugere, der ønsker det, kan gå ind i et tilstødende lokale og bede.

Det kræver overvindelse for mange brugere at komme i værestedet den første gang. Dels kan de måske selv synes, at det, at de er psykisk syge, er tabubelagt og skamfuldt. Det er også en overvindelse at træde ind et sted med mange fremmede mennesker. En af de ansatte fortæller om en af brugerne, for hvem det har været en stor overvindelse at komme:

Han blev indlagt i seks måneder i første omgang og så otte måneder i anden omgang. Og på den psykiatriske afdeling havde de problemer med ham, fordi han ikke ville deltage i fællesskabet. Han ville ikke spise med de andre til morgenmad og frokost. Så selvom der var så mange mennesker på afdelingen, så var han uden for fællesskabet. Da han blev udskrevet besøgte jeg ham, og jeg foreslog ham at komme herved. De første gange kom jeg og hentede ham, og nu kommer han her af sig selv, men han taler ikke med nogen. Hvis han taler med nogen, er det med mig. Det er så stort, det kan ikke beskrives. Hvis vi skal tale om sejr, så må det være ham. Han var den, der sagde til os, at han ikke ville spise, hvis ikke han måtte betale for sin mad. Vi sagde, jamen du kan bare lægge nogle penge i kassen derhenne. For vi kunne diskutere det nok så meget, men det ville ikke blive anderledes. Og det gjorde han så, og nu spiser han med.

Medarbejderne fortæller, at de ofte får spørgsmålet, om brugerne ikke er voldsomme og truende, men det har de ikke haft oplevelser med. Der har ikke været optræk til konflikter. Medarbejderne vurderer, at det har at gøre med, at der ikke er nogen raslende nøgler som på hospitaler, at der ingen dagsorden er, og at brugerne ikke bliver konfronteret med deres problemer.

En sekundær målgruppe er brugernes pårørende. Det kan være en bror eller søster, en mor eller en moster, en kusine eller niece. Muhabet er også en form for aflastningstilbud for de pårørende. En af medarbejderen siger:

Vi ved, hvad det vil sige at være pårørende til en psykisk syg. Vi ved, hvor hårdt det er. Og her er det ikke så meget, de pårørende skal forklare, når de kommer med en søster, en søn eller en moster, der er syg.

Der er imidlertid mange psykisk syge, som værestedet ikke når. Det er ofte nogle af de allersvageste og meste ensomme. Men der er ikke ressourcer til at lave opsøgende arbejde og til at tage ud til de pågældende og hente dem til værestedet.

Det er op til brugerne, hvad de vil

Det bærende element i samværet er anerkendelse af den psykisk syge som et menneske, der selv kan vælge. Det handler om ikke at fratage den psykisk syge sin egen vilje, bare fordi vedkommende er psykisk syg.

Muhabet lægger derfor stor vægt på, at samværet skal være lystbetonet, og at der skal være så lidt planlægning og så få strukturer som overhovedet muligt. Der er således ikke nogen plan for eller liste over, hvem der kommer, eller hvornår de kommer. Det gælder både i forhold til brugerne og de frivillige. Brugere skal kunne komme, når de har lyst, og de skal kunne engagere sig i samværet, som de har lyst til.

Værestedet formår at tilbyde brugerne et sted, hvor de oplever, at de ikke bliver betragtet som klienter eller psykisk syge patienter, men som personer, der kan vælge efter behov og præference. De få strukturer har ligeledes til formål at reducere brugernes oplevelser af forpligtelser og krav til dem, og derigennem søger værestedet at nedbryde grænserne mellem de frivillige og brugerne. Værestedet ønsker at skabe rammerne for et ligeværdigt samspil mellem de frivillige og brugerne, hvor de frivillige ikke har ansvaret for at afholde en aktivitet, men hvor både frivillige og brugere sammen kan deltage i en aktivitet, hvis de har lyst.

I løbet af en dag kan både brugere og frivillige lave kaffe og te, hjælpe med at forberede det varme måltid mad og være med til at dække og rydde borde. Det er op til hver enkelt, hvordan og om de vil hjælpe til. En gang imellem finder en frivillig guitaren frem og spiller lidt musik. Det er heller ikke skemalagt til en bestemt dag, men sker, når det sker. På den måde opretholdes det lystbetonede, og der bringes en spontanitet ind i samværet.

Af de få skemalagte aktiviteter er kvindedagen om onsdagen, hvor kvinderne laver gymnastik sammen med en afspændingspædagog. Denne aktivitet er opstået, fordi mange af de ældre kvinder lider af ikke at få nok motion. De lider af en række følgesygdomme som overvægt, diabetes, forhøjet blodtryk osv. Den ugentlige gymnastik kan være med til at hjælpe på velvære og fysik. Derudover har værestedet erfaringer med, at motion og fysisk aktivitet er godt for sindslidende.

Pårørende

To gange om ugen (torsdag kl. 16-18 og lørdag kl. 12-14) er der lektiehjælp til børn, der kommer med deres forældre til værestedet. Ofte har forældrene ikke overskuddet eller viden nok til at hjælpe deres børn med

lektierne. Men ud over, at lektiecaféen har den funktion, at børnene hjælpes med lektierne, så har tilbuddet også den funktion, at børnene kommer et sted, hvor de kan se, at det ikke kun er deres forældre, der er psykisk syge. Der er mange andre, og psykisk sygdom er ikke noget skamfuldt, og det er ikke børnenes skyld. En af de ansatte siger:

...hvis vi får børnene til at forstå, at det ikke er nogens skyld, så har vi gjort ufatteligt meget ... det er også en stor succes, at en mand, som er meget syg, kan komme herved med sin kone og sine børn og gå i tivoli med en frivillig. Børnene lærer, at ja min far er syg, men sådan er han. Og vi har været i tivoli.

Værestedet stræber efter at bidrage til, at børnene får nemmere ved at håndtere, at de har psykisk syge forældre. Værestedet snakker gerne med børnene om det at have psykisk syge forældre, hvis børnene giver udtryk for, at de gerne vil. Desuden tænker medarbejderne i, hvordan de kan være med til at udvide børnenes forståelse for, at der er mange måder at indrette sit liv på. En mandlig ansat fortæller:

Når jeg fx står og laver mad og serverer maden for deres mor, så ved jeg, at de tænker 'jamen, hvad foregår der. Det er en mand, der laver mad til min mor, og det plejer at være omvendt'. Og det er jo noget, de tager med sig videre i livet. Så når den lille pige, som kommer i Muhabet, engang bliver gift, så kan hun sige 'stop, du kan også lave mad', for det har hun jo selv set. Børnene lærer så meget af at se, hvordan tingene foregår her. Vi behøver ikke at holde foredrag eller fortælle om det. De ser, at der er andre muligheder, og så er det jo op til dem selv. Men de ved, at tingene kan gøres på flere måder.

Der bliver holdt fester og månedlige caféaftener for brugerne, deres pårørende og de frivillige. Funktionen af disse arrangementer er ligeledes at nedbryde barriererne mellem de psykisk syge og deres omgivelser og at bidrage til, at pårørende og børn får gode oplevelser sammen med deres psykisk syge forælder. En af medarbejderne fortæller:

Vi er tit omkring 50 samlet til en caféaften, og der er ikke nogen, der spørger, hvem du er. Man kommer her, og her er en livlig

stemning. Vi ved jo, at der ikke sker så meget derhjemme for børnene. Her får børnene oplevelsen af at komme til en fest. Nogle af børnene kommer på en del udflugter, men det er sjældent sammen med far og mor. De har jo et ønske om at være sammen med mor og far, og de ved, at far og mor har det godt her og er trygge, så det bliver en god oplevelse ... og børnene har jo tit den oplevelse, når der skal berettes om weekendens aktiviteter i skolen, at de ikke har noget at fortælle. Men når de har været her, så er der noget at fortælle. De får en masse små dagligdagssucceser. Og vi håber, det kan give dem mod på livet. Vi kan ikke ændre på det faktum, at mor og far er syge, men vi kan være med til at gøre det nemmere for dem.

Besøgsordning

Endelig har værestedet etableret en besøgsordning, der har til formål at tilbyde psykisk syge en besøgsven i forbindelse med, at de er indlagt eller er ved at blive udskrevet fra deres indlæggelse på en lukket afdeling. Aktuelt er der 10 besøgsvenner, der har gennemført engangsbesøg. Besøgsordningen er en måde at skabe en forbindelse mellem de personer, de psykisk syge møder på hospitalet, og de personer, de kan møde på værestedet. De psykisk syge skal vide, at der er nogle mennesker, der husker på dem, mens de er indlagt, og de indlagte skal have mulighed for at tale med en på sit eget sprog. Desuden tager nogle af de ansatte fra Muhabet ud på de forskellige afdelinger op til højtider og uddeler lidt godter, der kan minde dem om deres hjemlande, og at der en nogen, der tænker på dem.

Stimulér sanserne

En grundlæggende indgangsvinkel i værestedets arbejde med brugerne er, at samspillet mellem brugerne, de ansatte og de frivillige skal bygge på et gæst-vært forhold. Det vil sige, at værten er værestedet og de frivillige, mens gæsterne er brugerne. Det er en præmis for værestedets arbejde, at brugerne skal betragtes som personer og ikke som patienter, og at ligestillingen mellem brugerne og værestedet er afgørende for, at brugerne er trygge ved at komme, og at brugerne anerkendes som mennesker med rettigheder og visioner om at leve det gode liv.

Den tilgang til brugerne udføres i praksis ved blandt andet, at de fysiske rammer skal være indbydende for brugerne. Derfor er stedet

indrettet som en café med små sofagrupper, og på bordene står der pot-pourriblandinger, stearinlys og skåle med nødder. Stedet er lyst og ligger lige ud til gaden med to store vinduer, hvor brugerne kan kigge ud på gaden, og folk ude på gaden kan kigge ind. Idéen er, at skellet mellem de psykisk syge og omgivelserne skal fjernes.

En metode, som værestedet bygger på for at skabe kontakt til brugerne, er at stimulere deres sanser. Det at stimulere brugernes sanser er en måde at tage afsæt i de ressourcer og færdigheder, som brugerne har. Selvom de er psykisk syge, kan de stadig høre, se og lugte.

Når brugerne kommer ind ad døren, kan de høre fx arabisk, tyrkisk eller afrikansk musik. De kan lugte, at der er ved at blive tilberedt et måltid mad, og de kan se, at der er te, kaffe og nødder på bordene. De ansatte lægger stor vægt på, at brugerne skal kunne genkende musikken, genkende lugten af mad og indretning af værestedet. Det er en måde at skabe en tryk atmosfære på. Der ligger en tryk i genkendeligheden, og det gør stedet vedkommende og i særlig grad imødekommende. En af de ansatte fortæller:

Der kommer en meget syg og forvirret mand. Han sidder altid for sig selv og snakker aldrig med nogen. Det vil han ikke. Så han får lov til at sidde i fred. En dag spillede vi noget musik, mens han var her. Pludselig begyndte han at græde. Han sagde, at han havde hørt musikken som barn. Han blev mindet om, at han stadig har et liv, og at han ikke er fortabt.

Aktuelt er det ikke muligt for værestedet at lave opsøgende arbejde med henblik på, at flere potentielle brugere kan blive gjort opmærksomme på stedet. Der er ingen henvisning til stedet, men distriktspsykiatrien, lokalcentre og hospitalerne i Storkøbenhavn kan fortælle om værestedet. Der er nogle, der bliver fulgt til Møhabet første gang af en kontaktperson fra kommunen, og herefter er det op til brugeren at komme igen, hvis vedkommende har lyst.

Første gang en ny bruger kommer i værestedet, bliver vedkommende hilset velkommen og budt på te og kaffe. En af de ansatte fortæller lidt om stedet og om sig selv. Når brugerne kommer igen, lægger de ansatte stor vægt på at hilse brugeren velkommen og fortælle, at det er dejligt at se dem igen. Ligeledes, hvis der er gået lang tid imellem en brugers besøg, bliver de mødt med ”hvor er det dejligt at se dig igen?”. Der

bliver ikke spurgt til, hvorfor de ikke har været i Muhabet. Brugeren kan fortælle om det, hvis vedkommende har lyst til det.

De frivillige

Der er omtrent 40 frivillige knyttet til værestedet. Nogle har været med fra starten, andre er kommet til siden hen. Nogle kommer på en fast dag, andre kommer, når de har tid. De kommer primært fra København, men enkelte kommer også fra Espergærde og Humlebæk. De frivillige har forskellige baggrunde. Nogle er studerende; blandt andet er der flere socialrådgiverstuderende. De frivillige har overvejende dansk baggrund, og det forhold har en positiv betydning for brugerne. En medarbejder fortæller:

Når fx Jesper kommer, så er der en psykisk syg, der siger 'hov – der er en dansker, som har lyst til at være sammen med mig'. Eller når der kommer en ung kvindelig frivillig i stramme busker, og du kan se, at de spærrer øjnene op og tænker: 'Hun kommer her, og hun serverer kaffe til *mig*, og hun smiler, og hun henvender sig til *mig*.' Det er det, de frivillige gør. Det kan ikke beskrives, det skal opleves. Det er integration på et højt plan. Det her er integration, der er ønsket.

De frivillige er ofte begyndt i værestedet, fordi de kender andre frivillige i værestedet. Eller de har passeret forbi og har set værestedet og efterfølgende henvendt sig. I opstarten blev de frivillige typisk rekrutteret via de ansattes netværk.

Der har været holdt forskellige møder for de frivillige med henblik på at fastholde netværket imellem dem. I forhold til lektiehjælpen har der været holdt møder med de frivillige lektiehjælpere om at søge midler til en koordinator, der kan varetage lektiehjælpen fremover.

Hvad kræver det af de frivillige?

Først og fremmest skal de frivillige være gode til at aflæse brugernes signaler – både når brugerne gerne vil snakke, og når de gerne vil være i fred. Situationsfornemmelse og indlevelsesevne er ligeledes gode egenskaber at besidde. Det er sjældent, at brugerne vil snakke om, at de er psykisk syge. De vil ofte hellere snakke om alt andet end sygdom; fortælle historier eller lytte til andre; fortælle om deres børn osv.

De frivillige kan altid rådføre sig med de ansatte, hvis de er i tvivl om, hvordan de skal skabe kontakt eller håndtere forskellige situationer. De ansatte passer godt på de frivillige.

Der er ingen krav til de frivillige om, at de skal komme på bestemte tider. Hvis de frivillige har lyst til at tage på ture med brugerne og deres familier, bliver de opmuntret til det af de ansatte.

Professionelle

Der er tre ansatte i værestedet, og det har der været i hele 2006. Året før var der én ansat, og to øvrige blev aflønnet i perioder. De ansatte har det økonomiske ansvar, søger midler og sætter retningen for værestedet og faciliterer rammerne for samværet mellem de frivillige og brugerne.

Det er afgørende for værestedet, at der er ansatte til at varetage de daglige opgaver og skabe kontinuiteten og retningen i værestedets arbejde med målgruppen.

Der er mange administrative opgaver forbundet med at drive værestedet, som fx at søge midler og aflægge regnskab og dokumentation for de ansøgte midler. Derudover varetager de ansatte en stor opgave med at forankre værestedet og skabe og holde kontakt til samarbejdspartnerne. Værestedet er afhængigt af private sponsorater, som fx en slagter, der donerer kød, og en bager, der donerer brød. En af de ansatte bruger en stor del af tiden på at hente disse donationer og finder nye donorer, således at udgifterne til værestedet kan holdes nede.

Rollefordeling mellem frivillige og professionelle

De professionelle står for den daglige drift og har det overordnede ansvar for udviklingen af værestedet. De har ligeledes ansvaret for at afholde caféaftener, fester osv. De frivillige deltager i alle aktiviteter og bidrager til, at aktiviteterne kan lade sig gøre. Værestedet ville ikke kunne eksistere uden de frivillige og deres arbejde.

Organisering

To af de ansatte har startet værestedet op for egne midler. De fandt lokaler, lejede dem og istandsatte dem. De to ansattes netværk blev inddraget i etableringen – både i forhold til at finde midler og til at engagere frivillige i projektet. Siden er antallet af frivillige vokset, og der er ansat endnu en medarbejder til at hjælpe med driften af stedet.

Der er tilknyttet en bestyrelse til værestedet, hvis opgave er at overse økonomien og være sparringspartner for de ansatte. Bestyrelsen bliver brugt til at vende idéer og forslag til udviklingen af Muhabet. Bestyrelsen er sammensat af fagpersoner. Der sidder repræsentanter fra Center for Socialpsykiatri, en psykolog fra Red Barnet fra Frederiksberg Kommune, en pensioneret psykiater, og endelig en, der har arbejdet som patientrådgiver i Dansk Flygtningehjælp.

Bestyrelsen kommer også med forslag til Muhabet. Eksempelvis har bestyrelsen foreslået, at de ansatte skulle have supervision, fordi arbejdet på værestedet er hårdt og krævende – både i forhold til målgruppen og i forhold til konditionerne (fx den konstante søgning af midler) for arbejdet. Der er nu tilknyttet en supervisor.

Samarbejde

Muhabet samarbejder med Frederiksberg og Københavns kommuner. Derudover samarbejdes med hospitaler og distriktspsykiatrien. Distriktspsykiatrien henviser til Muhabet og følger potentielle brugere til Muhabet første gang. Aktuelt er der tre hospitaler, der gør brug af værestedets besøgskorps.

Muhabet har ikke noget egentligt samarbejde med socialpsykiatrien. Til gengæld er der mere kontakt til andre væresteder som Settlementet, der foreslår nogle af deres brugere, at de kan komme i Muhabet.

Derudover har værestedet en række samarbejdspartnere, blandt andet de lokale erhvervsdrivende. Disse samarbejdspartnere donerer bl.a. madvarer og blomster til værestedet.

Forankring

Muhabet er efterhånden ved at være godt kendt; det har dog været en lang proces at skabe kontakt til hospitaler og distriktspsykiatrien. Men Muhabet har efterhånden slået sig fast som et værested for psykisk syge flygtning og indvandrere. Både frivillige og brugere fortæller om Muhabet til andre, der kan tilbyde stedet noget og/eller kan få glæde af at komme der.

Muhabet har dog ingen økonomisk sikkerhed eller forankring og er hele tiden afhængig af at søge og få midler til driften. Det er en stor barriere i forhold til forankringen af stedet som et alternativt værested til de ordinære tilbud. Det er også en barriere i forhold til at forankre metoder, som værestedet står for og videreudvikle dem.

Muhabet kan fortsætte så længe, der er midler til at have lønede medarbejdere. Hvis de aktuelle projektansøgninger bliver afslået, stopper værestedet med at eksistere. Målet for Muhabet er at blive et fast forankret sted, der får driftsmidler til at afholde lønninger, og de midler, der skal søges, går til aktiviteter osv.

Finansiering

Værestedet er etableret for to af de ansattes private midler. Efterfølgende er der søgt midler fra blandt andet Socialministeriets satspuljer, og der modtages tilskud fra Frederiksberg og Københavns Kommuner.

Aktuelt er der tre ansatte, der er aflønnet via puljerne. To af de ansatte varetager den daglige drift af stedet og sørger for at hente donationer fra private. De varetager ligeledes netværket og samarbejdspartnere. Den tredje står for at søge midler og dokumenterer, hvad midlerne er gået til og deres betydning.

Derudover er der afsat penge til at aflønne afspændingspædagogen, der står for motionstilbuddet til kvinderne.

Fremtidige udfordringer

Den største udfordring for Muhabet er den økonomiske forankring af værestedet. Der er konstant en usikkerhed i forhold til, om der er løn- og driftsmidler til den nære fremtid. Den økonomiske usikkerhed er vanskelig at håndtere og vanskeliggør en udvikling af værestedet. Eksempelvis vil de ansatte gerne fokusere på metodeudvikling og på at blive bedre til at komme i kontakt med og hjælpe brugerne. Men i kraft af at de ansatte skal bruge mange ressourcer på at finde midler til driften og aktiviteterne, fylder metodeudviklingsdelen for lidt i forhold til, hvad de ansatte ønsker.

Værestedet ser også selv en udfordring i at udbrede deres idé til andre kommuner, der har lignende problemer i forhold til at have relevante tilbud til psykisk syge flygtninge og indvandrere. De ansatte vil gerne udbrede idéen, men de har ikke ressourcer til denne udbredelse.

De ansatte vil desuden gerne udbygge samarbejdet til uddannelsesstederne. Eksempelvis vil de gerne tilbyde undervisning på socialrådgiveruddannelsen, på sygeplejeruddannelsen og på social- og sundhedsassistentuddannelsen i, hvordan man kan arbejde med og hjælpe psykisk syge flygtninge og indvandrere.

Endelig vil de ansatte gerne indgå i et samarbejde med Københavns Kommune om at udvikle et bosted for den målgruppe, der kommer i Muhabet. En af de ansatte siger:

Vi kan jo se her, at der er et behov. Og det er vigtigt at sikre sig, at de her mennesker får mad og kommer i bad. Og så skulle bostedet være i denne ånd, som der er i Muhabet. Der skulle være café på bostedet, hvor vi skulle lave mad sammen i køkkenet.

Projektets lære

Fokuseringen på at sammentænke de fysiske omgivelser med det sociale samvær er forbilledlig. Ikke kun i forhold til Muhabets målgruppe, men i det hele taget er en opmærksomhed på samspil mellem det fysiske og sociale væsentlig.

Ligeledes er der en lære at hente i forhold til, hvordan Muhabet skaber en kontakt og etablerer en platform til målgruppen ved at stimulere deres sanser med noget, de kan genkende og forbinder med noget trygt – med et helle.

ETNISKE ÆLDRE I FOKUS I NORDVEST I KØBENHAVN

Etniske ældre er et projekt målrettet ensomme ældre mænd og kvinder. Det er først og fremmest et tilbud om socialt samvær, om fælles udflugter og aktiviteter, der skal udbygge de ældres netværk og bringe dem ud af deres ensomhed og sociale isolation. Antallet af brugere er stigende. Når de ældre mødes to gange om ugen, kommer der mellem 15 og 25. Når der er udflugter og fællesarrangementer, kan der komme over 100 ældre.

Projektet har eksisteret siden 2003, og erfaringen er, at de etniske ældres kendskab til tilbud og rettigheder i det danske samfund er begrænset. Projektets mål er at give de ældre mod på deres tilværelse som ældre i Danmark.

Skab et netværk om de ældre

Etniske ældre er generelt en overset gruppe i samfundet. De har et stort behov for støtte og hjælp. Tilbud specifikt målrettet denne gruppe er få.

Størstedelen af de etniske ældre er førstegenerationsindvandre- re, og mange kom hertil som gæstearbejdere. Nogle har familie i Dan- mark, andre har ingen familiemedlemmer her. Nogle er helt alene, fordi ægtefællen er død. Fællestrækket er, at de etniske ældre er ensomme og har behov for at tale med nogen, som har forståelse for deres situation. Nogle af de ældre har et netværk, som de har trukket på de sidste 20 til 30 år, og derfor er det givtigt for dem at møde nye mennesker og at ud- vide deres netværk. Projektlederen beskriver projektets målgruppe såle- des:

De mennesker, som er med i projektet, er stærke mennesker; mange er de første, som er kommet til Danmark. De har mange ressourcer og er stærke personligheder. De har en livshistorie bag sig, de har rejst igennem måske 10 lande og oplevet mange forskellige kulturer. De har arbejdet hårdt og har støttet deres familier. De har måske fået deres familier til Danmark. Nu er de blevet ældre. De har nogle svagheder, de har sproglige vanske- ligheder, de kender ikke systemet og de muligheder og tilbud, der er. De har haft et helt andet fokus. Nu erkender de efter- hånden, at de må blive i Danmark. Vi skal gøre noget godt for disse personer; de har brugt deres arbejdsdygtige alder her og deres aktive alder.

Intentionen er at bryde de ældres ensomhed gennem opbygning af net- værk, der kan dække de ældres basale behov for socialt samvær med andre mennesker. Samtidig skal projektet bidrage til at åbne de ældres øjnene for de muligheder og tilbud, der eksisterer i det danske samfund. De skal også informeres om rettigheder, således at de kan få et grundlag, hvorudfra de kan træffe et bevidst og reflekteret valg. Det handler derfor om at klæde de ældre på til et liv som ældre i Danmark. De ældre er ikke vokset op med den tankegang, at de selv skal sørge for at deltage i for- skellige fritidsaktiviteter i deres alderdom. De kender muligvis slet ikke til det danske foreningsliv, fordi der ikke er den samme tradition for for- eningsarbejde i hjemlandet, og fordi de etniske ældre ikke har haft tid, lyst eller mulighed for at deltage i dette arbejde, mens de har opholdt sig i landet. Det handler om at give dem information om muligheder og til- bud samt give dem tilbud.

Målgruppen

Målgruppen er ældre mænd og kvinder mellem 40 og 70 år. Oplevelsen af alderdom er subjektiv, og ofte bryder de etniske minoriteters oplevelse af alderdom med danskernes kronologiske forståelse af alderdom. Erfaringen i projektet er, at det ikke er ualmindeligt, at en etnisk mand eller kvinde betragter sig selv som gammel, når vedkommende er midt i halvtredserne. Det er der en række grunde til. Mange står uden for arbejdsmarkedet og har gjort det over en årrække og har opgivet at komme ind på arbejdsmarkedet igen. Der er også mange, der har levet et liv med hårdt fysisk arbejde, måske også i barndommen, og dertil kommer, at mange er ramt af sygdomme som sukkersyge, hjerte-/karsygdomme og rygsygdomme.

De etniske ældre har ofte ringe danske sprogkunderskaber, de er økonomisk svage, og en del har boligproblemer eller familiemæssige problemer. Endelig er levealderen for denne gruppe kortere, end den er for danskere.

Projektet er ikke afgrænset til bestemte nationaliteter, det er åbent for alle. Der kommer mange fra Pakistan og Indien. Projektet er først og fremmest et tilbud om socialt samvær, om fælles udflugter og aktiviteter, der skal udbygge de ældres netværk og hive dem ud af deres ensomhed. På længere sigt er projektets mål at give de ældre mod på deres tilværelse som ældre i Danmark.

Hvad vil de ældre gerne?

Den røde tråd i ældretilbuddet er, at de ældre skal få ny viden og information i hver aktivitet, de deltager i. Aktiviteterne tager altid udgangspunkt i de ældres behov. Det kan dog være svært altid at finde frem til de ældres behov. En del af de ældre har svært ved at udtrykke deres følelser, ønsker og behov. Det er heller ikke altid, at de ældre kan se projektets tilbud som opfyldelse af deres behov. Anerkendelse af behov er derfor en proces, der ofte skal stimuleres ved, at de ældre tænker over deres muligheder, ønsker og forventninger til fremtiden. Det kræver forarbejde af projektlederen, der sammen med de ældre skaber en forståelse for deres behov og introducerer aktiviteter til at imødekomme behovet. De ældre skal forberedes på hver enkelt aktivitet, og de skal have en forståelse for den. Projektlederen fortæller:

Jeg har oplevet, at der er et behov for aktiviteten, men de ældre har ikke forståelse for aktiviteten og er ikke bevidste om deres behov. Fx omkring plejehjem. De ældre var meget kritiske. De har en forestilling om, at deres familie kan passe dem, når de bliver gamle. De skal være klar over, at det ikke er sikkert, at deres børn kan og vil passe dem. Så jeg lavede et forarbejde, hvor vi fik nogle folk ind for at fortælle om plejehjem og sundhed, og vi snakkede meget om, at når man er syg, ved familien ikke, hvad de skal gøre, og så er der behov for professionel hjælp. Når hospitalet ikke kan klare det, kan man komme på plejehjem. Vi besøgte også et plejehjem sammen, og plejehjemmet fortalte om, hvad det kan tilbyde de ældre, og at ikke alle kan komme på plejehjem. Det er også vigtigt at sige, at man skal være meget dårlig. Og nu, i dag, når vi taler om plejehjem, så er de mere åbne over for det. Derfor skal man tænke meget over, hvordan man præsenterer dem for det. Vi så et behov, men gruppen kunne ikke helt se det.

Antagelser og forestillinger kan være træge at ændre på. Derfor er det afgørende, at aktiviteten, der skal være med til at udvide de ældres forståelse, sker i et tempo, der passer til de ældre. De skal have forståelse for den aktivitet, der planlægges, og er den forståelse ikke tilstede, så bliver der ikke ændret på noget. Tværtimod kan de ældre risikere at føle sig endnu mere truet og rendt over ende. Fx vil de ældre måske aldrig besøge et plejehjem med den plejhjemsangst, de bærer rundt på, hvis ikke de på forhånd havde fået information og fået lov til at stille en masse spørgsmål.

Der er således gode erfaringer fra projektet med at inddrage de ældre i planlægningen og udformningen af aktiviteterne. Det handler om at præsentere de ældre for nogle forskellige forslag og idéer, der kan arbejdes videre med i fællesskab. De ældre er med tiden blevet mere initiativrige i forhold til at rejse deres ønsker og til at deltage i udformningen af aktiviteterne.

Samvær og rådgivning

En væsentlig del af tilbuddet til de ældre består i socialt samvær, og de ældre mødes to gange om ugen i Servicebutikken på Glasvej i Nordvest i København. For at bryde med de ældres sociale isolation er det vigtigt, at

der er nogle, der taler samme sprog som dem selv. De ældre har ofte ikke noget særlig kendskab til dansk, og det er derfor ikke et krav, at de taler dansk, når de mødes i Servicebutikken. At snakke med nogen, der forstår, hvad man siger, har en stor betydning for, hvad den enkelte giver og modtager i sociale relationer. Det er vigtigt, at de ældre kan tale sammen på deres sprog.

En kerneaktivitet i den forbindelse er også fællesspisning, hvor de ældre deltager i at handle ind og tilberede maden. De ældre sætter stor pris på fællesspisningen; det er hyggeligere at spise sammen med nogen end at sidde og spise alene.

I forbindelse med at ældre bliver indlagt på hospitalet, etablerer tilbuddet en intern besøgsordning, hvor både de frivillige og de ældre tager på besøg hos den syge. På den måde tager de ældre i fællesskab ansvar for at besøge og drage omsorg for den indlagte.

Rådgivning er også en central del af aktiviteten til de ældre. Rådgivningen knytter sig ofte til emner som pension og bolig, men kan også handle om rådgivning af ældre, der gerne vil rejse tilbage til deres hjemland.

Sundhed og motion

At spise varieret og sund kost og at være fysisk aktiv i sin alderdom kan forebygge mange skavanker og følgesygdomme. Ældre kan være i større risiko for diabetes, forhøjet blodtryk og dårligt hjerte. Har man de sygdomme, bør kostvanerne lægges om, for at de ældre kan have det så godt som muligt. Men det skal de have hjælp til. Derfor er motion og sundhed en aktivitet i ældretilbuddet.

Sundhed og kostvaner er emner, der optager de ældre. Der arrangeres derfor temadage med oplægsholdere fra Folkesundhed, der er en del af Sundhedsforvaltningen i Københavns Kommune, der fortæller om kost og sundhed. Der har også været holdt oplæg om rygestop.

Hver uge mødes de ældre til motion i det lokale genoptræningscenter. Der er gode erfaringer med at lave mande- og kvindehold. Det kan også tilgodese, at mænd nogle gange kan være lidt træge i forhold til at åbne sig og opbygge relationer til hinanden. Men på et rent mandehold, der mødes hver uge, er mulighederne for, at mændene med tiden åbner sig og snakker med hinanden om personlige og private forhold, særdeles gode.

En sidegevinst ved motionsgymnastikken er sprogtræningen. Hvis instruktørerne er danskere, så foregår al snakken på dansk, og de ældre lytter og giver sig i kast med at gøre sig forståelige. Fra gang til gang kommer der flere ord på.

Udflugter

Ældretilbuddet lægger stor vægt på at øge de etniske ældres kulturforståelse af Danmark. En måde at gøre det på er ved at arrangere udflugter til forskellige steder i Danmark. Tanken bag udflugterne er at give de ældre positive oplevelser, og projektlederen fortæller:

Vi har været i Gilleleje fiskerihavn, på Kronborg og i Jylland. Det er nyt for dem. Projektet prøver at give dem positive oplevelser af Danmark. Danmark er deres land. Mange har erkendt, at Danmark er deres land, og dem, der ikke har det, erkender, at det er deres børns land. Hvorfor ikke give dem nogen positive oplevelser?

Udflugterne kan gå til historiske seværdigheder, som giver de ældre et indblik i dansk historie samtidig med, at der kan drages paralleller til de ældres egne erfaringer og det land, de kommer fra.

Ældre, der ikke har det store kendskab til det samfund, de lever i, og måske har få økonomiske ressourcer, har sjældent den store indflydelse på resten af familien. Generationskløften kan føles meget stor mellem de ældre og deres børn og børnebørn. Det er ældretilbuddet med til at ændre på ved at arrangere ture for de ældre og deres børnebørn. De har eksempelvis været på fælles ture til Legoland, og det har givet de ældre og børnebørnene fælles oplevelser og har været med til at knytte dem tættere sammen.

Tilbuddet lægger også stor vægt på at nedbryde barriererne mellem danske ældre og etniske ældre. Derfor er en anden af projektets aktiviteter at skabe møder med danske ældre. Det sker først og fremmest i kraft af et samarbejde med Ældresagen, men også i kraft af andre kontakter til ældreklubber og et aktivitetscenter. De ældre besøger af og til forskellige ældreklubber, og inden mødet kan løbe af stablen, kan der være en del forarbejde forbundet med at forberede og motivere dels de etniske ældre, dels de danske ældre. Erfaringen fra projektet viser, at begge

grupper kan have en del fordomme om hinanden, men at mødet ofte er vellykket, hvis begge parter forberedes inden.

Metoder

Det bærende element i tilgangen til de ældre er at involvere og engagere de ældre i et tempo, hvor de føler, at de bevarer kontrollen, og hvor de ved, hvad de involverer sig i. Respekt og anerkendelse af den ældre er således nøgleord i det arbejde, som projektlederen og de frivillige udfører i forhold til de ældre.

Der bliver lagt stor vægt på, at de ældre ikke kun er brugere af tilbuddet, men også deltager aktivitet. Der arbejdes således meget målrettet på at inddrage de ældre i projektets aktiviteter. Når der arrangeres fællesspisning, opfordres de ældre til at deltage i indkøb og madlavning. Ligeledes i forhold til sygebesøg involveres de ældre. Langsomt går de etniske ældre fra en rolle som brugere til en rolle som deltagere. Udviklingen fra bruger til deltager styrker motivationen og engagementet hos de ældre. Det kommer bl.a. til udtryk, når der skal arrangeres udflugter ud af huset, og de ældre selv tager initiativ til at følges ad i grupper. Tidligere var dette også en af projektlederens opgaver.

Når en aktivitet startes op, er projektlederen meget involveret, men trækker sig langsomt ud af aktiviteten, efterhånden som den kører af sig selv ved hjælp af de frivillige og af de ældre.

Projektet arbejder også på at præsentere de ældre for foreningsarbejde og tankerne bag dette. Og det viser sig, at denne introduktion og erfaring er med til at motivere nogle af de etniske ældre til at deltage i foreningsarbejde andre steder:

De mænd og kvinder, som kommer, er begyndt at blive foreningsaktive. Flere af mændene er blevet medlemmer af Multikulturel forening. Jeg har prøvet at vise dem steder og fortælle om foreningens aktiviteter. Det er en af de ting, som jeg virkelig synes, projektet har givet, og de deltager rent faktisk i foreningsaktiviteter; også i generalforsamlinger, og de ved, hvordan det foregår. Hvis de ikke får brev, så kommer de og vil have en forklaring. Det, synes jeg, er virkelig godt, at de får smag for det danske foreningsliv og får et indblik i, hvordan en forening fungerer.

Da de ældre ofte har svært ved det danske sprog, og da gruppen er sammensat på tværs af nationaliteter og etniske grupper, som ikke taler samme sprog, kan manglende sprogkunderskaber være en barriere – især i forbindelse med det sociale samvær. Her viser erfaringen fra projektet, at aktiviteter som udflugter af forskellig art kan være med til at hjælpe de ældre med at komme ud over denne barriere, fordi forudsætningen for samværet ikke udelukkende er sproglig kommunikation, men blot kan være tilstedeværelse.

De frivillige

De frivillige er både mænd og kvinder og med dansk såvel som etnisk baggrund; de er tilknyttet projektet med de forskellige aktiviteter - det sociale samvær, gymnastik, udflugter, fester og andre arrangementer. Antallet af frivillige er varierende fra aktivitet til aktivitet, Der er omkring 10-12 frivillige i alt.

De frivillige skal først og fremmest have forståelse for de ældres situation og måde at tænke på. Det kræver, at de frivillige også er tålmodige og giver de ældre den tid, de har brug for for at vurdere, om de fx har lyst til at deltage i en aktivitet eller ej. De frivillige skal være omsorgsfulde, hyggespredende og gode til at snakke med de ældre.

En del af de etniske ældre fungerer også som frivillige i forskellige sammenhæng. Nogle fungerer som tolke ved informationsmøder og oplæg. Andre har et ansvar i forhold til at gennemføre aktiviteter.

Der er mange forskellige niveauer at være frivillig på. Det kan være lige fra at have ansvaret for at tage på en udflugt og til at være ansvarlig for at låse i Servicebutikken efter et arrangement. Det handler om at bygge videre på ressourcer, som de frivillige har, og formidle opgaver til dem, som rammer deres niveau. Erfaringen er, at hvis de ældre etniske deltager af egen interesse, er grænsen mellem deltager og frivillig mere flydende. Projektet søger sjældent aktivt efter frivillige, men lægger i stedet vægt på, at de ældre deltager så meget som muligt. På den måde oplæres eller trænes de ældre i det frivillige sociale arbejde.

Projektlederen

Der er ansat en projektleder, der har til opgave at samarbejde, planlægge og igangsætte aktiviteter og arrangementer. Projektlederen er en tovholder, der sikrer projektets sammenhængskraft, og at det holder fokus på,

at de ældres forståelse og viden om samfundet hele tiden udbygges samtidig med, at de ældre får gode oplevelser med sig.

Det er afgørende for projektet, at der er en tovholder i forhold til de ældre, og at vedkommende er den gennemgående figur. Det skaber en kontinuitet og tillid i forhold til de ældre.

Organisering og samarbejde

Projektet er organiseret ud fra en model, hvor projektlederen er ankerperson, og hvor der er frivillige, der bliver knyttet til de forskellige aktiviteter. Som følge af den konstruktion har det være vigtigt for projektlederen at etablere et netværk af samarbejdspartnere til at støtte op om projektet. De centrale samarbejdspartnere er Folkesundhed København, Dansk Flygtningehjælp og Ældresagen, socialcentre og Kvarterløft Nordvest.

Samarbejdet med Folkesundhed København har bl.a. været med til at muliggøre, at projektet kan udbyde gymnastikhold. Endvidere samarbejdes der med Folkesundhed København om sundhedsoplysende arrangementer, herunder arrangementer om rygestop og aktiviteter som idrætsdage.

Ældresagen og Dansk Flygtningehjælp er en fast samarbejdspartner, der dels bidrager med oplæg om ældres rettigheder i Danmark og om de aktiviteter, som ældresagen tilbyder ældre, dels med at facilitere møder mellem danske ældre og etniske ældre. Ældresagen og Dansk Flygtningehjælp har et landsdækkende netværk omkring etniske ældre, hvor projektet også er repræsenteret.

Samarbejdet med Københavns Kommunes Socialcenter har skabt mulighed for at inddrage socialkonsulenter i at fortælle de etniske ældre om bl.a. deres rettigheder og muligheder i forhold til boligsikring og pension. Derudover bidrager København Kommunes Socialcenter med konsulentbistand og oplægsholdere, foruden en administrativ hjælp til regnskab mv.

Kvarterløft Nordvest indgår som en samarbejdspartner i forbindelse med udflugter og fællesarrangementer som fester. Samarbejdet er i forhold til planlægning, formidling, gennemførelse og finansiering.

Projektlederen har meget målrettet skabt samarbejde med disse partnere på grund af deres kendskab social- og sundhedsområdet, ældre og indvandrere og flygtninge. Samarbejdet med disse aktører på området er vigtigt af flere grunde. Det er vigtigt, fordi det er en mulighed for at

præsentere projektet forskellige steder bl.a. med henblik på at skabe en større forståelse blandt de etniske ældre. Samarbejdet er også en mulighed for at få et overblik over de tilbud, der er, og få dem præsenteret ved kvalificerede oplægsholdere.

Netværket er således sammensat ud fra en strategisk vurdering af, hvordan samarbejdspartnerne kan gøre gensidig brug af hinanden. Når de forskellige myndigheder og organisationer holder arrangementer for de ældre, får de samtidig en viden om gruppens behov og ønsker – en viden, som de i forvejen ofte efterspørger. Når fx Ældresagen holder oplæg for de etniske ældre om fx deres rettigheder, så holder projektlederen til gengæld et oplæg for de danske ældre om de etniske ældre.

Endelig er der mange studerende, som besøger Servicebutikken og projektet. De studerende er både fra universiteterne og social- og sundhedsskolerne. De studerende bruger ofte kontakten til de etniske ældre som led i deres projekter og specialer. Det er med til at skabe opmærksomhed om de ældres behov og ønsker for fremtiden, og de kommende social- og sundhedsmedhjælpere og –assistenter får en forståelse for de kulturelle forskelle og konkrete råd i forhold til placering og omgang med bedetæppe, ønsker omkring mad mv.

Forankring

Projektet er forankret i Københavns Kommune i form af, at projektet får konsulentstøtte, administrativ støtte til regnskab, stillet fysiske lokaler til rådighed, samt at kommunen betaler halvdelen af projektlederens løn. Derudover er projektet stærkt forankret i Multikulturel Forening. Tilknytningen til Multikulturel forening har åbnet op for et samarbejde med Kvarterløft Nordvest, som stiller lokaler til rådighed, hjælper til med planlægning af aktiviteter og ind imellem yder økonomisk støtte, fx i forbindelse med trykning af materialer.

Projektet er siden 2003 blevet finansieret løbende fra år til år. Økonomiske midler for en periode på tre år ville kunne muliggøre den ro, som en reflektering i forhold til den videre forankring af projektet forudsætter. En mere stabil og langsigtet projektperiode kunne først og fremmest betyde, at projektet kunne få sine egne lokaler med plads til flere deltagere. Derudover ville det skabe mulighed for igangsættelse af opsøgende arbejde i forhold til de etniske ældre, som er særlig udsat og særlig ensomme, samt åbne op for muligheden for at udvide åbningstider og aktiviteter.

Finansiering

Socialministeriet stiller basisfinansieringen til rådighed. Gennem PUF-midler yder de økonomisk bidrag på omkring 300.000 kr. om året til projektet. Dette bidrag finansierer en del af projektlederens løn, og resten går også til aktiviteter mv.

Projektlederstillingen er en fuldtidsstilling, men finansieringen heraf deles på lige fod af Socialministeriet og Københavns Kommune. Derudover er projektlederen også ansat i en deltidsstilling som integrationskonsulent i Københavns Kommune. Kommunen yder en stor hjælp i forhold til det administrative arbejde på projektet, fx regnskab.

På enkelte arrangementer og aktiviteter som fx gymnastik er der deltagerbetaling. En af overvejelserne bag deltagerbetaling er, at de ældre skal introduceres for, at visse foreningsaktiviteter er forbundet med økonomiske udgifter, og at man ofte skal betale for at deltage i de ting, som interesserer én. Brugerbetalingen foregår under hensyntagen til, at gruppen generelt er økonomisk svag.

Fremtidige udfordringer

Projektets fremtidige udfordringer er knyttet til forankring og finansiering. Det er helt afgørende, at projektet forankres fast, så projektets fortsatte eksistens sikres. Hele tiden at skulle søge midler til den fremtidige finansiering optager mange ressourcer og megen tid, og det er afgørende, at projektet finder en afklaring, således at projektets ressourcer kan målrettes de etniske ældre og deres behov.

Derudover er det en udfordring at lave opsøgende arbejde. Der vil være mange ældre, der kunne have glæde af projektet, men som ikke kender til det eller har ressourcer til at finde vej til Servicebutikken den første gang.

Projektets lære

De etniske ældre er en overset gruppe, som kan hjælpes i kraft af det frivillige arbejde. De kan hjælpes på den måde, at de kan forberedes og rustes til deres liv som ældre i Danmark.

De etniske ældre er en sårbar gruppe bl.a. pga. sygdom og dårlige økonomiske situationer, men ikke nødvendigvis en svag gruppe, hvad angår deltagelse og engagement. Gennem en målrettet indsats er det muligt at give de ældre mod på at involvere sig i projekternes aktiviteter.

Erfaringen er, at hvis ressourcerne til rekruttering af frivillige er små, kan det vise sig frugtbart at gøre et ekstra stykke arbejde for at motivere de etniske ældre til selv at deltage som frivillige. Det skaber engagement og lyst til aktiv deltagelse, og det allerede eksisterende kendskab til projektet, dets mål og midler, er med til at sikre fastholdelse af de frivillige.

Erfaringen fra projektet viser, at det er en fordel at tage udgangspunkt i de ressourcer og netværk, der allerede eksisterer i lokalsamfundet, når nye samarbejdsrelationer skal dannes. At basere samarbejdet på gensidigt udbytte viser sig frugtbart i forhold til at videreudvikle disse samarbejdsrelationer.

Erfaringen fra projektet er endvidere, at en tovholder er en forudsætning for succes. Da målgruppens kendskab til foreningsarbejde er meget begrænset, og da det er begrænset, hvad der kan forlanges af de frivillige, er det afgørende, at der er en tovholder til at skabe sammenhæng og kontinuitet og til at varetage arbejdet omkring de mange samarbejdsrelationer.

Besøg udefra, fx fra studerende, kan bidrage til refleksion hos de ældre, hvad angår deres fremtid og de valg, de træffer i forhold til denne, og samtidig klæde de studerende på til mødet med etniske ældre i deres fremtidige arbejde.

PROJEKT KURSIST I KOLDING

Projekt Kursist er et gratis kursustilbud til frivillige, der er involveret i frivilligt socialt arbejde i det almene boligområde Skovparken i Kolding. De frivillige er engagerede i forskellige foreninger og projekter. Idéen med Projekt Kursist er at give de frivillige et kursustilbud, således at de får mulighed for at udvikle deres kompetencer og færdigheder, som de kan trække på i deres frivillige sociale arbejde og i andre sammenhænge, fx uddannelse og arbejde. Desuden medvirker kurset til at skabe og vedligeholde netværk mellem de frivillige aktører. Kursustilbuddet er en måde at fastholde de frivillige og motivere andre til også at blive frivillig. Derigennem styrkes det frivillige sociale arbejde i lokalområdet.

Projekt Kursist løber over en treårig periode og er nu et år inde i perioden.

Intentioner

Det kan være vanskeligt at rekruttere og fastholde frivillige, selvom deres engagement er stort, og viljen er på plads. Frivillige har tit mange jern i ilden. De er travle mennesker, der bliver trukket på i mange sammenhænge, og de bruger således mange ressourcer og kræfter på at være frivillige. Det gælder navnlig i forhold til frivillige med etnisk minoritetsbaggrund. Derfor er det vigtigt at give de frivillige en form for honorering af deres indsats, og en måde at gøre det på er ved at give dem et kursustilbud.

Der udbydes forskellige former for kurser til de frivillige. Hvis man er frivillig i en landsdækkende organisation, arrangerer de ofte kurser, ligesom Center for Frivilligt Socialt Arbejde gør det. Det betyder ofte, at de frivillige skal rejse for at tage på kurset. Det kan afholde mange fra at komme afsted på grund af tid og økonomi. Et godt alternativ er derfor at tilbyde kurser til frivillige i de almene boligområder.

Formålet med kurset er, at de frivillige får en række værktøjer og redskaber, som de kan benytte i det frivillige sociale arbejde, de er involveret i. Ligeledes bidrager kurset med en personlig udvikling hos den frivillige, således at de bliver bedre til at kende deres egne kompetencer, styrker og svagheder.

Dernæst er et formål med kurset at styrke det frivillige sociale arbejde i lokalområdet. Kursustilbuddet skal være med til at binde de forskellige frivillige initiativer sammen og skabe et fundament for at udbygge og styrke samarbejdet mellem lokalområdets aktører på det frivillige område. Igennem kurset kan de frivillige opnå et øget kendskab til hinandens frivillige aktiviteter og måder at arbejde på, og der kan skabes et netværk de frivillige imellem, som giver mulighed for viden- og erfaringsdeling på tværs af de frivilliges aktiviteter.

Kursisterne

De frivillige kommer fra forskellige foreninger og projekter i Skovparken og den lokale lektiecafé under Dansk Flygtningehjælp.

Der er en stor aldersspredning blandt kursisterne. Den yngste er 20 år, mens den ældste er 70 år. Der er en ligelig kønsfordeling, og hver fjerde har en anden etnisk baggrund end dansk. Kursisterne har generelt forskellige forudsætninger forud for kursusstart. De har forskellige uddannelser og job, og nogle har erfaringer fra tidligere frivilligkurser.

Det er et krav for at deltage i kurset, at de frivillige kan tale og skrive dansk. Det kan afskære nogle frivillige fra at deltage, som fx nogle somaliske kvinder, der er engageret i en mødregruppe.

Rekruttering af kursister finder primært sted igennem beboerrådgivningen i boligområdet. Derudover er der trykt en informationspjece om kurset. Fremover påtænker beboerrådgiverne at afholde et oplysningsarrangement, hvor interesserede kan høre om tidligere kursisters erfaringer.

Undervisning

Kurset er udviklet og tilrettelagt i et tæt samarbejde med de frivillige fra Skovparkens forskellige frivillige foreninger og projekter. Forud for opstarten af kurset er kursisterne blevet spurgt om deres behov for kompetencer og færdigheder. Med udgangspunkt i disse behov er kurset blevet 1/2sammensat. De frivillige giver udtryk for, at det styrker deres engagement og motivation, at de har haft mulighed for at præge indholdet af kursustilbuddet. Kursusemnerne omfatter konflikthåndtering, kommunikation, teambuilding, PR og formidling samt kulturforståelse.

Undervisningen er lagt op til at være så anvendelsesorienteret og praksisnær som mulig. I kurset baseres undervisningen derfor på aktiv deltagelse af de frivillige. Rollespil og gruppearbejde er de centrale elementer i undervisningen. Kurset giver derfor de frivillige en række konkrete erfaringer med at arbejde med de forskellige redskaber og værktøjer, som de præsenteres for på kurset. Dermed bliver det også nemmere at omsætte læren til det frivillige arbejde. En frivillig ung mand med anden etnisk baggrund end dansk har eksempelvis haft stor glæde af undervisningen i konflikthåndtering. Han fortæller:

Konflikthåndtering har været godt for mig. Jeg tænker meget over det, når jeg arbejder som frivillig med de unge. Min relation til den unge skal holde længe, så jeg skal passe på ikke at ødelægge det. Hvis nogen fx larmer, så skal jeg undgå, at vi bliver uvenner. Jeg skal håndtere situationen - det er også en konflikt. Jeg behøver ikke at gøre ham flov ved at sige "hold kæft" foran alle hans kammerater, så bliver han sur og gider ikke at tale med mig. Jeg kan sige det på en venlig måde og bede ham om at dæmpe sig. Så føler han sig ikke trådt på, og der er stadig balance i vores venskab. Jeg kan bruge konflikthåndtering som et red-

skab i mange forskellige situationer i mit frivillige arbejde – og også udenfor.

I undervisningen bliver der lagt stor vægt på, at de frivillige opnår en øget bevidsthed om egne og andre frivilliges normer og værdier. Der er ikke nogen facitliste på at være frivillig. En del af det at være engageret i frivilligt socialt arbejde er, at der er mange måder at være frivillig på – og der er ikke én måde, der er den bedste. Der skal være plads til forskelligheden og rummeligheden. Det er et unikt træk ved frivilligt socialt arbejde. Derfor er det vigtigt, at de frivillige har det med i bagehovedet i deres arbejde, og at de er opmærksomme på deres egne og andres forestillinger og tilgange. I den sammenhæng er bredden i gruppen af kursister hensigtsmæssig, fordi det afspejler forskelligheden i lokalområdet frivillige.

Frem for at se forskelligheden som en barriere lærer kursisterne at bruge den som en mulighed. De lærer, at man kan snakke om forskelligheden på en konstruktiv måde, der kan give rum for fælles læring. Det kræver bare, at de frivillige anerkender og respekterer hinandens kompetencer, syn og holdninger på tværs af kultur- og sprogforskelle. Kulturforståelse kan derfor være et vigtigt tema at behandle i kursusforløbet.

Gruppearbejdet og rollespillene i undervisningen bidrager til, at de frivillige lærer at samarbejde med hinanden, og at de lærer at samarbejde om konkrete aktiviteter. Ved desuden at have den lokale forankring af kurset sikres, at kursisterne også efterfølgende kan bruge hinanden som sparringspartnere. En af de frivillige fortæller:

På det her kursus går der andre frivillige, som jeg samarbejder med i hverdagen. Kurset binder os sammen. Jeg har tidligere været på kurser med en masse andre, jeg ikke kender, og som jeg aldrig ser igen. Det kan være et problem i forhold til at bygge videre på det, man har lært på kurset. De ting, jeg har lært på det her kursus, kan jeg bruge på en anden måde end ellers. Jeg kan øve nogle ting med de frivillige, som jeg har været på kursus med, fordi vi kommer fra samme område. Eller hvis jeg står i en eller anden situation, kan jeg spørge de andre, hvordan var det nu lige med det... hvad var det, vi lærte der? Vi kan hjælpe hinanden på den måde.

Endelig bidrager kurset også til en personlig udvikling af den frivillige, der kan medvirke til, at den frivillige kommer i gang med en uddannelse. En af de frivillige med etnisk baggrund fortæller:

Jeg har fået meget ud af at deltage. Det lyder helt vildt. Men jeg synes selv, jeg har fået rigtig meget ud af det. Det er længe siden, jeg sidst sad på skolebænken. Jeg er udlært smed. Og det er noget helt andet, jeg lærer om på kurset. Det er noget om det sociale liv. Og jeg kan lide at arbejde i grupper - man taler sammen, og jeg skal deltage aktivt. Jeg føler, at det har været en ny oplevelse for mig. Da jeg gik i skole, var det anderledes, for jeg hørte ikke så meget efter. Jeg var meget ung og helt oppe at køre. Men nu er jeg mere koncentreret, og nu er jeg mere interesseret i uddannelse. Jeg har tænkt mig at læse videre. Jeg skal læse på HF. Der er selvfølgelig ikke kun pga. det her kursus, men det har helt klart vækket noget i mig. Så jeg synes helt klart, jeg har fået noget ud af det på et personligt plan.

Det har været vigtigt for beboerrådgiverne at signalere, at Projekt Kursist er på samme høje kvalitetsniveau som andre kurser, der udbydes til frivillige. Kursisterne får derfor et kursusbevis og materialer i forbindelse med undervisningen. Ligeledes er der forplejning af deltagerne.

Et vigtigt element i udarbejdelsen og videreudviklingen af kursusprogrammet er evaluering af forløbene. Evaluering finder dels sted ved et spørgeskema, som uddeles til samtlige deltagere, dels mundtligt, hvor alle deltagere inviteres til at deltage. Beboerrådgiverne tager udgangspunkt i deltagernes kritik og kommentarer og bruger det som retningsgivende for de efterfølgende kursusforløb.

Organisering

Projekt Kursist er tilrettelagt således, at der afholdes et basis- og et specialemodul årligt. Basismodulet består af otte kursusgange og foregår fra kl. 19-22 på hverdagsaftener. Basismodulet har til formål at introducere de frivillige til en række forskellige emner og give de frivillige en basal viden på området. På det efterfølgende specialiseringsmodul får de frivillige mulighed for at fordybe sig i særligt udvalgte temaer, fx PR eller konflikthåndtering. Foreløbig har der været afholdt et basisforløb med 16 deltagere i perioden fra november 2005 til maj 2006. I efteråret 2006

starter et komprimeret basisforløb med kun tre kursusgange, således at deltagere kan deltage i et specialiseringsmodul, som forventes udbudt i vinteren 2006. Specialiseringsmodulet tiltænkes at løbe over otte kursusgange og med mulighed for, at de frivillige kan vælge sig ind på et antal aftener, hvor de har tid og mulighed.

Det er vigtigt at tilrettelægge kurset som et længerevarende forløb, for at der kan skabes kontinuitet og for at sikre et solidt udgangspunkt for samarbejde og netværksdannelse kursisterne imellem.

Undervisningen varetages af eksterne oplægsholdere og af beboerrådgiverne i boligområdet. Oplægsholderne udvælges på baggrund af anbefalinger og de frivilliges ønsker. Det er en forudsætning, at oplægsholderne har et kendskab til lokalområdet og de frivillige aktiviteter, der foregår der. Derudover er det en forudsætning, at underviserne har erfaring med at undervise. Nogle af oplægsholderne er selv frivillige, men det er ikke et krav.

Samarbejde

Udviklingen og udformningen af Projekt Kursist har fundet sted i et samarbejde mellem beboerrådgivningen i Skovparken, afdelingsbestyrelsen, Fritidsforeningen, Dansk Flygtningehjælp, Børnekontakten og Ungklubben. Tovholder på udviklingen af projektet har været de to beboerrådgivere, som er ansat af henholdsvis Kolding Kommune og boligorganisationen i Skovparken.

Helt fra idéfasen er alle samarbejdspartnere blevet inddraget. Konkret er der afholdt møder i beboerrådgivningen i Skovparken. På baggrund af fælles brainstorming på disse møder, har beboerrådgiverne udarbejdet et forslag til et undervisningsforløb, som efterfølgende er blevet diskuteret i gruppen igen. Samarbejdspartnerne har godkendt den endelige ansøgning om midler, som er udarbejdet af beboerrådgiverne.

Dette samarbejde er muliggjort i kraft af, at begge beboerrådgivere indgår i boligteamet i Kolding. Boligteamet består af beboerrådgivere fra kommunen og fra boligorganisationerne samt repræsentanter fra Social- og sundhedsforvaltningen, Teknisk forvaltning, Skole- og idrætsforvaltningen og Kulturforvaltningen i Kolding. Samarbejdet mellem kommunen og boligorganisationen gør ifølge beboerrådgiverne kommunikations- og informationsgangene både hurtigere og mere fleksible. Således har arbejdet med at realisere Projekt Kursist kun strakt sig over

et par måneder, fra det første idémøde og til beboerrådgiverne stod med en ansøgning, som var godkendt af samarbejdspartnerne.

Projektet samarbejder også med kommunen, der stiller en beboerrådgiver til rådighed til at gennemføre projektet. Derudover har kommunen hjulpet med trykningen af en pjece, der fortæller om projektet. Og endelig fortæller beboerrådgiverne, at kommunen også kan stille en oplægsholder til rådighed i et fremtidigt kursusmodul.

Forankring

Projekt Kursist er forankret i Beboerrådgivningen i Skovparken. Beboerrådgiverne fungerer som tovholdere og står for den endelige tilrettelæggelse og videreudvikling af projektet. De praktiske forhold omkring kursusforløbet som forplejning, aflåsning af lokaler og kontakt til oplægsholdere er også beboerrådgivernes ansvar.

Projektet har foreløbig fået bevilliget midler til tre år, og intentionen er, at projektet efterfølgende forankres i Fritidsforeningen i Skovparken. Før Fritidsforeningen inddrages yderligere i arbejdet med at sikre en videreførelse af projektet, er der behov for flere erfaringer med organisering og økonomiske omkostninger ved projektet. Mulighederne for at videreføre projektet vurderes som gode, idet projektet er godt forankret i boligområdet, og Fritidsforeningen har været involveret i projektet fra projektets start.

Finansiering

Projektet har fået midler fra Integrationsministeriet til en treårig projektperiode. Derudover bidrager kommunen til projektet i form af en beboerrådgiver, som indtil videre har indgået i planlægningen af undervisningsforløbet og selv har undervist. Derudover stiller boligorganisationen lokaler til rådighed til projektet.

Fremtidige udfordringer

De fremtidige udfordringer, der knytter sig til projektet, er først og fremmest at få udviklet et specialiseringsmodul, som efterkommer de frivilliges behov og ønsker. Her er det helt afgørende, at der tages udgangspunkt i den evaluering, som er gennemført med de foreløbige kursister. Evalueringen har blandt andet vist, at otte kursusgange har været for omfattende for nogle af kursisterne. Derfor er der lagt op til, at den enkelte kursist skal kunne tilmelde sig de enkelte kursusgange på speciali-

seringsmodulet, som forekommer relevante. Udfordringen er her at efterkomme de frivilliges behov og ønsker om fleksibilitet og samtidig at sikre et kursusforløb med kvalitet og dybde.

Derudover knytter der sig en udfordring til projektets målgruppe. Man kunne forestille sig, at det ville være frugtbart at udvide målgruppen, således at denne også inkluderede den gruppe af frivillige, som endnu ikke behersker dansk på skrift og i tale.

På længere sigt er det en udfordring for projektet at sikre en forankring i Fritidsforeningen med henblik på at sikre projektets fortsatte eksistens.

Projektets lære

Erfaringen med Projekt Kursist er, at der er stor interesse blandt de frivillige for kursusforløb, som tager udgangspunkt i lokalområdets frivillige aktiviteter. Et lokalt forankret kursus har den styrke, at det kan tiltrække kursister, som af forskellige årsager ikke deltager i andre kurser uden for lokalområdet. Erfaringen viser, at der findes ressourcer i lokalområdet til at gennemføre et kvalificeret undervisningstilbud, og at kursusaktiviteterne i lokalområdet kan være med til at facilitere netværk mellem de frivillige og skabe mulighed for nye samarbejdskonstellationer og frivillige tiltag.

Erfaringen viser, at det er hensigtsmæssigt at tilrettelægge kurset i fællesskab med de frivillige og med udgangspunkt i de frivilliges behov og ønsker. Det sikrer en fastholdelse af kursisterne, og det skaber motivation og engagement. At basere kurset på aktiv deltagelse er også med til at vedligeholde engagementet blandt kursisterne.

Sammensætningen af kursisterne på kursusforløbene er vigtig. Ved at sammensætte deltagerne på tværs af køn, alder og etnicitet opstår et kulturmøde, som bærer frugt og forståelse. Deltagerne giver netop udtryk for, at de har opnået en kulturforståelse, som de kan bruge i det frivillige arbejde i Skovparken. En vej til at sikre flere etniske minoriteter blandt kursisterne er at afholde et oplysningsarrangement eller informationsmøde, hvor de tidligere kursister kan fortælle om deres erfaringer.

En idé til den fremtidige udvikling af undervisningsforløb i Projekt Kursist kunne være i højere grad at tage udgangspunkt i tilrettelæggelse af konkrete aktiviteter på tværs af de frivillige og de forskellige frivillige aktører i Skovparken med henblik på at styrke samarbejdsrelationerne yderligere.

NEIGHBOURHOOD MANAGEMENT I LONDON

Neighbourhood Management Centre (NMC) er et sekretariat, der er etableret i forbindelse med fornyelse og renovering af et socialt udsat og problemramt boligkvarter, Church Street og Lisson Green, i London. Formålet med sekretariatet er at nedbryde barriererne mellem boligkvarterets aktører og samle alle involverede og relevante aktører i en fælles bestræbelse på at samarbejde og om at forbedre disse gruppers hverdag og muligheder for trivsel.

Neighbourhood management er et begreb, der har vundet indpas i britisk social- og boligpolitik inden for de seneste fem år. Navnlig vicepremierminister John Prescott har stået i spidsen for tankegangen bag neighbourhood management, der bedst kan oversættes til områdefremme og -samling. Idéen er, at for at sikre en bedre og mere effektiv udnyttelse af økonomiske midler til udsatte boligområder, er der behov for at samle og koordinere kræfterne – både de frivillige, private og de offentlige – således at tilbuddene kan supplere hinanden og på forskellig vis bidrage til at løse problemerne i boligområderne og øge integrationen af de socialt udsatte og sårbare grupper.

Med etableringen af NMC er tanken således, at sekretariatet fungerer som en brobygning mellem boligkvarterets aktører og sikrer en facilitering af netværk og samarbejdsrelationer i kvarteret. NMC fungerer således som netværksskatalysator, der identificerer og samler op på problemer, behov og gode idéer fra boligkvarterets aktører. NMC har eksisteret i to år og er en fortsættelse af et syvårigt program, der har haft til formål at inddrage den lokale viden i bykvarteret i tilrettelæggelsen af de boligsociale indsatser.

Integrer alle tilbud i en samlet vifte

Der er en lang historie i Church Street og Lisson Green om, at boligkvarterets offentlige, private og frivillige aktører indbyrdes og i forhold til beboerne ikke samarbejder og ikke deler informationer om, hvilke tilbud og projekter, der implementeres, hvorfor og hvordan. Ligeledes har beboerne haft oplevelser med, at det er svært at komme i kontakt med de forskellige tilbud og lokale myndigheder med henblik på at få løst problemerne. Eksempelvis er der beboere, der igennem syv år har klaget til de lokale myndigheder over larm kl. 4 om natten til kl. 6-7 om morgenen fra de lokale sælgere på markedet. Beboerne bor oven på sæl-

gernes garager, og hver nat kommer sælgerne med varer til dagens markeder og ruller metalskodder op og ned. Først da NMC tog fat i sagen, skete der noget – de syv års klager blev gennemgået, og der blev fundet en løsning med at udskifte metalskodderne med træskodder, der ikke larmer.

Manglende konsensus om problemernes eksistens og karakter samt bestræbelse på at koordinere en indsats og arbejde i samme retning har ført til, at boligkvarteret i mange år har stået i stampe. Problemer og vanskeligheder i forhold til isolerede og utilstrækkeligt integrerede beboergrupper, i særlig grad dem med en anden etnisk oprindelse, er ikke blevet håndteret og løst. De barrierer, der i forvejen har været mellem beboerne og de lokale myndigheder, har været endnu mere markante i forhold til de etniske minoritetsgrupper, blandt andet som følge af sprogvanskeligheder og utilstrækkelig forståelse af kulturelle forskelle.

Udgangspunktet for NMC er, at en kontant pengestrøm til projekter og frivilligt socialt arbejde løser en række behov og problemer aktuelt. Men de igangsatte projekter har ofte kun en betydning, mens de kører, og når projektmidlerne ophører, stopper projektet, og virkningerne fortaber sig. Projekterne har gjort en forskel for en tid, men langtids-effekten er meget begrænset. I stedet for at blive ved at følge strategien om at etablere projekter konstant, er der behov for at undersøge, hvordan de frivillige sociale projekter kan supplere og komplementere velfærdsydelser og fylde huller ud, der hvor velfærdsydelserne ikke når ud til bestemte grupper af mennesker; her er der særligt tale om de etniske minoritetsgrupper. Heri ligger en forståelse af, at velfærdsudbydere – fx skoler, politi, daginstitutioner, fritidsklubber, ældreplejen og biblioteker – er de aktører, der har den største betydning for menneskers hverdag, fordi de er en konstant del af menneskers liv. Derfor er behovet først og fremmest at sikre beboernes adgang til velfærdsydelserne ved at bygge bro og hjælpe beboerne på vej ved at igangsætte projekter, der kan forbedre denne adgang. Men det handler også om at få de lokale velfærdsudbydere i tale og servicere dem med viden om de lokale forhold. Det er en viden, NMC sidder inde med i kraft af det opsøgende arbejde og en tæt dialog med beboerne.

Med etableringen af NMC er intentionen således at fremme samarbejdet mellem boligkvarterets aktører og integrere samtlige offentlige, private og frivillige services og tilbud i en fælles udbudsvifte, hvor tilbuddene supplerer hinanden frem for, at de konkurrerer mod hinan-

den – bevidst eller ubevidst. Idéen er at øge gennemslagskraften og betydningen af det enkelte tilbud i bolig- og lokalområdet ved at iværksætte netværks- og brobygningsaktiviteter, der integrerer de frivillige sociale projekter i den generelle velfærdsproduktion af serviceydelser. Omdrejningspunktet er, at forskellighederne i tilbuddene opretholdes og styrkes, og at integrationen af de frivillige tilbud ikke må ske på bekostning af det frivillige sociale arbejde. Resultatet skal ikke være øget styring, eller at det offentlige handlingslogikker og beslutningsrationale overføres på det frivillige initiativ.

I forhold til de offentlige tilbud og frivillige sociale tilbud, der er målrettet alle, har det været vanskeligt for de frivillige sociale tiltag, der udelukkende er målrettet etniske minoriteter, at blive anerkendt som en ligeværdig tilbudsudbyder, der bidrager til at løse en væsentlig velfærdsmæssig opgave. Det har blandt andet betydet vanskeligheder i forhold til at få del i puljer og bevillinger og i forhold til samarbejde med kvarterets øvrige aktører. De vanskeligheder har forplantet sig til individniveau og har bidraget til mangelfuld integration af de etniske minoriteter i lokalsamfundet. Derfor er anerkendelsen af de frivillige etniske tiltag som ligeværdige aktører væsentlig for integrationen af de etniske minoritetsgrupper. Inklusion af de frivillige etniske tiltag i den samlede tilbudsvifte er således væsentlig for at skabe bedre betingelser for integrationen af de grupper, som disse frivillige organisationer er i berøring med i deres arbejde. Det kan være med til at skabe en større legitimitet af det arbejde, der udføres, og sikre, at organisationerne bliver inddraget og hørt i de beslutninger, der er væsentlige for de berørte grupper. I Church Street og Lisson Green er det især lykket Marylebone Bangladesh Society (MBS) at blive integreret i tilbudsviften, om end der er et stykke vej endnu. MBS har i særlig grad taget forskellige muligheder forbundet med samarbejde og henvisning af tilbud til sig. MBS har indbygget hele netværkstankegangen og samarbejdsformerne i deres egen måde at bedrive og organisere frivilligt socialt arbejde på i de bangladeshiske grupper.

Kvarterets aktører

NMC har til formål at skabe en større trivsel og en bedre hverdag for beboerne, og det kræver, at alle kræfter arbejder i samme retning. Den primære målgruppe for NMC's arbejde er således boligkvarterets aktører, dvs. boligorganisationerne, de private udlejere, de lokale (kommunale)

centre og myndigheder, social- og sundhedsaktører, opsøgende medarbejdere, politiet, natteravne, frivillige organisationer og erhvervslivet.

Marylebone Bangladesh Society

Marylebone Bangladesh Society (MBS) er en frivillig forening, der har eksisteret siden 1975 og har til formål at forbedre hverdagstrivslen for den bangladeshiske befolkning i Church Street og Lisson Green. MBS er således en forening, der udelukkende har til formål at målrette aktiviteter og projekter til en bestemt etnisk gruppe, og som er startet op kun med frivillige. Sidst i 1990'erne er der fra Westminster Council givet penge til ansættelse af en leder og en administration.

I 2000 blev der nedsat en kommission til at udrede, hvilke grupper i Westminster der havde størst behov for hjælp og støtte. Kommissionen kom med en rapport, *Westminster Ethnic Minority Analysis Needed*, der konkluderede, at den bangladeshiske befolkning lever under de sværeste vilkår i forhold til helbred, uddannelse og arbejde. Rapporten slog endvidere fast, at der er behov for at målrette tilbud til den del af befolkningen med henblik på at ændre på deres ringe og utilstrækkelige adgang til velfærdsydelserne. Konklusionerne i denne rapport har været med til at gøre adgangen til puljemidler væsentlig nemmere. Tidligere har det været vanskeligt at få adgang til midler, der kun var målrettet projekter til en bestemt etnisk gruppe. Kravene er ofte, at projekter skal være for alle.

Der er aktuelt igangsat otte indsatsområder: Et projekt er sund levevis for ældre over 50 år med henblik på at lære de ældre om sundhed, kost og motion. I forlængelse af det er der et andet projekt, der tager afsæt i at hjælpe de ældre med at få de pensioner og ydelser, som de er berettiget til. Der er også indsatsområder, der er målrettet de unge, og som har til formål at indføre dem i fritids- og skoleliv og hjælpe dem godt på vej med at finde en læreplads. Der er også et indsatsområde for børn under fem år, hvor mødrene hjælpes til at lege og udvikle børnenes færdigheder og forberede dem på at starte i skole.

Det har vist sig helt afgørende at etablere tilbud kun til den bangladeshiske befolkning på grund af deres isolerede og marginaliserede position. Det er et behov for at målrette en intensiv indsats i forhold til den målgruppe og for at give dem nogle kompetencer og færdigheder, for at målgruppens medlemmer overhovedet kan gøre sig berettigede til at modtage de ydelser, de har ret til. I den intensive indsats ligger at målrette information og tilbud, således at det passer til målgruppen og dens

dynamikker. Heri ligger også at lave et godt opsøgende arbejde og finde frem til de rigtige kontaktpersoner, der kan bruges som kanaler for information. Funktionen af sådanne kontaktpersoner er endvidere, at de kan bruges i forarbejdet med at identificere behov og tilrettelægge tilbud i forhold til metoder og organisering.

Formålet med det arbejde, MBS udfører, er først og fremmest at skabe sammenhængskraft i den bangladeshiske befolkning og at vise mulighederne for, at de kan bruge hinanden og trække på hinandens erfaringer, viden og kompetencer. En lokal organisering af en gruppe kan bane vejen for at give den en stemme i lokalområdet og for at formidle fælles problemstillinger og behov for løsninger. Det er lykket for MBS at blive en vagthund i kvarteret og påpege områder, hvor der er behov for nye indsatser. Efter kommissionens rapport og erfaringerne med MBS' arbejde er de lokale myndigheder begyndt at tillægge MBS' udmeldinger betydning og inddrage foreningen i beslutninger og tiltag vedrørende den bangladeshiske gruppe.

MBS har defineret sin væsentligste opgave som at opkvalificere den bangladeshiske befolkning til at indgå og tage del i det omgivende samfund. MBS har blik for at bidrage til integrationen af den bangladeshiske befolkning og er opmærksom på, at det ikke kun handler om at opkvalificere, men også om at skabe møder mellem de forskellige etniske grupper, heriblandt den britiske befolkningsgruppe. MBS er derfor i det små begyndt at udvide målgrupperne i disse projekter. Det er en langsom og proces, hvor både den bangladeshiske gruppe skal forberedes og være med på idéen, og de nye grupper, der kan bruge tilbuddet, skal ligeledes introduceres og forberedes. Det er navnlig de arabiske beboere, der forsøges inkluderet i målgruppen. MBS står i et krydsfelt i forhold til at udvide målgruppen. I den ældre af del den bangladeshiske befolkning kan der være modstand mod at udvide tilbuddene. En af de væsentlige faktorer i den modstand er sproget, og de ældre taler ofte kun bangladeshisk. Samtidig er de ældre beboere af engelsk oprindelse utilfredse med, at de ikke kan benytte sig af ældretilbuddene, og de synes, at udvidelsesprocessen går for langsomt. Det er lykket MBS at lave gode og velfungerende tilbud, og det er efterstræbelsesværdigt for de beboere, der ikke umiddelbart har adgang til dem.

I de yngre generationer er der langt mindre modstand, og de unge virker mere åbne for at deltage i tilbud, der er for alle kvarterets unge.

På den måde bliver modstanden mod at åbne MBS udad mindre med tiden.

Få udbredt kendskabet til hinanden

At skabe netværk og få de relevante parter til at deltage i netværket er en lang og tidskrævende proces, og der er forskellige faser i netværksdannelsen. Der er opstarten, inddragelsen af de relevante parter, indsatsen for, at gøre netværket vedkommende og betydningsfuldt for de, der er med, fastholde netværket samt vise de synlige resultater af netværkets betydning.

NMC har forskellige medarbejdere til at monitorere aktiviteterne inden for de forskellige boligsociale indsatsområder. Herigennem opnår NMC et kendskab til problemer, behov for indsats og barrierer i forbindelse med at løse problemerne. Men der opstår også kendskab til de forskellige aktører, hvilke ydelser de kan levere, og hvilke syn de har på deres eksisterende og potentielle samarbejdspartnere.

Derudover er der en opsøgende medarbejder, der går rundt i området og snakker med folk og etablerer møder, hvis beboere har klaget over bestemte forhold. Den opsøgende medarbejder kan indkalde de relevante parter og igangsætte aktiviteter med hjælp fra frivillige til at løse problemet i praksis.

Det opsøgende arbejde er vigtigt i forhold til at finde ud af, hvilke behov der er, hvad der kan gøres for at løse problemerne, og hvilke aktører der skal bringes på banen i forhold til løsningen. Et kerneelement i det opsøgende arbejde er således at lokalisere interesser, motivationer, styrker og kompetencer. Den opsøgende medarbejder har igennem de seneste år fået oparbejdet en liste med ca. 120 navne på frivillige blandt beboerne og på lokale medarbejdere, der hver især er knudepunkter for en gruppe andre aktører. De kan trækkes på i forbindelse med behovsafklaring, formidling, tilrettelæggelse og gennemførelse af aktiviteter.

I startfasen med at opbygge et netværk har det været vigtigt at identificere alle aktører i området og indlede små forpligtende samarbejdsrelationer mellem NMC og de lokale aktører. Udgangspunktet har været i indsatsområderne, og relevante aktører er blevet identificeret. Projektmedarbejderen har snakket med de forskellige parter og fundet frem til de forhindringer og grunde, der eventuelt har været i forhold til, at aktører ikke har samarbejdet med hinanden. Snakken er endvidere

blevet brugt til at identificere, hvilke målgrupper, interesser og ydelser hver enkelt aktør arbejder med.

Opstarten af et netværk har taget udgangspunkt i de kræfter, der har vist positiv interesse fra start. Det vil sige, at de aktører, der har kunnet se en fordel i at indgå i et netværk med andre aktører, er blevet omdrejningspunkter. På den måde er et lille netværk sat i gang, hvor det har været tydeligt for de involverede parter, hvad netværket kan bruges til.

Udvide og fastholde netværk

En måde, hvorpå man kan inddrage nye aktører og fastholde de eksisterende i netværket, er ved at holde arrangementer, der skal samle og forbinde aktørerne. ”Netværksfrokost” og ”Lav mad og spis med” er to centrale aktiviteter, der har til formål at skabe, facilitere og fastholde netværk mellem de forskellige offentlige, private og frivillige aktører, erhvervslivet samt beboerne i Church Street og Lisson Green. Det er aktiviteter, der arrangeres af NMC.

Netværksfrokost foregår den første onsdag i hver måned og er primært en aktivitet for aktørerne i boligkvarteret. Aktiviteten skaber et uforpligtende møde mellem de forskellige serviceudbydere og frivillige organisationer, hvor de præsenteres for hinanden og udveksler information om, hvad de hver især repræsenterer. Netværksfrokosten er et attraktivt samlingspunkt og bringer energi ind i relationerne. Det er et møde uden dagsorden, og uden at der skal præsteres noget udover at samtale med hinanden og bruge lejligheden til møde nye aktører.

”Lav mad og spis med” er en aktivitet rettet mod beboerne, og hvor de frivillige organisationer deltager og fortæller om de aktiviteter, der er i boligkvarteret. Det er en måde at inddrage beboerne i, hvad der sker rundt omkring dem. Det er ligeledes NMC, der er initiativtager til aktiviteten. Til arrangementerne kommer der hver gang 90-100 personer, hvor forskellige grupper har ansvaret for at lave egnsretter, som alle kan smage på. Efter spisningen er der dans og musik, og der er gode erfaringer med, at nogle af de mest reservede grupper, blandt andet de ældre etniske beboere, deltager. ”Lav mad og spis med” er en måde at bringe folk sammen på. Eksempelvis er det et arrangement, som MBS lægger en stor indsats i at bruge. For MBS er det en af måderne til at åbne sig i forhold til resten af bykvarteret. MBS gør et stort opsøgende arbejde for at få brugere med. Det er en aktiv måde for foreningen til at bygge bro mellem de forskellige kulturer på.

På brugerniveau er der også gode erfaringer med at udbrede kendskabet til hinanden gennem kulturen. Det er særlig velegnet i forhold til børne- og ungegruppen, hvor der på tværs af de forskellige tiltag er behov for at nedbryde barrierer og bringe børnene og de unge sammen og skabe mulighed, for at de lærer hinanden at kende. Konkurrencer mellem forskellige klubber er gode aktiviteter til den form for netværksskabende relationer.

Endelig er der enkeltstående aktiviteter, der formår at binde området sammen. Det kan gøres ved at fortælle en historie om, hvordan kvarteret så ud for 50 år siden. Det kan være en historie, der kan fortælles med arrangementer og fester, og som kan give anledning til, at kvarterets aktører diskuterer, hvad der skal ske fremover.

Metoder

NMC befinder sig fysisk midt i boligkvarteret. Der er ansat forskellige medarbejdere til at varetage netværks- og brobygningsaktiviteterne, der er tænkt ind i alle de aktiviteter og projekter, som NMC indgår i.

NMC skal bidrage til, at alle beboergrupper og alle aktører får en stemme, og sikre, at deres forskellige behov, ønsker og løsninger kommer frem. I det arbejde bliver der lagt stor vægt på at have blik for detaljen. Det er langt fra tilstrækkeligt at se de store linjer og lægge de store planer. Hvis netværk skal opbygges, er de små ting også vigtige. Det er vigtigt at huske, at der ikke er problemer, der er for små til, at de kan adresseres. Løsninger på de små problemer kan give nemme succeser, der kan formidles udadtil. I enhver ny samarbejdsrelation og i ethvert forsøg på at skabe og fastholde netværk er det de små succeser, der giver troen på, at den fælles bestræbelse er vejen frem, og at det gør en forskel at samarbejde og koordinere indsatser og aktiviteter. Serien af mikrosucceser binder netværket sammen, og det vokser i styrke. De er også med til at forankre netværk og gøre det mindre sårbart i forhold til udskiftningen af personerne. Men for at det kan lykkes, er det vigtigt at formidle, at succeserne opstår på grund af netværket og de fælles kræfter og ikke på grund af enkeltpræstationer. Den fælles historie i netværk er en god måde at sikre, at netværk ikke forsvinder, når ildsjæle finder nye projekter.

De frivillige og NMC

Den måde netværket forankres og fastholdes på kan bedst sammenlignes med et spindelvæv, hvor NMC startede i midten og langsomt udbyggede vævet med en masse knudepunkter, der især holder noget af spindelvævet sammen. De knudepunkter er repræsentanter fra de forskellige offentlige, private og frivillige tilbud i området. MBS er et væsentligt knudepunkt for den bangladeshiske befolkning.

NMC er to år inde i processen stadig energicentret i spindelvævet, men dens rolle med at være samlingspunktet og forbindelseskanalen er blevet mindre, fordi netværket er blevet mere forankret, og der er flere knudepunkter, der samarbejder og bruger hinanden uden om NMC. Det er med til at gøre netværket mere stærkt og også mindre sårbart. NMC forsøger i netværksopbygningen at gøre det personuafhængigt, således at samarbejdsrelationerne, når personer forlader et tilbud, ikke også forsvinder. Den måde, NMC gør det på, er ved, at den opsøgende medarbejder tager repræsentanter fra nye projekter og ansatte i de lokale myndigheder med rundt i kvarteret og introducerer til de øvrige aktører på banen.

Inden for det seneste år er der etableret et lokalråd med repræsentanter fra kvarteret – heriblandt MBS. Beboerne stemmer repræsentanterne ind, og stemmeafgivelsen var højere end til parlaments- og kommunevalg. Funktionen af lokalrådet er at få diskuteret og koordineret den samlede indsats i kvarteret og monitorere, at der er tilbud og projekter igangsat til de grupper af beboere, der er marginaliseret eller i risiko for at blive det. Samtidig skal lokalrådet holde fokus på at opretholde den lokale organisering.

Barrierer

Der er mange organisationer, afdelinger og små projekter, der alle sidder med deres forskellige budgetter, og navnlig i den offentlige forvaltning kan det betyde en manglende risikovillighed i forhold til at indgå i samarbejde om bestemte områder og løse opgaven på en anden måde. Der kan være traditionstænkning, der bygger på hierarkier og på, at der skal være et rationelt beslutsningsgrundlag bestående af analyse, dokumentation og evidens, førend aktiviteten søsættes. Det kan i virkeligheden være en barriere i forhold til at inddrage den lokale viden og den lokale kontekst, og det gør det svært at netværke. Der er meget, der kan læres ved at snakke med folk. For den offentlige forvaltning ligger der også en

barriere i at opgive autoritet og magt og turde forandre tingene. Derfor handler det om at finde hullerne til at gøre noget andet – det er det vanskelige i forhold til at skabe netværk mellem det offentlige og det frivillige.

Finansiering

Som led i den boligsociale indsats i Church Street og Lisson Green er NMC finansieret af offentlige puljemidler. En lokal velgørenhedsorganisation Paddington Development Trust varetager puljemidlerne og kanaliserer dem videre til projekterne. Det er en del af NMC's opgave at skabe netværket, og på den måde anvendes puljemidler i den sammenhæng. Derudover bruges der midler til netværksfrokosterne og "Lav mad og spis med".

En generel erfaring i forbindelse med finansiering af projekter er, at beslutningsgrundlaget ofte bygger på, at der skal være en klar plan for projektet, en klar plan for implementering og opstillede mål for resultater af projekter. Det levner kun lidt plads til udviklingsprojekter og til projekter, der undervejs ser et behov for at ændre kurs i forhold til målgruppen eller aktiviteterne, fordi lokale forhold ændrer sig, eller fordi der er kommet ny viden undervejs i projektforløbet.

Fremtidige udfordringer

Den største udfordring for at koordinere og samle aktiviteter i en samlet tilbudsvifte er at skabe rum for, at alle aktører anerkender forskelligheden af hinandens muligheder og styrker. Der er desuden en udfordring i at anerkende, at nogle tilbud i deres opstart må være ekskluderende for siden hen at blive inkluderende. En konkret udfordring består i at få den arabiske gruppe forankret i de forskellige frivillige sociale tilbud. Der er ikke nogen stærk lokal organisering blandt de arabiske grupper, og de har derfor svært ved at gøre sig gældende i forhold til indsatser og projekter. Endelig er det en udfordring at få de offentlige tilbud til at afgive noget af deres magt i forhold til at tage alle beslutninger vedrørende beboerne i et boligkvarter og anerkende, at de frivillige tilbud kan supplere opgaveløsningen på væsentlige områder.

MULIGHEDER, BEGRÆNSNINGER OG PERSPEKTIVER

Kendskabet til frivilligt socialt arbejde kan blandt etniske minoriteter være begrænset. Der er en tendens til, at de etniske minoriteter, der ikke har det store kendskab, ofte er isolerede eller lever i parallelmiljøer i forhold til samfundet og ikke bevæger sig i sammenhænge, hvor de kunne komme til at høre om de frivillige sociale tilbud. Det manglende kendskab forekommer således at hænge sammen med den sociale situation, de befinder sig i, og ikke, at frivilligt socialt arbejde i sig selv er et ukendt fænomen blandt etniske minoriteter. Således kan etniske minoriteters fraværende kontakt med de frivillige sociale foreninger ikke kun ses som et udtryk for en utilstrækkelig integration i fritidslivet, men også i øvrige sammenhænge med uddannelse, arbejde og deltagelse i det politiske liv.

I dette kapitel diskuteres med udgangspunkt i afdækningen muligheder, begrænsninger og perspektiver i det frivillige sociale arbejdes integrationsindsats.

INTEGRATION VIA FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE

Integration af etniske minoriteter kan forstås som en proces, hvor første trin består i, at etniske minoriteter deltager i aktiviteter uden for hjemmet og uden for familien. Ved at flygtninge og indvandrere deltager i aktivite-

ter, kan de frivillige og tilbuddet være med til at lytte til gruppen og give den en stemme og derigennem skabe en samfundsmæssig opmærksomhed på gruppen, dens behov og problemstillinger.

Næste trin er at inddrage de etniske brugere i tilbuddet og facilitere, at de interagerer med de øvrige brugere og er med til at planlægge og foreslå aktiviteter, således at brugernes erfaringer bliver inddraget i tilbuddet. Endelig er sidste trin, at de etniske brugere i kraft deres interaktion med andre indgår i fællesskaber og grupper, der kan kanalisere indflydelse på samfundsmæssige forhold og politiske beslutningsprocesser.

Denne undersøgelse af aktiviteter i frivilligt socialt regi viser, at der lokalt foregår en stor integrationsindsats. Der er aktiviteter, der bevidst forsøger at bidrage til integrationen af etniske minoriteter og derfor har en strategi for at rekruttere etniske og frivillige og for at arbejde målrettet med aktiviteter for flygtninge og indvandrere. Den form for social samhandling, der sker i disse aktiviteter, stræber efter at bygge bro mellem mennesker, der er forskellige fra hinanden, og som igennem aktiviteten knyttes sammen med henblik på at have gensidig nytte af hinanden i forbindelse med at opnå fælles mål – i denne sammenhæng integration (Putnam, 2000). De netværk og fællesskaber, der kan opstå med udgangspunkt i en aktivitet, kan have en stor synlig virkning i forhold til omgivelserne og vise mulighederne for, at aktiviteter i frivilligt socialt regi kan bidrage til at integrere etniske minoriteter.

Derudover er der aktiviteter, hvor integrationsindsatsen ikke er tilsigtet eller udtryk for bevidst bestræbelse, men som er et resultat af, at aktiviteterne gennem deres indhold og organisering har en interesse for flygtninge og indvandrere. Den form for integration er udtryk for, at der inden for en afgrænset gruppe opbygges sociale relationer og netværk mellem borgere, der har fælles interesser, og som de identificerer sig med. Den form for social samhandling er udtryk for medlemmernes integration i et fællesskab og kan være med til at skabe en gruppeidentitet (Putnam, 2000).

Både de aktiviteter, der bygger bro mellem forskellige grupper, og som bevidst bestræber sig på at bidrage til integrationen af etniske minoriteter, og de aktiviteter, der på en indirekte vis bidrager til integrationen ved at brugerne og de frivillige bindes sammen i kraft af en fælles interesse for aktiviteterne, er med til at frembringe kanaler og muligheder for indflydelse på samfundsmæssige processer.

Børneklubben Oliven, som er et dagligt tilbud til etniske børn og unge, er med til at styrke deres integration i samfundet. De får et godt udgangspunkt for at begå sig i forhold til skole og uddannelse og for at manøvrere mellem to norm- og værdisæt – det arabiske og det danske. De lærer spilleregler for socialt samvær, og det er den daglige og langvarige kontakt til de voksne, der har tid og overskud til dem, der har en positiv betydning for, at de unge klarer sig godt og undlader at stifte bekendtskab med småkriminelle miljøer. Klubben bidrager til, at børnene og de unge knytter sig sammen i et netværk, hvor de lærer at hjælpe og støtte hinanden. På den måde lærer de betydningen af sociale relationer på et tidligt tidspunkt i deres liv.

De synlige resultater af, at tilbuddet har en positiv betydning, kan ses ved den store tilslutning til lektiehjælpen, til udflugterne og modersmålsundervisningen. Organiseringen af aktiviteterne holder børnene og de unge fast i tilbuddet. Siden klubben er kommet til, er ungdomskriminaliteten faldet markant. I 1999 blev 20 pct. af ungdomskriminaliteten i Helsingør begået af unge med palæstinensisk baggrund, der stort set alle er bosiddende i Nøjsomhed. I 2005 blev 4 pct. af ungdomskriminaliteten begået af unge med palæstinensisk baggrund.

Pigeklubben i Nordborg er et eksempel på et tilbud, der tager højde for den kønsbarriere, der kan være blandt etniske minoriteter, og som kan afholde etniske piger fra at deltage i fritidstilbud, hvis der også kommer drenge. Tilbuddet viser, at det er muligt i et mindre lokalsamfund at samle områdets etniske og danske piger og give dem et tilbud om samvær, der foregår på pigernes præmisser og i en tryk atmosfære. At pigerne har et frirum, hvor de kan snakke om problemer i forhold til forældre og søskende og problemer med skolen, giver dem mulighed for at dele deres teenageoplevelser med jævnaldrende – både danske og etniske - og med danske kvinder, der har en større forståelse for nogle af deres oplevelser, end pigernes mødre har. Pigerne lærer at knytte sig til hinanden og lærer at dele erfaringer.

En pigeklub kan således være i stand til at støtte pigerne i deres udvikling ved at vise omsorg, indlevelse og forståelse. Det ruste pigerne i forhold til skole og familie og giver dem et afsæt for at benytte sig af andre muligheder, der ligeledes kan bidrage til deres udvikling af kompetencer og færdigheder. Der er konkrete eksempler på, at nogle af pigerne i pigegruppen er blevet mere opsøgende i forhold til andre frivillige tiltag.

Værestedet Fisker griber fat i drenge, der har været eller er i risiko for at komme på kant med loven og samfundets normer. Drengene kommer via værestedet lettere videre med en uddannelse og med en læreplads. De drenge, der kommer i gang med uddannelse og arbejde, bliver hjulpet til at tage del i samfundet og til at opnå muligheder og indflydelse i forhold til uddannelse, arbejde og politiske beslutningsprocesser på lige fod med den øvrige befolkning. Desuden fungerer drengene, der bliver hjulpet til at bryde med en destruktiv levevej, som rollemodeller for de øvrige drenge. Der er drengene, der har brugt værestedet og nu er blevet fædre og tager deres egne børn med derned, for at værestedet skal se børnene, og børnene skal se stedet. Det er tegn på, at stedet har haft en positiv betydning for disse fædre, da de var yngre.

Drengenes møde med de danske frivillige har ligeledes en stor integrationsmæssig betydning i form af, at drengene ændrer syn på det danske samfund og danskere som følge af, at der er danske frivillige, der bruger tid på at hjælpe dem med lektier, uddannelse og job. Det rykker på drengenes forestillinger og er med til at ændre på os-dem synet.

Foreningen Hawaa er ligeledes et eksempel på et tilbud, der bidrager til, at etniske kvinder deltager i aktiviteter uden for hjemmet og uden for familien. Foreningen henvender sig til en gruppe af kvinder, som ville være uden hjælp og støtte, hvis ikke det var for foreningens indsats. For disse kvinder betyder kontakten til Hawaa først og fremmest, at hverdagen og mødet med danske institutioner, traditioner osv. bliver nemmere. Men kontakten til Hawaa betyder også, at kvinderne får ny viden om deres rettigheder og muligheder i det danske samfund. De lærer at klare sig selv. Hawaa formår desuden at introducere de etniske kvinder til tankegangen bag det frivillige sociale arbejde. Og nogle af kvinderne stimuleres til at deltage i det frivillige arbejde i kraft af mødet med Hawaa. Deltagelsen i det frivillige sociale arbejde kommer til udtryk i det omfang, kvinderne formår at hjælpe andre kvinder gennem Hawaa.

Endelig skaber Hawaa mulighed for et netværk mellem danske og etniske kvinder, hvor nye sociale relationer mellem kvinderne opstår – venskaber, hvor begge parter kan lære af hinanden, og som danner rammen for et møde mellem kulturer. Venskabet med en dansk kvinde kan også give inspiration til opdragelse af børn mv.

Kolonihaveprojektet på Bornholm arbejder målrettet for, at de flygtninge, der deltager i projektet, opnår et kendskab til det danske forenings- og fritidsliv. Haverne skaber rum for et socialt samvær mellem

danskere og flygtninge, og selvom flygtningene kan have et begrænset dansk sprogkundskab, så er det den fælles aktivitet om at dyrke de grønne områder, som binder danskerne og flygtningene sammen, og viser, at de har et interessefællesskab på tværs af kultur, baggrund og sprog. Endvidere åbner projektet op for en anden og mere praktisk anvendelig sprogstimulering, som kommer brugerne til gode. Via fælles aktiviteter med danskere trænes de i at forstå og tale dansk.

For de flygtninge, der har deltaget i længere tid, er projektet en mulighed for at hjælpe nye flygtninge med at blive inkluderet i samværet. På den måde fastholdes flygtningene ikke i at være brugere af projektet, men i at tage aktiv del i projektet og hjælpe nye i gang. Således bliver der bygget videre på de kompetencer, som flygtningene får udviklet i projektet.

Nydanskere møder nydanskere er et projekt med en bevidst strategi for at bidrage til integrationen af etniske minoriteter, både ved at rekruttere etniske frivillige og brugere. Projektet målretter sig mod en gruppe af etniske familier, der lever i social isolation, og som har sociale problemer. Projektet er med til at hjælpe disse familier videre og i en række sammenhænge forebygge familiernes risiko for at mistrives. Uden dette projekt ville disse familier have svært ved at indgå i samfundslivet. Projektet har endvidere opnået gode resultater i forhold til rekruttering af etniske frivillige, noget som mange projekter har vanskeligt ved. Der ligger en integrationseffekt i at få fat i disse frivillige, fordi det giver de frivillige kompetencer i forhold til foreningslivet og i forhold til deres muligheder i forbindelse med uddannelse og arbejde. De frivillige bruger udtalelser fra projektet i ansøgninger til optagelse på uddannelsessteder og i jobansøgninger.

De synlige integrationsmæssige resultater af projektet er, at besøgsværterne har fået en betydningsfuld social relation – og i nogle familier er det en fordobling af, hvad de havde i forvejen. Det er en relation, der kan være med til at genetablere en tillid til omgivelserne og en tro på, at familien kan få et fodfæste i Danmark.

Værestedet Muhabet bidrager ligeledes med en integrationsindsats ved at tilbyde psykisk syge flygtninge og indvandrere et sted at være, hvor de kan indgå i et samvær med ligesindede og ligeværdige. At være psykisk syg indvandrer medfører ofte en dobbeltisolation i forhold til sygdommen og i forhold til samfundet. Denne isolation er Muhabet med til at fjerne ved at skabe et trygt sted, hvor brugerne kan være til stede på

deres egne betingelser. Skammen eller frygten for at blive genkendt som psykisk syg er Muhabet med til at fjerne og i stedet vise, at det ikke er skamfuldt, og at de stadig har en masse ressourcer, som kan aktiveres.

De brugere, der kommer i Muhabet, oplever, at de ikke har andre steder at gå hen, og alternativet vil ofte være, at de er i deres lejligheder uden kontakt til andre mennesker. Muhabet tilbyder et samvær og fællesskab. De brugere, der kommer i Muhabet, får et tilhørsforhold til fællesskabet, og de opnår nogle betydningsfulde sociale relationer. De frivillige i Muhabet gør en stor indsats i forhold til brugerne, og det forhold, at der er mange studerende fra uddannelser, der er i berøring med denne gruppe, kan bidrage til at klæde disse frivillige bedre på som færdiguddannede til at forstå nogle af de problematikker, der er i forhold til psykisk syge indvandrere og flygtninge.

Projektet til etniske ældre bidrager først og fremmest med at udvide de ældres sociale netværk. De ældres ensomhed bliver brudt. For nogle ældre er kontakten til de andre ældre i projektet deres primære sociale kontakt. Igennem projektet får de etniske ældre oplysning om de tilbud og muligheder og ikke mindst de rettigheder, som ældre har i Danmark. Dermed får de et grundlag og en viden, ud fra hvilken de kan træffe egne valg angående deres alderdom. Projektet fungerer ofte som det bindeled, der knytter de etniske ældre til det danske samfund. De ældre får også mulighed for at mødes med danske ældre og med danske frivillige, som interesserer sig for dem. Herved kan fordomme nedbrydes og nye relationer opstå. Disse møder er med til at udvide de ældres kulturforståelse og stimulere deres danske sprog.

De ældre opfordres til at deltage aktivt og bidrage på det niveau, det er dem muligt. For manges vedkommende er der sket en udvikling fra at være bruger til at blive deltager og for nogles vedkommende fra at være deltager til at blive frivillige. Erfaringen er, at hvis de ældre er engagerede og interesserede, er skellet mellem at være bruger og deltager flydende.

Projektet Kursist bidrager til at skabe et netværk på tværs af de frivillige i lokalområdet og til at fastholde de etnisk frivillige ved at give dem redskaber, som de kan bruge i deres arbejde og i forbindelse med uddannelse, arbejde og familieliv. De frivillige beskriver, at kurset har bidraget til et øget kendskab til hinandens frivillige aktiviteter, og at det nu er mere oplagt at tage kontakt til hinanden.

Integrationsindsatsen relaterer sig til kursisternes arbejde med kulturforståelse, kommunikation og teambuilding. Herigennem rustes de frivillige med værktøjer i relation til fx konflikthåndtering, som kan inddrages direkte i det frivillige arbejde og i samarbejdskonstellationerne mellem de frivillige aktører. At alle kommer fra samme område er med til at sikre, at den viden og de færdigheder, som deltagerne opnår på kurset, også bliver brugt i lokalområdet. De frivillige får igennem kurset en række fælles oplevelser og erfaringer, som udgør en fælles referenceramme i deres fremtidige møder. På den måde er der også større sandsynlighed for, at deltagerne rent faktisk kommer til at anvende deres nye viden. Frivilligkurser i lokalområdet er en investering i lokalområdet gennem den lokale organisering, der styrkes ved, at frivillige uddanner sig sammen.

Endvidere har kurset også haft en effekt på kursisternes personlige udvikling. Således giver de frivillige udtryk for, at kurset har styrket deres kompetencer til at genoptage skolegangen eller påbegynde et uddannelsesforløb.

Endelig viser de engelske erfaringer med Neighbourhood management, at det kan lykkes at bidrage til at integrere frivillige organisationer og tilbud, og i særdeleshed dem, der arbejder med etniske minoriteter, i den samlede tilbudsvifte i et boligkvarter. Det kan lykkes at integrere de frivillige sociale tilbud i velfærdsproduktionen på to plan. På organisations- og på institutionsplan er det lykkedes at integrere nogle af de centrale etniske frivillige organisationer således, at de har en ligeværdig status med de frivillige organisationer, der bedriver frivilligt socialt arbejde for alle; dvs. primært beboere med engelsk oprindelse. På et individplan er det lykkedes at skabe rammer for at udbrede kendskabet til de forskellige frivillige sociale tilbud, der er i området.

KØN OG FAMILIE

Køn og familie er forhold, der kan have indflydelse på etniske minoriteters deltagelse i aktiviteter, der foregår i frivilligt socialt regi.

Etniske kvinder og mænd deltager i forskellige frivillige sociale aktiviteter, og der er forskellige forhold, der spiller ind på deres deltagelse, og som relaterer sig til kønsmæssige forskelle. Det kan dreje sig om, hvordan mænd og kvinder forholder til, at de hver især deltager i aktivi-

teter uden for hjemmet og uden for familien. For at kvinder deltager i aktiviteter uden for hjemmet og uden for familien, forudsætter det typisk, at aktiviteterne udelukkende er for kvinder. Heri kan der således ligge en barriere for kvindernes deltagelse i frivillige sociale aktiviteter, for så vidt som der ikke er tilbud om aktiviteter kun for kvinder. Den barriere gør sig imidlertid ikke kun gældende i forhold til etniske kvinders deltagelse i fritidslivet på lige fod med øvrige kvinder, men bliver også en barriere for at møde andre danskere. Andre undersøgelser (fx Dahl & Jacobsen, 2001) fremhæver, at etniske kvinder generelt har en mindre kontakt til majoritetsbefolkningen end de etniske mænd, både i forhold til personlige kontakter og til deltagelse i aktiviteter.

Denne undersøgelse viser, at der foregår en række aktiviteter i frivilligt socialt regi, der tilgodeser, at aktiviteterne kun er for kvinder eller kun er for piger. De aktiviteter bidrager således positivt til, at de etniske kvinder kan opnå deltagelse i fritidslivet på lige fod med de etniske mænd og på lige fod med etniske danskere. Erfaringerne fra aktiviteterne er, at det er nødvendigt bl.a. at overveje følgende forhold:

- Kan kvinderne have deres børn med?
- Hvornår på dagen kan aktiviteten foregå, så kvindernes deltagelse ikke kolliderer med øvrige familieaktiviteter?
- Hvilken afstand mellem bopæl og aktivitet er realistisk, for at kvinderne kan deltage?

Hvis det ikke er muligt for kvindernes at have deres børn med, hvis aktiviteten foregår, mens familien er samlet, og hvis afstanden til aktiviteten er for stor, kan det afholde kvinderne fra at deltage.

Undersøgelsen viser endvidere, at der er forskelle på aktiviteter, der kun er for hhv. kvinder eller mænd. De frivillige sociale tilbud til mænd omfatter oftere caféer, hvor mændene mødes og snakker, mens tilbuddene til kvinderne oftere omfatter rådgivning og støtte, oplysning om uddannelse, arbejde, sundhed og kost samt aktiviteter som syværksted, cykling og anden motion.

I forhold til etniske mænds deltagelse i aktiviteter forekommer der ikke på samme måde som for de etniske kvinder at være forhold vedrørende organiseringen, der skal overvejes. Derimod viser undersøgelsen, at der er behov for at overveje, hvordan tilbuddene til mænd i højere grad kan åbnes i forhold til det omgivende samfund. Kvindetil-

buddene ser ud til at have større succes med at skabe kulturmøder mellem danskere og etniske kvinder og bringe kvinderne i kontakt med omgivelserne end mandetilbuddene, der i højere grad forekommer at lukke sig om sig selv. Tilsyneladende er der mindre fokus på at skabe et kulturmøde mellem danske og etniske mænd sammenlignet med det fokus, der kan være i kvindetilbuddene. Noget af forklaringen kan muligvis være, at de etniske mænd i kraft af deres tilknytning til arbejdsmarkedet allerede har en kontakt til majoritetsbefolkningen. Det vil dog ikke være en forklaring, der gælder for de etniske mænd generelt.

Det tegner konturerne af et skisma. På den ene side viser en række undersøgelser, at etniske mænd i højere grad deltager i aktiviteter uden for hjemmet og familien, end etniske kvinder gør. På den anden side bringer denne højere deltagelse blandt de etniske mænd dem ikke altid tættere på det omgivende samfund, fordi aktiviteterne, de deltager i, tenderer til at lukke sig om sig selv.

Betydningen af køn i forhold til at deltage i aktiviteter uden for hjemmet spiller også ind på forældres holdning til deres børns deltagelse i aktiviteter. Nogle forældre ønsker ikke, at deres børn benytter sig af tilbud, hvor der kommer både drenge og piger. Der er således også blandt børn og unge behov for at have kønsopdelte tilbud, så de ikke afholdes fra at deltage i aktiviteter sammen med jævnaldrende. Forældrene kan også mangle kendskab til fritidstilbud til deres børn og unge, og de skal derfor ofte introduceres for de tilbud, der er. Erfaringerne fra aktiviteterne er, at tilbud til børn og unge skal overveje, hvordan der kan skabes og opretholdes en kontakt til forældrene, således at de føler sig sikre og trygge ved at sende sine børn af sted.

Køn og familie er således forhold, der er vigtige at medtænke i tilrettelæggelsen af de frivillige aktiviteter til bestemte grupper. Der er risiko for at ekskludere dele af en målgruppe, hvis der ikke er taget højde for disse forhold i tilbuddet. Det betyder endvidere, at projekter sjældent kan overføres direkte fra én sammenhæng til en anden. Det er afgørende at tage højde for den lokale sammensætning af borgere, der kan være interesseret i projektet.

BRUGERINVOLVERING

De projekter, der formår at fastholde brugerne og bidrager til, at brugerne udvikler sig, er de projekter, der er opstået på grund af et behov, der er set af nogle frivillige, af en projektleder eller en opsøgende medarbejder, eller fordi brugere selv har henvendt sig. Ligeledes er det projekter, der løbende udvikler sig under hensyntagen til, at brugerne får nye behov. De projekter, der oplever, at det er svært at få brugere til at komme, eller hvor brugerne ikke er særlig motiverede for aktiviteterne, er typisk de projekter, der er opstået ”fra oven”. Det kan eksempelvis være, når en frivillig forening forsøger at igangsætte et projekt for deres brugere, fordi foreningen har hørt om gode erfaringer fra et andet sted i landet. Det kan også være de projekter, der er etableret, fordi det var et projekt, de frivillige gerne ville.

Fælles for de frivillige, der er involverede i projekter, der gør en forskel for målgruppen, er, at de har lavet et forarbejde forud for, at et projekt er igangsat. Dette forarbejde består i brugerinvolvering og i at få identificeret brugernes oplevede behov og præsentere dem for mulige løsninger på disse behov, samt mulige måder at organisere løsningen på. Det handler om at inddrage brugerne i selve tilrettelæggelsen. Der er erfaringer med, at det også kan lade sig gøre i forhold til de meget svage og socialt isolerede brugere. Spørg dem og lyt til, hvad de siger. Det er meldingen fra de frivillige. En siger:

Det er helt misforstået at tro, at fordi en kvinde, der bor alene sammen med sit barn, og som opholder sig mest i lejligheden og ikke kan noget rigtig dansk, at hun slet ikke har nogen idéer om, hvad hun gerne vil. Hun tænker jo ikke på andet. Hun har ikke lyst til at være så skrøbelig og så isoleret – men hun ved bare ikke, hvem hun skal fortælle sine idéer og behov til. Det skal vi hjælpe hende med.

Ved at inddrage og lytte til brugerne, anerkendes de som mennesker med rettigheder og visioner for, hvordan de gerne vil leve deres liv. Anerkendelsen er en social værdsættelse af brugeren og en anerkendelse af, at brugeren har noget at bidrage med. Når brugeren omvendt ikke anerkendes som et menneske, der ved med sig selv, hvad vedkommende har

behov for, så er risikoen for klientgørelse og passivering af brugeren stor (Honneth, 2003).

Anerkendelse af brugerens behov udelukker ikke, at frivillige eller medarbejdere kan se, at det er en målgruppe, der har et behov, og at det behov kan imødekommes med bestemte aktiviteter. Strategien i den sammenhæng er at sørge for, at brugerne får en forståelse for behovet og aktiviteten. Der er mange måder at skabe denne forståelse på. Hvis det konkret drejer sig om at introducere en gruppe unge teenagerpiger for fritidstilbud på ungdomsskolen, og de umiddelbart ikke selv har set det som et behov, så handler det om, at de frivillige fortæller om mulighederne, får en underviser fra ungdomsskolen til at fortælle om tilbuddene og måske besøger nogle af holdene og ser undervisningen og snakker med kursisterne om, hvad de kan få ud af at deltage. Hvis den frivillige blot fortæller om tilbuddene, så er chancen for, at pigerne benytter sig af tilbuddene, ikke særlig stor.

FRIVILLIGES MULIGHEDER

Flere af de interviewede frivillige, projektledere, opsøgende medarbejdere og beboerrådgivere giver udtryk for, at begrebet ”at være frivillig” er ukendt i flere af de lande, som flygtningene og indvandrerne kommer fra. Det er ikke ensbetydende med, at det at hjælpe hinanden er ukendt, men hjælpen foregår oftere i forhold til familien og de tætte venner og ikke i forhold til helt fremmede mennesker. Ligeledes er der nogle af de interviewede, der fortæller, at motivationen blandt etniske minoriteter for at blive frivillige ikke nødvendigvis er en personlig udvikling, der kan være et lige så fremmed begreb som det at være frivillig. Derimod handler det om at præsentere flygtninge og indvandrere for, at de kan opnå kvalifikationer via det frivillige sociale arbejde, som de kan bruge i forbindelse med uddannelse og at søge arbejde.

Der er mange måder at være frivillig på; det forekommer også at være en væsentlig lære i forbindelse med at rekruttere og involvere frivillige i aktiviteter. Et fællestræk i de projekter, hvor det er lykket at finde og engagere mange frivillige med forskellige etniske baggrunde, er, at de har målrettet deres rekruttering og personligt opfordret de nuværende frivillige til at blive frivillige. Andre undersøgelser (Frostholt, 2001;

Koch-Nielsen et al., 2005) peger ligeledes på, at den personlige opfordring til at blive frivillig har en afgørende betydning.

Frem for at søge bredt efter frivillige er det hensigtsmæssigt, at projektet overvejer, hvilke frivillige der kunne være interesseret i projektet, og hvor de kan opsøges. Uddannelsessteder som social- og sundhedshjælper-skoler, pædagogseminarier og de sociale højskoler er mulige rekrutteringssteder, når et projekt søger frivillige til fx besøgsordninger, ældretilbud og socialt skrøbelige familier. Ved at rekruttere frivillige på uddannelsessteder, vil det være muligt at finde nogle, der ud over en menneskelig interesse også har en faglig interesse for målgruppen. Dermed vil de frivillige også kunne se en personlig fordel ved at være frivillig som følge af, at det vil kunne styrke deres faglige profil.

For en projektleder er det vigtigt at tage udgangspunkt i de ressourcer og muligheder, som de frivillige har. Der kan være frivillige, der har lyst til at være meget engagerede og at bruge en aften om ugen i et værested, være besøgsven og snakke flere gange om ugen med brugeren, eller der kan være frivillige, der har lyst til at hjælpe en gang imellem. Alle typer af frivillige er vigtige i de forskellige projekter, men det kræver forskellige kvalifikationer og forskelligt engagement. I nogle tilbud er det vigtigt, at der er kontinuitet i fx besøgsordninger og på væresteder, hvor en langvarig og hyppig kontakt er afgørende for, at brugeren bliver hjulpet. I andre tilbud, fx store fællesarrangementer, er det vigtigt, at der er mange, der i et kort tidsrum hjælper med at arrangere. Derfor er en gensidig forventningsafstemning ofte hensigtsmæssig. De fleste frivillige tilbud bygger på forsamlinger med de frivillige om, hvad de har lyst til og kan bidrage med, og hvad tilbuddet har brug for, og hvad det kan tilbyde de frivillige. Der er gode erfaringer med at afholde disse samtaler, der kan foregå mere eller mindre formelt.

Der er flere tilbud, der overvejer at indføre en kontrakt med de frivillige om, hvilke opgaver de forpligter sig til som frivillige, og om, hvordan tilbuddet vil bidrage til at udvikle den frivilliges kompetencer. De tilbud, der har disse overvejelser, er overvejende besøgs- og mentorordninger, hvor det skønnes vigtigt, at den frivillige er indstillet på, at det at være besøgsven kræver et stort og vedholdende engagement af hensyn til brugeren. Det kan tage tid for en bruger at opnå tillid og trykthed i relationen, og hvis besøgsvennen ikke har den fornødne tid, opstår tilliden måske ikke, og brugen kan risikere at få en negativ oplevelse.

Ligeledes er der mange tilbud, der enten tilbyder de frivillige supervision eller overvejer muligheden af at tilbyde supervision. Der er endvidere frivillige, der efterspørger mulighederne for faglige refleksioner over den måde de arbejder frivilligt på og diskussion af fælles værdigrundlag. Det er typisk frivillige involveret i besøgsordninger og tilbud til børn og unge samt udsatte og skrøbelige voksne.

FASTHOLDELSE OG UDVIKLING AF BRUGERE OG FRIVILLIGE

Fælles for de projekter, der er med til at forbedre brugernes og de frivilliges integration i samfundet, er, at de har et konstant fokus på at udvide projektet i forhold til behov. Konkret drejer det sig om at udvide målgruppen og aktivitetsrepertoiret.

Omdrejningspunktet er hele tiden at give både brugere og de frivillige stadig mere viden og information om muligheder. Det fordrer, at projektet ser sig selv som en læreproces, hvor især brugerne støttes i en udvikling, der leder hen imod at have en tilstrækkelig viden om muligheder og rettigheder, således at de på et reflekteret grundlag kan få indflydelse på de beslutninger, der vedrører dem og deres hverdag.

Et godt projekts aktiviteter tager udgangspunkt i de behov, som brugerne har. Brugere, der er netværksløse og socialt isolerede, kan til en start have brug for at få én betydningsfuld relation til et andet menneske. Når brugeren er blevet tryk i den relation, kan næste skridt være at følges med sin besøgsven til en caféaften, og næste skridt igen kan være at introducere brugeren for forskellige uddannelsesmuligheder.

Det er vigtigt også i projekter, der viser gode resultater i forhold til en målgruppe, at projektet udvikler sig og ikke bliver ved med at tilbyde de samme aktiviteter. Det udvikler ikke brugerne, og projektet risikerer, at brugerne mister interessen.

At udvide et projekt med forskellige aktiviteter bidrager også ofte til en udvikling af den frivilliges kompetencer. I stedet for kun at hjælpe pigerne med lektierne i pigeklubben, kan den frivillige lære noget af at skulle guide pigerne i forhold til uddannelsessystemet og muligheder for arbejde. Mange af de interviewede frivillige giver udtryk for, at de gerne vil have afvekslingen og udfordringen i at foretage sig nye aktiviteter sammen med brugerne. I forlængelse heraf fremhæver de frivillige, at de

gerne vil inddrages i planlægningen og tilrettelæggelsen af tilbud og i diskussionerne om mål og metoder i det frivillige sociale arbejde.

En anden måde at bidrage til en øget integration af flygtninge og indvandrere på er ved at udvide målgruppen i projektet. Det gør sig særligt gældende i forhold til de målgrupper, der omfatter én etnisk gruppe. At bringe forskellige etniske grupper sammen, herunder danskere, kan være med til at skabe en større forståelse af den danske kultur og samfundet. Særligt på frivilligsiden er erfaringerne fra projekterne, at det øger kultur- og samfundsforståelsen, når der både er danskere og etniske frivillige.

FORANKRING

I de fleste projekter er det en stor udfordring at få projektet forankret som et fast frivilligt socialt tilbud i regi af en forening eller en frivillig-gruppe. Udfordringerne med at forankre projekter hænger også ofte sammen med finansieringen af dem. Projekter, der udelukkende er baseret på frivillige, har tilsyneladende vanskeligere ved at blive forankret, end projekter, hvor der er ansat en projektleder. En projektleder kan bidrage til at forankre tilbuddet, fordi vedkommende kan bruge tid på at samarbejde med andre aktører og skabe et netværk, hvori tilbuddet kan forankres. Det kan være en stor udfordring for en frivillig at gøre; det kræver meget tid og mange ressourcer.

Selvom der er en projektleder, kan forankringen stadig være en udfordring, der er forbundet med, om aflønningen af projektlederen fortsætter året efter. Når kortvarige projektlederkontrakter er en kondition, kan forankringen være vanskelig. Flere projekter fremhæver, at faste driftsmidler som aflønning af projektledere og -medarbejdere til tilbud, der har eksisteret i et antal år, og som har vist gode resultater, vil bidrage til at styrke forankringen af de tilbud. Dermed kan tilbuddet bruge flere ressourcer på metode- og kvalitetsudvikling og på at søge midler til aktiviteter.

Fra bruger, til deltager og til frivillig

Der er også vanskeligheder med at forankre de frivillige sociale tilbud, der er igangsat af en professionel. Det er blandt andet erfaringerne hos nogle beboerrådgivere. Ofte kan en beboerrådgiver være igangsætter,

tovholder og koordinator i frivillige sociale tilbud i de almene boligområder. En beboerrådgiver har mange opgaver, og én af dem er ofte, at de skal forsøge at skabe et højere aktivitetsniveau og prøve at nå de beboergrupper, der ikke har nogen aktiviteter at foretage sig. Det kræver ofte, at beboerrådgiveren må trække sig ud af en aktivitet for at starte nye. Fra flere beboerrådgiveres side bliver det nævnt, at det er vanskeligt at forankre projekter og aktiviteter og videregive dem til de frivillige og brugere. Det betyder, at mange projekter risikerer at stoppe, når beboerrådgiveren trækker sig, selvom projekterne er gode. Oplevelserne er, at det kan være svært at få brugere og de frivillige til at tage ansvar for et projekt og være dem, der sørger for, at det holdes i gang. Der er erfaringer med, at der er brugere, der tilsyneladende primært ønsker at møde op til de planlagte aktiviteter og ikke at bidrage til udviklingen af dem. Den problemstilling relaterer sig til processen med, at en bruger går fra at være bruger til at blive deltager og til at blive frivillig. Det kan med ord være svært at få brugerne til at blive aktive deltagere.

De tilbud, der har gode erfaringer med at udvikle brugerne til at blive deltagere og måske på sigt blive frivillige, fremhæver, at det er vigtigt at fokusere på de brugere, der viser mest engagement og er mest synlige i tilbuddet. Frem for at tænke, at hele brugergruppen skal være deltagere og involveres aktivt i projektet, er projektlederens ressourcer givet bedre ud på de få, der viser mest interesse. Nogle af de gode erfaringer fra projekterne er også, at det er vigtigt at starte i det små. Det kan være at få de ældre til at hjælpe med at forberede det fælles måltid mad, det kan være at bede nogen om at låse for caféen, når alle er gået, og det kan handle om at inddrage de unge i renoveringen af deres værested ved at give dem indflydelse på indretningen og ved at give dem mulighed for at hjælpe med at rive ned, male osv. Omdrejningspunktet er at fylde mere og mere på, når brugerne viser sig klar til det. Omvendt kan der også være brugere, hvor det ikke er en realistisk forventning, at de skal blive deltagere eller frivillige, men hvor et mål om at fastholde dem som brugere i aktiviteten er det mest realistiske.

LØNNEDE OG FRIVILLIGE MEDARBEJDERE

Størrelsen af målgruppen, varigheden af tilbuddet og behovet for støtte og omsorg forekommer at være afgørende for, om aktiviteter i frivilligt

socialt regi udelukkende kan bæres af frivillige, eller om der er behov for en blanding af frivillige og lønnede medarbejdere. Tilbud til børn og unge, der har behov for en langvarig indsats eksempelvis i forbindelse med at fastholde en skolegang eller at bryde med et kriminelt miljø, fordrer, at der er voksne i tilbuddet, som børnene og de unge får opbygget et fortrolighedsforhold til, og som de opnår tillid til. Den fortrolighed og tillid vil være et bærende element i forhold til at nå børnene og de unge, og i kraft af den større kontinuitet og mødefrekvens, der er blandt lønnede medarbejdere, vil det ofte være dem, som børne- og ungegruppen først får dette fortroligheds- og tillidsforhold til. Dette forhold gør sig også gældende i forhold til voksertilbud til eksempelvis udsatte etniske ældre eller psykisk syge flygtninge og indvandrere, hvor der ligeledes er behov for en vis kontinuitet og forudsigelighed i tilbuddet.

Derudover varetager de lønnede medarbejdere en central rolle i større tilbud, hvor de administrative opgaver som bevillingsansøgninger, dokumentation for bevillinger og evalueringer fylder en væsentlig del af hele projektet. Det er ofte opgaver, som er vanskelige at få frivillige til at løfte.

De lønnede medarbejdere i frivilligt socialt arbejde er udtryk for en professionalisering af det frivillige arbejde. Samtidig er der en række andre tendenser til en øget professionalisering af det frivillige sociale arbejde blandt etniske minoriteter. Forsamtaler, kontrakter med de frivillige, supervision og diskussion af værdigrundlag er ligeledes eksempler på denne professionalisering, der står i modsætning til værdier som metodefrihed, det at være drevet af egen motivation samt at møde op og tilbyde sig.

Disse tendenser til øget professionalisering fordrer, at tilbuddene i stigende grad reflekterer over, hvordan de skal forholde sig til, hvordan deres tilbud i frivilligt socialt regi kan adskille sig fra de offentlige velfærdsydelser. I frivilligt socialt arbejde er det i mødet mellem den frivillige og brugeren, at hjælpen, støtten og omsorgen til brugeren fastlægges med udgangspunkt i, hvordan de frivillige individuelt ser på brugerens behov og problemer. Det er de personlige og relationelle forhold, der således er omdrejningspunktet i det frivillige sociale arbejde. De offentlige velfærdsydelser struktureres og fastsættes i modsætning til det frivillige arbejde, hjælpen, støtten og omsorgen på forhånd og før et møde med borgeren. Hjælpen er beskrevet i konkrete handlingsplaner, og der sker en kontrol af, at hjælpen gives på den måde, som det er fastsat. Den

vægtigste forskel på det frivillige sociale arbejde og de offentlige velfærdsydelser er således, hvornår hjælpen og omsorgen fastlægges. De to typer af ydelser kan supplere hinanden gennem ydelsernes styrker. Styrken i de offentlige ydelser er at have foruddefineret omfanget af hjælp, og styrken i frivillige sociale tilbud er at tilpasse hjælpen individuelt i mødet med borgeren.

Børneklubben Oliven, varestedet Fisken og Varestedet Muhabet har i forskellige grader professionaliseret deres arbejde til målgruppen. Det er sket i form af lønnede medarbejdere, supervision, diskussioner af fælles metoder og værdigrundlag i tilbuddene. Stadigvæk har de bibeholdt den styrke, der er i frivilligt socialt arbejde, til at fastlægge hjælpen i det individuelle møde med brugeren. De udnytter den styrke til at være fleksible i forhold til brugernes behov og ønsker. Den fleksibilitet følger med gruppen af de frivillige, som har mange forskellige baggrunde, og der motiveres til at gribe de bolde, som brugerne kaster op. I Muhabet er der ingen faste planer for, hvornår og hvilke frivillige der kommer, og der er ingen fastlagte aktiviteter, der skal gennemføres på et bestemt tidspunkt. Det giver mulighed for, at brugeren og de frivillige engagerer sig i de aktiviteter, som de aktuelt har lyst til. I Fisken bliver der givet individuel vejledning og støtte til uddannelse og arbejde, og der bruges lang tid på at afklare sammen med den unge, hvad vedkommende har lyst til, og hvordan det mål skal nås. I Oliven tager de i svømmehallen eller laver andre tilsvarende aktiviteter, når børnene viser interesse for det.

Der er således aktiviteter i frivilligt socialt regi, der tjener at have lønnede medarbejdere, dels til at varetage administrative opgaver, dels til at sikre en kontinuitet i tilbuddet. De frivillige bidrager til at inddrage forskelligheden og variationen i tilbuddet, og øvelsen består i, at styrken ved det frivillige sociale arbejde bibeholdes trods en eventuel professionalisering af arbejdet.

ORGANISERING

De fleste integrationsmæssige aktiviteter, der foregår i frivilligt socialt regi, er organiseret i en frivillig social forening, hvor der er en bestyrelse med repræsentanter for de frivillige og lønnede medarbejdere. I de mindre

foreninger er der ofte én hovedaktivitet, mens de større foreninger kan rumme forskellige aktiviteter til forskellige målgrupper.

Derudover er der tilbud, der er organiseret som et værested, hvor der typisk er en bestyrelse, som de lønnede og frivillige medarbejdere i varierende grad bruger som sparringspartner i forbindelse med puljesøgning og diskussioner af, i hvilken retning et tilbud skal udvikle sig. Disse væresteder er udelukkende etableret med henblik på at tilbyde en indsats til en bestemt målgruppe, men inden for denne indsats kan der være forskellige aktiviteter som udflugter, lektiehjælp, uddannelsesrådgivning osv.

Ligeledes foregår der en række aktiviteter, der er organiseret i relation til et offentligt tilbud eller i en frivilliggruppe, der har en tilknytning til fx Dansk Flygtningehjælp, Røde Kors eller KFUM. Disse frivilliggrupper bidrager på forskellig vis med aktiviteter af ofte kortere varighed. Det frivillige sociale arbejde, der udføres i dette regi, er ofte foranderligt som følge af, at de etniske brugere flytter, kommer i gang med job og uddannelse osv., og det kan give en ustabilitet i forhold til projekternes levetid. En kondition for disse frivilliggrupper er, at målgruppens behov er meget forskellige og varierer ofte.

Endelig er en række aktiviteter organiseret i regi af det boligsociale arbejde. Ofte vil beboerrådgiverne have en central rolle i forhold til at starte aktiviteterne op. Udfordringen er ofte at forankre aktiviteterne hos de frivillige og brugerne, og således er der erfaringer med, at mange projekters levetid afhænger af, hvor længe beboerrådgiveren er involveret. I det øjeblik, hvor beboerrådgiveren trækker sig, er der ofte en stor risiko for, at projektet stopper.

Således forekommer aktiviteter, der er organiseret i en forening eller som et værested, at have en længere levetid, end projekter i frivilliggrupper og boligsociale sammenhænge, hvor brugergrundlaget ofte skifter. I den forstand bidrager foreningernes aktiviteter og væresteder måske i højere grad på sigt til integrationen af etniske minoriteter. Det er imidlertid ikke det samme som at sige, at de mere kortvarige projekter organiseret i andre regi ikke bidrager til integrationen af etniske minoriteter. Deres bidrag kan i vid udstrækning bestå i, at de får tag i nogle grupper blandt de etniske minoriteter, der ikke tidligere har erfaringer med frivilligt socialt arbejde, og derved kan disse aktiviteter være en vej ind i foreningslivet for disse grupper. På den måde kan denne type af aktiviteter supplere foreningstilbuddene.

SAMARBEJDSPARTNERE

En styrke ved frivilligt socialt arbejde er forskelligheden, metodefriheden og fleksibiliteten. Projekter kan være noget forskellige afhængig af, hvem de frivillige er. For megen styring og koordinering af projekter kan risikere at kvæle de frivillige sociale tiltag, men for mange projekter til den samme målgruppe og med den samme aktivitet kan også virke kvælende både for de frivillige og for brugerne. Ud over at det kan demotivere de frivillige, når de sidder og venter forgæves, fordi der ikke kommer nogen, kan der også ligge et negativt signal til beboerne i området. Risikoen for en klientgørelse af beboerne er stor – siden der sættes så mange af de samme projekter i søen, er der jo nogen, der må mene, at behovet er stort. Det virker stærkt stigmatiserende.

Samarbejde, netværk og koordinering af projekter kan bidrage til, at hvert enkelt tilbud bliver en del af helheden, og at det giver mulighed for at få løftet integrationsindsatsen i fællesskab. Et enkelt projekt kan gøre en forskel for de brugere, der er involveret i det. Men i samarbejde med andre projekter kan forskellen blive meget større. Derigennem kan gennemslagskraften og betydningen af frivilligt socialt arbejde fremmes.

De projekter, der har stor betydning for integrationen af etniske minoriteter, er funderet i at involvere brugerne i projekterne og i at samarbejde og danne netværk med andre projekter, foreninger, forvaltninger og erhvervslivet. Det er projekter, der lægger vægt på at skabe samarbejdsrelationer, der bygger på en gensidighed. Det vil sige, at samarbejdet er etableret som en win-win situation, hvor begge parter får noget ud af samarbejdet. Et projekt, der er strategisk i forhold til at indlede et samarbejde med andre aktører, har tilsyneladende nemmere ved at gennemføre aktiviteter og trække på samarbejdspartnernes netværk, hvilket er til gavn for brugerne.

At skabe strategiske samarbejdsrelationer forudsætter ofte, at tilbuddet har en projektleder til at varetage denne opgave, som kan være meget tidskrævende. Derudover forudsætter det, at et projekt har en klar målsætning om, hvad brugerne skal have ud af at benytte projektet. At få skabt en målsætning og bygge projektet op om den er også en tidskrævende proces, der kræver refleksion i den lønede og frivillige medarbejdergruppe samtidig med, at brugerne inddrages i denne proces.

FINANSIERING

Finansieringen af det frivillige sociale arbejde er en konstant udfordring for tilbuddene. Flere af de interviewede tilkendegiver, at opdelingen af puljer er arbitrær, og det vanskeliggør arbejdet med at søge midler. Ligeledes tilkendegives, at mange af de puljer, der er relevante at søge, lægger vægt på, at der skal være problemer, førend midlerne udløses, og at det rammer projekter, der gør en stor forskel, og hvor problemer ville opstå i det øjeblik, projektet ophørte. En frivillig siger:

Mange af puljerne er baseret på, at man skal have nogle problemer, før man får nogle penge. Der skal være en ghetto, høj arbejdsløshed, meget kriminalitet eller mange misbrugere. Vi har jo stadig behov for penge, selvom vi ikke har de problemer...det kan faktisk gå galt, hvis vi ikke får penge til det stykke arbejde, vi laver.

Derudover fremhæver mange projekter vanskeligheder forbundet med et oplevet stramt design, når der skal søges puljer. Oplevelserne går på den store detailbeskrivelse af projektet i forhold til samarbejdspartnere, metoder og tilgange til at arbejde med brugerne. Det fremhæves, at det kun levner lidt plads til at have en eksplorativ tilgang eller at omdefinere projektet undervejs, når det viser sig, at de forventede samarbejdspartnere falder fra. Der er erfaringer med, at projekter kan fortsætte og følge projektansøgningen, selvom det ikke er det mest hensigtsmæssige i forhold til at nå de gode resultater. Endelig fremhæver projekterne, at de øgede krav til dokumentation og resultatopgørelser er overvældende.

LITTERATUR

- Anker, J. (1995): *De frivillige sociale organisationer*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Boeskov, S. & Ilkjær, T. (2005): *Integration og det frivillige foreningsliv. En undersøgelse af barrierer og løsninger i relation til foreningsdeltagelse hos unge med anden etnisk baggrund*. Københavns Universitet. Institut for Idræt.
- Børresen, S.K. (2004): *Nytter det? En undersøgelse af Danske Flygtningehjælps frivillige integrationsarbejde*. Center for forskning i socialt arbejde.
- Christensen, G. (2006): *Væje til integration. Muligheder i frivilligt socialt arbejde*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Dahl, K.M & Jakobsen, V. (2001): *Køn, etnicitet og barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Frostholm, H. (2001): *Ansigt til ansigt – hvervning af frivillige i praksis*. Center for frivilligt socialt arbejde.
- Gundelach, P. (1996): "Foreninger, sociale bevægelser og idéen om den tredje sektor". I Toft Rasmussen, E. & Koch Nielsen I. (red). *Den tredje sektor under forandring*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Habermas, J. (1981): *Teorien om den kommunikative handlen*. Ålborg: Ålborg Universitetsforlag.
- Habermas, J. (1996): *Between Facts and Norms*. Cambridge: Polity Press.

- Hjære, M. & Balslev, M. (2001): *Frivillighed – blandt etniske minoritetsforeninger*. Center for Frivilligt Socialt Arbejde.
- Honneth, A. (2003): *Behovet for anerkendelse. En tekstsamling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Ibsen, B. & Habermann, U. (2005): *Definition af den frivillige sektor i Danmark. Frivillighedsundersøgelsen – en kortlægning af den frivillige sektor i Danmark*. www.Frivillighedsus.dk
- Koch-Nielsen, I. et al. (2005): *Frivilligt socialt arbejde – den frivillige indsats i Danmark*. København: Socialforskningsinstituttet.
- La Cour, A. (2005): *Er de frivillige organisationers teknologiunderskud et problem?* Dansk Sociologi. Nr. 2/16. årg.
- Mikkelsen, F. (2001): *Integrationens paradoks - Indvandrere og flytninge i Danmark mellem inklusion og marginalisering*. København: CATINÉT.
- Putnam, R. (2000): *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Schmidt, G. (2002): *Tidsanvendelse blandt pakistansere, tyrkere og somaliere – et integrationsperspektiv*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Thorpe, L. (1994): *Medborgerskab og politisk deltagelse*. Social Kritik. Nr. 29.

SFI-UDGIVELSER SIDEN 2005

- 05:01 Dahl, K.M. & Jakobsen, V.: *Køn, etnicitet og barrierer for integration. Fokus på uddannelse, arbejde og foreningsliv*. 2005. 112 s. ISBN 87-7487-774-7. Kr. 90,00.
- 05:02 Geerdsen, L.P., Koch-Nielsen, I., Vinther, H., Christensen, I. & Christensen, V.T.: *Ud af hjemløshed? Om livet efter ophold på en institution for hjemløse*. 2005. 207 s. ISBN 87-7487-776-3. Kr. 198,00.
- 05:03 Jørgensen, M.S., Larsen, M. & Rosenstock, M.: *Et længere arbejdsliv. Tilbagetrækningsordninger og arbejdspladsens muligheder*. 2005. 64 s. ISBN 87-7487-777-1. Kr. 50,00.
- 05:04 Graversen, B.K. & Tinggaard K.: *Loft over ydelser. Evaluering af loftet over ydelser til kontanthjælpsmodtagere*. 2005. 128 s. ISBN 87-7487-779-8. Kr. 110,00.
- 05:05 Christensen, E. & Sloth, D.A.: *Børn med anden etnisk baggrund ved skolestart. Fra tredje dataindsamling i forløbsundersøgelsen af børn med anden etnisk baggrund end dansk*. 2005. 105 s. ISBN 87-7487-782-8. Kr. 98,00.
- 05:06 Rasmussen, L.K., Espersen, L.D., Sørensen, M.L. & Thomsen, S.A.: *Ungdomssanktionen i kvalitativ belysning. Ti unge og ni institutioner*. 2005. 106 s. ISBN 87-7487-783-6. Kr. 90,00.

- 05:07 Nielsen, A.M., Fink-Jensen, K. & Ringsmose, C.: *Skolen og den sociale arv*. 2005. 147 s. ISBN 87-7487-784-4. Kr. 145,00.
- 05:08 Jensen, B.: *Kan daginstitutioner gøre en forskel? En undersøgelse af daginstitutioner og social arv*. 2005. 163 s. ISBN 87-7487-785-2. Kr. 165,00.
- 05:09 Jensen, U.H. & Jensen, T.P.: *Unge uden uddannelse. Hvem er de, og hvad kan der gøres for at få dem i gang?* 2005. 143 s. ISBN 87-7487-787-9. Kr. 150,00.
- 05:10 Ploug, N.: *Social arv. Sammenfatning 2005*. 2005. 53 s. ISBN 87-7487-789-5. Kr. 50,00.
- 05:11 Bengtsson, S.: *Princip og virkelighed. Om sektoransvar i handicappolitikken*. 2005. 206 s. ISBN 87-7487-786-0. Kr. 198,00.
- 05:12 Damgaard, B., Hohnen, P. & Madsen, M.B.: *Fokus på job? En analyse af kontaktførelsessamtaler i AF, kommuner og hos andre aktører*. 2005. 107 s. ISBN 87-7487-789-5. Kr. 100,00.
- 05:13 Rosenstock, M., Jensen, S., Holt, H., Weatherall, C.D. & Jørgensen, M.S.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2005*. 2005. 168 s. ISBN 87-7487-791-7. Kr. 195,00.
- 05:14 Rosenstock, M.: *Virksomheders sociale engagement. Årbog 2005 - Sammenfatning*. 2005. 30 s. ISBN 87-7487-792-5. Kr. 25,00.
- 05:15 Christoffersen, M.N., Hestbæk, A.D., Lindemann, A. & Nielsen, V.L.: *Nye regler for udsatte børn og unge. Ændringerne i Serviceloven 2001, delrapport I*. 2005. 261 s. ISBN 87-7487-794-1. Kr. 250,00.
- 05:16 Hestbæk, A.D., Lindemann, A., Christensen, E., Rebién, C. & Christensen, M.: *Kommuner i udvikling på børneområdet. Ændringerne i Serviceloven 2001, delrapport II*. 2005. 136 s. ISBN 87-7487-796-8. Kr. 130,00.
- 05:17 Fabricius, N., Tilia, G., Ramsbøl, H., & Villadsen, K.: *Fra hjemløshed til fast bolig. Samarbejde og metoder i arbejdet med hjemløse*. 2005. 248 s. ISBN 87-7487-797-6. Kr. 225,00.
- 05:18 Bonke, J. (red.), Borgeraas, E., Døving, R., Hjort, T., Hohnen, P., Montesino, N., Rysst, M. & Salonen, T.: *Udsathed og forbrug i de nordiske velfærdsstater*. 2005. 373 s. ISBN 87-7487-798-4. Kr. 298,00.
- 05:19 Olsen, B.M.: *Mænd, orlov og arbejdspladskultur. Fire danske virksomheder*. 2005. 125 s. ISBN 87-7487-801-8. Kr. 125,00.

- 05:20 Koch-Nielsen, I., Henriksen, L.S., Fridberg, T. & Rosdahl, D.: *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*. 2005. 163 s. ISBN 87-7487-799-2. Kr. 158,00.
- 05:21 Jespersen, C. & Sivertsen, M.B.: *Unge sociale problemer. En forskningsoversigt*. 180 s. Netpublikation. Kan downloades på www.sfi.dk.
- 06:01 Egelund, T.: *Sammenbrud i anbringelser*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-802-6. Kr. 65,00.
- 06:02 Holt, H., Geerdsen, L.P., Christensen, G., Klitgaard, C. & Lind, M.L.: *Det kønsopdelte arbejdsmarked. En kvantitativ og kvalitativ bevisning*. 2006. 250 s., ISBN 87-7487-804-2. Kr. 228,00.
- 06:03 Rosdahl, A.: *Kommunale aktiveringsprojekter med produktion*. 2006. 51 s. ISBN 87-7487-805-0. Kr. 50,00.
- 06:04 Christensen, E.: *Opvækst med særlig risiko. Indkredsning af børn med behov for en tidlig forebyggende indsats*. 2006. 92 s. ISBN 87-7487-806-9. Kr. 85,00.
- 06:05 Jørgensen, M.S., Holt, H., Hohnen, P. & Schimmel, G.: *Job på særlige vilkår. Overblik over viden på området*. 2006. 83 s. ISBN 87-7487-807-7. Kr. 75,00.
- 06:06 Rasmussen, M.: *Kontanthjælpsmodtageres gæld. Eftergivelse af offentlig gæld*. 2006. 68 s. ISBN 87-7487-808-5. Kr. 55,00.
- 06:07 Møller, S.S. & Rosdahl, A.: *Indvandrere i job. Marginalisering og beskæftigelse blandt ikke-vestlige indvandrere og efterkommere*. 2006. 171 s. ISBN 87-7487-809-3. Kr. 160,00.
- 06:08 Bengtsson, S. & Kristensen, L.K.: *Sørforsørgens udlægning*. 2006. 96 s. ISBN 87-7487-810-7. Kr. 100,00.
- 06:09 Larsen, M.: *Fastholdelse og rekruttering af ældre. Arbejdspladsers indsats*. 2006. 101 s. ISBN 87-7487-813-1. Kr. 100,00.
- 06:10 Hestbæk, A.-D., Lindemann, A., Nielsen, V.L. & Christoffersen, M.N.: *Nye regler – ny praksis. Ændringerne i servicelovens børneregler 2001. Afslutningsrapport*. 2006. 265 s. ISBN 87-91247-80-2. Rapporten er udgivet af Styrelsen for Social Service. Den kan downloades på www.sfi.dk.
- 06:11 Olsen, H.: *Guide til gode spørgeskemaer. En manual*. 2006. 100 s. ISBN 87-7487-812-3. Kr. 100,00.
- 06:12 Bonke, J.: *Ludomani i Danmark. Udbredelsen af pengespil og problemspillere*. 2006. 79 s. ISBN 87-7487-811-5. Kr. 85,00.

- 06:13 Müller, M.M.: *Arbejds miljø og indvandrere. Erfaringer i forhold til rekruttering og fastholdelse.* 2006. 92 s. ISBN 87-7487-816-6. Kr. 90,00.
- 06:14 Hansen, H.: *Time Series of APW-Calculations - Module for Great Britain 1991-2004.* 2006. 83 s. ISBN 87-7487-815-8. Netpublikation. Den kan downloades på www.sfi.dk.
- 06:15 Clausen, J., Heinesen, E. og Hussain, M:A.: *De nye kommuners rammevilkår for beskæftigelsesindsatsen.* 2006. 106 s. ISBN 87-7487-824-7. Den kan downloades på www.sfi.dk
- 06:16 Christensen, G. og Christensen, S.: *Etniske minoriteter, frivilligt socialt arbejde og integration. Afdækning af muligheder og perspektiver.* 2006. 220 s. ISBN 87-7487-817-4. Den kan downloades på www.sfi.dk
- 06:17 Schimmel, G.: *LO-dokumentation nr. 2/2006. Barrierer for kvinder i fagligt arbejde. En kvalitativ undersøgelse af årsagerne til kvinders lavere repræsentation i LO-fagbevægelsen.* 2006. 120 s. ISBN-10: 87-7735-770-1, ISBN-13: 978-87-7735-770-1. Rapporten er udgivet af Landsorganisationen i Danmark. Den kan downloades på www.sfi.dk.
- 06:18 Boje, T.P.: *Frivillighed og nonprofit i Danmark. Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse.* 2006. 275 s. ISBN 87-7487-821-2. Kr. 250,00.
- 06:19 Boje, T.P., Fridberg, T. og Ibsen, B. (redaktion): *Den frivillige sektor i Danmark. Omfang og betydning.* 2006. 172 s. ISBN 87-7487-822-0. Kr. 160,00.